

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE BİR DIŞ POLİTİKA
ARACI OLARAK ZORLAYICI DİPLOMASİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halit GÜR

İstanbul
Ağustos - 2020

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE BİR DIŞ POLİTİKA ARACI
OLARAK ZORLAYICI DİPLOMASİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nasuh USLU

Halit GÜR

İstanbul
Ağustos - 2020

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Nasuh USLU

Üye Doç. Dr. Erhan İÇENER

Üye Dr. Öğr. Üyesi Fatih Fuat TUNCER

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Ali GÜNEŞ

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "**Türk-Yunan İlişkilerinde Bir Dış Politika Aracı Olarak Zorlayıcı Diplomasi**" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Halit GÜR

ÖNSÖZ

Öncelikle “Türk-Yunan İlişkilerinde Bir Dış Politika Aracı Olarak Zorlayıcı Diplomasi” isimli tezimde, çalışma üzerine titizlikle eğilen danışman hocam Prof. Dr. Nasuh USLU’ya saygılarımı sunar ve çok teşekkür ederim. Yüksek lisans sürecimde bana katkılarından ötürü Prof. Dr. Ömer ÇAHA’ya, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Kasım KOYUNCU’ya, Doç. Dr. Erhan İÇENER’e, Dr. Öğr. Üyesi Ömer TAŞGETİREN’e, Dr. Ali GEMUHLUOĞLU’na, Yıldız Teknik Üniversitesi’nden Prof. Dr. Mehmet HACISALİHOĞLU’na, Marmara Üniversitesi’nden Prof. Dr. Ahmet Kemal BAYRAM’a, IRCICA Genel Direktörü Prof. Dr. Halit EREN’e, teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her konuda olduğu gibi, bütün çalışma sürecimde tüm özverisiyle yanımda olan ve beni destekleyen, bana Allah’ın armağanı olan sevgili eşim Öğr. Gör. Esra GÜR’e müteşekkirim.

Halit GÜR

İstanbul-2020

ÖZET

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE BİR DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK ZORLAYICI DİPLOMASİ

Halit GÜR

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nasuh USLU

Ağustos, 2020 - 206+xv Sayfa

Birbiri ile komşu iki devlet olan Türkiye ile Yunanistan arasında bazı sorunlar vardır. Bu sorunların başında da “Ege Denizi” ve “Kıbrıs sorunları” gelmektedir. İki devlet bu iki konuda çeşitli şekillerde karşı karşıya gelmiştir. Türk dış politikasında, Yunanistan’ın statükoyu bozmaya çalıştığı ve tehdit oluşturduğu bazı durumlarda zorlayıcı diplomasinin, güç tehdidi veya güç kullanımı düzeyinde bir dış politika aracı olarak kullanıldığı beş kriz meydana gelmiştir. Bu çalışmada, Türk-Yunan krizleri özelinde, Türk dış politikasında zorlayıcı diplomasi bağlamında güç kullanımının, ne zaman ve hangi durumlarda gerek görüldüğü ve nasıl yönetildiği incelenmiştir. Bu çerçevede, askeri gücün, tehdit veya kullanım düzeyinde kullanıldığı dış politika krizleri, askeri, politik ve hukuki açılarıyla anlatılmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır. Ele alınan bu krizler, “1963-1964 Kıbrıs Krizi”, “1967 Kıbrıs Krizi”, “1987 Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi”, “1996 Kardak Krizi” ve “1997-1998 S-300 Füzeleri Krizidir”. Çalışmada, Türkiye’nin Yunanistan’a karşı uygulamaya koymuş olduğu zorlayıcı diplomasi stratejilerini, bir tehdidi engelleme ve statükoyu ve menfaatlerini koruma gayesi çerçevesinde savunmacı bir üslupla yürüttüğü, uluslararası hukuka uygun davrandığı ve meşruiyet sorunu yaşamadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk-Yunan krizleri, zorlayıcı diplomasi, güç kullanma tehdidi ve güç kullanımı, Ege sorunu, Kıbrıs sorunu.

ABSTRACT
COERCIVE DIPLOMACY AS A FOREIGN POLICY TOOL IN
TURCO-GREEK RELATIONS

Halit GÜR

Master, Political Science and International Relations

Thesis Advisor: Prof. Dr. Nasuh USLU

August, 2020 - 206+xv Pages

There have been problems between Turkey and Greece who are two neighboring state. These problems have been stemmed from the issues related to “the Aegean Sea” and “Cyprus”. The two states have faced each other in various ways on these issues. This has led to the five crises in which Greece tried to disrupt the status quo and posed a threat to Turkey’s security and in which coercive diplomacy was used by Turkey as a foreign policy tool in the form of the threat of use of force or the use of force. In this study, it has been tried to examine when, how and in which conditions the coercive diplomacy was used by Turkey in Turco-Greek crises. In this context, the use of coercive diplomacy has been explained and examined with a special emphasis on its military, political and legal aspects. The crises examined include “the Cyprus Crisis of 1963-1964”, “the Cyprus Crisis of 1967”, “the Aegean Sea Continental Shelf Crisis of 1987”, “the Kardak Crisis of 1996” and “the S-300 Missiles Crisis of 1997-1998”. The study concludes that Turkey carried out its coercive diplomatic strategies against Greece in a defensive manner with the aim of preventing a threat and protecting the status quo and its interests, acted in accordance with international law and did not have a problem of legitimacy.

Keywords: Turkish-Greek Crises, Coercive Diplomacy, Threat and Use of Force, Aegean Problem, Cyprus Problem.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI SAYFASI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
HARİTALAR LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ	1
1.1.Tezin Amacı ve Kapsamı.....	4
1.2.Araştırma Sorusu	4
1.3.Metodoloji	5
1.4.Tezin Konusunun Önemi ve Özgün Değeri	6
1.5.Tezin Organizasyonu	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. KRİZ YÖNETİM STRATEJİSİ OLARAK ZORLAYICI DİPLOMASİ İLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR.....	8
2.1. Uluslararası Politika, Dış Politika ve Diplomasi Kavramları	8
2.2. Uyuşmazlık Kavramı	10
2.3. Çatışma	11
2.4. Güç Kavramı	13

2.4.1. Ulusal Gücün Boyutları.....	14
2.4.2. Ulusal Gücün Unsurları.....	15
2.4.2.1. Sert Güç	16
2.4.2.2. Yumuşak Güç	17
2.5. Kriz Kavramı, Türleri ve Yönetimi.....	18
2.5.1. Kriz Kavramı.....	18
2.5.2. Kriz Türleri.....	19
2.5.3. Uluslararası Sistemde Kriz Yönetimi.....	20
2.5.3.1. Kriz Yönetimi	20
2.5.3.2. Kriz Yönetimin Safhaları.....	22
2.5.3.3. Kriz Yönetim Stratejileri	23
2.5.4. Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. DIŞ POLİTİKADA KUVVET KULLANIM TEHDİDİ VE KUVVET KULLANIMINA DAYANAN ZORLAMA STRATEJİLERİ	27
3.1. Zorlayıcı Diplomasi.....	30
3.1.1. Zorlayıcı Diplomasinin Temel Esasları ve Türleri.....	34
3.1.2. Zorlayıcı Diplomasinin Başarısını Etkileyen Faktörler	36
<i>Amacın Netliği</i>	<i>37</i>
<i>Motivasyonun Gücü.....</i>	<i>38</i>
<i>Motivasyonun Asimetrisi</i>	<i>38</i>
<i>Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirme</i>	<i>39</i>
<i>Ulusal ve Uluslararası Destek.....</i>	<i>39</i>
<i>Liderlik Gücü.....</i>	<i>40</i>
<i>Tırmandırma Korkusu Meydana Getirme</i>	<i>40</i>
<i>Krizin Kesin Çözüm Şartlarına İlişkin Netlik.....</i>	<i>41</i>

3.2.Zorlayıcı Diplomasi Çerçevesinde Uluslararası Hukuk - Yaptırım İlişkisi.. 44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE’NİN ZORLAYICI DİPLOMASİ ÖRNEKLERİ VE TÜRK-YUNAN KRİZLERİNİN ANALİZİ..... 48

4.1. Türkiye’nin Zorlayıcı Diplomasi Örnekleri 48

4.2. Türk-Yunan Krizlerinin Analizi..... 52

4.2.1. 1963-1964 Kıbrıs Olayları Krizi 52

4.2.1.1. Krize Sebep Olan Gelişmeler 53

4.2.1.2.Krizde Karar Alıcı Faktörü..... 57

4.2.1.3. Krize Özgü Zorlayıcı Diplomasi Stratejisi 58

4.2.1.4. Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasi Uygulanacağına Karar Vermek . 61

4.2.1.5. Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair Argümanlar 62

4.2.1.6. Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak 63

4.2.1.7. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinde Başarının Belirleyenleri..... 66

4.2.2. 1967 Kıbrıs Olayları Krizi..... 73

4.2.2.1. Krize Sebep Olan Gelişmeler 74

4.2.2.2. Krizde Karar Alıcı Faktörü..... 76

4.2.2.3. Krize Özgü Zorlayıcı Diplomasi Stratejisi 78

4.2.2.4. Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasi Uygulanacağına Karar Vermek . 81

4.2.2.5. Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair Argümanlar 82

4.2.2.6. Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak 83

4.2.2.7. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinde Başarının Belirleyenleri..... 84

4.2.3. 1987 Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi..... 93

4.2.3.1. Krize Sebep Olan Gelişmeler 93

4.2.3.2. Yunanistan ve Türkiye'nin Karasuları, Kıta Sahanlığı ve Hava Sahası Konularındaki Tezleri	103
4.2.3.3. Krizde Karar Alıcı Faktörü.....	107
4.2.3.4. Krize Özgü Zorlayıcı Diplomasi Stratejisi	109
4.2.3.5. Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasinin Uygulanacağına Karar Vermek	116
4.2.3.6. Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair Argümanlar	116
4.2.3.7. Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak	117
4.2.3.8. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinde Başarının Belirleyenleri.....	118
4.2.4. 1996 Kardak Kayalıkları Krizi	122
4.2.4.1. Krize Sebep Olan Gelişmeler	122
4.2.4.2. Krizde Karar Alıcı Faktörü.....	130
4.2.4.3. Krize Özgü Zorlayıcı Diplomasi Stratejisi	131
4.2.4.4. Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasisi Uygulanacağına Karar Vermek	137
4.2.4.5. Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair Argümanlar	138
4.2.4.6. Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak	139
4.2.4.7. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinde Başarının Belirleyenleri.....	139
4.2.5. 1997-1998 S-300 Füze Krizi.....	143
4.2.5.1. Krize Sebep Olan Gelişmeler	145
4.2.5.2. Krizde Karar Alıcı Faktörü.....	148
4.2.5.3. Krize Özgü Zorlayıcı Diplomasi Stratejisi	149
4.2.5.4. Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasinin Uygulanacağına Karar Vermek	155
4.2.5.5. Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair Argümanlar	155

4.2.5.6. Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak	156
4.2.5.7. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinde Başarının Belirleyenleri.....	158
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	162
<i>1963-1964 Kıbrıs Krizi Özelinde Değerlendirme</i>	<i>164</i>
<i>1967 Kıbrıs Krizi Özelinde Değerlendirme</i>	<i>167</i>
<i>1987 Ege Kıta Sahanelığı Krizi Özelinde Değerlendirme</i>	<i>172</i>
<i>1996 Kardak Krizi Özelinde Değerlendirme</i>	<i>175</i>
<i>1997-1998 S-300 Füzeleri Krizi Özelinde Değerlendirme</i>	<i>178</i>
KAYNAKÇA	186
ÖZGEÇMİŞ	205

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Çatışma–Kriz Yoğunluk Seviyesi Terminolojisi	12
Tablo 2.2: Joseph S. Nye Güç Tipolojisi	16
Tablo 2.3: Kriz Yönetiminin Safhaları	22
Tablo 3.1: Özgün Stratejilerin Dört Aşamalı Süreci.....	42
Tablo 4.1: Türkiye’nin Zorlama Yöntemlerini Devreye Soktuğu Krizler	50
Tablo 4.2: Türkiye’nin Zorlayıcı Diplomasi Uyguladığı Krizlerdeki Yöntemleri	51
Tablo 5.1: 1963-1964 Kıbrıs Krizinin Oyun Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Korkak Tavuk Oyunu).....	167
Tablo 5.2: 1967 Kıbrıs Krizinin Oyun Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Korkak Tavuk Oyunu).....	171
Tablo 5.3: 1987 Ege Kıta Sahanelığı Krizinin Oyun Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Korkak Tavuk Oyunu).....	175
Tablo 5.4: 1996 Kardak Krizinin Oyun Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Korkak Tavuk Oyunu).....	178
Tablo 5.5: 1997-1998 S-300 Füzelere Krizinin Oyun Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Korkak Tavuk Oyunu).....	181

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1: Çatışma Döngüsü.....	13
Grafik 3.1: Etki Araçları ve Yoğunlukları	28
Grafik 4.1: Kriz Yönetim Süreci (1963-64 Kıbrıs).....	56
Grafik 4.2: Kriz Yönetim Süreci (1967 Kıbrıs)	76
Grafik 4.3: Kriz Yönetim Süreci (1987 Ege Denizi Kıta Sahaneliği)	100
Grafik 4.4: Kriz Yönetim Süreci (1996 Kardak Kayalıkları)	130
Grafik 4.5: Kriz Yönetim Süreci (1997-98 S-300 Füzelere)	148

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Joseph S. Nye, Sert Güç- Yumuşak Güç Davranış Spektrumu	18
Şekil 2.2: Kriz Yönetimi Tablosu	21
Şekil 3.1: Zorlama Yöntemleri Modeli	30
Şekil 3.2: Güç Kullanma Seviyeleri.....	43

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 4.1: Türklerin ve Yunanlıların Yoğun Yaşadıkları Alanlar	52
Harita 4.2: Türklerin ve Yunanlıların Yaşadıkları Alanlar (1960 ve Günümüz).....	74
Harita 4.3: 6 mil ile 12 mil Arasındaki Fark	95
Harita 4.4: Taşoz Adası Açıkları, Sorunun Yaşandığı Uluslararası Sular	100
Harita 4.5: Kardak Kayalıkları İki Devlet Arasındaki Pozisyonu	124
Harita 4.6: S-300 Füzelерinin Etki Alanı	145
Harita 4.7: Rusya'nın NATO Karşısında Üstünlük Kazanacağı Düşüncesi	148

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKEL: Emekçi Halkın İlerici Partisi (Kıbrıs Rum tarafındaki komünist parti)

BBC: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)

BM: Birleşmiş Milletler

CIA: Merkezî İstihbarat Teşkilatı (ABD)

CNN: Cable News Network (ABD Haber Kanalı)

EOKA: Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü

GK: Güvenlik Konseyi

ICAO: Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

MTA: Maden Tetkik ve Arama

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

PKK: Kürdistan İşçi Partisi (bölücü terör örgütü)

SAT: Su Altı Taarruz

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TPAO: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

U.S.: Birleşik Devletler (ABD)

UAD: Uluslararası Adalet Divanı

WEF: Dünya Ekonomik Forumu

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Devlet dış politikası olan ve olması gereken bir siyasal yapı olarak tasarlanmıştır. Gerek ideal manada zihinde var olan şekliyle gerekse de pratikte karşılaşılan formu ile ulus devletin belirleyici vasıfları onun bir dış politikaya sahip olmasını zorunlu kılmaktadır (Çakmak, 2011: 32).

Devletler, dış politika hedefleri doğrultusunda bu hedeflere ulaşabilmek adına bir takım baskı yöntemleri uygularlar. Uygulanacak olan baskının başarılı olması ise büyük ölçüde baskıyı uygulayacak olan devletin elinde bulundurduğu gerçek güç ile paraleldir. Devletler, gücü açık bir şekilde kullanmayabilirler, ancak sahip oldukları gücün kaynağı ve bu kaynakların büyüklüğü uluslararası ortamda önem taşımaktadır. Çünkü devletler ihtiyaç duydukları anlarda karşı devleti caydırmak adına, saklı tuttukları gücü devreye sokabilmektedir. Olağan durumlarda devletler, uluslararası ilişkilerini diplomasi ile yürütürler. Doğru zamanda doğru şekilde uygulandığında, açıktan güç kullanma tehdidine kıyasla, izlenecek barışçıl bir yöntem, karşı devleti ikna etme sürecinde daha pozitif sonuç vermektedir. Bu perspektiften yaklaşıldığında, “zorlayıcı diplomasi, güç ile diplomasi arasındaki bağlantıya da bir nevi ışık tutmaktadır” (Şener, 2019: 157-190).

Uluslararası ortam devletlerin politik gaye ve menfaatler ile var olma ve güçlerinin devamlılığını sağlamaktan oluşmamaktadır. Bu gayeler ve menfaatler çok değişik şekillerde meydana gelebilmekte ve her devletin belirli gayelere ve menfaatlere atfettiği değer diğerlerinden başka bir hal alabilmektedir. Her devletin birbirinden farklı ulusal çıkarları vardır. Uluslararası sistem, üstünlük yarışı ve güç savaşımı zemininde değerlendirildiğinde, birbirleriyle yarışan menfaatler hususunda problemlerin ortaya çıkması kaçınılmaz bir durum olmaktadır. Meydana gelen bu problemler diplomatik kanal vasıtasıyla çözüme kavuşturulamazsa ve problemin tarafları davranışlarında diretirlerse ultimatoom ve diğer tehditler bir araç olarak devreye sokulur. Müzakere sorunları çözüme kavuşturamuyorsa karşı tarafın razı olabilmesi adına bazı tavizler verilir ya da iktisadi yaptırımlar ve askeri karışma gibi bir takım zorlayıcı yöntemler devreye sokulabilir (Gönlübol, 2014: 303).

Tarihsel süreç içerisinde devletler, barış anlarında da türlü dış politika amaçları doğrultusunda askeri kabiliyet ve güçlerini araç olarak kullanmışlardır. Buradan

hareketle devletlerarasında meydana gelen dış politika krizlerinde, krize ortam hazırlayan uyuşmazlıkları diplomasi seçeneğiyle çözemediklerinde askeri güç kullanımı seçeneğine başvurmaları uluslararası ilişkiler tarihinin en bilinen davranışlarındandır (Şener, 2013: 69).

Zorlayıcı diplomasi, bir rakibin olumsuz davranışlarını durdurmak veya zaten meşgul olduğu bir işgalden vazgeçirmeye ikna etmek amacıyla yaptırımlar veya askeri tehditler gibi ekonomik araçların kullanılmasını gerektiren bir stratejidir (George, 1980:50). Politikacılar tarafından bazen ciddi bir anlaşmazlığın barışçıl çözümünü sağlama umuduyla kullanılan bir stratejidir. Zorlayıcı diplomasi, ekonomik yaptırımlar gibi diğer diplomasi araçlarını içeren dış politikanın bir unsuru olarak en iyi şekilde tanımlanır ve olumsuz davranışları değiştirmek için tehditleri olumlu teşviklerle birleştiren bir ortam meydana getirir. Zorlayıcı diplomasinin genel fikri, bir rakibe olan talebini, uyumsuzluktan dolayı kendisini talebe uymaya ikna edecek kadar güvenilir ve güçlü olduğunu düşündüğü bir ceza tehdidiyle desteklemektir (Perez, 2015). Zorlayıcı diplomasinin ayrıca, bir rakibi gelecekte zarar verici bir eylemde bulunmaktan caydırmak için tehditler kullanan bir strateji olan caydırıcılıktan ayırt edilmesi gerekir. Buna karşın, zorlayıcı diplomasi hâlihazırda yapılmış bir tecavüze cevaptır (George, 1997: 30).

Schelling'in "Arms and Influence" eserinin yayınlanmasından bu yana geçen onca yılda birçok zorlama tanımı geliştirilmiştir. Tanımların çoğalması terminolojide karışıklığa neden olmuştur. Bu durum zorlayıcı diplomasi, askeri zorlama, zorlama, stratejik zorlama ve caydırıcılık gibi çeşitli terimlerin varlığıyla açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, yazarlar genellikle zorlamanın temel fikrinin ne olduğu konusunda hemfikirdir: Rakip devletlerin davranışlarını etkilemek için tehditlerin kullanılması. Her durumda, zorlayıcı sürecin sahip olduğu nitelikler kullanıldıkları önlemlere göre farklılık gösterebilmektedir. Bu önlemleri, zorlamanın gerektirdiği tehdit türleri, zorlamada zor kullanma tehdidi ve karşılaştırıldığında kuvvet kullanımının rolü ve sürece dâhil olan aktörler olarak sıralamak mümkündür. Rakip devletlerin davranışlarını etkilemek için tehditlerin kullanılması olarak tanımlanan zorlamada, aktörler güç kullanımını tırmandırmak yerine uyumu seçmeyi tercih edebilmektedirler. Zorlayıcı diplomasi, krizleri ve silahlı çatışmaları tam ölçekli bir savaşın dışında çözmeyi hedeflemektedir. Gerçekleştirilen eylemlerin sonuçlarını durdurmak veya geri almak için bir davranışı etkilemek amacı ile tehdit ve sınırlı kuvvet kullanımı

amaçlanmaktadır. Bu tehditlerin ve sınırlı kuvvetin kullanımı “sopa” olarak tanımlanmakta, rakip devletlere sağlanan teşviklerin artırılması ile talepleri karşılamak için uygulanan ve “havuç” olarak adlandırılan teşviklerin kullanımıyla ilişkilendirilebilmektedir. Taleplerin karşılanması için rakip devlette korku uyandırmak, sopa tehdidini doğru bir şekilde kullanmak ortaya konan davranışın, zorlayıcı diplomasi olarak tanımlanması için şarttır (Jakobsen, 2013: 3).

Zorlayıcı diplomasi kavramı genellikle bir “oksimoron” olarak kabul edilir, çünkü askeri baskı ve diplomasi, farklı enstrümanlar kullanan ve çok farklı amaçlara hizmet eden, birbirini dışlayan alternatifler olarak görülür. Askeri zorlama, tehditlere ve rakipleri kendi isteklerine karşı bir şeyler yapmaya zorlamak için sınırlı güç kullanmaya dayanırken, diplomasi müzakere, olumlu teşvikler (havuçlar) ve çatışmaları barışçıl çözüme ve “uluslararası dostça ilişkiler kurma” gibi güvencelere dayanmaktadır “Diplomatik İlişkiler Viyana Sözleşmesi (1961)” bunu ortaya koymaktadır. Askeri tehditlerin ve gücün kullanılması genellikle diplomasinin başarısız olduğunun kanıtı ve diplomatik başarı umutlarını baltalamak olarak kabul edilir. (Jakobsen, 2016: 476)

Zorlayıcı diplomasi alanının incelenmesi, üç şartı karşılayan çalışmalara odaklanmaktadır. İlk olarak zorlayıcı diplomasiyi kullanan devletlerin, stratejiyi kavramsallaştırmalarına hem sopaları hem de havuçları dâhil etmeleri ve etkileşimlerini incelemeleri gerekmektedir. İkinci olarak, stratejinin amacını savaştan kaçınma, yani aktörlerin savaşa başvurmadan hedeflerine ulaşmak için kullandıkları bir strateji olarak tanımlamaları icap etmektedir. Son olarak da, politika ve çağdaş uluslararası ilişkiler teorisini karakterize eden, teori ve pratik arasındaki boşluğu kapatmaları gerekmektedir (Walt, 2005: 32; Jentleson, 2002: 175).

Bu çalışmanın konusunu Türkiye - Yunanistan ilişkilerinde meydana gelen dış politika krizlerinin siyasi, hukuki ve askeri boyutları oluşturmaktadır. Çalışmada zorlayıcı diplomasi terimi, stratejinin savunma amaçlı kullanımıyla sınırlandırılmış, bir rakibi başlattığı bir eylemi durdurması ve/veya geri alması için ikna etme anlamında ele alınmıştır. Konunun ayrıntılı olarak açıklanması adına, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde zorlayıcı diplomasi bağlamında güç kullanımına örnek olarak “1963–1964 Kıbrıs Krizi”, “1967 Kıbrıs Krizi”, “Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi (1987)”, “Kardak Kayalıkları Krizi (1995-1996)” ve “S-300 Füzelere Krizi (1997-1998)” incelenmiştir.

1.1.Tezin Amacı ve Kapsamı

Zorlayıcı diplomasi, bir rakibin olumsuz davranışlarını durduracak veya zaten meşgul olduğu bir işgalden kurtarmaya ikna edecek yaptırımlar veya askeri tehditler gibi ekonomik araçların kullanılmasını gerektiren bir stratejidir. Ekonomik ve askeri yaptırımlar gibi diğer diplomasi araçlarını içeren dış politikanın bir unsuru olarak tanımlanan ve olumsuz davranışları değiştirmek için tehditleri olumlu teşviklerle birleştiren bir ortam oluşmasına olanak sağlayan zorlayıcı diplomasinin tarihsel süreçte yaşanan örnekler vasıtasıyla açıklanmasıyla, ciddi bir anlaşmazlığın barışçıl çözümünü sağlamaya yönelik kullanımına ilişkin öneriler, sağladığı avantajlar ve başarıların ortaya konması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, zorlayıcı diplomasi ile ilişkili kavramlar, uluslararası hukukta kuvvet kullanımı, zorlayıcı diplomasi stratejisi ve stratejiyi destekleyen unsurlar açıklanmaktadır. Zorlayıcı diplomasi stratejilerinde karar; krizin biçimine, meşrulaştırma yöntemlerine, gerek ulusal gerekse uluslararası sağlanan desteğe ve devletin sahip olduğu güç ile kapasitesine göre farklılık göstermektedir. Bunlar ültimat, “zımni ültimat”, “dene ve gör” varyantı ve “baskının kademeli olarak artırılması” olarak sıralanmaktadır. Bu değişkenlerin tümü, zorlayıcı diplomasi sürecini anlamak için önemlidir ve çatışma durumlarına uygulandığında daha net bir şekilde ortaya konabilirler. Çalışmanın devamında “Türkiye–Yunanistan arası zorlayıcı diplomasi stratejisine yönelik örnek olaylara” yer verilerek çalışmanın kapsamı çizilmektedir. Örnek olaylarda ortaya konan bulgu ve sonuçların, Türkiye’nin söz konusu stratejileri uygulamada gösterdiği tavrı genel olarak ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda incelenen krizler neden sonuç ilişkisi bağlamında tarihsel, askeri, hukuksal ve siyasal perspektifle bir bütün olarak ele alınmaya çalışılmaktadır.

1.2.Araştırma Sorusu

Tezimiz dış politika konusunda devletlerin yaşanan sorunlarda nasıl bir söylem, taktik ve strateji benimsediğini ve bunların neticesinde ortaya çıkan sonuçları ele almaktadır. Bu sonuçlardan hareketle araştırma konusuna bağlı olarak araştırma soruları belirlenmiş ve bu sorulara cevaplar aranmıştır. Araştırma soruları şu şekildedir:

1. “Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak ne tür stratejilere başvurulmaktadır”?

2. “Güç kullanım türlerinden biri olarak zorlayıcı diplomasinin Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl çözüm yolu olarak etkin kullanımı mümkün müdür”?

3. “Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda başarılı sonuçlar vermekte midir”?

1.3. Metodoloji

Çalışma konusunun araştırılması amacıyla ayrıntılı literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla kitap, makale, rapor, alanında yayımlanmış tezler, resmi internet siteleri, ele alınan krizlere yönelik dış politika çıktıları, röportajlar, değerlendirmeler ve haberler ile krizlerde yer alan karar alıcılar tarafından yayımlanan anı, biyografi ve otobiyografi türündeki yayınlar çalışmanın kaynaklarını oluşturmaktadır.

Çalışmanın bulgularını ortaya koymak adına, konuyla ilişkili tablo, harita, fotoğraf ve grafiklere başvurulmaktadır. Ayrıca hipotezleri test etmek amacıyla, ayrıntılı değerlendirme tablolarına yer verilmekte, bununla birlikte değerlendirmelerin oyun teorisi (korkak tavuk oyunu) aracılığıyla da ele alınması sağlanmaktadır.

Verilere dair analiz yapılırken, verilere ilişkin hipotezlerin geliştirilmesi yapılan analizin kuvvetlendirilmesi için önemlidir (Aziz, 2014: 170). “Hipotez, bir kuramsal önermenin deneysel kanıtlarla test edilmemiş ve doğrulanmamış olan, deneysel olarak test edilebilir bir versiyonudur.” (Neuman, 2017: 89). Araştırma kapsamında krizlere yönelik zorlayıcı diplomasi stratejilerinin kullanımının, etkinliğinin ve başarısının analiz edilebilmesi için ortaya konan hipotezler krizlere yönelik olarak test edilmiş ve analiz sonuçlarıyla beraber belirtilmiştir.

Karşılaştırılan iki hipotezden birine sıfır hipotezi (H_0), diğerine ise karşıt hipotez (H_1) adı verilir. Hipotezlerin daima örneklem alınmadan önce kurulması gerekmektedir (Cengiz&Terzi, 2018: 4) ve bu nedenle araştırma sorularının test edilebilmesi amacıyla hipotezler geliştirilmiştir. Buna göre, yapılan analizler sıfır hipotezi ve karşıt hipotez paralelinde test edilmiş, kabul edilmeyenler için (H_0) hipotezi ret, kabul edilenler için (H_1) hipotezi kabul edilmiştir.

Söz konusu araştırma sorularının çözümüne yönelik olarak geliştirilen hipotezler aşağıda belirtildiği gibidir:

1. “Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi stratejileri kullanılmaktadır”.
2. “Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl çözüm yolu olarak etkin kullanılmaktadır”.
3. “Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda başarılı sonuçlar vermektedir”.

1.4.Tezin Konusunun Önemi ve Özgün Değeri

Güç kullanım stratejilerinden olan zorlayıcı diplomasi stratejisinin araştırıldığı bu çalışma, stratejinin uluslararası anlaşmazlıklarda kullanımının başarısını ve etkinliğini ortaya koyması yönüyle önem taşımaktadır. Bu bağlamda Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan krizler ve sonuçlarının değerlendirilmesi çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Daha önce yapılan çalışmalarda Türk dış politikası analizleri, güç kullanma seçeneği, zorlayıcı diplomasi, Türk dış politikasında yaşanan krizler, sorunlar, olaylar ve süreçler tüm krizler bağlamında ya da bütün olarak ele alınmıştır (Sönmezoglu, 2001; Aksu, 2008; Şener, 2013; Kamel, 2014; Balcı, 2017; Çakmak, 2012; Gönlübol, 2014; İşyar, 2017; Oran, 2018). Bu çalışma ise Türk-Yunan krizleri özelinde zorlayıcı diplomasi stratejilerinin değerlendirilmesi bakımından spesifik bir çalışma olarak nitelendirilebilmektedir. Çalışmanın ilgili alanlarda ileride yapılacak çalışmalara ışık tutması ve ayrıca bu alanda literatürün zenginleşmesine katkıda bulunması beklenmektedir.

1.5.Tezin Organizasyonu

Çalışmanın ikinci bölümünde, kriz yönetim stratejisi olarak zorlayıcı diplomasi ile ilişkili kavramlar açıklanmaktadır. Bu amaçla, uluslararası politika, dış politika ve diplomasi, uyuşmazlık, çatışma, güç, kriz kavramı, tür ve yönetimi ile kriz yönetim stratejisi olarak zorlayıcı diplomasi kavramları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde dış politikada kuvvet kullanım tehdidi ve kuvvet kullanımına dayanan zorlama stratejileri kapsamında caydırma ve zorlama kavramları açıklanmaktadır. Bu bağlamda tezin amacına paralel olarak zorlayıcı diplomasi kavramı, temel esasları ve türleri incelenmektedir. Ayrıca zorlayıcı diplomasi stratejisinin başarısını etkileyen faktörler ele alınmaktadır. Bölüm, zorlayıcı diplomasi stratejisinin oluşturulmasında izlenecek adımlara yönelik sınıflandırma ve açıklamalarla tamamlanmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, Türk dış politikasında zorlama yöntemlerinin devrede olduğu krizlerden kısaca söz edilmekte, sonrasında Türkiye'nin zorlayıcı diplomasi uyguladığı tüm krizler belirtilmektedir. Devamında Türkiye–Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklara konu olan diplomasi krizlerinin yaşandığı uygulama örneklerine yer verilmektedir. Bu çerçevede ele alınan krizler, “1963-64 Kıbrıs krizi”, “1967 Kıbrıs krizi”, “1987 Ege Denizi kıta sahanlığı krizi”, “1996 Kardak kayalıkları krizi” ve “1997-98 S-300 füzeleri krizi”dir.

Çalışmanın son bölümünde, araştırma sorularına ve geliştirilen hipotezlere ilişkin varılan sonuçlar ortaya konmaktadır. Bu kapsamda yapılan analiz sonuçları her bir kriz için ayrı şekilde değerlendirmeye tabi tutulmakta ve sonuçlarına yer verilmektedir. Ayrıca, krizlerin genel değerlendirmesine ek olarak, oyun teorisi (korkak tavuk oyunu) bağlamında da ele alınarak, değerlendirme sonuçlarına yer verilmektedir. Bu beş kriz ile alakalı olarak oyun teorisi bağlamında değerlendirilen matrislerin açıklaması şu şekilde olabilmektedir; (4) en iyi sonuç, (3) daha sonraki en iyi sonuç, (2) topyekun savaşa kıyasla en kötü sonuç olan (1)'den daha iyi bir sonuç, (1) ise en kötü sonuçtur. (4,2) sonuç alınacağının düşünülmesi (3,3)'e razı olmama durumunu ortaya çıkarabilir. Ancak karşı tarafın ne yapacağı tahmin üzerinden yürüdüğü ve olası kötü senaryoda en maliyetli ve yıkıcı (1,1) sonucuna ulaşmasını engellemek için tercih sebebi olan seçenektir. Bazı sonuçlarda bir tarafın bir şey elde edememiş gibi görünmesine karşın (2) birim fayda sağlamış olması, topyekun savaşa ulaşıldığında en kötü sonuç olan (1) ile kıyaslandığında bir birim daha fazla fayda sağlaması ile açıklanabilmektedir. (1,1) sonucu taraflar için en olumsuz sonuç olurken, uzlaşma sonucunda iki tarafın da (3) birim fayda kazanacağı durum, taraflar açısından riski ve maliyeti düşük bir seçenek olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KRİZ YÖNETİM STRATEJİSİ OLARAK ZORLAYICI DİPLOMASİ İLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Uluslararası ilişkilerde kullanılan tüm kavramlara şayet yer vermek mümkün olsaydı her halde politika bilimi, hukuk bilimi, toplum bilimi, psikoloji, ekonomi ve tarih başta olmak üzere birey ve toplumu ilgilendiren sosyal bilimler alanında kullanılan tüm kavramlara yer vermek gerekirdi (Arı, 2004: 35). Ancak hem bu ayrı bir uzmanlığı gerektirdiğinden hem de böyle bir durum çalışmanın amacını aşacağından yalnızca zorlayıcı diplomasi ile doğrudan ilgili ve sık sık kullanılan temel kavramlardan bazılarını yer vermekle yetinilecektir. Bu amaçla zorlayıcı diplomasinin bir tanımını yapmadan önce uluslararası politika, dış politika, güç, diplomasi ve ulusal güç ile kriz ve uyuşmazlık kavramlarının tanımlanması yerinde olacaktır.

2.1. Uluslararası Politika, Dış Politika ve Diplomasi Kavramları

Uluslararası politika, sadece devletlerarası politika anlamında kullanılabileceği gibi, devlet harici bütün öğelerin ve oyuncuların birbirlerine ve süreçlere olan tesirlerini de kapsayan daha geniş manada da kullanılabilmektedir (Arı, 2004: 48). Egemen devletlerin yanı sıra, uluslararası örgütlerin, uluslararası düzeyde etkiye sahip ulusal kuruluşların, baskı gruplarının ve lobilerin siyasal nitelikli etkinlikleri de bu bağlamda sayılabilir. Bu nedenle uluslararası politikanın uluslararası yapının tümü içindeki siyasal etkileşimi konu edindiğini belirtmek mümkündür (Öztürk, 2004: 12).

Mansbach ve Vasquez uluslararası politikayı konuların gündeme çıkarılıp kabul edilebilir bir şekilde çözüme ulaştırılmaları olarak tanımlamaktadır (Mansbach & Vasquez, 1981: 861-874). Buna göre, uluslararası politikanın önemli bir kısmını, politik aktörlerin bir konunun global gündeme çıkarılması ya da çıkarılmasına katkıda bulunması türünden faaliyetlerden oluşur. Bu faaliyetler diğer aktörleri konunun önemine ikna etmek ya da onların dikkatlerini diğer konulardan alarak aktörün kendi çıkarları doğrultusunda yeni konuyu ortaya atma şeklinde gerçekleşmektedir (Kirişçi, 1986: 25). Uluslararası politikaya ilişkin tanımlar ışığında bir devletin, bir hususu uluslararası ortama taşımak adına sarf ettiği uğraşılara direkt iştiraki için aktif ve

iddialı bir dış politikaya gereksinimi olduğunu ifade etmek mümkündür (Kirişçi, 2001: 617).

Dış politika, hükümetlerin, genellikle yabancı hükümetlerle ilişkileri yoluyla devlet sınırları dışındaki olayları etkileme veya yönetme girişimlerini ifade etmektedir (Heywood, 2013: 168). Zira dış politika, uluslararası politik problemlere, bir devletin/devletlerin gayeleri, hedefleri, tutumları perspektifinden bakarak, o devletin uluslararası düzene veya sair devletlere karşı tutumunu araştırır (Arı, 2004: 48). Dış politika yapımı, hedeflerin saptanması ve bunlara ulaşmak için araçların seçimini içermektedir (Heywood, 2013: 168). Dış politikanın siyasi ilişkilerin yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel ve teknik ilişkiler ile sağlık ve benzeri alanlardaki ilişkileri de kapsamasına rağmen, daha çok siyasi ilişkiler ve diplomasiyi kapsadığını ve bunu ifade ettiğini belirtmek gerekmektedir (Öztürk, 2004: 13-14; Sönmezoğlu, 2017: 184).

Yapılan açıklamalardan hareketle uluslararası politika ile dış politika ilişkisi hakkında şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür. Uluslararası politika, devletlerin uyguladıkları dış politikayı aşan, üzerinde tesiri bulunan ulus üstü organizasyonları da içerir (Arı, 2004: 48; Gönlübol, 1985: 29-30). Uluslararası politika bu şekilde ele alındığında egemen devletlerin dış politikalarının, uluslararası politikanın irdelenmesine yardımcı olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır (Öztürk, 2004: 12). Uluslararası politika, uluslararası politik “neden-sonuç ilişkisi” sürecine ulusal politikalara kıyasla daha geniş perspektiften yaklaşır ve uluslararası konstrüksiyonun bütünü dâhilinde kabul eder. Bu yönüyle dış politika çalışmaları uluslararası politikanın verilerini meydana getirmekte, bu verilerin incelenmesi ile analiz edilmesi de yardımcı nitelikte verilerin kaynağını oluşturmaktadır. Ancak yalnızca dış politika uygulamalarının analiz edilmesiyle uluslararası politikalarla ilgili olarak güvenilir sonuçlara ulaşabilmek mümkün olmamaktadır (Arı, 2004: 48; Gönlübol, 1985: 29-30).

Diplomasi, çok genel olarak, bir dış politika aracıdır. Diplomasinin, egemen devletlerden oluşan bir ortamda barışı korumaya dönük kullanılabilecek en iyi vasıta olduğunu ifade etmek mümkündür (Morgenthau, 1970:726). Öz olarak diplomasi, devletin yürütme organı olan bir hükümetin bir takım hususlardaki görüş ve düşüncelerinin direkt olarak başka devletlerin hükümetlerine veya karar alma mekanizmalarına aktarılması sürecidir. Daha geniş bir perspektifte ise diplomasi, herhangi bir devletin bütünüyle dış ilişkilerini ifade etmektedir (Sönmezoğlu, 2017:

186). Bir başka deyişle öz olarak diplomasi, yürütme makamının resmi temsilcileri olan diplomatlar vasıtasıyla meydana getirdiği mütekabil iletişim ya da müzakereler sürecine odaklanırken; daha geniş perspektifte diplomasi, bir devletin dış politikasında tercih edilen farklı türlerdeki politik etki altına alma metot ve yordamlarını ifade etmektedir (Sönmezoğlu, 2019: 442). Uluslararası mekanizma bünyesinde bulunan sair egemen devletler gaye, ülkü ve güç unsurlarını ortaya koyarak, bizzat ulusal menfaatlerini güven altına almakta ve ülkülerine erişmede söz konusu unsurları da göz önünde bulundurmaktadırlar. Diplomasi kavramı bu yönüyle ele alındığında, egemen devletlerin kendilerine dair çeşitli ulusal güç öğelerini azami tesiri sağlayabilecek yönde etkin kullanmalarını ve diğer devletleri bu sayede tesir altına almalarını kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diplomasi, devletlerin kabiliyet, kapasite ve bilgi birimlerinin ortak paydasından oluşan politik bir uygulamadır. Diplomasinin nihai amacı, devletlerin uluslararası propaganda yapmadan, hukuki yollara başvurmada ve güç kullanmadan, diğer devletler karşısında menfaatlerini korumak için bürokratlar ve politikacılar nezdinde gerçekleştirilen müzakereler, hukuki anlaşmalar ve kapalı tertip edilen görüşmeler vasıtasıyla dış politikanın biçimlendirilmesinin sağlanmasıdır. Buna ek olarak diplomasi, veri biriktirme, diğer devletin görünenin ötesindeki asıl niyetinin anlaşılmasına çalışılması ve yapılan görüşmeler ile iyi niyet gösterisinin yinelenmesi eylemlerini içine almaktadır (Çolakoğlu, 2014: 379). Diplomasinin işlevi oldukça önemlidir. Diplomasi, hem saklı kalmış ulusal güç kaynaklarını keşfeder hem bilinen, ortada olan ulusal güç kaynaklarını kullanır hem de ulusal güç kaynaklarını en yüksek etkiyi sağlayacak şekilde biçimlendirir (Öztürk, 2004: 16-17).

2.2. Uyuşmazlık Kavramı

Uyuşmazlık kavramı, uluslararası politikada iki aktörün taraf oldukları bir konudaki anlaşmazlıklarını ifade etmektedir (Türk Dil Kurumu, 1998: 2296). Uyuşmazlıkta, genelde bir kriz durumunda tarafların ortak bir noktaya gelememeleri söz konusudur. Uluslararası bir uyuşmazlık, temelde, hukuksal ya da siyasal bir nitelik taşımaktadır. Uluslararası nitelikteki bir hukuksal uyuşmazlıkta, uygulanacak hukuk kuralının seçimi ya da yorum ve uygulaması noktasında anlaşmazlık söz konusudur. Siyasal nitelikli bir uluslararası uyuşmazlığı ise statüko bağlamında değerlendirmek gerekmektedir. Bir taraf mevcut durumu değiştirmeye çalışırken, diğer taraf mevcut durumu korumak istemektedir (Öztürk, 2004: 20).

Devletler amaçlarına ulaşmak, çıkar çatışmasından galibiyetle çıkmak için kriz ve uyuşmazlık gibi araçlardan yararlanırlar. Askeri çatışma olasılığını gündeme taşıyarak amaçlarına ulaşmaya çalışırlar (Clutterbuck, 1993: 247-248).

Uyuşmazlıkların çözümü, bir uyuşmazlığın nihayetlendirmesini tanımlamaktadır. Genel tanıma, devletlerden üstün olan tarafın isteğini, diğer devlete nüfuzunu kullanmak suretiyle kabule zorlaması da dahildir. Fakat söz konusu kavram, bundan ziyade anlaşmazlıkların nihayetlendirilmesi amacıyla sulh yöntemlerinin geliştirilmesi ve kullanılması ve güç kullanımına başvurma'nın alternatif çözüm yollarının ortaya çıkması manasında kullanılabilir. “Birleşmiş Milletler Şartı’nın” VI. bölümü gereği, anlaşmazlıkların nihayetlendirilmesinde takip edilecek yöntemler, “siyasi yöntemler” ile “hukuki yöntemler” olarak iki farklı şekilde değerlendirilmektedir. Hukuki yöntemler genel bir ifadeyle, “Uluslararası Adalet Divanı ve sair uluslararası mahkemeler ile uluslararası hakemlik kurumu” faaliyetlerinden oluşmakta ve diplomasi alanı dışında kalmaktadır. Siyasi yöntemlerse, anlaşmazlığın ilişkili olduğu taraflar nezdinde, “BM Şartı’nın 33. Maddesinde” belirtilmiş olan klasik siyasi yöntemleri içermektedir. Bunlar, “arabuluculuk”, “müzakere”, “iyiniyet misyonları”, “uzlaşma komisyonları” ve “araştırma komisyonları” gibi yöntemlerdir (İskit, 2007: 351-352).

Uygulanan diplomasi'nin uyuşmazlık çözümünde hedeflenen amaçlara ulaşabilmesinde, taraflar arasında güce başvurmadan karşılıklı menfaatler üzerinde uzlaşma sağlamak adına bir takım araçlara başvurulmalıdır. Zorlayıcı, caydırıcı ve teşvik edici olabilen bu araçları havuç ve sopa metaforuyla ifade etmek mümkündür.

2.3. Çatışma

Çatışma türlerini genel olarak, şiddet unsuruna sahip olup olmamasına göre sınıflandırmak mümkündür (Bkz. Tablo 2.1). Şiddet unsuru bulunmayan çatışmalar, tarafların istemlerini şiddete başvurmadan elde etme girişimlerini yansıtırken, şiddet unsuru barındıran çatışmalarsa, ilgili devletlerden asgari birinin istemin gerçekleşmesi adına başlattığı ve barışçı çözüm yollarının haricindeki yöntemleri kapsar.

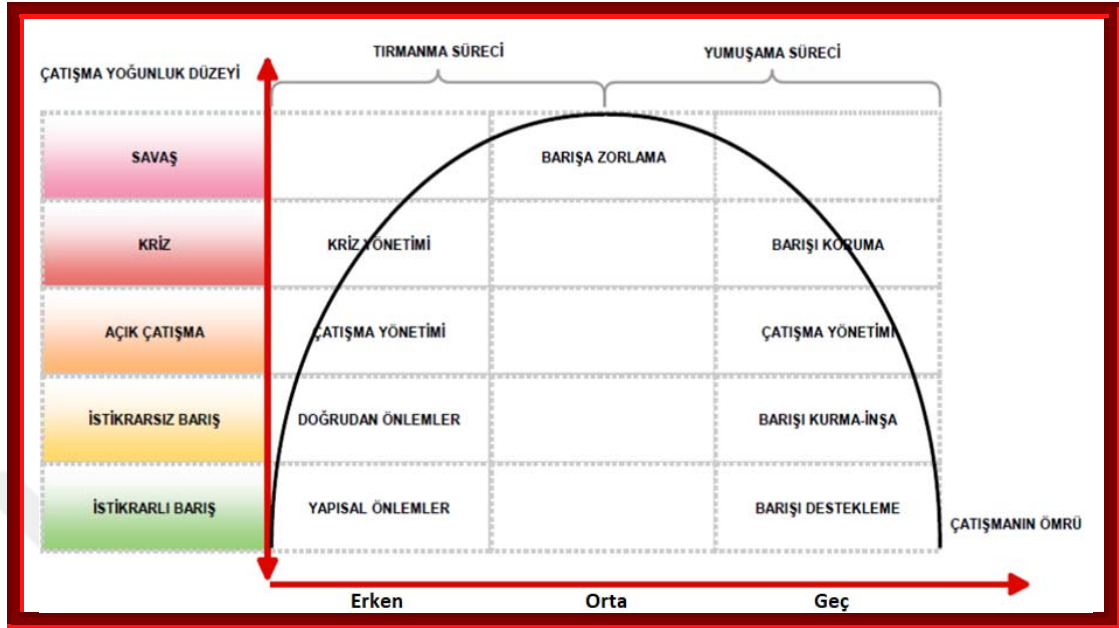
Tablo 2.1: Çatışma–Kriz Yoğunluk Seviyesi Terminolojisi

Yoğunluk	Kavram	Şiddet Düzeyi	Yoğunluk
1	Uyuşmazlık	Şiddet İçermeyen Çatışmalar	Düşük Yoğunluklu
2	Şiddet İçermeyen Kriz		
3	Şiddetli Kriz	Şiddet İçeren Çatışmalar	Orta Yoğunluklu
4	Sınırlı Savaş		Yüksek Yoğunluklu
5	Savaş		

Kaynak: Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2012: 121.

Kriz dönemlerinde askerileşme eğilimindeki artış, muhtemel bir askeri çatışma olasılığını artıracığından, askeri çatışmaya yönelik durum bir tür güvenlik ikilemi yaşanmasına sebep olmaktadır. Söz konusu ikilem, çatışma sürecinin yönetilmesini ekseriyetle zora sokmaktadır. İlgili devletler nezdinde münasip anlaşmazlık giderici yolların elde edilmesi, görünmeyen bir çatışmaya sınırlar çizilmesine, ayrıca tırmandırılmamasına pozitif yönde fayda sağlayacaktır. İlgili devletler karşılıklı görüşme ve uzlaşmaya varma yollarını, diplomatik ilişkileri muhafaza etmeye yönelik tavırlarını sürdürdüğü sürece çatışmanın tırmanması ihtimali düşecektir. Çatışma yönetimi geleneksel hukuk açısından değerlendirildiğinde, geleneksel hukukun yetersiz ve çözümsüz kaldığı alternatif bir yöntemdir. Uluslararası düzende devletler arasında son derece yoğun ve komplike ilişkilerin gerçekleştirildiği göz önünde tutulduğunda, klasik manada diplomatik ve siyasi yolların haricindeki vasıtalar ve yollar, meydana gelen çatışmaların çözüme kavuşturulabileceğine yönelik ümitleri artırmaktadır (Aksu, 2017: 36-37). Görüleceği üzere Grafik 2.1.’de çatışma döngüsü grafik şeklinde verilmiştir.

Grafik 2.1: Çatışma Döngüsü

Kaynak: Swanström, N. L.P. & Weissmann, M. S. 2005: 11

2.4. Güç Kavramı

Gücün tanımına ilişkin olarak kaynaklar incelendiğinde, yapılan tanımlamaların gücün ele alınış şekline göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Güç fiziksel manada sahip olunan kuvvetlerin devreye sokulmasıyla sağlanan verimlilik iken, davranışsal olarak tanımlandığında, arzu edilen neticelerin kazanımı için diğer devletlerin tutumlarına tesir etme kabiliyetidir (Joseph S. Nye, 2017: 20). Yine Keohane ve Nye yaptıkları çalışmada gücü, uluslararası ilişkilerde bir devletin diğer devletlere normal koşullar içerisinde yaptıramayacağı bir istemi yaptırabilme yönünde tesiri altına alma kabiliyeti olarak tanımlamışlardır (Tezkan, 2005: 137; Keohane & Nye, 1977: 11).

Otorite, baskı ve şiddet gibi kavramlarla da ifadesini bulabilen güç kavramı (Tanrısever, 2010: 53-71), bir mekanizma içerisindeki çeşitli öğelerin birbirleriyle dikey biçimde kurmuş oldukları münasebetlerin tesir potansiyeli barındıran bir formu olarak tanımlanabilmektedir. Güç kavramı ile ilgili literatürde farklı tanımlamalara da rastlamak mümkündür. Buna göre, Birleşik Devletler siyaset bilimcisi Dahl, gücü, sezgisel bir düşünce olarak X devletinin Y devletine, Y devletinin aksi halde/normal şartlar altında yapmayacağı bir şeyi yaptırma etkisi olarak tanımlamıştır. H. J. Morgenthau ise gücü, bir insanın diğer insanların bilinçleri ve hareketleri üstündeki denetimi şeklinde tanımlamıştır. Frederick Frey güce eylemsel bir tanım getirmiş ve

bir ilişki biçimi olarak açıkladığı gücü, iki devlet arasındaki münasebette, bir devletin fiillerinin diğer devletlerin fiillerini kısmi de olsa farklılaştırması olarak ifade etmiştir (Doğan ve Kavak, 2015: 251-282).

Literatür incelendiğinde hegemon gücün kaynaklarına ilişkin çalışmalara rastlamak mümkündür. Brezezinski para, üretim kapasitesi ve askeri gücün hegemonyanın temel kaynakları olduğunu belirtmiştir (Brzezinski, 2004: 147). Nye ise hegemon gücün kaynaklarının teknolojiye üstünlük, askeri kapasitenin yüksekliği, ekonominin büyük oluşu, yumuşak güç (soft power) ve ulus üstü haberleşme ağının kritik alanlarını denetleyebilmek olduğunu belirtmiştir (Nye, 2003: 5-7).

2.4.1. Ulusal Gücün Boyutları

Dünya üzerinde sınırlı kaynak ve sonsuz istek olduğu varsayımı, devletler arası çıkar çatışmalarının ve güç kullanımının her zaman olacağını göstermektedir. Ulusal güç, devletlerin uyguladıkları ulusal yöntemlerini belirlemede ve gayelerine varma hususunda kullandıkları bir vasıta ve “ulusal güvenlik politikaları ve uygulamalarının” temelini oluşturmaktadır (Bayat, 1982: 7).

Ulusal gücü, bir devletin ulusal gayelerine varma noktasında ulusal menfaatlerine ulaşmak amacıyla edindiği ve ayrıca devreye sokacağı “politik, askeri, coğrafi, demografik, teknolojik, bilimsel, sosyo psikolojik ve iktisadi güçlerinin” oluşturduğu genel yetenek olarak da tanımlamak mümkündür (Yılmaz, 2008: 45). Ulusal güç, genel manada, uluslararası ilişkiler nezdinde devletlerin, bizatihi gaye ve ülkelerine uyumlu şekilde sair devletlerin tutumlarına tesir etme noktasında elde bulundurdıkları olanak ve kabiliyetler olarak ifade edilebilmektedir. Bir başka deyişle, bir devletin sair devletleri denetleyebilmek, anlaşmazlıkları çözmek, güçlükleri aşmak için devreye soktuğu olanak ve kabiliyetler olarak da tanımlanabilmektedir. Ulusal güç aralarında karşılaştırma yapılan bir aktörün diğer aktörler karşısında hem güçlü hem de güçsüz sayılabilmesi açısından, göreceli bir kavram olarak nitelendirilebilmektedir.

Tarihin tüm dönemlerinde belli bir takım devletlerin uluslararası ortamda önemli ölçüde güç kazandıkları, uluslararası alandaki gelişmeleri daha fazla etkileme gücüne sahip oldukları görülmektedir. Bir devletin, sair bir devlet veya belirli bir bölge içerisinde meydana getirdiği önemli bir tesir ya da kontrol (Sönmezoğlu, 2017: 271) olarak tanımlanan hegemonya ile güç arasındaki ilişki bakımından Frankfurt

Okulu'nun önerdiği Eleştirel Kurama göre gücün üç boyutundan söz etmek mümkündür (Gill & Law, 1988: 73-74);

Birinci Boyut: Aleni olarak, bir diğer devletin tutumlarının arzu edilen biçimde değiştirilmesi üzerine kullanılan etken, “üzerinde güç” ü ifade etmektedir (Gill & Law, 1988: 73-74).

İkinci Boyut: Güce sahip olan devletin gündem oluşturduğu, uygulanması aşamasında aleni şekilde belli edilmeyen; etkenliği az olan, ancak oluşturduğu tesir etkisiyle örgütleyici bir tarafı bulunan “gizli güç” ü tanımlamaktadır. Gizli güç, belirli politik çerçeve oluşturarak, bir takım hususları gündem harici bırakma şeklinde uygulanmaktadır (Gill & Law, 1988: 73-74).

Üçüncü Boyut: “Maddi ve normatif taraflarıyla belirli özendirme ve sınıflandırma düzeyleri meydana getirerek, devletlerin ilişkilerini koşullandıran yapısal gücü ifade etmektedir” (Gill & Law, 1988: 73-74).

2.4.2. Ulusal Gücün Unsurları

Ulusal güç unsurlarının farklı sınıflandırmalarına rastlamak mümkündür. Buna göre, bir devletin coğrafyası, doğal kaynakları, endüstriyel kapasitesi, askeri hazırlık derecesi, nüfusu, ulusal karakteri, ulusal morali, diplomasisinin niteliği, hükümetinin ve yönetiminin niteliği o devletin ulusal güç unsurları arasında sayılabilmektedir (Öztürk, 2004: 18-19). Bazı kaynaklarda ulusal güç unsurları ikili sınıflandırmaya tabi tutulmakta, doğal ve sosyal unsurlar olarak belirtilmektedir. “Üstünde azami şekilde anlaşmaya varılan sınıflandırma bağlamında ulusal gücü; coğrafi güç, psiko-sosyal güç, siyasi güç, ekonomik güç, bilimsel ve teknolojik güç, askeri güç” şeklinde sınıflandırmak mümkündür (Yılmaz, 2008: 47).

Günümüzde güç, genel olarak ilişki ağını içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Keohane ve Nye gibi yazarların güce ilişkin tanımlarında bu eğilimi görmek mümkündür. Bu çalışmanın sınırları gereği, ulusal gücün unsurlarının bu doğrultuda, ikili ayrıma tabi tutulmasının yerinde olacağı düşünülmekte ve bu çerçevede açıklamalara yer verilmektedir. Tablo 2.2’de Nye’nin Güç Tipolojisi sert güç ve yumuşak güç ayrımını ve kendi içerisindeki ayrıntıları göstermektedir.

Tablo 2.2: Joseph S. Nye Güç Tipolojisi

		Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
SERT GÜÇ	Askeri Güç	“Zorlama” “Caydırma” “Koruma”	“Tehdit” “Koruma”	<u>“Zorlayıcı Diplomasi”</u> “Savaş” “İttifak”
	Ekonomik Güç	“Teşvik” “Zorlama”	“Para Verme” “Yatırım”	“Yardım” “Rüşvet”
YUMUŞAK GÜÇ		“Hayranlık Uyandırma” “Gündem Oluşturma”	“Değerler” “Kültür” “Politikalar” “Kurumlar”	“Kamu Diplomasisi” “İki taraflı ve çok taraflı diplomasi”

Kaynak: Nye, 2004: 256

2.4.2.1. Sert Güç

Nye’ ye göre sert güç, devletin askeri ve ekonomik gücünden ortaya çıkan zorlama yeteneğidir. Sert güç teşvik (havuç) ile tehdide (sopa) dayanabilmektedir (Nye, 2004: 256; Nye, 2017: 24). Kaynağını eski tarihlerden alan sert güç, 15. ve 16. yüzyıllarda yaşamış çok yönlü devlet adamı olan Machiavelli’nin İtalya’daki hükümdarlara, zulüm ve korku siyaseti öğretileriyle uluslararası ilişkiler yazınında bilimsel zemine oturmuştur (Öztürk, 2013: 181-204). Sert güç, geleneksel bakış açısının önde bulunduğu güç biçimidir. Geleneksel perspektiften askeri güç, gücün sair biçimlerine hâkimdir. Ayrıca askeri gücü fazla olan devletler, küresel sorunları da denetimi altında tutar (Keohane, 1987: 725-730). Devletler bu gücü kullanırken, istemlerine ulaşabilmek amacıyla uyguladıkları politikalarda “havuç ve sopayı” bir vasıta olarak kullanmaktadırlar. Sert gücün temeli askeri müdahale, zorlama diplomasisi ve ekonomik müeyyideler üzerine oturmaktadır. Sert gücün uygulanması için gerek silahlı gerekse iktisadi kaynaklar gibi maddi kaynakların yeter derecede varlığına ihtiyaç bulunmaktadır (Wagner, 2014: 1-5).

2.4.2.2. Yumuşak Güç

Nye’in bakış açısına göre “yumuşak güç”, teşvik ya da tehdide dayanan askeri ve iktisadi gücün yerine, somut bir “havuç ya da sopa” mevzu bahis olmasa dahi istediğini sağlama kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır (Nye, 2017: 24). Bu güç havuç veya sopalara harcama yapma ihtiyacını ortadan kaldırmakta, insanları zorlamak yerine onlarla işbirliği yapmayı hedeflemektedir (Yılmaz, 2008: 52-53). İstediklerini ulaşmanın bir başka yöntemi, “gücün ikinci yüzü” şeklinde adlandırılmaktadır. Buna göre bir devletin küresel siyasette elde etmek istediği sonuçlara ulaşabilmek için değerlerini önde tutması, gerek refahıyla gerekse ileri görüşlü bakış açısıyla sair devletlere örnek olması gerekmektedir (Nye, 2017: 24).

Yumuşak güç kavramı özellikle Nye tarafından sıklıkla kullanılmıştır. “Yumuşak güç” kavramı ile “meşruiyet” kavramları arasında dikkat çekici bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Buna göre, bir devletin diğer devletlere karşı davranış ve fiillerini direkt olarak elinde bulundurduğu iktisadi ve askeri güce dayandırmaktansa uygulamaya koyduğu politikalar, öne sürdüğü ve ortaya çıkardığı değerler bütünü ve kültürel unsurlarını, benimsediği kurumlar ile meşru göstermeyi başardığında bir “yumuşak güç” kavramından söz edilebilir (Sönmezoğlu, 2019: 273).

Sert güç ve yumuşak güce ilişkin yapılan tanımlardan, her ikisinin de başkalarının davranışlarını etkilemek yoluyla amaca ulaşabilmeyi amaçladığı sonucuna varılabilmektedir. Söz konusu ortak yönün yanında, aralarında davranışın niteliği ve kaynakların somutluğu açısından bir fark bulunmaktadır. Bu noktada gücün ilişkisel yönü açısından, sert güç ve yumuşak güç kavramlarının dayandıkları davranış türlerini belirlemek bakımından önem taşıyan iki kavramdan da söz etmek faydalı olacaktır. Buna göre komuta gücü, başka devletlerin yaptıklarını değiştirebilmeyi ifade etmekte ve zorlamaya ya da teşvike dayanmaktadır. İkna gücü ise, kültürün ve değerlerin cazibesine ya da diğer devletlerin gerçekdışı görünen için bazı tercihlerini ifade edememelerini sağlayacak şekilde manipüle etme becerisine dayanabilir. “Komut vermek ile ikna etmek” arasında zorlama, ekonomik teşvik, gündem belirleme ve salt cazibeyi de içeren davranış türleri bulunmaktadır (Nye, 2017: 27). Yumuşak güç, davranış türlerinden ikna etme yönündekilerle ilgili iken, sert güç ise daha çok komut verici davranış türleri ile ilgilidir (Bkz. Şekil 2.1.).

Şekil 2. 1: Joseph S. Nye, Sert Güç- Yumuşak Güç Davranış Spektrumu

	Sert			Yumuşak		
Davranış Biçimi	Komut Verme	Zorlama	Teşvik	Gündem Belirleme	Cazibe	İkna Etme
En Muhtemel Kaynaklar	Baskı Yaptırımlar	Karşılıklar Rüşvet		Kurumlar	Değerler Kültür Politikalar	

Kaynak: Nye, 2017: 28

2.5. Kriz Kavramı, Türleri ve Yönetimi

2.5.1. Kriz Kavramı

Türk-Yunan krizlerinin araştırıldığı ve söz konusu krizler karşısında uygulanan zorlayıcı diplomasi uygulamalarına yer verilen bu çalışmada, kavramsal olarak krize, krizin türü ve yönetilmesi şekillerine değinmekte fayda görülmüş ve kısaca açıklanmıştır. Krize ilişkin literatürde geliştirilen çeşitli tanımlara rastlamakla birlikte, bu tanımlara aşağıda değinilmiştir.

Kavramsal olarak kriz, beklenmedik, ani, ilgili tarafı hemen tepki vermeye zorlayan durum olarak tanımlanmaktadır. Kriz sırasında karar vericinin tepki süresinin kısıtlılığı ve birçok seçenek arasından en iyi seçeneği seçme baskısı karar alıcının stresini daha da artırmaktadır (tdpkrizleri.org).

Luhmann, krizi tek tek değerlerin değil bilakis sistemin varlığının beklenmedik şekilde tehdit edilmesi olarak tanımlamıştır. Ona göre krizler, birçok değer gerçekleştirilmesini belirsiz ve zaman baskısı altında tehlikeye atmak suretiyle dikkatleri üzerlerine çekerler (Aydemir, 2005:220). Krizlerde karar vericiler üzerinde vakit darlığı nedeniyle bir gerilim, baskı meydana gelir (Huth & Schulz, 1999: 24), (Coombs, 1999: 7). Hermann'a göre kriz, bir tehdit yaratan ve planlı olmadığı için de şaşırtıcı olan bir olgu, sistemin bir veya daha fazla değişkeni üzerindeki ani değişimdir (Hermann, 1969: 414). Başka bir tanıma göre kriz, ulusal değerleri tehdit eden, hızla karşılık verilmesi gereken ve buna bağlı olarak da karar vericilerin dikkatlerini en

yüksek seviyede tutmaları gereken durumu ifade etmek için kullanılır (Pfaltzgraff, 1997: 186). Burnett krizle ilgili zaman baskısı, sınırlı kontrol ve yüksek belirsizlik olarak üç özelliğe dikkat çekmiştir (Uras, 2017: 23).

Kriz için geliştirilmiş tanımlardan hareketle krizin beş temel bileşeninin olduğunu belirtmek mümkündür (İşyar, 2008: 1-49):

- Kritik kriz dönemlerinde, önemli miktarda gerçekleşen askeri hareketlenmeler,
- Uluslararası ve ulusal seviyede gerçekleşen beklenilmeyen olaylar,
- Krizin beklenilmeyen zamanlarda ortaya çıkması sonucu karar vericilerin karar vermek için kısa sürede, hızla hareket etmeleri gereğinin olması
- Hükümetlerin algılanan veya gerçek çıkarlarının tehdit altında olması,
- Krizlerin beklenilmeyen ve öngörülemeyen özelliklerinden dolayı ana tehditler olarak tespit edilmesinin ve kabul edilmesinin zor olması.

2.5.2. Kriz Türleri

Krizleri çıkış sebepleri, kaynakları ve rolleri itibariyle çeşitli başlıklar altında incelemek mümkündür. Bunlar;

- Gelişen kriz,
- Ani kriz,
- İstenen kriz,
- Dolaylı kriz,
- Kaza krizi (beklenmeyen kriz) olarak adlandırılmaktadır.

Gelişen Kriz

Belirli bir süreç içerisinde sorunların birikmesi ile oluşmaktadır (Örmeci, 2014). Bu kategoriye giren bazı krizlerin hazırlık dönemi uzun sürebilir. Bunun nedeni, krize neden olan sorunun veya tehlikenin yavaş yavaş gelişmesidir (Çakmak, 2012: 33).

Ani Kriz

En sık rastlanan kriz çeşididir ve genellikle kısa süreli olmaktadır. Bu krizin en önemli özelliği beklenmeyen olaylarla bir anda gelişmesi ve daha önceden tahmin edilemediği için önleyici tedbir almanın mümkün olmamasıdır (Örmeci, 2014). Krizin boyutu, taraf ülkelerin tutumuna ve güçlerine göre değişir. Ancak, bazı devletler ve bazı yöneticiler, ülkelerini, her türlü risklere, sürprizlere ve güvenlik sorunlarına karşı

hazırlıklı tutarlar. Bu politika, ülkeleri ani krizlere karşı hazırlıklı bir durumda bulundurur (Çakmak, 2012: 34).

İstenen Kriz

Bu kriz, menfaatlerine uygun düşen tarafın, istediği sonucun doğması adına kışkırtmada bulunmasıdır. Menfaat sağlama arzusu içinde bulunan taraf, krizi iyi planlayamadığı, kötü yönettiği ya da şartların tersine döndüğü durumlarda aleyhine sonuçlarla karşılaşabilmektedir (Çakmak, 2012: 37).

Dolaylı Kriz

İki devlet arasında yaşanan problemler sebebiyle üçüncü bir devletin dâhil olduğu kriz türüdür (Örmeci, 2014). Üçüncü devletin müdahil olması için, menfaatlerine veya güvenliğine yönelik bir riskin varlığı gerekmektedir. Üçüncü devlet, bu krize dolaylı olarak karıştığı için, krizin diplomasi aracılığıyla çözümüne çaba göstermektedir. Üçüncü devletlerin bu olumlu tutum ve çabası, bu tür krizlerin çözümünde yararlı olmaktadır. Ancak, iki devlet arasında yaşanan krizin nedenleri ve ulaştığı boyutlar önemli seviyelerdeyse, savaşa varması o derece kuvvetle muhtemeldir (Çakmak, 2012: 38).

Kaza Krizi (Beklenmeyen Kriz)

Bir kaza sonucu ve tesadüfen ortaya çıkan ve düzeltilmesi kolay olan krizlerdir (Örmeci, 2014). Bu tür krizler ilgili devletlerin ilişkilerinde olumsuz etki meydana getirme riski taşımakla birlikte çok ciddi sonuçlar doğurmamaktadır. Bu tür krizlerin en olumsuz yanı, bir kaza sonucu meydana geldikleri için ilgili devletlerin müzakere etme, tedbir alma gibi önleyici veya etkisini azaltıcı bir işlem yapamamasıdır (Çakmak, 2012: 39).

2.5.3. Uluslararası Sistemde Kriz Yönetimi

2.5.3.1. Kriz Yönetimi

Devletler arasında yaşanan çıkar çatışmaları ve tarafların geri adım atmaması sonucu uluslararası bunalım meydana gelebilmektedir. Uzlaşmaya varılamayacağı anlaşıldığında bu bunalımın güç kullanımına dönüşmemesi için gösterilen diplomatik faaliyet kriz yönetimi olarak adlandırılmaktadır (İskit, 2007: 352). Kriz yönetimi “karar alıcı için seçenek yaratma ve seçenekler arasında uygun olanı tercih etme zorunluluğu” olarak da ifade edilmektedir (tdpkrizleri.org). Kriz yönetimini, krizle baş

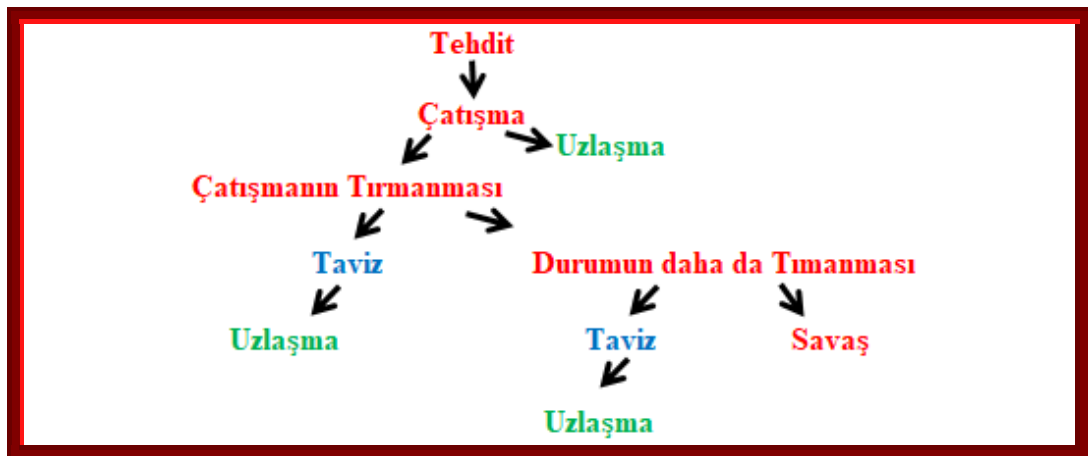
etmek için oluşturulmuş önlemleri almak ya da krizin etkilerini azaltmak için krizin teşhisi, gerekli yönlendirici kararların alınması, uygulanması, takip ve kontrolünü içeren faaliyetler serisi olarak tanımlamak da mümkündür (Çelikkan, 2012: 51).

Kriz yönetimi sürecinde, kriz döneminin en yüksek fayda veya en az zarar ile sonlandırılabilmesi için ilgili kişi ve kuruluşların bir araya gelerek ortak karar alma veya tavsiyede bulunması gerekmektedir (Yılmaz, 2006:230). Her kriz, içinde bir fırsatı barındırmaktadır. İstenen sonuca ulaşmanın yolu, kriz yönetiminin etkin bir şekilde sürdürülmesidir. (Bozgeyik, 2008: 32).

Etkili bir kriz yönetimin temel unsurları arasında kapsamlı bir kriz yönetim stratejisi, kriz yönetim teşkilatı (komuta kontrol), kriz yönetim teşkilatı iletişim (muhabere) planı, basın ve iletişim strateji ve planı, kriz yönetim altyapısının hazırlanması önem taşımaktadır. Kriz yönetim sürecinin etkin bir şekilde sürdürülebilmesi için sayılan temel unsurlar, devlet veya kurumların asgari düzeyde zarar görmesi, krizden hızla çıkması, varlık ve itibarlarının devamının sağlanması için gereklidir (Batchelor, 2003: 16).

Şekil 2.2’de görüldüğü gibi, var olan bir tehdit sonucu yaşanan çatışma durumunda, karar alıcı taraflar uzlaşma ya da çatışmanın tırmanması hususunda karar vermektedirler. Karar uzlaşma ya da çatışmanın tırmanması şeklinde gerçekleşebilmektedir. Çatışmanın tırmanması yönünde verilen karar sonucu taraflardan birinin taviz vermesi ile çatışma sonlanmakta ve uzlaşmaya varılmaktadır. Aksi halde çatışma tırmanmakta ve savaşla sonuçlanmaktadır.

Şekil 2.2: Kriz Yönetimi Tablosu

Kaynak: Çelikkan, 2012: 8

Kriz yönetiminin daha anlaşılabilir kılınması ve bu sürecin daha iyi yorumlanabilmesi adına kriz yönetiminin safhalarından söz etmek faydalı olacaktır.

2.5.3.2. Kriz Yönetimin Safhaları

Kriz yönetiminde krizi analiz edebilmek önem taşımaktadır. Kriz çoğunlukla istenmeyen bir durum olduğundan dolayı temel hedef, krizle karşılaşmamak ve karşılaşılması halinde hızla normal koşullara dönmektir. Krize ilişkin tanımlara benzer şekilde, kriz yönetim safhaları için de farklı yaklaşımlardan söz etmek mümkündür. Uras'a göre, kriz yönetim safhaları üç grupta toplanabilmektedir. Bunların ilki istenmeyen krizlerin önlenmesinin amaçlandığı kriz öncesi dönemdir. İkincisi ise, krize yönelik seçilen, uygun araçlarla krizin kontrol altına alınması, zararların asgari seviyeye düşürülmesi ve nihayetinde bir çözümün hedeflendiği kriz dönemidir. Son olarak yeniden istikrarın sağlandığı ve krizi ortaya çıkaran sorunların ortadan kaldırılmasının hedeflendiği kriz sonrası dönemdir (Uras, 2017: 27). (Bkz. Tablo 2.3).

Tablo 2.3: Kriz Yönetiminin Safhaları

Kriz Yönetimi				
Kriz Öncesi Dönem		Kriz Dönemi		Kriz Sonrası Dönem
Uyuşmazlık	Çatışma	Tırmanma	Yumuşama	Kriz Sonrası

Kaynak: Aksu, 2017: 35

Brecher'a göre ise, krizler genel anlamda dört safhadan meydana gelmektedir. Bu safhalar kriz öncesi, tırmanma, yumuşama ve kriz sonrası safhadır. Kriz öncesi safha kriz belirtilerinin ve uyarılarının meydana gelmeye başladığı safhadır. Uyuşmazlık ve çatışmalar bu safhada görülmekte ve bu safhada uyuşmazlık ve çatışma yönetimi söz konusu olmaktadır (Brecher, 1993: 25-27). İki ya da daha fazla sayıdaki ülke arasında ortaya çıkan çıkar çatışmaları sonucu, taraflardan hiçbiri geri adım atmaz ise uluslararası bir bunalım ortaya çıkar. Uzlaşıya varılamayacağı anlaşıldığında bu bunalımın güç kullanımına dönüşmemesi için kriz öncesi safhada çatışma konusu etrafında dolaşılır. Bu durumda diplomasinin rolü, çözüm için uygun koşullar oluşuncaya kadar sorunu ileriye atmaktır (İskit, 2007: 352). Kriz yönetiminden

bahsedebilmek ise tırmanma ve yumuşama safhalarında mümkündür. Krizin son bulunduğu nokta ise kriz sonrası safha olarak adlandırılmaktadır (Brecher, 1993: 25-27).

Kriz yönetimi nihayetinde güçler mücadelesidir. Savaş ya da barış durumu olarak adlandırılmayan, karşılıklı caydırıcılığa dayanan bir uluslararası mücadelenin uzun süre devamını sağlamak mümkündür (İskit, 2007: 352). Alexander L. George kriz yönetiminde askeri faaliyetlerin diplomasi faaliyetleri ile zaman zaman çelişki gösterebileceğini, ancak savaşa götürebilecek kadar büyük krizlerin yönetiminde askeri tedbirleri diplomasinin yerine değil, diplomasi ile bir bütünlük içinde yürütülmesinin ve buna yönelik stratejilerin seçilmesinin gerekliliğini savunmaktadır (George, 1991: 378).

2.5.3.3. Kriz Yönetim Stratejileri

Kriz yönetim stratejileri geliştirmek, hem kriz sırasında beklenmeyen durumların yaşanmasını önlemek hem de kriz sonrası fayda-maliyet analizinde en yüksek faydayı sağlayacak sonuçlara ulaşmak adına gereklilik ve önem arz etmektedir. Bu amaçla Alexander L. George tarafından geliştirilmiş olan Saldırıya Yönelik Stratejiler ve Savunmaya Yönelik Stratejiler olmak üzere iki kriz yönetim stratejisinden söz etmek yerinde olacaktır. Saldırıya yönelik strateji türleri, şantaj stratejisi, kontrollü baskı stratejisi, oldu-bitti stratejisi ve yıpratma stratejisidir. Savunmaya yönelik strateji türleri ise tırmanmayı sınırlama stratejisi, kısasa kısas stratejisi, kapasite testi stratejisi, kırmızı çizgi oluşturma (hat çekme) stratejisi ve zaman kazanma stratejisidir. Bunları şu şekilde açıklamak mümkündür:

➤ Saldırıya Yönelik Stratejiler

George'a göre kriz yönetim stratejilerinden ilki saldırıya yönelik stratejilerdir ve bu strateji karşı tarafa mevcut düzenin veya durumun değişmesini kabul ettirmeyi amaçlamaktadır. George, saldırıya yönelik farklı kriz yönetim stratejilerinden söz etmektedir (George, 1991: 377-392). Bunlar; şantaj stratejisi, kontrollü baskı stratejisi, oldu-bitti stratejisi ve yıpratma stratejisidir. Bu saldırgan stratejilerin tümüne karşı tarafı ikna edecek ve krizin tırmanma riskini azaltacak güven verici faktörler de eşlik etmelidir (George, 1991: 377-392; Öztürk, 2004: 72).

Şantaj stratejisi, göz dağı ve korkutma stratejisi olarak da bilinmektedir. Genellikle karşı tarafa göre daha kuvvetli ve avantajlı devletler tarafından kullanılan bu stratejide, korkutarak ulusal çıkar ve hedeflerin korunması söz konusudur. Kuvvet

üstünlüğünden yararlanan devlet, savaş yönetimine geçmeden isteklerinin karşı tarafa kabul ettirilmesini amaçlamaktadır (Öztürk, 2004: 71).

Kontrollü baskı stratejisinin uygulayıcısı genellikle, mevcut statükoyu değiştirmek isteyen, ancak taraflar arasındaki güç dengesi nedeniyle, krizin tırmanması riskini göze alamayan devletlerdir. Bu strateji çerçevesindeki amaç aslında rakibi doğrudan doğruya tahrik etmek değildir. Asıl amaç, herhangi bir statüko değişikliği girişiminde rakibin savunmada mı yoksa saldırı pozisyonun da mı kalacağını test etmek ve öğrenmektir (George, 1991: 381). Krizi başlatan taraf, kontrollü şekilde krizi gittikçe artan küçük adımlarla başlatmakta, durum değerlendirmelerine bağlı olarak krizi tırmandırmakta ve elverişli koşullarda krizi sonlandırmaktadır (Öztürk, 2004: 72).

Oldu-bitti stratejisinde, çabuk ve kararlı hareketlerle, karşı tarafın aleyhine oldu-bittiler oluşturulması söz konusudur. Böylelikle statüko yanlısı tarafın var olan durumu kabullenmesini amaçlar ve istediğini elde etmiş olur (George, 1991: 382). Karşı tarafın karşılık vermeyeceğine inanılan bir durumda, konunun çok ayrıntılı olarak planlanması ve uygulanması şartıyla amaca ulaşmak mümkün olabilmektedir (Öztürk, 2004: 73).

Yıpratma stratejisi, özde, çıkarları çatışan, ancak aralarında ciddi güç farkı bulunan ülkelerden zayıf tarafın, güçlü olan tarafa karşı uyguladığı stratejidir. Genelde, muhatabı karşısında gücü olmayan, ancak müdahale isteği olan aktörlerce tercih edilmektedir (Öztürk, 2004: 73-74). Bunun altında güçsüz olan tarafın rakibi ile doğrudan karşı karşıya gelemeyeceğini farkında olması yatmaktadır. Bu nedenle dolaylı yollardan yıpratarak hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır (George, 1991: 383).

➤ **Savunmaya Yönelik Stratejiler**

Diğer kriz yönetim stratejisi ise savunmaya yönelik stratejilerdir. Savunmaya yönelik stratejilerde amaç, karşı tarafın mevcut durumu, kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmesini engellemektir (George, 1991: 377-392). Bu stratejiler; zorlayıcı diplomasi stratejisi, tırmanmayı sınırlama stratejisi, kısasa kısas stratejisi, kapasite testi stratejisi, kırmızı çizgi oluşturma (hat çekme) stratejisi ve zaman kazanma stratejisidir (George, 1991: 377-392; Öztürk, 2004: 74-78).

Tırmanmayı sınırlama stratejisi, genel olarak karşı tarafın saldırı stratejisine bir cevap olarak ortaya çıkmaktadır. Bu stratejide amaç, krize neden olan tarafı haksız ve dezavantajlı bir duruma düşürmektir (Öztürk, 2004: 74).

Kısasa kısas stratejisinde, kriz ile karşı karşıya kalan taraf, krizin tırmanmasını istememekte, bu amaçla, krizi başlatan tarafın her türlü tahrik ve girişimlerine karşı, çok iyi hesaplanmış ve seçilmiş aynı şiddetteki önlemleri uygulamaktadır. Bu strateji, tarafların savaşın yönetimine geçme ihtimalinden dolayı barındırdığı yüksek risk nedeniyle, tırmanmayı sınırlama stratejisi ile birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Artan risk sonucu savaşın yönetimine geçilmesi ihtimali, kriz ile karşı karşıya kalan tarafın bunu göze alamaması ile birlikte kısasa kısas stratejisi sonradan tırmanmayı sınırlama stratejisine dönüşebilmektedir (Öztürk, 2004: 75).

Kapasite testi stratejisinde amaç, karşı tarafı, statükoyu değiştirme taleplerinden vazgeçirmektir. Bu amaçla, karşı tarafa, beklemediği zaman ve konularda kendisine sorun veya tehlike oluşturulabileceği mesajı verilmektedir. Bu stratejide silahlı kuvvetlerin kullanılması ile krizi çıkaran tarafın tahrik ve girişimlerine karşı açık ve net tavır konulmakta, edilgen durumdaki tarafın savaş riskini dahi göze aldığı izlenimi vasıtasıyla, krize yol açan tarafın taleplerinden vazgeçmesi sağlanmaktadır (Öztürk, 2004: 76).

Kırmızı çizgi oluşturma (hat çekme) stratejisinde, savunmada olan taraf, statükoyu değiştirmek isteyen tarafın tahrik, istek ve girişimlerinin sınırlarını belirleyen bir hat çizmekte ve bu çizginin aşılması halinde her şeyin göze alınacağı mesajını vermektedir. İnandırıcılık ve kararlılık bu stratejinin temelini oluşturmaktadır. Krizi çıkaran taraf, belirtilen çizgiyi geçtiği takdirde, karşı tarafın verdiği mesajın doğruluğuna inandırılmalıdır (Öztürk, 2004: 77).

Zaman kazanma stratejisi, krizlerde zaman kazamaya dikkat çekmek açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, gelen bir notanın geç cevaplandırılması, arabulucuların, denetimcilerin, müzakerecilerin ve benzerlerinin, gezi ve eğlence programları ve davet ve kabuller ile bir süreliğine meşgul edilmesi, bu stratejinin uygulama şekline örnek olarak verilebilmektedir (Öztürk, 2004: 78).

Savunmaya yönelik stratejilerden ***zorlayıcı diplomasi stratejisi***, çalışmanın temel unsurunu oluşturduğu için, ayrıca alt başlıkta daha detaylı olarak incelenmesi uygun görülmüştür.

2.5.4. Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi

Bu stratejide amaç, statükoyu kendi lehine çevirmeye çalışan tarafı, kuvvet kullanma tehdidi ve zorlayıcı eylemler ile attığı adımdan vazgeçirmektir. Zorlayıcı diplomasi stratejisini kullanan taraf, krizi barışçıl yollarla çözebilmek için, mevcut askeri güç kapasitesini asgari düzeyde kullanmaktadır. Bir başka ifade ile kuvvet kullanılması durumunda, kullanılan gücün karşı tarafın geri adım atmasını sağlayacak ölçü ve oranda olması gerekmektedir. Zorlayıcı diplomasi devletleri krizlerin çözümünde yüksek maliyete katlanmaktan kurtaran barışçıl bir stratejidir. Burada sözü edilen maliyet unsurları askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal harcamalardan oluşmaktadır (George, 1991: 384).

Stratejinin uygulayıcısı olan devleti, söz konusu maliyete katlanma mecburiyetinden alıkoyması, bu stratejinin olumlu tarafını yansıtmaktadır. Bununla birlikte, karşı tarafın hareketlerinin olası sonuçlarını görme ve hareketlerini değerlendirerek bunlardan vazgeçme şansı tanınması stratejinin bir başka olumlu tarafını ortaya koymaktadır. Zorlayıcı diplomasi stratejisinin olumsuz olarak değerlendirilebilecek tarafı ise karşı devletin rasyonel bir biçimde davranacağı varsayımına dayanmasıdır. Çünkü rasyonel davranma varsayımı, karşı devletin, verilmeye çalışılan bütün mesajları doğru biçimde değerlendirdiği, tehdidin etkisi ve inandırıcılığı hususunda rasyonel kararlar alabileceği görüşüne dayanmaktadır. Ancak bu varsayım her zaman karşı tarafın verilen mesajları yanlış algılama ve değerlendirme riskini taşımaktadır. Bu nedenle rakip üzerinde kararlı ve inandırıcılığı yüksek hareket ve söylemlerle korku hissinin oluşturulması, varsayımın taşıdığı riski azaltma konusunda önem taşımaktadır (George, 1991: 385).

Zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulanmasında önemle üzerinde durulması gereken bir başka husus da güç dengesidir. Bu stratejiden beklenen faydanın sağlanabilmesi için uygulayıcı devletin rakibinden daha güçlü olması veya en azından güçlerinin birbirine eşit olması gerekmektedir (George, 1991: 385).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DIŞ POLİTİKADA KUVVET KULLANIM TEHDİDİ VE KUVVET KULLANIMINA DAYANAN ZORLAMA STRATEJİLERİ

Uluslararası yapının temelini meydana getiren ulus devlet yapısının doğası, devletlerarası çatışmaları tetikleyici özellikler barındırmaktadır. Uluslararası arenada her devlet kendi varlığını ve gücünü idame ettirmek, hatta gücünü artırmak istemektedir ve bu doğrultuda bir takım önlemler almaktadır. Uluslararası ortamda bir devletin kendisini mutlak anlamda güvende hissedebilmesi, ancak diğer devletlere göre daha fazla imkâna ve güce sahip olabilmesi ile mümkündür. Devletlerin, egemenlik haklarını ve tercih serbestisini kullanacağı bu faaliyetler, diğer devletlerin benzer yönlü önlemleri ve girişimleri ile çatışmaktadır. Bu durumda diğer devletlerin benzer davranışlar sergilemesi uluslararası arenada çatışmaların meydana gelmesine sebep olmaktadır (Gönlübol, 2014: 302).

Devletlerin birbirinden farklı ulusal menfaatleri olduğu ve uluslararası sistemin de rekabet ve güç mücadelesi ortamı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, çatışan ya da rekabet eden menfaatler noktasında problemlerin meydana gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Meydana gelen problemler diplomasi kanalı ile çözülemezse ve devletler tutumlarında ısrar ederlerse, bu defa tehditler araç olarak kullanılabilir. Sorunlar müzakerelerle çözülemediğinde, karşı devleti ikna etmek için birtakım ödünler verilebilir veya ekonomik yaptırım ve askeri müdahale gibi zorlayıcı yöntemlere başvurulabilir (Ekinci, 2009: 209).

Tarih boyunca devletler askeri güç ve yeteneklerini barış zamanlarında da çok çeşitli dış politika hedeflerine yönelik araçlar olarak kullanmışlardır. Bu bağlamda, devletler arasında meydana gelen dış politika krizlerinde, krizlere sebebiyet veren uyuşmazlıkların diplomasiyle veya diğer barışçı yöntemlerle çözülememesi durumunda doğrudan ya da dolaylı olarak askeri araçlarla güç kullanımına başvurdukları gerçeği uluslararası ilişkiler tarihinin en eski alışlagelmiş davranışlarından biridir (Şener, 2019: 157-190).

Genel olarak devletlerin doğrudan askeri güç kullanımına başvurmaları “savaş” olarak adlandırılır. Gösterisel/sınırlı askeri güç kullanımına başvurmaları ise genel olarak “zorlayıcı diplomasi” olarak adlandırılır. Bu çerçevede, askeri gücün siyasal

görevlerini savunmak, caydırmak, zorlamak ve güç gösterisinde bulunmak şeklinde sınıflandırmak mümkündür (Art, 2004: 3-16).

Savunma işlevi, bir saldırının engellenmesi ve/veya o saldırı sonrası meydana gelebilecek zararları asgariye indirecek şekilde askeri gücün organize edilmesini ve gerektiği durumda kullanılmasını içermektedir.

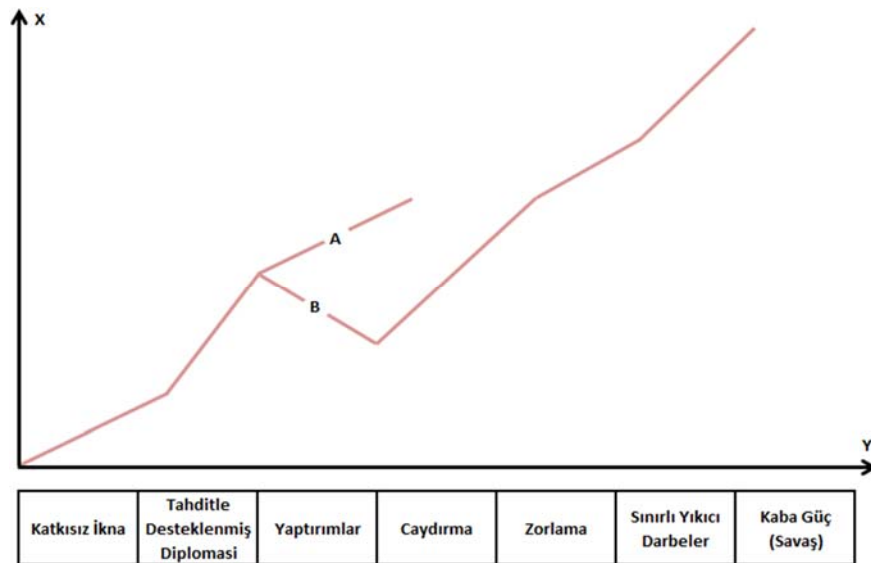
Caydırma işlevi, rakip devletin belirli bir tutumundan uzaklaşmasını sağlamak adına askeri gücün organize edilmesini ve gerektiği durumda kullanılmasını içermektedir.

Zorlama işlevi, rakip devletin başladığı bir eylemi durdurmasını, bu eylemi geri almasını veya rakip devletin belirli bir davranışa yönlendirilmesini sağlamak amacıyla askeri gücün organize edilmesini ve gerektiği durumda kullanılmasını içermektedir.

Güç gösterisi işlevi askeri gücün, gösterisel özellikler taşıyan türlü askeri faaliyetlerle diğer devletlerin gözünde itibarın arttırılmasına yönelik kullanılmasını içermektedir.

Askeri gücün ve kabiliyetlerin bu dört fonksiyonundan sadece “savunma” fonksiyonu, askeri gücün ve kabiliyetlerin topyekûn bir şekilde devreye sokulabileceği bir durumu ifade eder. Diğer üç fonksiyon caydırma, zorlama ve güç gösterisi ise askeri güç ve kabiliyetlerden sınırlı bir biçimde faydalanılması ya da bunların potansiyel etkilerinden faydalanılarak siyasal hedeflere ulaşılması durumunu ifade eder (Art, 2004: 3-16) (Bkz. Grafik 3.1).

Grafik 3.1: Etki Araçları ve Yoğunlukları

X: Tehdit, Cari zarar veya Şiddet Yoğunluğu

Y: Etki Araçları

A ve B: Yaptırımlar hususundaki ikilem.

Kaynak: Treverton, 2000: 7

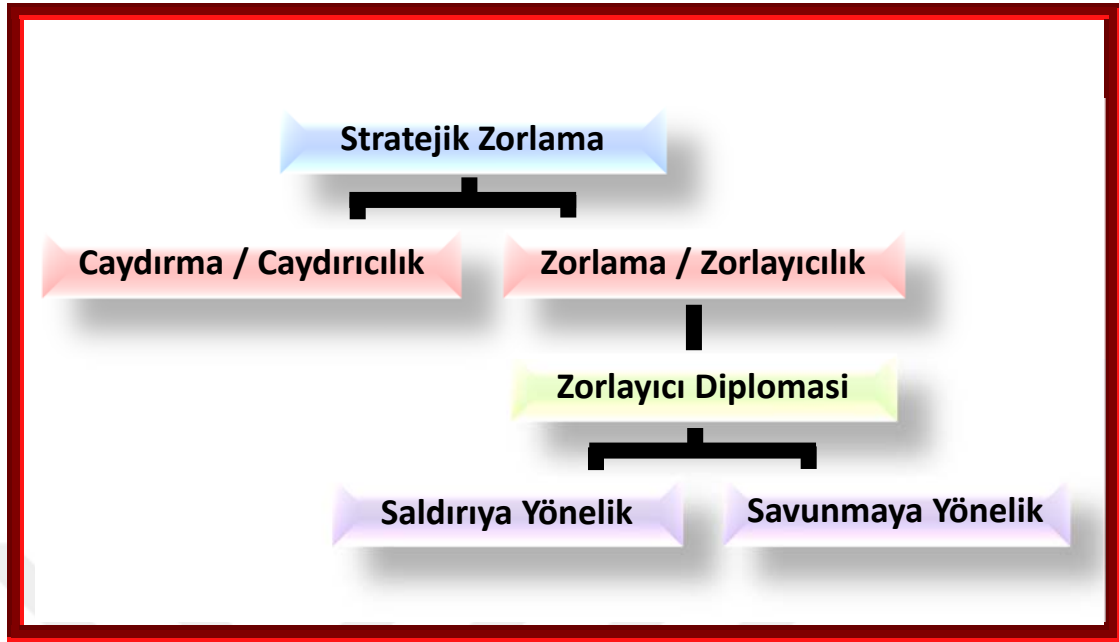
Dış politikada askeri güç kullanımını temel alan stratejilerin kaynağı çok daha eskilere gitmekle beraber, modern uluslararası ilişkiler yazınında askeri güç kullanımını temel alan zorlama stratejilerinin sistematik bir şekilde işlenişi daha yenidir. Soğuk Savaş sürecinde Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasındaki nükleer silah gücü dengesi topyekûn bir savaş tehlikesini belirgin seviyede hissettirdiğinde, askeri güç kullanma tehdidinden faydalanılarak, rakibin geri adım atıp atmayacağına dair stratejiler de tekrardan ele alınmaya başlanmıştır (Aksu, 2010: 477; Şener, 2013: 76). Bu bağlamda, zorlama stratejilerinin tartışılması konusuna güncellik kazandırmak amacıyla Thomas Schelling, “Arms and Influence” isimli yayınında askeri güç kullanım tehdidine dayanan stratejileri ele almıştır (Schelling, 1966: 99-105).

Güç kullanım tehdidi temelinde ele alınan zorlama stratejileri, uluslararası politikada birbiriyle paralel iki ayırım içerisinde ele alınmaktadır (Maria Sperandei, 2006: 253-280). Bunlar;

- 1) “Rakip devletin henüz başlamamış bir eylemine ilk anda mani olmayı amaçlayan ‘caydırma/caydırıcılık’ kavramıdır”.
- 2) “Rakip devletin girişmiş olduğu bir eylemi sonlandırmasını amaçlayan ‘zorlama/zorlayıcılık’ kavramıdır”.

Bir başka ifade ile “caydırıcılık”, savunma halindeki bir devletin menfaatlerine yönelik tehdit henüz gerçekleşmemişken, gerçekleşmesi ihtimali üzerine, rakibini olası eyleme girişmemesi için ikna etmeye yönelik yaklaşımdır. “Zorlama/zorlayıcılık” ise başlatılmış olan bir eylemi durdurmayı ya da bu eylemden vazgeçirmeyi amaçlayan bir davranıştır (Maria Sperandei, 2006: 253-280). Bu çalışmada zorlayıcı diplomasi, zorlama/zorlayıcılık bağlamında ele alınıp incelenecektir (Bkz. Şekil 3.1).

Şekil 3.1: Zorlama Yöntemleri Modeli

Kaynak: Şener, 2019: 157-190

George'un tasnifine göre, "zorlayıcı diplomasi"nin genel manada iki tür kullanımı vardır. Bunlar, saldırıya yönelik zorlayıcı diplomasi ve savunmaya yönelik zorlayıcı diplomasıdır (George, 1994: 8).

1) Saldırıya yönelik zorlayıcı diplomasi: Zorlayıcı tehditler saldırgan bir tarzda devreye sokularak kullanılır, rakip devletin herhangi bir şekilde direnmemesi sağlanmaya çalışılarak değer verdiği bir şeyden vazgeçmeye zorlanır.

2) Savunmaya yönelik zorlayıcı diplomasi: Zorlayıcı tehditler savunmaya yönelik devreye sokularak kullanılır; statükoyu değiştiren, yeni bir fili durum oluşturmaya çalışan rakip devlet, eylemini durdurması ya da bu eylemden vazgeçmesi için ikna edilmeye çalışılır (Şener, 2019: 157-190). Bu ayırmadan hareketle değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Yunanistan'a karşı uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasi, savunmaya dönük zorlayıcı diplomasi uygulamaları olmuştur.

3.1. Zorlayıcı Diplomasi

Zorlayıcı diplomasi, bir rakibin olumsuz eylemlerini durdurmak veya bu eylemlerden vazgeçmesini amaçlayan ve bu amaçla yaptırımlar, askeri tehditler gibi araçların kullanılmasını gerektiren bir zorlama stratejisidir (George, 1980: 50; Dağı, 2007: 348). Bu bağlamda, zorlayıcı diplomasi, bir dış politika aracı olarak kuvvet kullanımının *gizil* varlığına atıfta bulunmaktadır.

Yaklaşımın ilk şekli “Gunboat Diplomacy” kavramı ile karşımıza çıkmaktadır. Gambot, “İngilizcede Gunboat olarak kullanılan ve dilimizde Silahlı Küçük Gemi olarak karşılık bulan bir terimdir. Buna bağlı olarak Gambot Diplomasisi ise bir ülkeye karşı savaş gemilerinin ve donanma gücünün siyasi baskı yapmak amacıyla kullanıldığı bir güç gösterme politikasıdır”. James Cable, gambot diplomasisini “uluslararası anlaşmazlık olması halinde savaş olması yerine deniz gücünün, bölgesel ya da yetkisel alanda diğer devleti uyarmak adına kullanılması” olarak tanımlamıştır (Cable, 1971: 21) Bu bağlamda yaklaşım, daha çok 19. yüzyıldaki İngiltere İmparatorluğu’nun emperyalist uygulamalarıyla yakından bağlantılıdır. İngiltere’nin 19. yüzyıldaki uygulamış olduğu denizcilik stratejisi, donanmasının büyük kısmını ana sularında bulundurarak, yaptırım gerektiren bir müdahalede bulunulması gerektiği durumlarda, gereken bölgeye bir donanma filosu göndermek esasına dayanmaktaydı. Bu uygulamadaki asıl gaye, meydana gelen bir krizi sonlandırmak ve/veya olası bir saldırının meydana gelmesine mani olmak için gerektiğinde ani bir müdahale yapabilmektir. Zira bu dönemde donanma gemileri, emperyal amaçları beslemek ve meydana gelebilecek muhtemel sıkıntıları caydırmak amacıyla çoğu zaman güç göstergesi olarak kullanılmıştır (Cable, 1971: 21; Graham Evans, 2007: 593-594). Tarihsel süreçte bu şekilde ortaya çıkan zorlayıcı diplomasi kavramı, anlaşılacağı üzere 20. yüzyılda meydana gelen devletlerarası krizlerde de deniz gücüne ek olarak kara ve hava gücünün pasif güç gösterilerinde kullanılmasından aktif eylemlere ve sınırlı güç kullanımlarına kadar geniş bir ölçeğe yayılmaktadır (Şener, 2019: 157-190).

Devletlerin, dış politika amaçlarına ulaşabilmek adına türlü baskı yöntemlerine ihtiyaç duymaları ve ihtiyaç duyulan bu baskıların başarılı sonuç vermesi, buna gerek duyan devletlerin sahip olduğu gerçek güç ile paraleldir. Devletler, gücü aleni bir şekilde kullanmadıklarında bile sahip oldukları güç kaynakları ve bu kaynakların boyutu uluslararası politikada önem arz etmektedir. Çünkü devletler, ihtiyaç duyduğunda karşı devleti caydırmak için saklı tuttuğu gücü devreye sokabilmektedir. Devletler öncelikle, uluslararası ilişkilerini diplomasi kanalı vasıtasıyla müzakere ederek sürdürürler. Barışçıl yöntemlerle karşı tarafı ikna etme süreci, uygun zamanda başarılı bir biçimde uygulandığında açıkça güç kullanma tehdidiyle yapılmaya çalışılan ikna etme çabalarına kıyasla daha olumlu sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Dağı, 2007: 291). Zorlayıcı diplomasi, konuya bu açıdan yaklaşıldığında güç ve diplomasi arasındaki bağlantıya da bir nevi açıklık getirmektedir.

Cermen krallıklarından bir olan PRusya'nın Kralı Frederick, “askeri güç ile takviye edilmeyen diplomasinin, enstrüman kullanılmadan yapılan bir müziğe benzeyeceğini” ifade etmiş ve askeri güç ile diplomasi arasındaki bağlantıya atıfta bulunmuştur (Michael G. Roskin, 1999: 349). Diplomasi her ne kadar politik süreç ile yürütülen bir şey olsa da bir devletin mevcut askeri güç varlığı, o devletin gerek dış politikasında gerekse yürüttüğü diplomasi uygulamasında saklı tutulan esas güç pozisyonunda yer almaktadır. Bu bağlamda, Prusyalı General Clausewitz, “savaş, politikanın başka vasıtalar ile yürütülmesidir” ifadesiyle ulaşılmak istenen şeyin gerçekleştirilmesi adına her türlü yola başvurulduktan sonra başka seçenek kalmadığında savaşa, yani askeri güce başvurulabileceğini belirtmiştir (Clausewitz, 2003: 30).

George, zorlayıcı diplomasinin mantalitesini, istemin yerine getirmediği takdirde rakip devletin cezalandırılması tehdidine yaslanır şeklinde açıklamaktadır. Bu özelliğiyle zorlayıcı diplomasi, rakip devleti, istemi karşılamaya ikna edecek derecede inandırıcı ve etki gücü yüksek bir destek fonksiyonudur. Zorlayıcı diplomasi soyut olarak, rakip devletin rasyonel olduğunu kabul eder, rakibin her türlü bilgi akışını elde edebilecek potansiyele sahip olduğunu ve bilgileri ve verileri doğru değerlendirebileceğini varsayar. Rakip devletin algılama şeklinin ve değerlendirmelerinin yanlış olma ihtimalini veya rakip devletin gerçekleri ile zorlayıcı devletin farklılıklarını (değer, kültür ve gelenek gibi psikolojik değişkenler) ve bu farklılıklardan etkilenmesini dikkate almaz. Bir başka deyişle, zorlayıcı diplomasi yaklaşımında kabul edilen, rakip devletin kendisine yöneltilen tehdidin inandırıcılığı ile ilgili olarak doğru kararı alabileceği ve istemleri karşılamasının menfaatleri için en uygun davranış şekli olduğudur. (George, 1994: 70). Bunlar göz önünde tutulduğunda, zorlayıcı devlet karar alıcılarının, rakip devlete karşı bir zorlayıcı diplomasi uygulamaya karar verdikleri noktada bu hususlara önem vermeleri ve dikkatle yaklaşmaları gerekmektedir.

Caydırıcı diplomasi, “genel olarak rakibin eylemini ilk aşamada önlemeyi amaçlayan bir zorlama stratejisidir. Diğer bir deyişle bu stratejide, rakibin daha henüz başlamamış bir eylemine karşı onu bu eylemden vazgeçirmeye yönelik bir stratejidir ve bu yönüyle zorlayıcı diplomasiden ayrılmaktadır” (Şener, 2018: 139-178). Zorlayıcı diplomasi stratejisi, rakip devletin eyleme geçmesi ile ele alınır ve caydırıcı diplomasinin bir sonraki kısmında meydana gelir. Zorlayıcı diplomaside savaş ilan etmek değil, güç tehdidi ve sınırlı güç kullanımı ile rakip devleti başlamış olduğu eylemden

vazgeçirmek amaçlanır. “Mesaj gönderme”, “pazarlık” ve “müzakere” gibi zorlayıcı diplomasinin önemli vasıtaları, sürecin yönlendirilmesi noktasında devreye sokulmaktadır (Dağı, 2007: 292). Bu bağlamda zorlayıcı diplomasiyi yalnızca tehdit ve güç kullanımı ile sınırlı bir bakış açısıyla değerlendirmekten ziyade, gerektiği durumlarda rakip devletin teşviklerle ikna edilebileceği esnek bir strateji olarak görmekte fayda vardır (Gordon A. Craig, 1997: 183). Böyle bir yanı olduğu için de zorlayıcı diplomasi, askeri bir stratejiden çok diplomatik stratejidir. Bu yönüyle bakıldığında, gerektiğinde askeri yöntemlerden sınırlı şekilde faydalanılarak, askeri güç kullanılması halinde rakibe uğrayacağı zararın çapını yalnızca algı düzeyinde göstermek ve rakibin istemi karşılamaını sağlamak amaçlanmaktadır. (Aksu, 2008: 27; Şener, 2019: 157-190). George’a göre zorlayıcı diplomasi, rakip devleti bertaraf etmek için, gücün çekinilmeden, sakınılmadan kullanılmasının aksine rakipten istemi yerine getirmediği takdirde cezalandırılacağı tehdidini kullanmaya önem vermektedir. George’un ifadesi bu bağlamda, zorlayıcı diplomasinin askeri fiillere itibar etmesine karşıt önemli bir seçeneği öne almaktadır (George, 1997: 5-6; George, 2004: 71).

Kavramın özelliğine ve uygulamasına dair “zorlayıcı güç, diplomasinin mi, dış politikanın mı aracıdır” sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun cevabı tüm uluslararası ilişkiler tarihi düşünüldüğünde, cevaplanması zordur (İskit, 2007: 2). Zorlayıcı diplomasi, “zor”, “zorlama”, “güç”, “güç kullanma”, “güç kullanma tehdidinde bulunma”, “müdahale”, “saldırı”, “abluka”, “yaptırım” gibi kavramlarla yan yana geldiği düşünüldüğünde genellikle güce dayalı bir uluslararası ilişkiler anlayışını çağrıştırmaktadır. Oysaki kavrama başka bir mana katan “diplomasi” konuya dâhil olduğunda “yumuşak” ve “uzlaş”ya açık bir anlayışı da yansıtabilmektedir (Aksu, 2008: 15).

Zira “M.Ö. 5. yüzyılda vuku bulan Tukidides’in Peloponezya Savaşları eserinde anlatılan, Melianlılar ile Atinalılar arasında geçen, Atinalıların Sparta ile aralarındaki çatışmada Melianlıların tarafsız kalma isteğini reddettiği bir diyalogu” (Heywood, 2016: 294) olan “Melian Diyalogu’ndan, I. ve II. Dünya Savaşları’na, Soğuk Savaş’a ve nihayet Amerika Birleşik Devletler’nin 2003 yılında Irak’ı işgaline varan olaylar manzumesi düşünüldüğünde, 2500 yıllık uluslararası ilişkiler tarihi boyunca ortaya konan dış politika ve diplomasi pratiklerinin iç içe geçmişliği”, bu soruya *evet* ya da *hayır* cinsinden verilecek bir yanıtla bir genellemede bulunmayı neredeyse olanaksız hale getirmektedir (Şener, 2019: 157-190).

3.1.1. Zorlayıcı Diplomasinin Temel Esasları ve Türleri

Zorlayıcı diplomasinin, algı düzeyinde bir ikna özelliği bulunmaktadır. Bu çerçevede krizin türüne uygun tercih ettiği yöntemlerle zorlayıcı diplomasi uygulayan devlet, güç kullanması halinde, rakibini, maruz kalacağı yıkımdan, uğrayacağı zarardan dolayı uyarmakta ve geri adım atması için ikna etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle, zorlayıcı stratejiyi tatbik eden devlet, sahip olduğu askeri güç kapasitesini umarsızca kullanıp doğrudan ihlali bertaraf etmekten çok krize has güç kullanım seviyesini asgari tutarak diplomasi kanalıyla ihlali sonlandırmaya gayret gösterir (Şener, 2019: 157-190). Zorlayıcı devlet, istemin karşılanmasına yönelik türlü önlemlerle, rakip devlete, icap ederse kuvvet kullanmaya hazır olduğu hissini verir. Kuvvet kullanmanın gerekli olduğu bir durumda da ne kadar kararlı olduğunu rakip devlete anlatacak derecede sınırlı bir kuvvet kullanılması gerekmektedir. Önemli bir başka husus ise uygulanmak istenen zorlayıcı diplomasinin gerçekçi bir tercih olabilmesi için uygulayıcı devlet ile rakip devlet arasında bir asimetrinin veya bir dengenin olmasıdır (Aksu, 2008: 29-30). Zorlayıcı diplomasi stratejisinin bir gerekliliği olarak zaten güçsüz bir devletin, daha güçlü bir devlete uygulayacağı zorlayıcı diplomasinin sonuç vermesi olası değildir. Bunlarla beraber, bugünkü silahların gücü ve teknolojisi göz önünde bulundurulduğunda, bir krizin geleneksel askeri yöntemlerle çözümlenmek istenmesi halinde askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal maliyetinin yüksek olacağını ve büyük bir yıkıma yol açacağını açıkça görmek mümkündür. Dolayısıyla zorlayıcı diplomasi “dış politika krizlerinin maliyetleri açısından da uygun bir seçenek olmaktadır” (Şener, 2013: 76).

Zorlayıcı diplomasinin dört temel türü olduğu söylenebilir. Devletlerin güç kapasitelerine, yaşanan krizlerin durumuna, ulusal ve uluslararası desteğe bağlı olarak bu türlerin seçimi farklılık gösterebilmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (George, 2004: 72-73): Ültimat, zımni ültimat, dene ve gör, baskıyı kademeli artırma.

“Ültimat”, bir devletin başka bir devlete verdiği ve hiçbir tartışma veya karşı koymaya yer bırakmaksızın, tanıdığı sürede isteklerinin yerine getirilmesini istediği nota, uyulması gereken kuralların kesin bir dille anlatılmasıdır (TDK). Zorlayıcı devletin uygulamış olduğu en net, en ciddi güç kullanma tehdidi şeklidir. Ültimat üç bileşenden meydana gelmektedir (George, 1997: 7; Lauren, 1972: 138). Bunlar:

- “Hedef devletin yerine getirmek zorunda kalacağı bir istem”,

- “İstemin karşılanması için kesin bir zaman sınırı ve aciliyet hissi”,
- “İstemin karşılanmaması halinde maruz kalınacak cezanın ağır veya kaybın yüksek olacağına yönelik bir cezalandırma tehdidi ve bu tehdidin inandırıcılığı”.

Devlet ilişkilerinde ciddi bir diplomasi aracı olan ultiatom, daha çok endişe verici bir durumda veya gerginliğin arttığı bir krizde rakip devlete yazılı nota olarak verilmektedir. (Dağ, 2004: 431). Arasında sorun bulunan taraflardan birisinin mutlak karşılanmasını istediği talepleridir. Verilen bir ultiatom ekseriyetle, belirli bir tarihe kadar istenilen cevabın alınamaması durumunda, içinde savaşın da yer aldığı bazı sonuçların meydana geleceği anlamındaki bir ifadenin bulunduğu yazılı bir belgedir. Dolayısıyla bir ultiatomun verilmesi sonrasında, ekseriyetle taraflar arasında diplomatik ilişkiler sona ermiştir ve giderek çatışma durumu aşamalarına geçiş yapılır. Eğer rakip devlet, verilen ultiatoma kaçamak cevaplar verir ve istemi karşılamazsa süre sonunda askeri güç kullanımı devreye girerek topyekûn bir savaş meydana gelir (Sönmezoğlu, 2019: 378-379). Riski yüksek olan bu eylemde, zorlayıcı devletin isteminden geri adım atma şansı bulunmamaktadır. İstemi yerine getirilmediğinde güç kullanmaktan geri durursa da bu krizden kararlılık ve inandırıcılık kapasitesi zayıflamış ve prestij kaybına uğramış bir şekilde çıkar (Aksu, 2008: 31-32).

“Zımnî ultiatom”, ultiatomdan sonra zorlayıcı diplomasinin en güçlü diğer bir yöntemidir. Ültiatomun üç unsurunun kullanıldığını zımnî ultiatomda görebilmekteyiz. Aciliyet ve zorunluluk hissi ve ceza tehdidi, ultiatomda olduğu kadar açık olmasa da bir şekilde rakip devlete hissettirilir. Birtakım askeri hazırlıklar ve sert ikazlar ile rakip devlet ikna edilmeye çalışılır. Fakat ultiatomda olduğu gibi bir süre kısıtlaması yoktur (George, 1971: 72-73). Bir diğer ifadeyle, rakip devlet istemin karşılanması sürecinde ultiatoma kıyasla daha fazla bir zamana sahip olmaktadır. Bununla beraber, istemin karşılanmasına dair oluşturulmak istenen aciliyet ve zorunluluk hissi farklı bir takım eylemlerle ortaya konmaya çalışılır. İstemin karşılanmaması halinde uygulanacak olan cezalandırma tehdidi ise askeri hazırlıkların başlatılması ya da arttırılması faaliyetleri ile desteklenir. Verilen zaman zarfı kesin bir tarihi göstermemekle beraber, rakip devlete, “istemi karşılaması için rasyonel düşünme, onurlu bir geri adım atma ve zorlayıcı devletin istemi ile kendi çıkarları arasında bir denge kurabilme” imkânı sunmaktadır (Şener, 2013: 81).

“Dene ve gör” , yaklaşımı stratejinin sınırlı bir yöntemine karşılık gelmektedir. Ültiatomun yalnızca ilk ögesi olan açık bir talepte bulunan zorlayıcı güç, belirli bir

zaman sınırlaması yapmadan, aciliyet hissi meydana getirmeden zorlayıcı bir tehdide başvurur ve rakip devletin tehdide yönelik olarak vereceği cevabı beklemeye koyulur. Rakip devletin bu istemi karşılayıp karşılamayacağı, başka bir sayfaya geçilip geçilmeyeceğine ve daha güçlü bir tehdide gerek olup olmadığına yönelik saptamalar yapılmaya çalışılır, ek kararlar almaktan kaçınılmaya çalışılır (Craig, 1997: 185; George, 1971: 73).

“Baskıyı kademeli arttırma”, seçeneğinde zorlayıcı devlet, rakip devlet üzerinde oluşturmuş olduğu baskıyı kademeli olarak arttırarak rakip devleti ikna etmeye çalışır. Baskıyı kademeli artırma seçeneğinde zaman ile ilgili bir aciliyet oluşturulmaz. Rakip devlet istemi karşılamak istemediğinde zorlayıcı devlet kararlılığını ve inandırıcılığını gösterecek askeri önlemlerle baskıyı kademeli olarak arttırmaya devam eder. Baskıyı kademeli arttırma etkili bir uygulamadır. Etkili olmasına karşın karar alıcıların uygulama esnasında dağılabilme handikapını barındırmaktadır (George, 1971:73). Şöyle ki, baskının fazla artırıldığı düşünüldüğünde, ceza tehdidinde azaltmaya gidilebilir. Böyle bir durumda tehditte meydana gelen farklılık rakip devlet tarafından zaafiyet olarak yorulabilir ve rakip devlet istemi pazarlık konusu yapabileceğini düşünebilir. Böyle olması ise istemin inandırıcılık gücünü zayıflatır. Sonuç olarak zorlayıcı diplomasinin uygulanması esnasında, zorlayıcı devlet bu stratejiler arasında geçişler yapabilmektedir. Krizin gidişatına, hedefteki şeyin niteliğine, güç kapasitelerine ve farklı birçok muhtemel etkene bağlı olarak zorlayıcı devlet, istemini elde edebilmek adına stratejisine uygun olanı seçebilmektedir. (George, 2004: 73).

3.1.2. Zorlayıcı Diplomasinin Başarısını Etkileyen Faktörler

Devletler, dış politika krizlerinde rakip devletin davranışlarını tehdit yöneltmek veya sınırlı güç kullanarak değiştirmek isterler. Tehdit yöneltme ve sınırlı güç kullanma noktasında her daim başarılı netice almak mümkün değildir. Bu bağlamda, zorlayıcı diplomasi uygulamasının başarıyla neticelenmesi için gerekli şartlar Jakobsen’e göre şu şekildedir (Jakobsen, 1998: 17):

- 1) “Rakip devlete yöneltilen tehdit, istemi yerine getirmediği takdirde bedelinin çok ağır olacağına inandıracak kapasitede olmalıdır”.
- 2) “Zorlayıcı devlet, rakip devleti, istemi karşılamadığı takdirde tehdidinin gereğini yerine getirme istekliliğinde ve kapasitesinde olduğuna inandırmalıdır”.
- 3) “Rakip devlete, istemi gerçekleştirecek süre verilmelidir”.

4) “Zorlayıcı devlet, rakip devleti, istemin gelecekte daha fazla isteme yol açmayacağı hususunda inandırmalıdır”.

5) “Çatışma sıfır toplamı bir sonuca yol açmamalıdır. Topyekûn bir savaştan kaçınmak ortak faydaya uygun düşmelidir. Her iki devlet güç kullanarak istediğini elde etmekten daha çoğunu pazarlık kanalıyla elde edebileceğine inanmalıdır”.

George ve Simons ise zorlayıcı diplomasi uygulanmasını etkileyen on dört değişkenin olduğunu ifade etmektedirler. Bu değişkenlerin beşi “global stratejik çevre”, “provokasyon türü”, “savaşın imajı”, “tek veya ortaklaşa zorlayıcı diplomasi” ve “rakip devletin izolasyonu” olmak üzere bağlamsal değişkendir. Bu beş bağlamsal değişken dikkate alınarak oluşturulacak olan zorlayıcı diplomasi stratejisinin başarılı bir sonuç almasını sağlayacak diğer değişkenler ise dokuz tanedir. Bu değişkenler (George, 1994: 271-288; Jakopsen, 1998: 19);

- 1) “Amacın netliği”,
- 2) “Motivasyonun gücü”,
- 3) “Motivasyonun asimetrisi”,
- 4) “Aciliyet ve zorunluluk hissi”,
- 5) “Liderlik gücü”,
- 6) “Ulusal destek”,
- 7) “Uluslararası destek”,
- 8) “Tırmandırma korkusu meydana getirme”,
- 9) “Krizin kesin çözüm şartlarına ilişkin netlik”.

Bu değişkenleri kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür:

Amacın Netliği

Amaçlara ilişkin netlik, politika yapıcılar için ne kadar ve ne tür bir gücün kullanılacağına karar vermeleri gerektiğinden özellikle önemlidir. Net bir amaç olmadan, sınırlı kuvvet kullanımının hangi amaca sahip olacağını belirlemek zor olacaktır (George, 1994: 220). Zorlayıcı gücün, kriz anında hedef devletten yerine getirmesini talep edeceği istemi açıkça ve herhangi bir algı karışıklığına ve yanlış anlamaya mahal vermeyecek bir biçimde ifade etmesi gerekir. Bu aynı zamanda karar alma mekanizmasının tepki sınırını da belirleyeceğinden ötürü önemli bir noktadır (Aksu, 2008: 34). Çünkü istemler dile getirilirken yanlış anlaşılmalara ve algı

karışıklıkları oluşabilmekte, bu da krizin şeklinin ve boyutunun farklılaşmasına, istenmeyen durumların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Bu yüzden rakip devletten istenenlerin son derece açık olması çok önemli bir noktadır.

Motivasyonun Gücü

Liderler, bir krizde tehlikede olan şey tarafından hareket etmek ve algılanan maliyetleri ve eylem riskini kabul etmek için yeterince motive olmalıdır (George, 1994: 218). Özünde zorlayıcı diplomasi algı düzeyinde oluşturulan tehdidin gerçekleşebilirliğine dayandığından, istemin ifade edilme tarzı, kullanılan semboller, zorlayıcı gücün kararlılığını ölçmeye yarayacak türde verilerdir. Zorlayıcı güç, mevcut krizi istemin ifade edilmesinden itibaren nereye kadar tırmandırabilir? Bunun meydana getireceği zarar istemin karşılanmasından daha fazla olacaktır duygusu oluşturmak zorlayıcı gücün hedefidir (Aksu, 2008: 34). Karar alıcıların istemlerini açıkça ifade ederken, haklılık ve meşruiyet zeminine sahip olup olmadıklarına yönelik algıları, motivasyonun gücünü etkilemektedir. Buna bağlı olarak haklılık ve meşruiyet güçlü bir motivasyon oluşturmaktadır. Motivasyonun güçlü olması da rakip devlet üzerinde istemlerin karşılanması için daha güçlü bir baskı oluşturulabilmesini sağlamaktadır (Bektaş, 2013: 1-185).

Motivasyonun Asimetrisi

Motivasyonun iki taraflı olduğu gerçeğini vurgulamak için bu durum ayrı ayrı listelenir. Bir taraf, rakibinin ve özellikle de rakibinin bunun farkında olması durumunda, tehlikede olan şey tarafından daha güçlü bir şekilde motive edilirse, başarı olasılığı daha yüksektir (George, 1994: 219). Motivasyonun asimetrisi, rakip devletin kararlılık ve inandırıcılık gücünü göstermektedir. Rakip devletin motivasyonunun güçlü olması, istemleri karşılama hususunda isteksiz olmasına sebep olmakta ve istemlerin karşılanması baskısına karşı direnç gücünü arttırmaktadır.

Rakip devlet eğer zorlayıcı diplomasiye mahal veren krizdeki davranışında kararlı ve krizi tırmandırmaya hazır durumdaysa zorlayıcı diplomasinin tırmanmaması söz konusu değildir. Öte taraftan eğer rakip devlet içine girdiği eylemin yükümlülüğünü taşımakta zorlanmakta ve çatışmayı göze alamayacağı gibi bir ortam ortaya çıkıyor ise bu durumda zorlayıcı diplomasi kanalıyla krizin çözümlenmesine yol açılmış olur. Bunlarla beraber esasında iki taraf için de motivasyonun güçlü olmasının mevzu bahis olduğu anlarda tarafların başvuracağı zorlama yöntemleri de farklılık gösterecektir.

Eğer taraflar motivasyonun ölçülmesi hususunda yeterli iletişim imkânlarına sahip değillerse yanlış kararlar alabilmektedirler (Aksu, 2008: 34-35).

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirme

Bu durumun varlığı, liderleri daha zayıf dene ve gör varyantı stratejisinden ziyade daha güçlü stratejiyi, ultiatom yaklaşımını benimsemeye motive etmek için önemlidir. Dahası, rakibin bu aciliyet duygusunu algılaması, zorlayıcı tehditlerin güvenilirliğini tanınması için onu motive etmede genellikle kritik bir faktördür (George, 1994: 221).

İstemlerin karşılanmadığı durumlarda devreye sokulacak yaptırımların rakip devlet üzerinde etki meydana getirebilmesi için rakip devletin kendini isteme uyma zorunluluğu içinde hissedeceği bir yaklaşım sergilenmelidir. Rakip devlete istemlerin karşılanması için belirli bir zaman verilmesi rakip devlet üzerinde bir baskı unsuru olacaktır. Çünkü istemleri karşılamak için sınırlı bir zamana sahip olduğunun farkında olan karar alıcılar istemlerin karşılanmasıyla ilgili olarak aciliyet ve zorunluluk hissi içinde bulunacaklardır.

Ulusal ve Uluslararası Destek

Gerekli askeri-diplomatik önlemler için belirli bir düzeyde iç ve dış destek gereklidir. Yetersiz bir ulusal ve uluslararası destek, politika yapıcılarının hedeflere ulaşmak için kullanılan askeri araçlarla ilgili seçimini kısıtlayabilir (George, 1994: 223).

Krizlerin ulusal kamuoyunca nasıl algılandığı ve değerlendirildiği, kriz yönetimini etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan kriz, ulusal kamuoyunca yakından izleniyor ve krize ulusal bir dava gözü ile bakılıyorsa, bu durum karar alıcılarda ulusal desteğin arkalarında olduğu hissini oluşturmakta ve bu güç ile süreci götürmelerini sağlamaktadır (Breuning, 2007: 123). Ancak krizin ulusal kamuoyunca yüksek derecede sahiplenilmesi, bazen karar alıcılar üzerinde baskı unsuru oluşturabilmekte ve sorunun barışçıl bir şekilde çözülmesini zorlaştırabilmektedir.

Krizin tarafı olan devletlerin arasında denge olsa da olmasa da, devletler güç dengesini kendi lehine çevirebilmek ve konumlarını güçlendirmek için müttefik devlet arayışına girebilmektedir. Daha sade bir şekliyle uluslararası destek sağlamaya çalışmaktadırlar. Böylece rakip devletin aleyhine güç dengesi değiştirilmiş ve konumu daha zayıflatılmış olacaktır (Bektaş, 2013: 1-185). Bu durumda zorlayıcı diplomasi uygulayan devletin başarısını arttıran unsurlardan biri olacak olan bu desteğin kendi

tarafında bulunması sağlanacaktır. Zorlayıcı diplomasının uygulanması anında, söylemin ve eylemin meşruiyet durumu ne kadar fazla ise uluslararası destek sağlanması çok daha kolay olmaktadır (Aksu, 2008: 36). Bu da zorlayıcı gücü oluşturan tarafın inandırıcılık ve kararlılık düzeyinde olumlu etki meydana getirmektedir. Uluslararası destek ile güç dengesini kendi lehine çeviren zorlayıcı devlet, kendi pozisyonunu güçlendirerek ve rakip devlete karşı uluslararası desteğini arkasına alarak, kriz yönetim sürecinde daha avantajlı ve güçlü bir konuma sahip olacaktır (Quénivet, 2002: 1-18).

Liderlik Gücü

Zorlayıcı diplomasi uygulamasının başarı durumunu etkileyen faktörlerden biri de karar alıcının özellikleridir. Zorlayıcı diplomasının oluşturulması ve uygulanması süreçleri, karar alıcının sahip olduğu liderlik özellikleri çerçevesinde işletilmektedir. Çünkü kriz yönetim süreci liderler tarafından yönetilmektedir. Kriz anlarında karar alma birimi üst düzey yetkililerden oluşturulmaktadır. Bu çerçevede zorlayıcı diplomasiye dair verilecek kararların belirlenmesi esnasında karar alıcının algı, bilgi ve biliş seviyesi ile kriz anlarında oluşan koşullara göre, kesin ve isabetli karar verme, krizi yönetebilme, bürokrasiyi uyumlu idare edebilme gibi özellikler sürecin başarıyla sonuçlandırılabilmesi adına önemlidir (Arjen Boin, 2005: 12). Güçlü liderlik, alınan kararların inandırıcılık seviyesini artırıcı etkiye sahiptir. Özellikle belirlenen stratejinin ulusal ve uluslararası ortamda meşru hale getirilmesi noktasında birçok zaman lider siyasal sorumlu olarak ortadadır (Aksu, 2008: 35). Bir ölçüde başarı sağlamak veya başarısız olmak liderin kapasitesi ile doğru orantılıdır. Belirtilen özelliklerdeki bir liderin, kriz yönetim sürecini daha başarılı yürütmesi olasıdır.

Tırmandırma Korkusu Meydana Getirme

Eski Amerikan Dışişleri Bakanı John Foster Dulles tarafından uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırılan tırmandırma siyaseti kavramından anlaşılan, bir devletin diğer bir devletle olan karşılıklı ilişkisinde bilinçli olarak uyguladığı bir uca çekme siyasetidir. İlişkiyi uca çekmenin ya da diğer bir yaklaşımla uçurumun kenarına getirmenin ana amacı, karşı tarafı geri adım atmaya, o güne kadar uyguladığı siyasetten, benimsediği bir stratejiden taviz vermeye mecbur bırakmaktır (Schelling, 1966: 99-105).

Tırmandırma siyasetini uygulayan taraf, karşısındaki devleti savaşa girmekle taviz vermek arasında yapılacak oldukça zor bir seçime zorlamaktadır. Ayrıca belirtmek gerekirse bu siyaset ancak uçurumun ucuna getirilen tarafın, savaşa girmektense geri adım atmayı yeğlemesi durumunda başarılı olacaktır. Aksi halde bir savaş kararının verilmesi ise tırmandırma siyasetinin iflası demektir. Bu nedenle de tırmandırma siyaseti bir korku oyununa (chicken's game) benzetilebilir (Ayman, 2000: 8).

Krizin Kesin Çözüm Şartlarına İlişkin Netlik

Amaçlara ilişkin açıklık bazen yeterli olmayabilir. Krizin kesin sonuçlandırma şartları ile belirli talepleri formüle etmek gerekebilir. Bu durumda hedef devletin yerine getirilmesi istenilen davranışın nasıl bir süreç izlemesi gerektiğini de belirtmek çözümü kolaylaştırabilir (George, 1994: 216). Amaç aşırı istemlerin yerine getirilmesi olmadığı durumlarda zorlayıcı devlet ile hedef devletin krizi tanımlamaları daha kolay olur. Zorlayıcı devletin, krizin kesin çözümü ile ilgili nelerin yerine getirilmesi gerektiği hususunu açık şekilde belirtmesi kendi kararlılığının sınırlarını da belirtmiş olur. Rakip devlet üzerinde çözüm sürecinin nasıl şekil alacağı noktasında herhangi bir algı oluşmamışsa, rakip devlet güvensizlik içine düşmekte ve bu da krizin sonlandırılmasını zorlaştırabilmektedir.

Bütün bu gerekliliklere uygun bir zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulanacağına ise devletlerin dört aşamada bu stratejiyi meydana getirmeleri gerekmektedir. Bu aşamalarda oluşturulacak stratejiler özgündür. Çünkü her bir krizde, krize has bir strateji oluşturulması gerekmektedir. Bir krize ilişkin oluşturulan zorlayıcı diplomasi stratejisinde yapılan tespitler, bilgiler ve yöntemler bir başka krizde aynı sonuçlara ulaşılacağı anlamı taşımaz. Bunun için krize ilişkin özgün stratejiler oluşturmak için dört aşamalı süreç sonucunda zorlayıcı stratejide izlenecek yöntemlere uygun bir karar alınır. Bu dört aşamalı süreç sonucunda oluşturulacak zorlayıcı diplomasi stratejisinin nesnel verilerle desteklenmesi sonucun başarısını arttıracaktır (Aksu, 2008: 37-38).

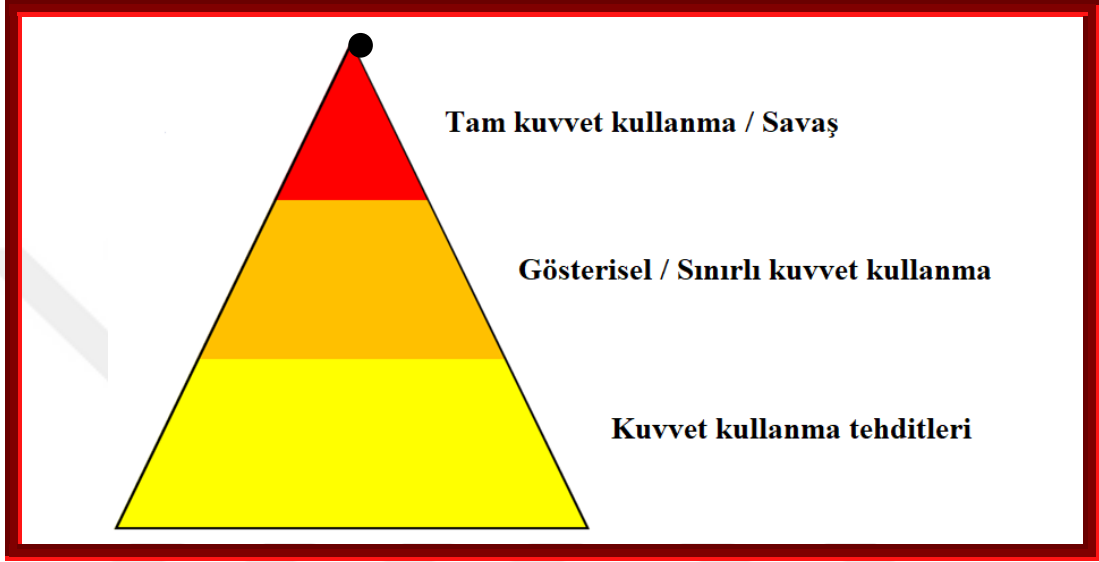
Tablo 3.1: Özgün Stratejilerin Dört Aşamalı Süreci

1. Aşama	Stratejinin Temeli • İstemin ne olacağı belirlenmelidir. • Aciliyet/zorunluluk duygusu meydana getirmek gerekli ise bunun nasıl oluşturulacağına karar verilmelidir. • İstem yerine getirilmediği takdirde bir cezalandırma gerekiyorsa bunun ne tür bir ceza olacağı ya da istemin yerine getirilmesini sağlamak için olumlu teşviklerin ne olacağı kararlaştırılmalıdır • Karar alıcılar, kriz sırasında bu hususlara mümkün olan en rasyonel cevapları vermelidir.
2. Aşama	Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasisi Uygulanacağına Karar Vermek • Birinci aşamadaki hususlara verilen cevaplar dikkate alınarak, hangi zorlayıcı diploması stratejisinin uygulanacağına karar verilmelidir.
3. Aşama	Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair Argümanlar • Hedef devletin karar vericilerinin rasyonelliğinin nasıl bir davranışsal özelliğe sahip olduğunun ampirik verilerle güçlendirilmesi gerekmektedir. • Kriz anında seçeneklerin rasyonel değerlendirilebilmesini güçleştiren pek çok içsel ve dışsal faktör göz önünde bulundurularak, zorlayıcı stratejinin uygulanmasıyla birlikte hedef devlet karar alıcılarının tepki ve davranışlarının izlenebilmesi için, önceden hazırlanmış bir davranışsal modellemeye gereksinim vardır.
4. Aşama	Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak • Krize özgü bağlamsal ve durumsal değişkenler dikkate alınmalıdır. • Politika oluşturucular krize özgü bağlamsal ve durumsal değişkenleri dikkate alarak stratejiyi oluşturmalı ve uygulamalıdır.

Zorlayıcı diplomaside, güç kullanmanın üç seviyesi bulunmaktadır: İlk seviye kuvvet kullanma tehditleri, ikinci seviye gösterisel/sınırlı kuvvet kullanma, üçüncü aşama ise tam kuvvet kullanma veya savaştır. Robert J. Art’a göre, zorlayıcı diploması, kuvvet kullanmanın üç seviyesinden “kuvvet kullanma tehditleri” ve “gösterisel/sınırlı kuvvet kullanma” seviyelerini kapsamaktadır (Art, 2003: 360-361). Nitekim zorlayıcı diploması stratejisinde güç kullanılacaksa eğer rakip devlete icap ettiği zaman daha fazla gücün devreye sokulabileceğini ortaya koyan sınırlı güç kullanma stratejisi takip edilir. Bahsi geçen sınırlı güç kullanımı, esasında bir pazarlık yapma vasıtası görevi görmektedir (Ekinci, 2009: 210). Buradaki asıl gaye, isteme direnmenin maliyetini arttırmak ve rakip devleti giriştiği eylemden geri adım atması için ikna etmektir. Eğer sınırlı güç kullanımı daha sonra tam ölçekli ve doğrudan güç kullanım şekline dönerse, uygulanan zorlayıcı diploması stratejisi başarısızlıkla sonuçlanmış olur (Jakobsen,

2007: 31). George da Art'a benzeyen bir yaklaşımla, zorlayıcı diplomasi stratejisinde güç kullanımı gerektiğinde, kullanılan gücün rakip devletin eyleminden vazgeçmesini sağlayacak derecede "ibret verici"¹ ve sınırlı bir özellikte olmasını ifade etmiştir. Ancak kullanılacak güç her zaman ibret verici olmak zorunda değildir (George, 2004: 71). Şekil 3.2'de güç kullanma seviyelerini görmek mümkündür.

Şekil 3.2: Güç Kullanma Seviyeleri

Kaynak: Yılmaz, 2019: 8

Zorlayıcı diplomasi uygulamasında askeri operasyona başlanmadan önce, rakip devlete eylemlerini durdurması veya bu eylemlerden vazgeçmesi için şans tanınmış olur. Uygulanan stratejide rakip devletten iki şekilde istemde bulunulur. Birincisi başlamış olduğu eylemi durdurması, ikincisi yapmış olduğu şeyi geri alması istenebilir. Birinci istem şekli genellikle rakip devletten daha az şey talep eder ve rakip devletin bu istemi kabul etmesi belli durumlarda ikinciye kıyasla daha kolay olabilmektedir. Tehditlerin kullanımı ibret verici sınırlı güç kullanımı ise bu rakip devlete özgü bir iletişim ile koordineli bir şekilde yürütülmelidir. Çünkü farklı krizlerde rolleri değişse de; uyarılarda bulunmak, pazarlık etmek ve müzakerelerde bulunmak zorlayıcı diplomasinin önemli boyutlarıdır (Şener, 2019: 157-190).

¹"İbret verici ifadesiyle kastedilen, gerektiğinde çıkarların korunmasında ve kararlılığın gösterilmesinde daha fazla güç kullanılabileceğini gösterecek ölçüde güç kullanımıdır" (Şener, 2019).

Son olarak, uygulaması başarıyla sonuçlanan zorlayıcı diplomasi stratejilerinin yanı sıra, uygulama sonucunda başarısızlık elde edilmiş zorlayıcı diplomasi stratejilerinden de söz etmekte fayda görülmektedir. Bunun yanıtını verebilmek, krizlerde uygulanmış olan zorlayıcı diplomasi stratejilerinin durumlarına dair ampirik verilerin toplanmasına ve değerlendirilmesine bağlıdır. Ancak genellikle bu pek mümkün değildir. Çünkü yaşanan krizlerde, her iki tarafın karar alıcılarının geçirdikleri tüm sürece dair verilerin, bilgilerin kesintisiz bir şekilde toparlanabilmesi gerçekleşmemektedir. Bu sorun, hem krize özgü çok fazla değişkenin olmasından hem de karar alma sürecinin karmaşık yapısından kaynaklanmaktadır (Şener, 2019: 157-190). Bu duruma örnek olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin yirmi iki adet dış politika krizinde zorlayıcı diplomasi stratejisine başvurduğunu belirten Art, bu krizlerden edindiği verileri analiz etmiş ve zorlayıcı diplomasi stratejisinin, uygulanması zor ve başarı ihtimalinin az olduğu bir strateji olduğunu ifade etmiştir. Art'ın analizine benzer bir araştırma Jakobsen tarafından yapılmıştır. Jakobsen, 1990-2005 tarihleri arasında Batılı devletlerin, dünyanın farklı yerlerinde şiddet eylemlerinin engellenmesi, kitle imha silahlarının yaygınlaşmasına mani olunması ve teröre verilen desteğin sonlandırılması amacıyla gerçekleştirdiği araştırmasında otuz yedi adet zorlayıcı diplomasi uygulamasını incelemiştir. İnceleme sonucunda, zorlayıcı diplomasi uygulamalarının yalnızca beş tanesinde başarılı sonuç alındığını tespit etmiştir (Jakobsen, 2007: 32).

Türkiye'nin Yunanistan'a yönelik uygulamış olduğu beş adet (1963-1964 Kıbrıs, 1967 Kıbrıs, 1987 Ege Denizi Kıta Sahaneliği, 1996 Kardak ve 1998 S-300 Füze Krizleri) zorlayıcı diplomasi uygulamasına bakıldığında ise yüzde yüze yakın bir başarı elde ettiği söylenebilir. Burada, başarı oranlarını etkileyen en önemli hususun, zorlayıcı devletin haklı olması, meşru bir zeminde hareket etmesi, doğru zamanda ve doğru şekilde krizi yönetmesi olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.2.Zorlayıcı Diplomasi Çerçevesinde Uluslararası Hukuk - Yaptırım İlişkisi

Güvenlik Konseyi, BM Şartı'nın 41. maddesine göre yaptırım uygulama yetkisine sahiptir. Ancak, bu yetkinliğin münhasır olmadığı konusunda geniş bir görüş vardır. Gerçekten de, devletler belirli sınırlara uymaları koşuluyla, otonom önlemler alabilmektedirler. İlk olarak, herhangi bir uluslararası kuralı ihlal etmeyen ve dolayısıyla *geri dönüş* olarak nitelendirilen düşmanca olmayan eylemler olduğunda otonom önlemler kabul edilebilmektedir. İkincisi, devletler belirli normları ihlal

etseler dahi, yaptırımlar karşı önlem olarak nitelendirilirlerse kabul edilebilmektedirler. Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen yaptırımların aksine, karşı önlemler mutlaka hedef devletin uluslararası kurallara aykırı eylemde bulunduğunu varsaymaktadır.

Devletlerin Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılan yaptırımları uygularken kararın ötesine geçmesi ve ek önlemler alması da mümkündür. Ayrıca bu durumda, alınan ek önlemler ancak karşı önlemleri kapsamı halinde meşrudur. Dahası, devletler her zaman, karşı önlemlerden farklı olarak, devletin uluslararası düzeyde yanlış bir eyleme tepki vermesine rağmen herhangi bir uluslararası yükümlülüğüne aykırı olmayan düşmanca davranışlar olan geri dönüşleri kabul edebilmektedir.

Franco'nun eserinde aktarmış olduğu Ronzitti'nin yaklaşımına göre, “yaptırımlar” kavramı günümüzde Birleşmiş Milletler Şartı'nın 41. maddesi uyarınca Güvenlik Konseyi tarafından alınan önlemleri belirtmek için kullanılmaktadır. Bu anlamda, yaptırımlar, Güvenlik Konseyi tarafından bir barış tehdidine, ihlaline veya saldırgan bir davranışa tepki olarak kararlaştırılır; dolayısıyla, bu durum hedef devletin uluslararası hukuka göre aykırı hareket ettiğini ifade etmemektedir. BM Üye Devletleri, Güvenlik Konseyi'nin tavsiye niteliğindeki kararı olmadığı durumlarda, normal şartlarda yaptırımları uygulamakla yükümlüdür. Çünkü yaptırımlara ilişkin kararlar, sadece Güvenlik Konseyi tarafından alınabilir. Tek taraflı hareket eden devletler, sadece karşı önlem niteliği taşıyan, farklı uluslararası zorlama biçimlerine yönelik uygulamalarını devreye sokabilirler. Karşı önlemler yaptırımlardan farklıdır, çünkü yalnızca hedeflenen devlet uluslararası bir yanlış işlem yapmışsa başvurulabilmektedir (Franco, 2015: 4).

Zorlamaya ilişkin tartışmalar, askeri zorlamanın yasadışı olduğunu ancak, ekonomik zorlamanın daha kabul edilebilir, uluslararası hukuku ihlal etmeyen, geleneksel kurallara uygun olduğu yönündedir. Yaptırımlar, zaman içinde gelişen ve artan bir ilgiye sahip, uluslararası bir zorlama aracıdır. BM Şartı'nın kabulünden sonra askeri zorlama uluslararası sistemde yasaklanmış olsa da, yaptırımlar da dâhil olmak üzere diğer zorlama biçimlerinin kabul edilebilirliği daha fazla tartışma konusu olmaktadır. Ekonomik zorlama prensipte uluslararası teamül hukuku kapsamında yasaklanmamış olmasına rağmen, müdahale etmeme ilkesinin getirdiği sınırlar ile yaptırımların kabul edilebilirliğine ilişkin sınırlar halen araştırma yapılmaya muhtaç alanlardır.

Yaptırımlar Güvenlik Konseyi'nin kararlaştırılabileceği veya önerilebileceği bir tür ekonomik baskıyı ifade etmektedir. Buna karşın, devletler yalnızca geri dönüşler veya karşı önlemler şeklinde otonom, kısıtlayıcı tedbirler uygulayabilir. Uluslararası hukuka aykırı olmadıkları için geri dönüşler her zaman kabul edilebilir olmakla birlikte, karşı önlemler ancak hedef devlet tarafından uluslararası kurallara aykırı hareket etme noktasında kabul edilebilmektedir. Bunun yanında karşı önlemler, uluslararası teamül hukuku tarafından getirilen sınırlamalara da uymalıdır.

Erga Omnes Yükümlülüğü'nün ihlali durumunda üçüncü devletlerin karşı önlemlere başvurabilecekleri hususu tartışmalı bir konudur. Erga Omnes Yükümlülük, "Uluslararası hukuk açısından devletlerin uymakla ve gözetmekle yükümlü olduğu kurallardır. Latince "herkese karşı hak" anlamına gelir" (erga omnes, 2011). Kimi yazarlar bunun sadece ciddi bir ihlal söz konusu olduğunda kabul edilebilir olduğunu savunmaktadırlar. Ayrıca, hedef devlet yanlış bir eylemde bulunmamasına rağmen, alınan gayri meşru önlemlere karşı, kısıtlayıcı tedbirlerle karşılık vermesi "karşı müdahaleler" olarak adlandırılabilir (Franco, 2015: 5).

Zorlayıcı diplomasinin araçları olarak *yaptırım* terimi BM Şartı'nın 41. maddesinde belirtilenlerden daha geniş bir anlamda kullanılabilir. Bothe, yaptırımların tanımını, bir aktörün istenmeyen ve yasadışı olduğu iddia edilen davranışına tepki olarak diğer bir uluslararası aktör tarafından alınan önlemler olarak nitelendirilmektedir. Yaptırımlar bu şekilde ifade edildiğinde, hem Güvenlik Konseyi tarafından uygulanan uygulama önlemlerini, hem de tek devlet, devlet grupları veya bölgesel örgütler tarafından kararlaştırılan otonom yaptırımları içermektedir. Bu tanım kapsamında, karşı önlemlerle ilgili genel kurallara dayanmaksızın, otonom yaptırımlar mutlaka yasa dışı değildir. Aksine, uluslararası hukuka uygunlukları, alınan önlemin türüne bağlı olarak, duruma göre değerlendirilebilir.

Yine Franco'nun eserinde aktarmış olduğu, Mancini tarafından yaptırımlar hakkında ileri sürülen görüşler de Ronzitti ve Bothe tarafından öne sürülen düşüncelerle aynı doğrultudadır. Şöyle ki, yaptırımlar sadece "düşmanca eylemler" ve uluslararası yükümlülüklerin herhangi bir şekilde ihlal edilmediği durumlarda kabul edilebilmektedir. Bu durumda yaptırımlar uluslararası yükümlülüklerin ihlali anlamına gelmez. Buna karşılık, uluslararası yükümlülükleri ihlal eden yaptırımlar "karşı önlem" olarak gerekçelendirilmelidir (Franco, 2015: 8-9).

Yaptırımlara yönelik geliştirilen standartlarda halen bir netlik söz konusu değildir. Yaptırımlar genellikle daha önce ifade edildiği gibi uluslararası kurallara aykırı olduğu iddia edilen bir eylem temelinde alınan tek taraflı tedbirlerdir. Ancak, iddiaların geçerliliğini ve bunun sonucu olarak karşı önlemlerin yasallığını test etmek için genel bir mekanizma belirlenmemiştir.

Son olarak, yaptırımların etkinliği oldukça tartışmalıdır. Bazıları nadiren yaptırım uygulayan devletin, hedefin davranışını değiştirmede etkili olduğunu iddia ederken, diğerleri yaptırımların etkinliğinin sadece belirtilen politika hedeflerine göre test edilemeyeceğini savunmaktadır. Çünkü yaptırımlar farklı amaçlara hizmet edebilmektedir. Yaptırımların askeri tırmandırmayı önleyip önleyemeyeceği de tartışma konusudur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE’NİN ZORLAYICI DİPLOMASİ ÖRNEKLERİ VE TÜRK-YUNAN KRİZLERİNİN ANALİZİ

4.1. Türkiye’nin Zorlayıcı Diplomasi Örnekleri

Türk dış politikasıyla ilgili çalışmalardan hareketle Türk dış politikasında genel manada “güç ve güvenlik” eksenli bakış açısının ya da yaklaşımının hakim olduğunu söylemek mümkündür. Aksi örnekleri olmakla birlikte, Osmanlı Devleti’nden günümüze kadarki süreçte Türk dış politikasında meydana gelen gelişmeler, krizler ve olaylar bu bakış açısını genel manada desteklemektedir.

Uluslararası ortamda olduğu gibi Türk dış politikasında da barışta ve savaşta askeri unsurların devreye sokulması yeni bir yaklaşım değildir. Osmanlı Devleti’nin varlığının sona ermesi sonrasında Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna giden süreç, askeri ve diplomatik unsurların ayrı ayrı ve birlikte kullanılmasıyla şekil almıştır. Bu bağlamda, “Türk dış politikasında güç kullanma tehdidinin ve güç kullanımının ilk örneğini Kurtuluş Savaşı (1919–1922) sürecinin oluşturduğunu söyleyebiliriz” (Şener, 2019: 176). Lozan Barış Antlaşmasının imzalanması ve Cumhuriyet’in ilanı sonrasında, Türk dış politikası, “yurtta barış, dünyada barış” anlayışı üzerine inşa edilmiştir (Eroğlu, 2014: 31). Türk dış politikasının, kuruluştan bu yana “yurtta barış dünyada barış” temelinde yaklaşım ile komşu devletlerle iyi geçinme ve onların işlerine karışmama ilkesi çerçevesinde yürütüldüğü söylenebilir. Türkiye, bu politikayı yürütebilmek için gerçek manada büyük çaba göstermiştir. Ancak Türkiye’nin komşularına bakıldığında ilişkilerin sorunsuz olarak yürüdüğü tek bir devletin bile olmadığı görülmektedir. Yunanistan’la Ege, Kıbrıs ve Batı Trakya, Suriye ile PKK, su ve Hatay, İran’la siyasal İslam ve PKK, Ermenistan’la soykırım iddiaları akla ilk gelen örneklerdir. Komşularla iyi ilişkiler geliştirmeyi temel ilke olarak benimsemiş bir devletin bu denli sorun yaşaması ise düşündürücü olmaktadır (Özdemir, 2008: 7-46).

Dış politikayı “yurtta sulh, cihanda sulh” temeli üzerine kurulmakla birlikte Türk dış politikasında barışı bozacak durumlar karşısında askeri güç unsurlarının tehdit ya da kullanım düzeyinde bir dış politika aracı olarak devreye sokulduğu birçok olay

meydana gelmiştir. Özellikle kriz anlarında güç kullanma tehdidi veya sınırlı güç kullanımı diplomasiyi destekleyici bir işlev görmüştür. Türk dış politikasında askeri gücün ve yeteneklerin, statükoyu korumaya, sürdürmeye ya da bir tehdidi, bir ihlali karşılamaya dönük olarak, gösterisel, sınırlı ya da topyekûn olarak kullanıldığı krizler yaşanmıştır (Şener, 2013: 340). Kupchan'ın, stratejik sınırlama gerekliliği yaklaşımına göre birbirine coğrafi olarak yakın devletlerin arasındaki barışçıl ilişkilerin temel unsurlarından biri, stratejik rekabet yerine iyi niyet gösterileri ve karşılıklı menfaatlere saygıdır (Kupchan, 2002: 260-265). Ancak Türkiye'nin çok sayıda devletle "sınır", "egemenlik" ve "güvenlik" ekseninde türlü sorunlarının bulunması, bölgesel veya küresel dengeleri etkileyen bazı olayların veya krizlerin varlığı, Türk dış politikasının "barışçıl yöntemler" ile sonuç alabilmesini çoğu zaman zorlaştırmıştır (Şener, 2019: 177).

Türk dış politikasında bazı olay veya krizlerde güç kullanma tehdidinin veya sınırlı güç kullanımının bir dış politika aracı olarak kullanılması diplomasiyi desteklemek için yapılmışken bazen de doğrudan güç kullanımı söz konusu olmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde, Türk dış politikasında güç kullanma tehdidi veya güç kullanımı, rakip devletten gelen tehdide karşı statükoyu ve hayati menfaatleri korumak amacıyla *savunmacı* bir şekilde kullanılmıştır. Savunmaya dönük uygulamaya konan zorlayıcı diplomasi stratejilerinde *ulusal güvenlik* ve *ulusal menfaat* hassasiyeti üzerinden hareket edilmiştir.

Bu çalışmada zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulanan Türk-Yunan krizleri ele alınmıştır. Ele alınan krizlerin seçilmesindeki temel ölçüt, zorlayıcı diplomasi bağlamında Türk dış politikasında güç kullanma tehdidi veya güç kullanımının gerçekleşmesi dolayısıyla krizlerde gücün tehdidinin ve kullanımının Türkiye açısından somut ve etkili bir şekilde ortaya çıkıp çıkmadığıdır.

Bu çerçevede, Türk dış politikasında tehdit veya uygulama düzeyinde güç kullanımının gerçekleştiği on iki kriz saptanmıştır. Bu on iki krizin yedisi zorlayıcı diplomasi, ikisi caydırıcı diplomasi, biri savaş ve ikisi de "düşük yoğunluklu çatışma" olarak belirlenmiştir. Bu saptama sonrasında krizler, güç kullanma veya tehdidi açısından sınıflandırılmıştır. Böylece, incelenecek krizler, askeri gücün dolaylı ve doğrudan kullanımlarına dair zorlayıcı diplomasi bağlamında analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 4.1). Çalışma konusuna bağlı olarak da zorlayıcı diplomasiyi ilgilendiren Türk-

Yunan krizleri incelenmiş olup diğer zorlayıcı diplomasi örneklerine yer verilmemiştir.

Tablo 4.1: Türkiye’nin Zorlama Yöntemlerini Devreye Soktuğu Krizler

Ağrı İsyanı 1926-1930 / Türkiye-İran Krizi 1930	Zorlayıcı Diplomasi
Hatay krizi 1936-1939	Caydırıcı Diplomasi
Suriye-Türkiye Krizi 1957	Caydırıcı Diplomasi
Kıbrıs Krizi 1963-1964 ✓	Zorlayıcı Diplomasi
Kıbrıs Krizi 1967 ✓	Zorlayıcı Diplomasi
Kıbrıs Barış Harekâtı 1974	Savaş
Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi 1987 ✓	Zorlayıcı Diplomasi
Kardak Kayalıkları Krizi 1995-1996 ✓	Zorlayıcı Diplomasi
S-300 Füzelele Krizi 1997-1998 ✓	Zorlayıcı Diplomasi
Türkiye-Suriye Krizi 1998 (Öcalan'ın Suriye'den Çıkarılması)	Zorlayıcı Diplomasi
Kuzey Irak'taki PKK Unsurlarına Karşı Gerçekleştirilen Sıcak Takipler ve Sınır Ötesi Operasyonlar (1983'den	Düşük Yoğunluklu Çatışma
Arap Baharı Süreci'nde Meydana Gelen Suriye Krizi Esnasındaki Sınırlı Kuvvet Kullanımları	Düşük Yoğunluklu Çatışma

Kaynak: Şener, 2013: 722

Türkiye’nin güç kullanma tehdidine veya güç kullanımına başvurduğu krizlerde rakip devletler Türkiye’nin sınır komşuları olmuştur. Bu açıdan yaklaşıldığında, Türkiye’nin komşularıyla, tarihsel nedenlerden ötürü ve jeopolitik/jeostratejik konumundan kaynaklanan “güvenlik” veya “egemenlik” temeline dayanan anlaşmazlıklar yaşamakta olduğu görülmektedir (Şener, 2019: 180). Bu bağlamda, daha çok Yunanistan’ın tutumuna bağlı olarak Türkiye ve Yunanistan düşmanca ilişkiler içerisinde olmaya devam etmektedirler. Kıbrıs konusunda iki devlet 1964’te, 1967’de ve adanın üçte birini Türkiye’nin kontrolüne bırakan 1974 askeri harekâtı esnasında savaşa ramak kalmıştır. Ek olarak, iki devlet 1987 ile 1996 yıllarında “kıta sahanlığı, hava sahası ve Ege’deki küçük kayalıklar üzerine bir dizi durumda savaşa çok yaklaşmışlardır” (Rumelili, 2007-2008: 61-62). Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanmakta olan anlaşmazlıklar düşünüldüğünde, bu anlaşmazlıklar geçmişte yaşandığı gibi gelecekte de yeni krizlere yol açma potansiyeli taşımaktadır.

Son olarak *güvenlik* ve *egemenlik* esasına ilişkin anlaşmazlıklarda, krizlerin sonunda bazen Türkiye'nin lehine toprak değişimi veya toprak genişlemesi olmuştur. Bazen de egemenliğe konu olan toprak parçalarına dair hukuki belirsizlikler devam etmiştir.

Tablo 4.2: Türkiye'nin Zorlayıcı Diploması Uyguladığı Krizlerdeki Yöntemleri

Kriz	Zorlayıcı Diploması Türü			
	Ültimatom	Zımnî Ültimatom	Dene ve Gör	Baskıyı Kademeli Artırma
Ağrı İsyanı 1926-1930 / Türkiye-İran Krizi 1930				
Kıbrıs Krizi 1963-1964				
Kıbrıs Krizi 1967				
Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi 1987				
Kardak Kayalıkları Krizi 1995-1996				
S-300 Füze Krizi 1997-1998				
Türkiye-Suriye Krizi 1998 (Öcalan'ın Suriye'den Çıkarılması)				

Kaynak: Şener, 2013: 728-729

Türkiye, zorlayıcı diploması yöntemine başvurduğu krizlerde çeşitli zorlayıcı diploması stratejilerini söz konusu krizlerin çeşitli aşamalarında devreye sokarak istemlerinin karşılanması noktasında aciliyet/zorunluluk hissini oluşturmaya çalışmıştır. Zorlayıcı diploması stratejisi özelinde Türk dış politikasındaki yedi krizde, statükoyu ihlal eden ve/veya krize neden olan ihlali gerçekleştiren taraf Türkiye'nin istemlerini karşıladığı için söz konusu krizler Türkiye açısından başarılı bir şekilde sonlandırılabilmiştir. Türkiye'nin bu sonuçları elde edebilmesindeki en önemli faktörlerden biri Türkiye ile hedef devlet arasında asimetrik güç dengesinin var olmasıdır ki, zaten zorlayıcı diplomasının mantığı da bunu gerektirmektedir. Ayrıca

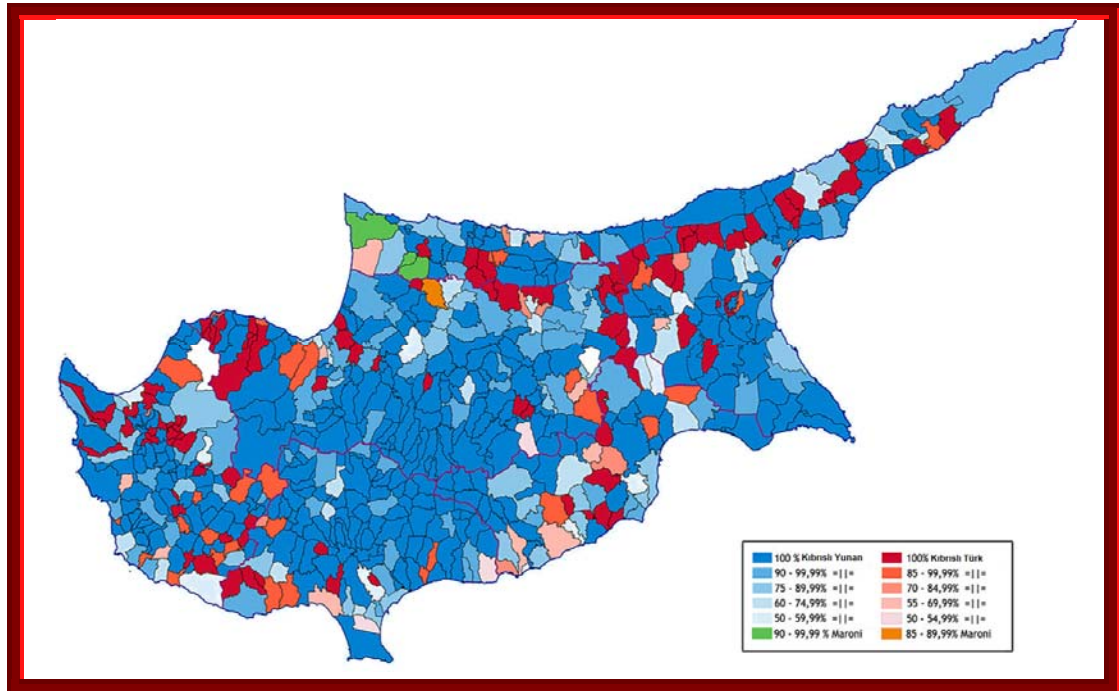
Tablo 4.2’de Türkiye’nin Zorlayıcı Diplomasi Uyguladığı Krizlerdeki Yöntemlerini görmek mümkündür.

4.2. Türk-Yunan Krizlerinin Analizi

4.2.1. 1963-1964 Kıbrıs Olayları Krizi

Londra Antlaşması sonrasında Kıbrıs sorununun ilk kısmı sona ermiştir. Bu anlaşmadan sonra Türkiye ve Yunanistan kendi iç gelişmelerine odaklanmışlardır. Kıbrıs’ın bağımsızlığa alışıma sürecinde 1963 yılına gelinceye değin iki devlet arası ilişkiler sakin bir seyir izlemiştir. 1963 yılında yaşanan olaylar, Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak 1945-1960 dönemine kıyasla çok farklı niteliklere sahip olmuş ve 1974 yılına kadar sürecek olan sürecin ateşleyicisi olmuştur. Bu gelişme sonrasında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’nin arasında yaşanan bir sorun olmaktan çıkmış, bağımsız bir devlet içinde varlığını sürdüren Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumların yanı sıra antlaşmadan doğan haklarından ötürü Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’nin de taraf olduğu, Doğu ve Batı bloklarının liderleri Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği’nin de takipçisi olduğu, Birleşmiş Milletler ve Bağılantısızlar Hareketi’nin gündeminde yer işgal eden uluslararası bir boyutu olan, komplike bir sorun haline gelmiştir (Oran, 2018: 719). Çıkan kriz esnasında Harita 4.1’de Türklerin ve Yunanlıların yoğun yaşadıkları alanlar verilmiştir.

Harita 4.1: Türklerin ve Yunanlıların Yoğun Yaşadıkları Alanlar

Kaynak:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ethnographic_distribution_in_Cyprus_1960.jpg

4.2.1.1. Krize Sebep Olan Gelişmeler

1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarının kabulünden sonra oluşturulan statü aslında tarafların temel beklentilerini karşılamaktan uzak bir çözüm üretmiştir. Bu özellikle Kıbrıs Rum liderliği için daha çok belirgindir. Nitekim oluşturulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren Makarios'un yapmış olduğu açıklamalardan varılan çözümün Rum toplumunun nihai hedefi olan Enosis'i başarmak için bir ön adım olarak görüldüğü ortaya çıkmaktadır (Aksu, 2008: 82). Makarios'un bu konudaki bakış açısını şu ifadeleri çok net ortaya koymaktadır;

EOKA'nın özgürlük savaşının destansı niteliği ve ihtişamı milli özgürlük davamızın temel taşı olmuştur. Kurtuluş savaşları hiç bitmezler. Değişen yalnızca biçimidir, yoksa öz ve içerik değil. Zürih ve Londra Antlaşmaları umutlarımıza, beklentilerimize cevap vermekten uzaktır. Öyleyse gelin inançla ülkemizin geleceği için el ele verelim ve 5 yıl önce başladığımız bu çabanın yakında başarıyla sona ereceğine güven duyalım. (Bölükbaşı, 2001: 89)

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından sonra vergi alınması, silahlı kuvvetlerin kurulması, kamu hizmetlerine katılım oranlarının saptanması ve belediye sınırlarının belirlenmesi hususlarında ilk uyuşmazlıklar ortaya çıkmıştır. İngiltere'nin yönetimi altında geçerli olan vergi yasası yerine yeni bir yasa çıkarılması düşünülmekteydi ve bunun için de cemaat meclislerinde ayrı ayrı çoğunluk sağlanması gerekmekteydi. Türk cemaat meclisi gerekli çoğunluğu sağlayamadığından eski yasanın süresinin üç ay uzatılmasına karar verilmiştir. Süre sonunda Türk tarafı hem yasa için gerekli oyu sağlayamıyor hem de eski yasanın tekrar uzatılmasına onay vermiyordu. Beş yıllık kalkınma planının uygulanabilmesi için vergilerin düzenli bir şekilde toplanması gerekmekteydi. Bunlara karşın Makarios eski vergi yasasına göre bütün gelirlerden vergilerin alınması kararına varmış, Denктаş ise bunun anayasaya aykırı olduğunu belirterek Kıbrıslı Türklere vergi ödememelerini belirtmiş ve anayasa mahkemesine iptal davası açmıştır. İkinci uyuşmazlık hususu ise silahlı kuvvetlerin kurulması ile ilgili olmuştur. Türk tarafı, Türk birliklerinin Türk komutan idaresinde kurulmasını isterken Makarios ise ordu içinde ulusal birliğin oluşturulması düşüncesinden hareketle Kıbrıslı Rum komutan ile yardımcı Türk komutan tarafından yönetilmesini

savunmuştur. Fazıl Küçük din, dil ve disiplin alışkanlıklarının farklı olmasından dolayı karma birlik kurmanın ordu içi disiplinsizlik meydana getireceği ve toplumsal karmaşa oluşturacağı gerekçesiyle veto hakkını kullanmıştır (Oran, 2018: 720-722).

Diğer bir anlaşmazlık belediyeler konusudur. Kıbrıs anayasasında, Lefkoşa, Limasol, Magusa, Baf ve Larnaka şehirlerinde Türk Kesimi ve Rum Kesimi'nin ayrı belediyeleri olması öngörülmüştür. Ancak bu belediye sınırlarının belirlenmesi mümkün olamamıştır. Bunun üzerine Makarios 1962 yılının Mart ayında bahsi geçen bu şehirlerde ayrı ayrı değil tek bir belediye kurulmasını ve kurulacak olan yeni belediyelerde Türklerin nüfusları oranında temsil edilmeleri fikrini öne sürmüştür (Armaoğlu, 2018: 591). Bunu da bu beş büyük şehirdeki ayrı belediyelerin bütçeye yük getirdiği gerekçesini savunarak öne sürmüştür. Türk tarafı da belediyelerin ayrı şekilde devamı yönünde oy kullanmış, Rum tarafı buna karşın ayrı belediyelerin kaldırılmasını onaylamışsa da Türk tarafı bu kararı yok saymıştır. Bunun üzerine Makarios mevcut anayasa ile devletin işlerlikli olmadığından hareketle anayasa değişikliği önermiştir. Fazıl Küçük ise Makarios'un kendisinin veto yetkisini kısıtlamaya çalıştığını ve bunun da anayasaya aykırı olduğunu savunmuştur. Devlet içindeki bu uyuşmazlıklar iki toplumda da etkisini göstermiş ve Enosis savunucuları ile taksim isteyen şahin gruplar her geçen zaman içinde güç kazanmıştır. Bütün bunlarla birlikte kaynağı belli olmayan, ancak iki tarafın da birbirini suçladığı terör olayları gerilimi artırmaya devam etmekteydi (Oran, 2018: 722).

Bu arada Makarios, Kıbrıs Rumlarına uzun vadede hedefinin Enosis olduğunun garantisini vermeye de devam etmiştir. 4 Eylül 1962 tarihinde doğduğu yer olan Panayia'da yapmış olduğu bir konuşmada, "Türk ırkının bir parçası ve helenizmin büyük düşmanı olan bu küçük Türk toplumu Adadan çıkarılana dek, EOKA kahramanlarının görevi bitmiş sayılmaz" ifadelerinin kullanmıştır. Şüphesiz bu türden ifadeler Kıbrıs Türklerini kaygılandırmaktaydı (Bölükbaşı, 2001: 93).

Olaylar 21 Aralık 1963 yılı akşamında Lefkoşa'nın Türk mahallesinde devriye atan Rum polisin Türklerin bulunduğu bir aracı durdurup arama yapma isteği ve araçtakilerin bu duruma itiraz etmesi üzerine olay yerine gelen Türkler ile Rum polisler arasında çatışma meydana gelmesiyle başlamıştır. Olaylar esnasında Rum polisi silahla iki Türkü öldürmüş ve Türkler de taş, sopa gibi aletlerle bir Rum polisini yaralamıştır. Sonrasında bu çatışmalar iki toplumun birlikte olduğu her bölgeye sıçramıştır. Rum güçleri, Türklere ait bütün köyleri ve mahalleleri kontrol altına almış

ve bu bölgelere yardım gelmesini engellemiştir. Buna karşılık 1960 antlaşmasından doğan hakkıyla Türk güçleri de Lefkoşa-Gönyeli hattı boyunca kontrolü ele almış ve Rumların bu bölgeye girmelerine mani olmuştur. Böylelikle Kıbrıs'ta “de facto” iki ayrı yönetimin kurulmasının başlangıcı olarak Lefkoşa'yı ikiye bölen “yeşil hat” meydana gelmiştir. Bundan sonra Türkler ayrı posta idaresi kurmuş, Fazıl Küçük makam aracındaki cumhurbaşkanı yardımcısı forsunu sökmüş, Türk bakanlar kabine toplantılarına katılmamış ve Türk polisler üniformalarındaki Kıbrıs Rum Yönetimi apoletlerini sökmüşlerdir (Oran, 2018: 723).

Yerel çatışmalar 21 Aralık 1963 tarihinde başlamış, EOKA'lı militanlarca ve Kıbrıs Rum polisince Ada genelinde Türklere yönelik saldırılara dönüşmüştür. Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Cumhuriyet Senatosu'ndaki konuşmasında aktardığı bilgilere göre 24 Aralık 1963 günü öğleye kadar hayatına son verilen 24 Türk ve 40 yaralı vardır. Bu çatışmalar 1963-1964 krizinin başlangıcını oluşturmuştur (Aksu, 2008: 84).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin raporuna göre 1963 yılı Kanlı Noel'de meydana gelen acı tabloyu ortaya koymaktadır. Özet olarak 364 Kıbrıslı Türk katledilmiş ve 25000 Kıbrıslı Türk göçe zorlanmıştır (Umut Arık, 2011:3-21). Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinin olaylara ilişkin ayrıntılı incelediği bu raporda belirtilenlere göre Tylliria'daki çatışmalar da dâhil Kıbrıs'taki son olaylarda çoğunluğu Türk Köyü veya karma köylerde toplam 109 köyde, 527 evin yıkıldığı, 2000 evin ise yağmalandığı ve zarar gördüğünü tespit edilmiştir. Ktima'da 38 ev ve dükkân tamamen yıkılmış, 122'si ise kısmen tahrip edilmiştir. Lefkoşa Omorphita'da 50 ev tamamen yıkılmış, bitişik bölgelerde ve civar köylerde ise 240 ev kısmen tahrip edilmiştir (United Nations Security Council, 1964).

Kıbrıs'ta Rumların Türklere saldırılarına devam etmesi üzerine, Türkiye 15 Şubat'ta Kıbrıs'a müdahalede bulunmayı düşünmüştür. Bu durum ise krizi daha da şiddetlendireceğinden Güvenlik Konseyi meseleye el koymuş ve 4 Mart 1964'te 8 maddelik bir karar almıştır. Alınan bu kararda ilgili devletlerden ve Türk ve Rum toplumlarından barış, huzur ve sükûnu bozacak eylemlerden kaçınmaları istenmiş ve barış ve sükûnu sağlamak amaçlı bir barış gücü kurulmuştur. Ayrıca Kıbrıs meselesine barışçı bir çözüm bulunması amacıyla Genel Sekreterin bir arabulucu tayin etmesi istenmiş, Finlandiya'da Diplomat Tuomioja aracı olarak atanmıştır (Armaoğlu, 2018: 592).

I-4/Nisan/1964> Makarios'un İttifak Antlaşması'nı tek taraflı olarak feshettiğini deklare etmesi.

I-26/Nisan/1964> Rumların saldırılarını arttırması.

J-28/Mayıs/1964> Rumların satın alacağı silahlar ve mecburi askerlik ile ilgili olarak Türkiye'nin Makarios'a nota vermesi.

K-2/Haziran/1964> Türkiye'nin Ada'ya askeri müdahale kararının alması.

L-5/Haziran/1964> Johnson Mektubu ile Türkiye'nin müdahalesine mani olunması.

M-22-23/Haziran /1964> İnönü'nün ABD ziyareti.

N-9/Temmuz/1964> Cenevre görüşmelerine start verilmesi.

O-6/Ağustos/1964> Grivas'ın Erenköy'e saldırması.

Ö-7/Ağustos/1964> Türk savaş uçaklarının ihtar uçuşlarında bulunması.

P-8-9/Ağustos/1964> Türk savaş uçaklarının Rum askeri hedeflerine bombardımanı.

R-10/Ağustos/1964> Taraflar arasında ateşkesin sağlanması (Bektaş, 2013: 1-185).

4.2.1.2.Krizde Karar Alıcı Faktörü

Kriz başlangıcında garantör devlet Türkiye, askeri müdahale olasılığına dönük olarak *temkinli* bir davranış sergilemiştir. 1964 krizi boyunca, İnönü, Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmasının Yunanistan ile Türkiye arasında bir savaşa sebebiyet verebileceğini belirtmiştir. İnönü, sıklıkla ilk başta bütün barışçı yolları zorlayarak bu sonuçtan kaçınmaya gayret göstereceğini ifade etmiştir. İnönü, Yunanistan ile savaşa girmekten kaçınılmaktaydı, çünkü bunun en temel sebebi savaş olgusundan katiiyetle hoşlanmamasıydı. İnönü 1923 yılında yapmış olduğu bir konuşmasında şunları söylemiştir:

Arkadaşlar, muharebe mukaddes bir şeydir. İdeal için yapılır. O ideal, yalnız manevi muvaffakiyetlerle tatmin olunamaz. Behemehâl maddi, müspet neticelere varmak lazımdır. Yoksa herhangi bir his için, herhangi bir feveran için, vatan çocuklarının kanı akıtılamaz. Hepiniz evlat yetiştirmişsinizdir. Yirmi beş yaşında bir gencin, bir anda heba olmasına karar vermek için çok düşünmek lazımdır. Bu ağır bir mesuliyettir.

Bu ifadeden anlaşılacağı üzere, İnönü doğru karar alabilme hususunda oldukça dikkatliydi (Bölükbaşı, 2001: 110).

İnönü'nün yapmış olduğu durum analizi sonrasında ve Genelkurmay Başkanlığı ile yapılan istişareler neticesinde başarılı bir askeri sonuç alabilmenin belirsiz olmasından dolayı da bu problemin siyasi yoldan çözülmesi fikri öne çıkmıştır. Ayrıca İnönü, olumsuzluk durumunda siyasi başarısızlığın askeri başarısızlık kadar zararlı sonuçlar doğurmayacağını belirtmiştir (Türkeş, 1974: 254). Temkinli davranmanın sebebi askeri kapasitenin yetersizliği, Sovyetler Birliği'nin Makarios yönetimini destekleyici nitelikli açıklamaları ve karar alıcı olarak İnönü'nün askeri müdahale konusunda temkinli yaklaşımıdır. İnönü'nün yaklaşımı, askeri müdahaleden önce sürecin diplomasi ile yönetilmesinin zorunluluğudur.

Makarios'un, planını uygulamak için özellikle Aralık 1963 tarihini seçtiğini söylemek mümkündür. Çünkü bu tarihlerde Türkiye'de hükümet krizi yaşanmaktadır ve Türkiye iç politika sorunlarına eğilmiştir (Erim, 1974: 156-163). Türkiye'nin iç politika sorunları ve istikrarsızlıkları olmasına karşın, İnönü'nün Kıbrıs'ta yaşanan sorunlara göstereceği tepkiyi iç politika malzemesi olarak kullanmaktan özellikle imtina ettiği görülmektedir.

Türk hükümeti Kıbrıs'ta yaşanan olayların çok ciddi olduğunu Yunanistan, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ne bildirirken (Erim, 1975: 208), Cumhurbaşkanı Gürsel de ayrıca Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Federal Almanya ve Yunanistan liderlerine akan kanın durdurulması için gerekli tüm imkânların seferber edilmesi gerektiği konusunda çağrıda bulunmuştur (Bilge, 1964: 7). Sıkıntılı bir sürecin yaşanmasına karşın Kıbrıs'ta yaşanan olaylar hususunda konuya hükümetler üstü yaklaşıldığını ve karar alıcıların üzerine düşen vazifeyi yerine getirdiğini söylemek mümkündür.

4.2.1.3. Krize Özgü Zorlayıcı Diplomasi Stratejisi

Türkiye'nin kriz esnasındaki ana hedefi, askeri seçenek ve nihayetinde topyekûn savaşa sebebiyet verecek tarzda sert bir tepki ortaya koymak değildir. İlk olarak ulaşılmak istenen şey, kurucu antlaşmaların tek taraflı uygulamalarla değiştirilememesi, antlaşmalarla sağlanmış statünün ihlal edilmemesi ve statü ihlali ile ortaya çıkan gelişmeler sonucunda zarar gören Türk toplumunun statüsünün güvencede tutulmasıdır.

Türk toplumuna dönük şiddet eylemleri son bulmadığı takdirde Türkiye'nin güç kullanımı da dâhil ortaya koyacağı her türlü tepki uluslararası hukuka uygun olacaktır.

devamlı vurgulanmaya çalışılmıştır. Bununla beraber, meşruiyet arayışı içinde hükümet, siyasi ve askeri baskı ile karşılaşmış, sınırlı güç kullanma potansiyelinin en etkili nasıl kullanabileceği hususunda senaryolar oluşturulmuştur. Bu niteliğiyle hem askeri hem de siyasi açıdan karşılaşılabilecek tepkiler ve kayıplar asgariye indirgenmeye uğraşmıştır. Bir takım aksaklıklar yaşanmışsa da kriz başarıyla idare edilmiştir.

Stratejinin Temeli

Askeri ve siyasi olarak, bir müdahalenin gerektirdiği koşullar Türkiye için hiç elverişli değildir. Buna bağlı olarak gelişmeler karşısında gidilecek yol, nasıl bir siyaset uygulanacağını da büyük oranda belirlemiştir. Bir taraftan Türk toplumunun saldırılara karşı korunması gerekliliği diğer taraftan ise Garanti Antlaşmasından doğan hakların işletilmesinde karşı karşıya kalınan fiili güçlükler, karar alıcıların imkân ve kabiliyetlerini ciddi manada kısıtlamıştır. Bu aşamada en uygun seçenek olarak zorlayıcı diplomasi stratejisi görülmüştür. Bu, karar alıcıların mevcut koşulları göz önünde tutarak esnek bir politika izlemelerini kolaylaştırdığı ölçüde meşruiyet açısından da uluslararası destek kazanılmasına elverişlidir. Bu konuda düşünülmesi gereken en önemli risk, zorlayıcı diplomasi çerçevesinde sınırlı kuvvet kullanma tehdidinin ne şekilde hayata sokulacağı ve bunun yapılması gerektiğinde tırmanma ve yayılma riskinin nasıl engelleneceğidir.

İki kutuplu bir düzende, bloklar arasındaki hassasiyetler Doğu Akdeniz’de meydana gelen bu gelişmeyi önemli kılmaktadır. Uygulanacak zorlayıcı diplomasi Türkiye için de Amerika Birleşik Devletleri için de önemli bir endişe kaynağı oluşturmaktadır (Armaoğlu, 2018: 593). Kıbrıs’taki çatışmaların yaygın bir hale gelmesi sonrası Amerika Birleşik Devletleri’nin öncelikli kaygısı, Türkiye ile Yunanistan arasında askeri çatışma meydana gelmesine mani olmak, böylelikle NATO’nun Güneydoğu kanadını dağılmaktan kurtarmak olmuştur (Uslu, 2000: 56). Uygulanacak olan zorlayıcı diplomasi stratejisinin temeli bu önemli husus dikkate alınarak oluşturulmaya çalışılmıştır.

İsteme Karar Vermek

Kıbrıs’taki Makarios Yönetiminden yerine getirilmesi istenen şeyler şunlardır: Türk toplumuna dönük saldırı ve sindirme ve yok etme eylemlerine son verilmelidir. Anayasal statü tek taraflı irade ile ortadan kaldırılamayacağı, uluslararası antlaşmalar ve kurucu metinlerin yürürlükte olduğu kabullenilmelidir. Adada, Türk toplumu ve

Rum toplumu arasında öngörölmüş olan denge korunmalıdır. Antlaşmalara uygun olmayarak adaya sevk edilen askeri güçler adadan çıkarılmalıdır (Oran, 2018: 721-722; Armaoğlu, 2018: 591).

Bu istemlere bakıldığında Türkiye, temel olarak antlaşmalarla ortaya çıkan statünün ihlalinin sonlandırılmasını ve Türk toplumuna karşı yapılan saldırıların son bulmasını hedeflemektedir.

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirmek

Türkiye'nin oluşturmak istediğı zorunluluk hissi askeri güç olarak değil daha çok diplomatik ve siyasi baskı olarak tasarlanmıştır. Askeri eylemlerle desteklenecek istemin karşılanmasında oluşturulacak zorunluluk hissi 1964 krizi başında görölmemektedir. Sonraki safhada ise Türkiye istemin karşılanmasını sağlamak ve kararlılığını göstermek için sınırlı bir kuvvet kullanımından geri durmamıştır.

Makarios yönetimi üzerinde oluşturulmak istenen aciliyet hissi ise askeri müdahale olanaklarını geliştirme arayışları ile birlikte büyük ölçüde adaya düzenlenmiş olan hava harekâtı ile oluşturulmaya çalışılmıştır. Hava harekâtının yeterli inandırıcılığı sağlamaması ve Türk toplumuna yönelik saldırıların sürmesi durumunda tüm zorluklarına karşın bir askeri müdahalenin göze alınabileceğı düşünölmüştür.

Yaptırıma Karar Vermek

Komutanlar ve diplomatlar, Başbakan İnönü'nün başkanlığında bir araya gelerek değerlendirme toplantısı yapmışlardır. İnönü savaş uçaklarının adada ihtar uçuşu yapmasını ve çatışmaların durmaması halinde Ada'nın bombalanması emrini vermiştir. Öte yandan askeri hazırlıklar başlatılmış ve bu doğrultuda İstanbul'daki donanma Mersin'e gitmek üzere harekete geçmiş, Orta Anadolu'daki askeri birlikler Yunanistan sınırına kaydırılmıştır. Toplantıda alınan bir başka karar gereğince İngiltere ve Yunanistan'a birer nota gönderilerek Adadaki İngiliz ve Yunan birliklerinin Türk birlikleri ile beraber çatışan tarafların aralarına girmeleri istenmiş, çatışmaların önlenememesi halinde ise Türkiye'nin tek taraflı olarak adaya müdahale edeceği belirtilmiştir. Bu durum NATO'ya da aksettirilmiştir (Oran, 2018: 724).

Siyasi ve diplomatik süreç işletilirken bir takım teknik hazırlıklar da aksi bir olasılığa karşı yapılmaya başlanmıştır. Yani kısaca, öncelikle hedefler üzerinde savaş uçakları alçaktan uçuşlarla kararlılık gösterisinde bulunacak, gerekli durumda seçilen hedefler hava bombardımanına maruz bırakılacak ve son aşamada ise adaya bir amfibi askeri

harekât yapılacaktır. Hava kuvvetleri unsurları kullanarak meydana getirilmek istenen zorlama önlemlerinin başarılı sonuç vereceği düşünülmüştür (Aksu, 2008: 95). Krizin farklı aşamalarında uzlaşmanın ve müzakere süreçlerinin açık kalmasına hassasiyet gösterilmiştir. Bu süreç içinde farklı türden senaryolar ve çözüm önerileri üzerinden adada yaşayan iki toplum arasında stratejik bir dengenin oluşturulmasına uğraş verilmiştir. Türkiye'nin sınırlı askeri güç kullanması, Makarios yönetimince yanlış algılanmış, Türkiye'nin inandırıcılığı ve kararlılığı sınanmıştır. Türkiye söylem ile eylem arasındaki dengeyi gözetirken oldukça temkinli davranmış, bu da işini kolaylaştırmıştır. Bir başka deyişle Türkiye, adaya askeri müdahalede bulunması için zorlanmıştır.

İstemin Gerçekleşmesine Katkı Sağlamak Adına Öngörülen Teşvikler

Kıbrıslı Rumların, Türk toplumuna dönük yapmış olduğu saldırılara son vermek adına Türkiye'nin, isteminin karşılanmasını kolay hale getirecek bazı teşviklerin olduğunu söylemek zordur. Saldırıda bulunan Kıbrıs Rum Yönetiminin, saldırılarını durdurması için Türk toplumunun antlaşmalarla garanti edilmiş haklarından ve statüsünden ödün verebileceğini düşündürecek bir izlenim oluşturulmak istenmemiştir. Çatışmalara yol açan hususların müzakere ortamında çözülebilmesi için gerekli çabanın sarf edileceği ifade edilmiştir.

4.2.1.4. Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasi Uygulanacağına Karar Vermek

1964 krizi esnasında Türkiye, Makarios yönetimini faaliyetlerinden vazgeçirmek adına zımni ültimatom ve baskıyı aşamalı arttırma stratejilerinden faydalanmıştır.

1963'te Kıbrıs'ta uyuşmazlığın Rum toplumu ve Türk toplumu arasında sıcak bir çatışmaya dönüşmesiyle beraber, Türkiye garantör devlet hakkıyla ortaya koyacağı tepkiyi artırması gerektiğinin farkında olmuştur. Öncelikle diplomasi kanallarını kullanarak bir baskı meydana getirmeye uğraşırken diğer bir taraftan kapasite artırma düşüncesi içinde olmuş, dönemin uluslararası sistem yapısından da yararlanmaya çalışmıştır. Diplomasi sürecinin işletilmesi Türkiye'nin hem meşruiyet çizgisini kalınlaştırmış hem de zorlayıcı stratejinin işleyişine uygun düşmüştür.

Türkiye, krizin gelişme aşamasında ortaya koyduğu politika ile ilgili devletlere Garanti Antlaşması'ndan kaynaklanan yükümlülüklerine dayanarak Türk toplumuna yapılan şiddet olaylarını sonlandırmayı amaçlayan, askeri müdahalede bulunabileceği fikrini vermiştir. Bu yaklaşımda, Türkiye'nin kapasitesinin yeterli olup olmamasının

bu aşamada bir önemi yoktur. Türkiye'nin müdahalede bulunabileceği tehdidinin algı düzeyinde oluşturulması, ilgili devletlerin ortaya koyacağı tepkiye bağlı olarak uyumlu bir biçimde şekillendirilmeye çalışılmıştır. Türkiye, Kıbrıs'taki ilk saldırı faaliyetlerine girişildiğinden itibaren diplomasi kanallarını devreye sokarak öncelikle garantör devletlerinin, sonrasında da Amerika Birleşik Devletleri'nin sürece dâhil olmasını sağlamaya çalışmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin müdahalesiyle de Adadaki tırmanmanın boyutunu ölçülü bir seviyeye getirmeye çalışmıştır.

Özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nin, Akdeniz'de Batı ve NATO'yu bir krize çekecek, blok içi bir çatışmaya dönüşecek bir gelişmeyi kabullenmesi olanaksızdır. Bu açıdan zamanla Türk-Yunan çatışmasına evrilecek olan Kıbrıs olayları esnasında Türkiye'nin Adaya askeri müdahalesinin önlenbilmesi Amerika Birleşik Devletleri tarafından da öncelikli bir konu olmuştur. İnönü, böyle bir harekâtın yapılması esnasında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin çok fazla zayıt vermesi veya yapılacak olası harekâtın hezimet ile sonuçlanması durumunda Türkiye'nin uluslararası alanda prestij kaybına uğrayacağını düşünmüştür.

Zorlayıcı diplomasi stratejisi açısından baskıyı aşamalı arttırma seçeneği Türkiye'ye, krizin çeşitli aşamalarında esnek davranma olanağı sağlamış, süreç içinde askeri ve siyasi açıdan krizin çözümüne dair ne yapması gerektiği hususunda hazırlıklar yapmasına imkân vermiştir. 1964 Ağustosunda yapılan bombardıman sonrası İnönü, krizi değerlendirirken dene ve gör stratejisini uygulama konusunda ısrarlı davranmıştır.

4.2.1.5. Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair

Argümanlar

1964 Kıbrıs krizi esnasında hedef ülke karar alıcıları ile ilgili davranışsal özellikler Türkiye'yi en çok sıkıntıya sokan unsurlardan biri olmuştur. Kıbrıs'taki statünün tartışıldığı 1950'lerden itibaren Rum toplumu lideri Makarios'un kimlik ve kişiliği ile ilgili olarak Kıbrıs Türk toplum temsilcileri, Türkiye'deki karar alıcılar ve İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerin diplomatik temsilcilerinde olumsuz bir yargının oluştuğu görülmektedir (Şahin, 2002: 33-42).

Türkiye, Makarios üzerinde etkilerinin olacağını düşündüğü Yunanistan, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri nezdinde girişimleri ile destek sağlamaya çalışmıştır.

Türkiye'nin uygulamış olduğu politikanın sıkıntıya girmesi, Makarios'un Türkiye'nin tepkisinin ve motivasyonun sınanabilir olarak görmesinden kaynaklanmıştır. Gerilimin tırmanma sebebi Türkiye'nin uyguladığı stratejinin eksik ya da yanlış oluşundan değil de Makarios'un pragmatik davranmaya çalışarak aşırı istemlerinden ve eylemlerinden vazgeçmeyerek blöfü görmek istemesi olmuştur.

4.2.1.6. Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak

Türkiye sınırlı askeri güç kullanımı ile uyguladığı zorlayıcı diplomasi stratejisinde krize özgü değişkenlere önem vermiştir. İki kutuplu dünyada, Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Sovyetler Birliği'nin önem atfettiği bir alan olan Doğu Akdeniz'deki bu kriz, Türkiye'nin uygulamaya koyacağı zorlayıcı diplomasiyi de bu iki süper güce göre davranmaya yöneltmiştir.

Türkiye uluslararası sistemin durumunu da göz önünde bulundurmuş ve bloklar arasında bir krize dönüşmemesi adına hassasiyet göstermiştir. Bu doğrultuda uygulayacağı zorlayıcı diplomasinin uluslararası hukuk nezdinde meşruiyetinin bütün devletler tarafından anlaşılmasını sağlamaya çaba göstermiştir. Bu nedenle kriz esnasında, krizle ilgi olarak blok içerisindeki sorun olması ihtimali için Amerika Birleşik Devletleri'nin dikkatini çekmiştir. Ayrıca Yunanistan'a Makarios'un politikasına destek vermesinin bir Türk-Yunan çatışmasına sebebiyet vereceğine dikkat çekmiştir. Buna ek olarak da Makarios yönetimine vermiş olduğu desteği kesebilmek adına bir takım girişimlerde bulunmuştur (Aksu, 2008: 100; Armaoğlu, 2018: 595).

Bu kriz ile ilgili diğer önemli bir parametre ise Amerika Birleşik Devletleri yönetiminin, Kıbrıs'taki sorunları iki kategoride ele almış olmasıdır. İlk olarak her geçen zamanda giderek kötüleşen iki toplum arası ilişkilerden kaygı duymakta ve Kıbrıs sorununun NATO üyesi devletler arasında gerilim meydana getirmesini ve ittifakın sıkıntıya girmesini istememekteydi. İkinci olarak ise Kıbrıs'ta komünist AKEL Partisi'nin artan etkisinden memnuniyetsizlik duymakta, Makarios'un AKEL Partisi ile işbirliği yapmasından rahatsız olmaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri 1963 yılına kadar duymuş olduğu ikinci kaygıya daha çok önem vermiştir (Bölükbaşı, 2001: 94).

İnönü'nün kriz ile ilgili dikkate alması gerektiği en önemli devlet olan Amerika Birleşik Devletleri ile ilerleyen safhalarda bambaşka boyut kazanan bir gelişme

yaşanmıştır. Türkiye'nin adaya müdahale kararı kesinleştikten sonra Amerika Birleşik Devletleri bu çıkarmayı önlemek adına bir takım diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler sonucunda Türkiye'yi kararından vazgeçiremeyince, Johnson, İnönü'ye ağır ifadeler ve tehdit içeren bir mektup göndermiştir. Johnson'un mektupta belirttiği hususlar şunlardır;

- 1) Türkiye, Garanti Antlaşması'nı tam işletmeden adaya müdahale kararı almıştır. Türkiye henüz müdahale hakkını kullanamaz.
- 2) Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahale, kendisini Sovyetler Birliği ile bir çatışma durumuna sokabilir. Türkiye, NATO'lu müttefiklerine danışmadan, onların *rıza ve muvafakat*'ini almadan böyle bir harekete giriştiğine göre, acaba NATO'nun Türkiye'yi savunma yükümlülüğü var mıdır? Türkiye bu noktayı herhalde düşünmedi.
- 3) Türkiye ile Amerika arasında mevcut 12 Temmuz 1947 tarihli yardım Antlaşmasının 4. maddesine göre, Türkiye Amerika'nın vermiş olduğu silahları Kıbrıs'a müdahalede kullanamaz. Çünkü bu silahlar Türkiye'ye savunma amacı ile verilmiştir.
- 4) Ayrıntılı görüşmeler için Türkiye Başbakanı Washington'a giderse, Başkan Johnson bundan memnun olacaktır (Armaoğlu, 2018).

Mektuba göre Kıbrıs'a müdahalede bulunması sebebiyle Türkiye Sovyetler Birliği ile karşı karşıya gelirse, Amerika Türkiye'yi savunmayacaktır. Bu mektubun Türkiye'ye vurduğu en ağır darbe burasıdır. Oysa ki Türkiye, NATO'ya, Sovyet tehdidine karşı Amerika'dan destek ve güvenlik sağlamak için dâhil olmuştu. Amerika ise Kıbrıs sorunu için, Türkiye'yi olası Sovyet tehdidi karşısında yalnız bırakmıştır. Amerika, Makarios'un bütün kanunsuzluklarını ve katliamlarını, Yunanistan'ın da bu olanlara destek olmasını görmezlikten gelerek, Türkiye'nin uluslararası antlaşmalardan doğan meşru haklarını kullanmasını bir saldırı olarak kabul ediyordu (Armaoğlu, 2018).

İnönü, Johnson'un mektubundaki daveti kabul ederek, 21 Haziran'da Johnson'un özel uçağı ile Washington'a gitmiştir (Armaoğlu, 2018: 596).

İnönü, Johnson'a uygun bir üslupla meramını anlatmaya çalıştığı bir mektupla cevap vermiştir. İnönü'nün mektupta belirttiği hususlar şunlardır:

- 1) Mektubun “gerek yazılış tarzı gerek muhtevası” Amerika’nın Türkiye gibi bir müttefiki için “hayal kırıcı” olmuştur.
- 2) Bu son teşebbüs ile birlikte, 1963 sonundan beri Kıbrıs’a askeri müdahale ihtiyacı dördüncü defa ortaya çıkmıştır. Türkiye bu işin başından beri Amerika ile danışma halinde bulunmuştur.
- 3) Kıbrıs hükümeti açıkça silahlanmaya başlamış, anayasa dışı faaliyetlere girişmiş, Türklere karşı “zulmünü” artırmış ve bütün bunlar Yunanistan tarafından, kendisinin imzaladığı milletlerarası antlaşmalara aykırı olduğu halde desteklenmiş, fakat Türkiye’nin bütün uyarılarına rağmen Amerika bir şey yapmamıştır.
- 4) Birbirlerine karşı antlaşmalardan doğan zorunluluklarını, yükümlülüklerini istediği zaman reddeden devletler arasında bir ittifaktan söz edilebilir mi?
- 5) “NATO müttefiklerinden herhangi birine yapılacak saldırı, saldırgan tarafından tabiatıyla daima haklı gösterilmeye çalışılacaktır. NATO’nun bünyesi saldırganın iddialarına kapılacak kadar zayıf ise, hakikaten tedaviye muhtaç demektir.”
- 6) Türkiye’nin anlayışına göre, NATO, saldırıya uğrayan bir üyeye derhal yardımını mecburi kılmaktadır. Üyelerin takdirine bırakılan husus, yardımın mahiyeti ve genişliğidir (Armaoğlu, 2018: 596).

İnönü’nün kriz esnasında dikkat etmesi gereken bir başka husus ise Sovyetler Birliği’nin Makarios yönetimine destek vermesi olmuştur. İnönü, bu doğrultuda Sovyetler Birliği’nin baskısını azaltması ve zamanla engel olmaması yönünde davranışlar içerisinde olmuştur. Krizin en başından itibaren Sovyetler Birliği’nin yaklaşımlarına vermiş olduğu cevaplarda Türkiye’nin, Kıbrıs’a müdahalesinin uluslararası hukuka uygun ve meşru olduğunu aktarmaya çalışmış, askeri müdahalede bulunmaktan başka seçenek kalmadığını belirtmiştir (Aksu, 2008: 102). Sovyetler Birliği, Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan ettiğinden beri bu devlet ile yakından ilgilenmiştir. Doğu Akdeniz’de bağlantısız bir dış politika yürüten ve NATO’ya dâhil olmayacağını devamlı yineleyen, Doğu bloğu devletleri ile ilişkilerini sürdüren, ülkesinde komünist AKEL Partisi’nin faaliyetlerine izin veren Makarios yönetimindeki bir Kıbrıs’ın, Akdeniz’deki varlığı Sovyetler Birliği için son derece mühimdi. Sovyetler Birliği 1964 krizi esnasında Kıbrıs politikasını iki temel üzerine inşa etmiştir. Bunlar, Makarios yönetimini destekleyip Doğu Akdeniz’in NATO’nun

mutlak denetimine tabi olmasının önüne geçmek ve NATO'nun güneydoğu kanadında meydana gelen bu sorundan faydalanarak Türkiye ve Yunanistan ile ilişkilerini geliştirmekti (Oran, 2018: 729).

Ağustos ayındaki askeri müdahale sonrasında Sovyetler Birliği nota göndermiş, Türkiye'nin vermiş olduğu notada da İnönü yaşananları izah etmiştir. Bu karşılıklı notaların akabinde Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Moskova'ya resmi ziyarette bulunmuş, Kıbrıs konusunda Sovyetler Birliği ile bir yakınlaşma oluşturmaya çalışmıştır. Bu yakınlaşma çalışmaları genel olarak Sovyetler Birliği ile ilişkilerde iyileşme yönünde bir sürecin başlangıcını oluşturmuştur (Zenginoğlu, 2015). Yayınlanan ortak bildiri metni şu şekildedir;

Türk tarafı, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs meselesindeki tutumu hakkında mufassal bir şekilde malumat vermiştir. İki taraf Kıbrıs meselesinin Kıbrıs'ın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne riayet ve Adada iki milli toplumun varlığının tanınma esası üzerinde, barış içinde yaşamalarını sağlayacak bir şekilde, barışçı yollarla halledilmesine taraftar olduklarını ifade etmişlerdir.

Bu ortak bildiri metninden kısa bir süre sonra Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Gromiko, Sovyetler Birliği'nin Enosis'e karşı olduğunu ve Kıbrıs sorununun çözümünde federasyon seçeneğinin göz önünde bulundurulabileceğini ifade ederek Türkiye'nin görüşlerine destek sağlayacağını sinyallerini vermiştir (Erim, 1975: 438-439).

4.2.1.7. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinde Başarının Belirleyenleri

Amacın Netliği

Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetiminden giriştiği saldırılara son vermesini, yapılan saldırılar sonucu zarar görenlerin zararlarının karşılanması, adaya antlaşmalara uygun olmayan şekilde gelen Yunan silahlı kuvvetleri mensuplarının ve silahların ada dışına çıkarılmasını istemiştir. Görüldüğü gibi Türkiye amacını açık bir şekilde ifade etmiştir (Erim, 1975: 257). Türkiye açısından doğrudan görüşmelerde ve uluslararası temsilciler nezdinde yapılan görüşmelerde ifade edilen istemlerin temeli bunlar olmuştur.

Genel olarak Türkiye'nin kriz esnasında ifade etmiş olduğu istemlerin açık olduğu ve karşı taraflarca anlaşıldığını söylemek mümkündür. Bununla beraber istemin

karşılanması noktasında inandırıcılık hususunda bir eksiklikten söz edebilmekteyiz. Bunun sonucu olarak Kıbrıs Rum Yönetimi'nde kuvvet kullanma tehdidinin sınanabilir olduğunu algısı oluşmuştur.

Motivasyonun Gücü

Türkiye, 1964 krizi esnasında istemini belirtirken ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunurken motivasyonunun yeterli olduğu ve krizi bu şekilde yönettiğini söyleyebilmekteyiz.

İstem dille getirilme üslubu, siyasi ve hukuki temeli, gerekçeler ve kullanılan semboller istemin haklılığı noktasında destekleyici niteliktedir. Bununla birlikte Türkiye'nin, zorlayıcı diplomasi stratejisinde güç dengesinin nasıl biçimlendiğine uygun olarak davranması gerekmiştir. Türkiye, Kıbrıs Yönetiminin yanı sıra diğer garantör ülkelerin, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin de bu güç dengesinde taraflardan hangisinin yanında yer alacağına göre hareket etmek zorunda kalmıştır. Bu da demek oluyor ki Türkiye, krizin belli bir aşamasına kadar istemini dile getirirken tek başınadır. Bundan dolayı da bu aşamada zorlayıcı diplomasi stratejisi dene ve gör eksenli olmuştur.

Uygulanan politikanın başarılı devam ettirmesine bağlı olarak Kıbrıs Rum Yönetimi üzerinde baskı kademeli bir şekilde artırılarak isteminin karşılanması üzerinde durulmuştur. Bu noktada güç dengesinin Türkiye lehine döndüğünü söylemek mümkündür.

Motivasyonun Asimetrisi

Türkiye gibi Kıbrıs Rum Yönetimi'nin de bu krizde güçlü bir motivasyonunun olduğunu söylemek mümkündür. Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'da, Türkiye'nin tepkisinin kontrol altına alınabileceği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye mani olacağı düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir. Bundan dolayı da Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan Türkiye'nin isteminden geri adım atacağı düşüncesiyle gerilimi tırmandırmıştır.

İlerleyen süreçte Amerika Birleşik Devletleri, Kıbrıs Rum Yönetimine baskı yapılması ve Rum Yönetiminin korkutulması gerektiği düşüncesine vardıldıktan sonra Makarios'un baskılar sonrası isteme direnme gücünde zayıflama meydana geldiğini ve motivasyonunda düşme olduğunu söylemek mümkündür (Uslu, 2000: 66-70).

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirme

Bir aciliyet/zorunluluk hissi oluşturulması hususu, sınırlı bir kuvvet kullanımıyla olanaklı olabilmıştır. Türkiye, kriz öncesinde Makarios'un aşırı istemlerine mani olabilmek için diplomasi kanallarıyla uyarılar yapmış, gerilim yaratmanın ve bunu tırmandırmanın istikrarsızlığı artıracağını, sonuç olarak da çok daha kapsamlı bir çatışmayı beraberinde getireceğini belirtmeye çalışmıştır.

İnandırıcılık ve kararlılığın gösterilmesi hususunda, söylem ile eylem arasındaki tutarlılığın sağlanması bu kriz esnasında siyasi karar alıcıların en fazla zorlandığı kısım olmuştur. Bu zorlanmanın nedeni, kuvvet kullanımının en üst aşamasını rahatlıkla uygulayabilecek bir kapasitenin olmayışı olmuştur. Hava saldırısı sonrası yapılması gerekli olan amfibi harekâtı Türkiye için uygulanabilir değildir. Ancak bu seçenek uygulanabilecekmiş gibi eylemlerde bulunulmuştur. Bir çıkartma harekâtının meydana getireceği baskıdan faydalanmak adına deniz kuvvetlerine bağlı birlikler bir amfibi harekât yapmak üzere limandan ayrılmış, ancak akabinde arabulucu devletlerin araya girmeleri sonucu çıkarma yapma seçeneği ertelenmiştir. Başlangıçta bu eylem karşı taraf üzerinde bir tehdit algısı meydana getirmişse de çıkarmanın birkaç defa ertelenmesi inandırıcılığın zayıflamasına sebebiyet vermiştir.

Öte taraftan Türkiye'nin isteme dair oluşturmaya çalıştığı zorunluluk hissi, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin Makarios yönetimine vermiş olduğu desteğin azalmasına bağlı olarak güçlenmeye başlamıştır. Sorunlara çözüm arayışları esnasında Makarios'a yapılan baskılarda Kıbrıs'ın Türkiye karşısında yalnız bırakılabileceğinin altı çizilerek Makarios'un uzlaşma zeminine getirilmesine uğraşılmıştır. Bütün bunlara rağmen bu yaklaşımın sınırlı bir etkisi olmuştur.

Sonuç olarak zorunluluk hissini meydana getirecek esas faktör, Türkiye'nin, karşılaşılabileceği olumsuz durumları ve tehlikeyi önceden düşünüp her türlü şeyi kabul edip topyekûn savaşa girişip girişmeyeceğidir. Türkiye gücünün ve imkânlarının el verdiği bir şekilde bir topyekûn müdahalede bulunabileceğine karar verdiği noktada zorlayıcı etkinin kendini daha fazla gösterdiği görülmüştür. Bu durum zaten sınırlı hava harekâtları esnasında da anlaşılmış, Makarios'u durdurmak için fiili bir kuvvet kullanımından başka bir imkânın kalmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, Türk uçakları ada üzerinde uyarı uçuşları yaptığında ve kimi hedefleri bombaladığında,

Makarios Türk toplumuna dönük saldırıları durdurması gerektiğini anlamış ve isteme uymaya başlamıştır.

Liderlik Gücü

1964 Kıbrıs krizinde karar alıcı olarak İnönü ön planda olmuştur. Ulusal ve uluslararası sistemin hassas dengeler üzerinde şekil aldığı bir esnada İnönü, deneyimleri sayesinde içeride ve dışarıda süreci yönlendirecek tercihleri savunabilmiştir. Bu bakımdan rasyonel tercihler saptanırken meşruiyetten uzaklaşmamaya özel bir dikkat gösterildiği anlaşılmaktadır. Her şeyden önce amacın ve istemin açıklığı ile ilgili olarak İnönü, meşru olmayan yöntemlere rağbet etmediği gibi temkinli bir stratejiyi yürüterek istemini ve politikasını destekleyen kitleyi genişletebilmiştir.

İnönü'nün, algı düzeyi, bilgi ve biliş kapasitesi, kriz durumlarına uygun olarak ani, kesin ve isabetli karar verebilme ve kriz yönetebilme becerisi ve karar alma sürecinde uzman ve bürokratik kadroların görüşlerinin dikkate alınarak sürece dâhil edilmesi ile güçlü bir liderlik ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. İnönü, krizle ilgili nihai kararları kendisi vermiş ve bu kararların sonuçları ile ilgili ortaya çıkabilecek siyasi sorumluluğu da üstlenmiştir. Ayrıca İnönü'nün, Türk-Yunan savaşı başlatacak ölçüde kuvvet kullanma seçeneğini savunan ve isteyen bazı asker ve sivil *şahin* kanadı dizginleyebilmesi de zorlayıcı diplomasinin başarı şansını yükselten etken olmuştur.

Ulusal Destek

Kriz esnasında ulusal kamuoyunun Kıbrıs'ta yaşanan şiddet olaylarına karşı hassasiyeti üst seviyededir. Bu kamuoyu hassasiyeti hükümet üzerinde baskı unsuru olmuş ve ortaya koyulacak tepkinin aciliyeti ve şiddeti açısından da hükümetin seçeneklerini zorlamıştır. Garanti Antlaşmasına dayanarak adaya askeri müdahale yapılmasının gerekliliği hususunda hükümete eleştiriler yöneltilmiş, diplomasi sürecinin işletildiği süreçte hükümet pasif ve etkisiz olmakla itham edilmiştir.

Kamuoyu duyarlılığının ve gösterilecek tepkinin en üst düzeyde bir çatışmayı dahi göze alacak ölçüde yüksek olması zorlayıcı diplomasi açısından değerlendirildiğinde olumlu bir nokta olmaktadır. Ancak kamuoyuna yönelik açıklamaların duygusallık içermemesi önem arz ettiğinden, İnönü, kamuoyunu gelişmeler konusunda bilgilendirirken bu ölçüyü korumaya itina göstermiş ve itidal çağrısında bulunmuştur. Gelişmeleri yakından takip eden bir kamuoyu gerçeği, diplomasi

alanında hükümetin yürüteceği politikanın haklılığını ve meşruiyetini, buna bağlı olarak da inandırıcılığını arttıran bir etki meydana getirmesine imkân sunmuş ve avantaj sağlamıştır.

Uluslararası Destek

Uluslararası destekle ilgili olarak krizin başlangıç safhasında Türkiye'nin açık bir desteği bulunmamaktadır. Kriz boyunca Türkiye taraflar arasındaki dengeleri ve duyarlılıkları kullanarak uluslararası desteği tarafına çekme çabası içinde olmuştur.

Türkiye, garantör ülkeler arasında ortak bir müdahale fikrini hayata sokmakta zorluk yaşamıştır. Barış Gücü'nün yaşanan çatışmaları sona erdirmeye noktasında bekleneni verememesi, Türkiye'nin ortak müdahale fikrinden vazgeçip adaya tek başına müdahale etme fikrine kaymasını gerektirmiştir. Bu noktada ise Amerika Birleşik Devletleri, böyle bir müdahaleye muhalefet etmiştir. Bu bir bakıma Türkiye'nin uygulamaya çalıştığı zorlayıcı diplomasi stratejisinin farklı elden de olsa işletilebileceği fikrini canlandırmıştır diyebiliriz. Amerika Birleşik Devletleri'nin saldırı faaliyeti içinde olan Makarios yönetimine yapacağı baskı Türkiye'nin menfaatlerine uygun düşecektir. Fakat Amerika Birleşik Devletleri'nin bu konuda tatmin edici bir başarı sağladığını söyleyebilmek zordur.

Tırmandırma Korkusu Meydana Getirme

Makarios yönetiminin ve Yunanistan'ın, Türkiye'nin müdahalesinin nerelere varacağı hususunda oldukça endişeli oldukları söylenebilmektedir.

Türkiye baskıyı kademeli olarak artırmaya yönelik yapmış olduğu ihtar uçuşlarının, zamanla yetersiz kaldığını görmüştür. Bundan sonrasında ise askeri hedefler bombalanmış ve bu ciddi bir tırmandırma etkisi meydana getirmiştir. Bu tırmandırma korkusu sonrası Türkiye ulaşmak istediği amaca ilk defa ulaşmıştır. Askeri açıdan böyle bir bombardıman sonrası bir çıkarma harekâtının gelmesi gerektiğinden, bu bombardıman faaliyetleri Yunanistan üzerinde korku ve panik meydana getirmiş, tırmanışın kabul edilemez noktaya doğru gittiği fark edilmiştir. Yunan hükümeti, Yunanistan'ın hiçbir zaman Türkiye ile bir savaşı göze almak istemeyeceğini, Türk-Yunan dostluğuna önem verdiğini ve Kıbrıs sorununun barışçı yollarla çözümü kavuşturulmasını arzuladıklarını Türkiye'ye bildirmiş (Armaoğlu, 2018: 596) ve bunun sonucunda Türkiye'nin öne sürdüğü isteme uyulacağını ifade etmiştir.

Tırmanma korkusunun bu noktaya gelmesindeki önemli unsur ise Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin askeri hedeflere bombardıman yapmasına önceki kadar sert tepki vermemesi ve Yunanistan'ın Türkiye ile bir çatışmaya cesaret edememiş olmasıdır. Türkiye diplomatik başarı ile adanın bombalanmasını ve olası diplomatik baskıları kontrol edebilmiştir. Ayrıca bu dönemde dış politikada diğer aktörlerle ilişkilerin geliştirilmesi düşüncesine ağırlık verilerek Sovyetler Birliği ve Bağılantısız devletler ile ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bunlardan anlaşılacağı üzere Türkiye tüm baskılara karşısında askeri güç kullanma seçeneğini uygulamaya başladığında söylem ile eylem arasındaki stratejik dengeyi kurma başarısını da göstermiştir. Gücün kullanılabilirliği söz konusu olduğunda Makarios yönetimi Türkiye karşısında bir ittifak zinciri oluşturmak istemiş, fakat bu konuda kısmi bir başarı sağlayabilmiş, Türkiye'ye karşı yeterli baskı oluşturmak mümkün olmadığından dolayı da bu kısmi başarı yerini başarısızlığa bırakmıştır. Aynı zamanda bu başarısızlık, bombardımanın akabinde Türkiye'nin istemine uyulacağının işaretlerini vermiştir.

Krizin Kesin Çözüm Şartlarına İlişkin Netlik

Türkiye'nin krizin çözümüne dair dile getirmiş olduğu şartlar gayet açıktır. Bu açıklık, Makarios Yönetimine, Yunanistan'a, inisiyatif alan Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşmiş Milletler temsilcilerine aksettirilen görüşlerden de anlaşılmaktadır. Bu bağlamda İnönü, 18 ağustos 1964'te yabancı devlet liderlerine bir mektup göndermiştir. Bu mektup genel hatlarıyla şu şekildedir;

Makarios'un tüm devlet başkanlarına görüşünü açıklayan mesaj gönderdiğini haber aldık. Türkiye de diğer devlet başkanlarından Kıbrıs buhranı ile ilgili endişe belirten mesajlar almıştır. Bu sebepten GK, barışı korumak için tedbirler alıncaya kadar Kıbrıs Türk halkına yöneltilen tecâvüzleri de göz önünde bulundurarak Türkiye'nin Kıbrıs'a sınırlı askeri harekâtına girişmesinin sebeplerini açıklamayı lüzumlu gördüm. 21 Aralık 1963'de Kıbrıslı Türklerin katledilmeleri ile başlayan buhranda Türkler tehlike içinde yaşamaktadırlar. Türkiye, anlaşmaların, Adadaki Türk halkının güvenliğini korumak için verdiği haklara rağmen saldırılar karşısında büyük bir sabır göstermiş ve buhranın BM tarafından barışçı yollarla halledilmesi için gerekli bütün çarelere başvurmuştur. Kitle halinde yok edilmekten

korkan binlerce Türk, evlerini ve köylerini terk ederek Türklerin nisbeten kalabalık olduğu bölgelere kaçmaya başlamıştır. GK'nin 4 Mart 1964 tarihli kararı sonrası Türkiye, BM kuvvetinin Kıbrıslı Türklere yönelik harekâtları durduracağına inanmıştı ancak Rumlar, Türklere yönelik katliâmlarına devam etmişlerdir. Türk uçakları, Rumların saldırılarını durdurmak için Kıbrıslı Rumların askerî hedeflerini ve malzeme depolarını bombaladı. GK durumdan haberdar edildi ve bir an önce gerekli tedbirlerin alınması için yeni bir müracaatta bulunuldu. Makarios, Türkleri korumak için yapılan bu harekâta karşı Adadaki bütün Türkleri öldürmekle tehdit etti. Fakat Türkiye'nin, bu konudaki azmini anlayınca bir ateşkes yapmayı kabul etti (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 1964: 41-43).

Türkiye'nin görüşü, krizi sonlandırmak adına ilk olarak adadaki Türk toplumuna yapılan saldırı faaliyetlerinin bir son bulmasıdır. Kıbrıs'ta yaşanan sorunla ilgili uyuşmazlık ayrı bir müzakere sürecini gerektirmektedir. Fakat bu sürece girilebilmesi de ancak fiili saldırıların son bulmasıyla mümkün olabilecektir. Bu manada Türkiye'nin çıkış noktası oldukça açık ifade edilmiştir.

Buna göre, adada statüko ve dengeyi kuran ilkelerin, kurucu antlaşmaların geçerli olduğu kabul edilmelidir. Türkiye'de Aralık sonunda başlayan saldırıların ardından, garantör devletlere, Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Birleşmiş Milletler'e kurucu antlaşmaların geçerliliğini kabul ettirmiştir. Zaten adaya müdahalenin hukuki ve siyasi açıdan meşru olabilmesinin en önemli dayanak noktası bu kurucu antlaşmadır. Dolayısıyla Türkiye için bu husus elzemdir. Makarios'un çabaları ise bu kurucu antlaşmaların geçerli olmadığı yönünde çabalardır. Bundan dolayı da Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan ile bununla ilgili olarak diplomatik mücadele vermiştir. Nihayetinde ise Türkiye hem garantör devletlere hem de Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği ve Birleşmiş Milletler'e bu antlaşmaların geçerli olduğunu kabul ettirmiş ve yapmış olduğu müdahalenin meşruiyetini korumuştur.

Diğer taraftan ise Amerika Birleşik Devletleri eski dışişleri bakanı Acheson tarafından yürütülen arabuluculuk faaliyetleri gerçekleşirken, Türkiye beklentilerini ifade etmiştir. Ağustos 1964'te adadaki Rum hedeflerinin bombardımana maruz kalmasının akabinde İnönü, istemlerini Amerika Birleşik Devletleri büyükelçisine şu şekilde sıralanmıştır: Rum saldırıları sona erdirilmeli, Rumlar saldırılar başlamadan önceki

konumlarına geri dönmeli, Kıbrıs'ta kalıcı barış kurulmalı ve Cenevre'deki görüşmeleri hız verilmelidir.

Anlaşılabacağı gibi, Türkiye krizin bitirilmesi adına öne sürdüğü istemleri oldukça sınırlı tutmuş, temel olarak statükonun devamı yönünde uğraş vermiştir. Ancak statükoyu korumak mümkün olmadığı gibi mevcut antlaşmaların ortaya koyduğu stratejik denge de bozulmuştur.

Yaşanılan sorunlar, anlaşmazlıklar tam manasıyla çözüme kavuşmamıştır. Ancak Türk toplumuna karşı gerçekleştirilen sindirme faaliyetlerinde ve yapılan saldırıların şiddetinde azalma olmuştur. Ortaya çıkan bu yeni konjonktürde ise Makarios, bu tarihten sonra Türk toplumuna yönelik uygulamış olduğu baskılara daha çok şiddet olayları şeklinde ve askeri olarak değil, ekonomik olarak devam ettirmiştir (Bölükbaşı, 2001: 170).

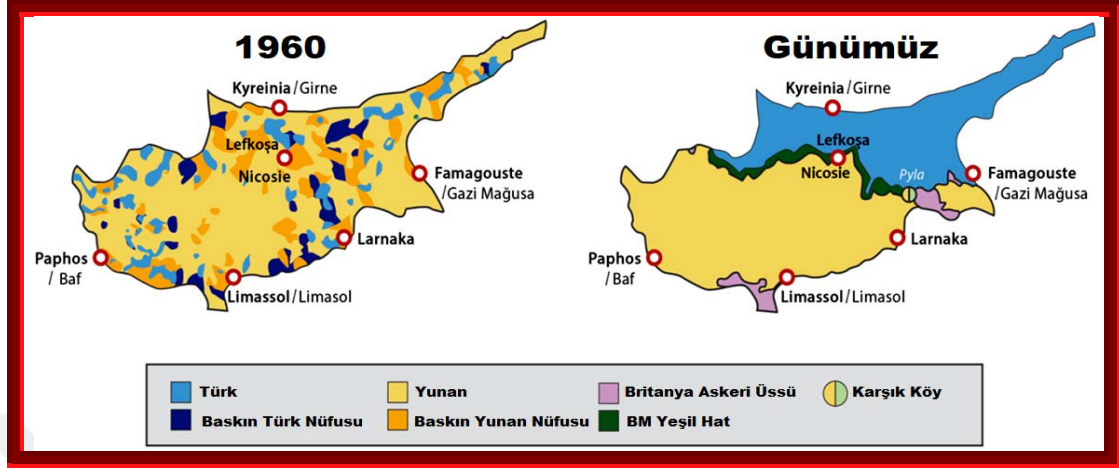
4.2.2. 1967 Kıbrıs Olayları Krizi

1965 Mayıs'ından itibaren Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak Türk-Yunan ikili görüşmelerinin başlaması, Kıbrıs'ta her şeyin normalleştiği anlamına gelmemektedir. Kimi zaman büyük kimi zaman küçük çatışma ve olaylar sürekli yaşanmıştır. Öyle ki Türkiye'nin kararlı tutumu ve özellikle de İnönü hükümetlerinin sürekli koalisyon hükümetleri olmasına karşın 1965 Ekim seçimleri sonucu Adalet Partisi'nin TBMM'de büyük çoğunluğu kazanarak tek başına iktidara gelmesi Kıbrıs Rumlarını, Makarios'u ve Yunanistan'ı dikkatli ve ölçülü davranmaya yöneltmiştir. Zira Makarios ve Yunanistan, Kıbrıs sorunundaki darbelerini sürekli olarak Türkiye'deki iç siyasi istikrarsızlığa göre ayarlamışlardır. Bu durum öncesinde de sonrasında da böyle olmuştur. Fakat Yunanistan'ın kendi iç istikrarsızlıkları dolaylı bir biçimde 1967 Kıbrıs krizini meydana getirmiştir (Armaoğlu, 2018: 598).

1967 krizinin esas olarak 1963 Aralık ayında başlayan saldırıların devamı niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'nin hava saldırılarının neticesinde Adadaki Türk toplumuna yapılan saldırı ve şiddet olaylarında azalma söz konusu olsa da, iki toplum arasındaki ilişkilerde anayasal statü işlerlik kazanamamıştır. 1964-1967 yılları arasında iki toplum arasında derin uçurumlar meydana getirilmiş ve ayrıştırma süreci yaşanmıştır. Adada farklı bölgelerde dağınık bir şekilde yaşamakta olan Türk toplumu, üzerlerinde oluşturulan baskılar ve uygulanan ablukalar sonucunda yıldırılmaya

çalışılmıştır. Bu durum sonucunda da Türkler göç etmişler ve belli bölgelerde toplanmak zorunda kalmışlardır (Bkz. Harita 4.2).

Harita 4.2: Türklerin ve Yunanlıların Yaşadıkları Alanlar (1960 ve Günümüz)

Kaynak: <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-9ef50558152992be1b7323558bc6ad41>

4.2.2.1. Krize Sebep Olan Gelişmeler

1966-1967 yılları, Ankara ve Atina'nın bir taraftan gizli görüşmeler yürütürken diğer bir taraftan Kıbrıs'ta gerilimi hafifletecek politikalar izlemeleriyle geçmiştir (Oran, 2018: 735). 1967 yılında iki toplum arasında şiddet olayları tekrar gerçekleşmeye başlamış, bu şiddet hareketleri Adada enosis taraftarlarınca farklı bir boyuta taşınmıştır. Yunanistan'da 21 Nisan 1967'de yapılan askeri darbenin, Kıbrıs sorunu ve Türk-Yunan ilişkilerine de yansımaları olmuştur. Yunanistan'da iktidara gelen askeri cunta esas olarak enosis yanlısı bir politika sürdürmek istemiş ve bunu öncelikle diplomasi kanalıyla çözmek istemiştir (Aksu, 2008: 115). 6 Eylül'de Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklamada Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel ile Yunanistan Başbakanı Kollias'ın 9 Eylül'de Keşan'da ve 10 Eylül'de Dedeoğlu'da buluşarak Kıbrıs meselesi dâhil Türk-Yunan münasebetlerini alakadar eden bütün meseleleri görüşecekleri bildirilmiştir. Türkiye ve Yunanistan başbakanları önceden tespit edildiği üzere heyetler halinde 9 Eylül'de Keşan'da ve 10 Eylül'de Dedeoğlu'da görüşmeler yapmışlardır. Esasında görüşmeler fazla sürmeden Keşan'da bitmiş, Dedeoğlu görüşmeleri göstermelik olmuştur. Keşan toplantısı başlar başlamaz Yunan tarafı yazılı bir teklifte bulunmuştur (Armaoğlu, 2018: 599-600). Bu teklife göre Türkiye, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesine, yani Enosis'e razı olacak, buna karşılık Türkiye'ye bazı ufak tavizler verilecekti. Türkiye Başbakanı, bu teklifi tereddüt etmeden reddedince görüşecek bir şey kalmamıştı (Uslu, 2000: 199).

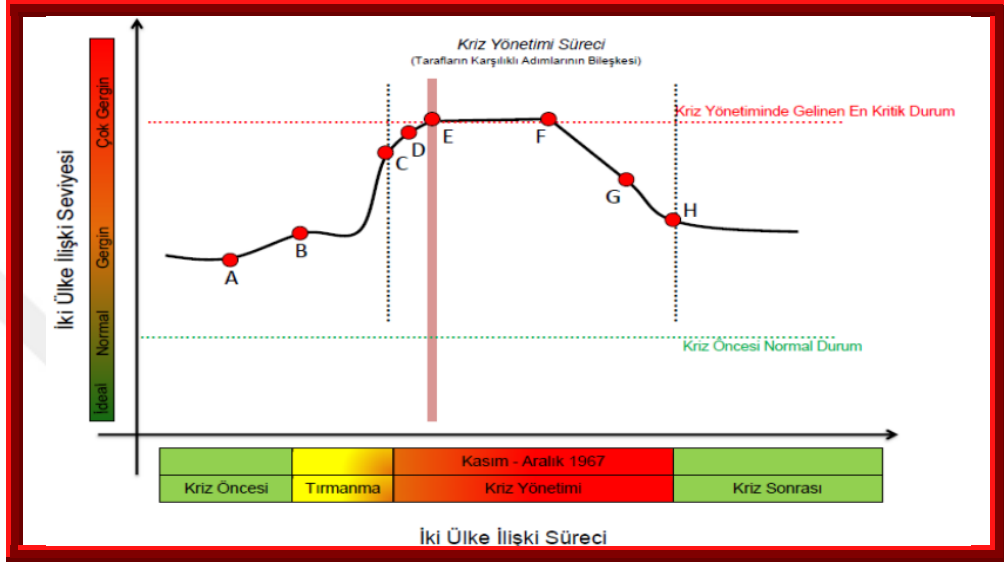
10 Eylül 1967'de tarafların uzlaşmasının mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. Yayınlanan ortak bildiride görüşleri yaklaştırmak için yapılan çalışmaların devam ettirilmesi ve Kıbrıs'ta gerginliğin artırılmasına engel olacak önlemlerin alınması konusunda görüş birliği içinde bulunduğu belirtilerek geleceğe yönelik umutların korunmasına çalışıldı ama Kasım'da Kıbrıs'ta patlak verecek çatışmalar yeni bir bunalıma yol açarak bu umutları da sona erdirecektir.

Zirvenin başarısızlığı iki toplumun da *şahin* diye nitelenen kesimlerini harekete geçirmiştir. 1964 Londra Konferansından sonra Kıbrıs'a girişi yasaklanan ve bu tarihten beri Ankara'da bulunan Rauf Denktaş, Kıbrıs'a gizli bir şekilde girmek istemiş, ancak 31 Ekim'de Kıbrıs kıyısında Rum polisince yakalanmıştır. Yaşanan bu olay hemen diplomatik bir krize haline dönüşmüştür. Atina ile ilişkileri gerginleştikçe Kıbrıslı Türkler ile gerilimi azaltmak isteyen Makarios bir çıkmaz içine girmiştir. Denktaş'ın yargılanma sürecini başlattığı takdirde Kıbrıslı Türkler, serbest bırakacak olduğunda ise Kıbrıslı Rumlar büyük tepki gösterecekti. Bu sorun Denktaş'ın eski arkadaşı Klerides'in aracılığıyla hukuki değil siyasi olarak çözülmüştür. Denktaş, Başsavcı Tornarides'e yazdığı mektubunda, hakkında kovuşturma açılmadığı takdirde Kıbrıs'a bir daha kanunsuz bir biçimde girmeyeceğini taahhüt etmiş ve Türkiye'ye iadesini talep etmiştir. Denktaş, talebinin kabulü sonrasında adadan ayrılmıştır. Denktaş'ın yaşamış olduğu bu olayın en önemli sonucu, Kıbrıs Türk toplumunun Türkiye'ye karşı tepkilerini ilk defa açık bir şekilde ortaya koyması olmuştur. 1963 yılından bu yana abluka altında yaşayan ve bir an önce müdahale edilmesini arzulayan Kıbrıs Türk toplumunun, Ankara'nın pasif yaklaşımlarına tahammülü azalmaktaydı. Denktaş'ı davalarının lideri olarak gören bir kesim bu yaşananları fırsata çevirmek adına Lefkoşa'da büyük bir miting düzenlemiş ve Türkiye Büyükelçiliğinin önünde aleyhte slogan atmışlardır. Denktaş olayı Kıbrıslı Türkler ile Ankara arasında gerilim meydana getirmişse de Kıbrıs'taki iki toplum arasında bir sakinleşmeye sebebiyet vermiştir.

Meydana gelen bu yumuşamadan rahatsızlık duyan Grivas harekete geçerek Türklerin yoğunlukta yaşadığı yerler olan ve stratejik öneme sahip Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırmıştır. Rum Milli Muhafız Birliğinin ele geçirmiş olduğu bu köylerde iki gün boyunca devam eden çatışmalar sonucunda köyler ciddi manada maddi hasara uğramış, büyük bir çoğunluğu Türk olmak üzere 22 kişi hayatını kaybetmiş ve 9 kişi de yaralanmıştır (Oran, 2018: 736-737). Yaşanan olayları yerinde takip etmiş olan

“Observer” gazetesi muhabiri, gazetesinin 29 Kasım tarihli olayları değerlendirdiği baskısında, General Grivas’ın şiddet eylemlerini Yunan Hükümetinin müsaadesi ile gerçekleştirdiğini yazmıştır. “The Economist” Dergisi, “suçun, açık bir biçimde tarafların birinde olduğu bir Kıbrıs krizi nadir görülmüştür” ifadesini kullanmıştır (Necatigil, 1989: 40).

Grafik 4.2: Kriz Yönetim Süreci (1967 Kıbrıs)

Kaynak: Bektaş, 2013: 1-185

A. 9-10/Eylül/1967> Keşan ve Dedeoğlu görüşmeleri.

B. 31/Ekim/1967> Denktaş'ın gizlice Kıbrıs'a girmesi sonucu Rumlara yakalanması.

C. 15/Kasım/1967> Rumların Boğaziçi ile Geçitkale'ye saldırıları.

D. 16/Kasım/1967> Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahale kararı ve Türk savaş uçaklarının ihtar uçuşları.

E. 17/Kasım/1967> Yunanistan'a verilen nota.

F. 22/Kasım/1967> Vance'in arabuluculuk faaliyetlerine başlaması.

G. 30/Kasım/1967 Türkiye'nin istemlerinin kabulü.

H. 1/Aralık/1967 Kriz yönetiminin sonlanması (Bektaş, 2013: 1-185)

4.2.2.2. Krizde Karar Alıcı Faktörü

1967 Kıbrıs krizinde nihai karar verici Başbakan Süleyman Demirel'dir. Bu kriz ile ilgili olarak Demirel “net bir çözüm peşinde gitme taraftarı olmamıştır. Demirel, “benim için tek çözüm yolu budur diye ortaya çıkmanın bir şartı dikte etmek anlamına

geleceğini ve bunun sonucu olarak da mukabil taraf için kabul veya retten gayri yol kalmayacağı” görüşündedir. “Bu gibi hallerde katı ve değişmez bir formül üzerinde direnıp kalmanın meseleyi barışçı yollarla çözmeyi zorlaştıracaklarını ve adeta imkânsız kılacaklarını” ifade etmiştir (Bölükbaşı, 2001: 173-174). Bu niteliği ile Demirel’in pragmatist bir yaklaşımı benimsemiş olduğu söylenebilir.

Rumlar, Kıbrıs Meselesi’ni Türkiye ile kendi yönetimleri arasında bir mesele olarak görme eğiliminde olmalarına rağmen, Demirel Hükümeti meseleyi Türkiye ve Yunanistan arasında iki taraflı bir sorun olarak görmekteydi ve sorunun çözümü için görüşmelerin bu iki devlet arasında yapılmasını doğru bulmaktaydı (Göktepe, 2012: 1403).

Dışişleri Bakanı Çağlayangil Meclis konuşmasında Kıbrıs konusunu çok net bir şekilde ifade etmiştir (Bölükbaşı, 2001: 172):

Kıbrıs ihtilâfı bir Türk-Yunan meselesi olunca, bu ancak Türkiye ile Yunanistan arasında müzakere edilebilir. Biz, barışçı imkânları sonuna kadar denemedikçe bir harp afeti ile bu memleketi karşı karşıya bırakmak yoluna gidemeyiz. Oradaki cemaatimize, millî şeref ve itibarımıza yapılmak istenecek bir tecavüze ise, baki kaldığını iddia ettiğimiz müdahale hakkını kullanmakta bir dakika tereddüt etmeyiz ve bu yolda her şeyi göze alırız (T.C. Dışişleri Bakanlığı Belleteni, Şubat 1967: 40).

Buradan da anlaşılacağı gibi, Kıbrıs sorunu Kıbrıs Türk toplumu ile Makarios arasındaki bir sorun olarak görülmemiş, bunun Türkiye ile Yunanistan arasında bir sorun olarak görülmüştür. Olası bir Kıbrıs müdahalesinin, Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaşa sebebiyet vereceğini ve böylesi bir ihtimalden uzak durulması gerektiği savunulurken, Kıbrıs Türk halkının haklarına tecavüz edildiği noktada ise gereken her türlü cevabın verileceği ortaya konmuştur.

Demirel’in Kıbrıs sorunu ile ilgili takip ettiği politika İnönü’ye kıyasla ılımlı ve sakin bir politika olmuştur. Demirel, arabulucu olması için Amerika Birleşik Devletleri’nin devreye girmesi adına iki toplum arasındaki şiddet olaylarını vurgulamak yerine soruna sakin ve soğukkanlı yaklaşmış ve bunu zamana yayarak çözmeyi amaçlamıştır (Bölükbaşı, 2001: 172).

Karar alıcı olarak Demirel, 22 Nisan 1967 tarihinde İstanbul'da yapmış olduğu basın toplantısında hükümetin dış politikası hakkında bir takım bilgiler verirken Kıbrıs ile alakalı olarak şu hususları vurgulamıştır:

1. Kıbrıs meselesindeki görüşlerimize milletlerarası alanda azami destek elde etmek.
2. Meselenin başlıca unsuru telakki ettiğimiz Türk cemaatinin moralini ve direnme gücünü en yüksek seviyeye çıkarmak.
3. Kıbrıs meselesini müzakereler yoluyla halletmenin bütün imkânlarını iyi niyetle denemek.
4. Kıbrıs'ta tek taraflı bir çözüm yoluna kat'i olarak kapıyı kapamak ve Kıbrıs'taki statükonun en ufak ölçüde dahi Türkiye'nin ve Türk cemaatinin aleyhinde değiştirilmesini önlemek (T.C. Dışişleri Bakanlığı Belleteni, Şubat 1967: 85).

Ayrıca Demirel, çok yönlü dış politika anlayışı içerisinde; Türkiye'nin güvenliğinin, diplomatik inisiyatifler ile güçlendirilmesinin önemli olduğunu, Türkiye'nin gelişmesi için ek ekonomik kaynaklara ihtiyaç duyulduğunu ve siyasi rejimlerine bakılmaksızın komşu devletler ile iyi ilişkiler kurulması gerektiğini ifade etmiştir (Bölükbaşı, 2001: 158). Son olarak, bu kriz bağlamında Demirel, ordu ve İnönü ile yaptığı danışmalar sonrasında askeri bir harekâta bulunmanın Türkiye'ye ciddi maliyetlerinin olacağını, elde edilecek kazanca oranla zararın daha fazla olacağını düşünmüştür. Bu yaklaşım sonucu Demirel, Kıbrıs'a çıkarma yapılarak elde edilecek bir çözümün, diplomatik yollarla da de elde edilebileceği fikrine vurgu yapmış ve diplomasi kanalıyla çözüm arayışına çıkmıştır (Bölükbaşı, 2001: 203).

4.2.2.3. Krize Özgü Zorlayıcı Diplomasi Stratejisi

Kıbrıs sorunu komplike bir sorun olduğundan bu kriz esnasında da temel anlamda Demirel Hükümeti topyekûn savaşı hedeflememiştir. Buradan hareketle bu kriz esnasında Demirel Hükümetinin zorlayıcı diplomasi uygulayarak ulaşmaya çalıştığı asıl amaç fiili saldırılara bir son vermek ve bu gelişmeler sonucu zarar gören Kıbrıs Türk toplumunun yaralarının sarılması, statükonun korunması ve kurucu temel metinlere sadık kalınmasını sağlamaya çalışmak olmuştur (Kıralp, 2018: 444-460).

Kuvvet kullanacağı tehdidine dayanan istem, Makarios yönetimi ve Yunanistan'a yöneltilmiş ve istemlerin bu şekilde kabul ettirilmesi düşünülmüştür. Askeri müdahale

seçeneği konusunda imkânların elverişsiz olması gerçeği ile karşılaşılması sonrasında sınırlı güç kullanımının en etkin biçimde nasıl ortaya konabileceği üzerinde durulmuştur (Uslu, 2000: 209-210).

Soğuk Savaşın yumuşama dönemine girdiği bu dönemde, Türkiye'nin Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'ın provokasyonlarını ve şiddet eylemlerini durdurmaya yönelik uygulamakta olduğu zorlayıcı diplomasi, bu yumuşamaya karşılık gelmiştir. İki blok arasında mücadelenin görece yumuşamaya başlaması ve Yunanistan'da askeri cuntanın başa gelmesi, cuntayı uluslararası alanda destekten yoksun bırakmıştır. Böyle bir uluslararası ortamda, Türkiye uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasiyi yalnızca kendi başına değil uluslararası destek ile yapma imkânı kazanmıştır. Nihayetinde de zaten Amerika Birleşik Devletleri'nin arabuluculuk faaliyetleri sonrasında bu kriz sınırlı bir kuvvet kullanımı ile sonuçlanmıştır.

Stratejinin Temeli

Türkiye'de, krizin başlangıç safhasında yaşanan olayların akabinde bakanlar kurulu askeri müdahalede bulunulması gerektiği fikrine varmışlardır (Gürsoy, 2015). Bunun üzerine TBMM, “16-17 Kasım 1967 tarihli gizli oturumunda Kıbrıs'taki son gelişmeleri ele alarak oturum sonunda Kıbrıs'a askeri bir müdahalede bulunulması için hükümete gerekli yetki verilmiştir” (*Milliyet*, 1967: 1) Ancak bir takım askeri imkânsızlıklardan dolayı alınmış olan bu müdahale kararının uygulamaya geçirilmesi riskli görülmüştür. Riskleri göz önünde bulundurmakla beraber Başbakan Demirel müdahale hazırlıklarının devamı yönünde talimatta bulunmuştur (Aksu, 2008: 133).

Türkiye, Garanti Antlaşmasının kendisine vermiş olduğu hukuki haklara dayanarak adada oluşturulan fiili duruma askeri müdahalede bulunulması kararını düşünürken, Dışişleri Bakanlığının diplomatik olarak bu krizden fayda sağlanabileceği fikrinden hareketle hükümete bilgi verdiği anlaşılabilmektedir. Dışişleri Bakanlığı, 1964 krizinde yaşanan deneyimlerin yol göstericiliğinde Hükümete, “müdahalede bulunalım, ancak müdahale yapmadan önce neden diplomatik bir bedel koparmaya uğraşmıyoruz” önerisinde bulunmuştur (Tavşanoğlu, 1998: 197).

İsteme Karar Vermek

Türkiye, resmi istemlerinde yalnızca krize sebep olan fiili saldırıların son bulmasını ve zararların karşılanmasını değil, bunlarla beraber zaman içerisinde kurucu

antlaşmaları delerek Kıbrıs'ta uzlaşılan ve garanti altına alınan dengeyi tek taraflı Rum ve Yunan çıkarları lehine değiştiren ihlallere bir son verilmesini istemiştir.

17 Kasım tarihinde Dışişleri Bakanı Çağlayangil, Yunanistan'a bir nota vererek şu önlemlerin alınmasını talep etmiştir (Oran, 2018: 737; Uslu, 2000: 210);

1. İttifak Antlaşması'na aykırı olarak Adaya sokulan Yunan askerlerinin geri çekilmesi
2. General Grivas'ın adadan çıkarılması.
3. Milli Muhafız Birliği Kuvvetlerinin dağıtılması.
4. Çatışmaların meydana geldiği bölgelerle ilginin kesilmesi.
5. Türk toplumuna kendi bölgesinde mahalli idareler ve zabıta kuvveti kurma hakkının tanınması.
6. Son olaylardan dolayı Kıbrıslı Türklerin uğramış oldukları zararların ödenmesi.

İstemlerde görüldüğü üzere Türkiye, bu krize sebebiyet verenler olarak hem Makarios yönetiminden hem de Yunanistan'dan istemlerini yerine getirmelerini istemiştir.

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirmek

Demirel Hükümeti'nin TBMM'den 1964 yılında almış olduğu askeri müdahale kararının devamını istemesi ve askeri müdahale kararının fiili hazırlıklarının başlaması, bu konu hakkındaki kararlılığı gösteren bir unsurdur. Yapılan açıklamalarda uluslararası hukuka dayanan hakların ve sorumlulukların yerine getirilmesi noktasında kararlı olunduğuna işaret edilmiş ve muhatap devletlerden krizi sonlandıracak adımların atılması talep edilmiştir. Krizin ilk aşamasında stratejik önemi olan Boğaziçi ve Geçitkale yerleşim yerlerindeki işgal faaliyetlerine son verilip Rum askerlerinin bölgeyi terk etmesi, Türkiye'nin ortaya koymuş olduğu tepkinin sonuç verdiğini göstermiştir (Gürsoy, 2015).

Bu gelişmeler sonucunda Türkiye, bombardıman yapmamış yalnızca ihtar uçuşları ile sahada kendini göstermeyi yeterli görmüştür. Bunların akabinde Türkiye'nin uygulamış olduğu baskı etkisini göstermiş ve Yunanistan, Türkiye'nin kararlılığını sorgulamamış, geri adım atma yönünde irade göstermiştir. Bu doğrultuda Yunanistan, 1964 yılından itibaren Kıbrıs'a sevk ettiği personellerini ve teçhizatlarını geri çekmeyi

kabul etmiştir (Aksu, 2008: 134-135). Türkiye'nin askeri müdahale konusunda kararlılığını gösteren hazırlıklarda bulunması ve bunlara ek olarak muhalefet, basın ve kamuoyunun olası bir müdahaleye destek vermesi inandırıcılığını artırmış, Yunanistan ve Kıbrıs üzerinde baskı kuran ABD'nin girişimleri de bu duruma katkı sağlamıştır

Yaptırıma Karar Vermek

Türkiye, isteminin karşılanmaması durumunda yaptırımın ne olacağını açık bir biçimde ortaya koymuştur. Türkiye, istemleri kabul edilmediği takdirde Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunulacaktır (Uslu, 2000: 211). Adada oluşturulan fiili duruma yönelik Türkiye'nin olası müdahalesi, Antlaşmalardan kaynaklanan haklar ve yükümlülükler doğrultusunda olacaktır (Gürsoy, 2015). Türkiye'nin isteme ilişkin olarak söylem ile eylem arasındaki tutarlılığı ve dengeli duruşu söz konusu olmuş, inandırıcılık ikilemi içerisinde olmadığını kanıtlar nitelikte hazırlıklara başlamış, bütün risklerine karşın sıcak çatışmayı göze alacağını hem Yunanistan'a ve Makarios Yönetimine hem de arabuluculuk faaliyetleri yürüten ABD'li karar alıcılara ikna edebilecek şekilde göstermiştir.

İstemin Gerçekleşmesine Katkı Sağlamak Adına Öngörülen Teşvikler

İstemin yerine getirilmesi için öngörülen teşvikler kapsamında, Türkiye'nin isteminin yerine getirilebilmesi adına bırakılan uygun açık kapı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin taraflara yapmış olduğu çağrı ve bu konuyla alakalı Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Johnson'un özel temsilcisi Vance'ın girişimleri olmuştur. Türkiye, bu girişimlerin önünü açık tutarak diplomasi kanalıyla sorunların çözülmesi için uygun ortam oluşturmuştur. Oluşturulan bu ortam Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'ın adadaki statükoyu tek taraflı değiştirme girişimlerinden geri durmasını kolaylaştırmıştır.

4.2.2.4. Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasi Uygulanacağına Karar Vermek

1967 Kıbrıs krizinde, Türkiye istemini oldukça sert bir üslupla ortaya koymuştur; üslubun sert olmasındaki sebep biraz da daha önce yaşanan 1964 krizidir. Verilen nota Yunanistan üzerinde bir ultiatom etkisi meydana getirmiş ve Yunanistan'ın krize sebep olan gelişmelerdeki sorumluluğuna atıfta bulunularak Türkiye'nin istemlerinin yerine getirilmemesi halinde çatışmanın kuvvetle muhtemel olacağına vurgu yapılmıştır. İstemin yerine getirilebilmesi adına net bir tarih ortaya konulmadığından bu nota bir zımni ultiatom olarak kabul edilebilir. Türkiye'nin, istemleri için

Yunanistan'a nota vermesi ve bu istemlerin yerine getirilmemesi halinde askeri müdahale seçeneğini devreye sokacağını dile getirmesi, zorlayıcı diplomasi türlerinden zımni ültimatolmakla birlikte ABD'nin arabulucu olarak devreye girdiği esnada Türkiye'nin arabuluculuğun neticesini beklemesi, dene ve gör seçeneğinin de aynı zamanda devrede olduğunu göstermektedir.

Türkiye saldırıları sonlandırmayı ve Kıbrıs'taki askeri güç dengesinin Rum ve Yunan menfaatleri lehinde değişmesini engellemeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda baskıyı kademeli artırma stratejisi kapsamında Türkiye 5 Kasım'da işgale uğrayan yerleşim yerlerinin boşaltılması ile ihtar uçuşları yaparak bu süreci geçirmiş ve bundan sonra zımni ültimatol stratejisine geçmiştir. Bu istemini desteklemek adına da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kıbrıs'a müdahale kararını alınmış ve bu karar üzerine askeri hazırlıklara başlanmıştır (Armaoğlu, 2018: 602)

4.2.2.5. Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair Argümanlar

Türkiye'deki Amerikan karşıtlığının hafifletilmesi adına Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye daha hassas yaklaştığını söylemek mümkündür. Bu durum, yaşanan kriz ile ilgili olarak Yunanistan'ın Amerika Birleşik Devletleri tarafından baskı görmesine sebep olmuştur. Yunanistan'ın gördüğü bu baskılar karşısında, cunta yönetiminin arkasında Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı direnebilecek halk desteğinin olmadığı anlaşılmaktadır (Oran, 2018: 738).

Amerika Birleşik Devletleri'nce, olası bir savaşın, Amerika Birleşik Devletleri'nin ve NATO'nun stratejik çıkarları için hangi boyutta zararlı olacağının üstünde durulmuş ve Türkiye ile Yunanistan arasında meydana gelebilecek bir savaşa mani olabilmek adına neler yapılabileceğine dair çalışmalar yapılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri yetkilileri tarafından yapılan değerlendirmelerde, bir Türk-Yunan savaşı çıkması durumunda Türkiye'nin savaştan başarıyla ayrılmasının kuvvetle muhtemel olduğunun altı çizilmiştir. Bu değerlendirmelerde, deniz kuvvetlerinde Yunanistan'ın daha güçlü olmasına karşın, başta hava kuvvetleri olmak üzere, kara kuvvetleri gücü açısından Türkiye'nin daha üstün olduğu belirtilmiştir (U.S., 1967: 1-4). Buradan da anlaşılabileceği üzere, olası bir savaş durumunda Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı askeri güç bağlamında dezavantajlı olduğu söylenebilmektedir.

Son olarak Makarios, kendi hâkimiyetini zayıflattığı düşüncesiyle Yunan askerlerinin ve General Grivas'ın Kıbrıs'tan çıkartılmasını istemekteydi. Bunlara ek olarak 1967 krizinde Sovyetler Birliği, Türkiye'ye 1964 krizinden çok daha yumuşak bir tepki göstermişti. Sovyetler Birliği'nin bu yaklaşımının sebebi ise Enosis'in gerçekleşmesi halinde, Kıbrıs'ın, faşist askeri cunta yönetimi altına girmesi ve adanın gerçek manada bir NATO üssü haline gelmesinden duyduğu çekince olmuştur (Oran, 2018: 738). Sovyetler Birliği, NATO içi huzursuzluğun olmasını, Kıbrıs gibi stratejik bir noktanın NATO devletlerince kontrol edilmesinden bağımsız kalmasını tercih etmekteydi (Adams, 1968: 48). Sovyetler Birliği, bu düşüncesinde bir iddiaya göre haklıydı. Darbe sonrası başa gelen Yunan askeri cuntasının, Amerika Birleşik Devletleri'nin ajanı haline geldiğini düşünen birçok Yunan yazar bu durumu açıkça ifade etmiştir (Uslu, 2000: 203).

4.2.2.6. Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak

Kriz esnasında Yunanistan'da yapılan askeri darbe sonucu demokrasiye ara verilmesi ve askeri cuntanın radikal milliyetçi bir tutum sergilemesi ve Kıbrıs ile Yunanistan'ın birleştirilmesi (Enosis) için Kıbrıs'taki Türk toplumuna yapılan şiddet eylemlerini desteklemiş olması, Türkiye'nin askeri müdahale gerekçelerini güçlendirmiştir.

Bu durum, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kriz esnasında Türkiye'ye karşı daha makul yaklaşımlarına ortam oluşturmuştur. 1964 krizinde Johnson Mektubu, Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerini olumsuz etkilemiş, Türkiye ile olan ilişkilerine ivme kazandırma isteğinde olan Amerika Birleşik Devletleri yönetimi Türkiye'yi destekleme zorunluluğu hissetmiştir.

Sovyetler Birliği'nin, Türk-Sovyet yakınlaşması sonucunda davranışlarında kısmi değişim olmuş, bu ülke Türkiye'nin olası bir müdahale kararına muhalefet etmemiştir. Yunanistan'daki 21 Nisan darbesi de Sovyetler Birliği'nin yaklaşımını etkileyen unsurlardan olmuştur. Bu dönemde Sovyetler Birliği resmi açıklaması şu şekilde olmuştur;

Amerika Birleşik Devletleri ve bazı diğer NATO üyelerinin desteğini alan reaksiyoner Yunan çevrelerinin, uzun süredir Kıbrıs'ın egemenliğine, bütünlüğüne ve bağımsızlığına karşı planlar yaptıkları herkesin bildiği bir sırdır. Hiç kimse Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iç meselelerine müdahale

etmemelidir. Yalnızca Kıbrıslılar, gerek Rumlar gerekse Türkler, kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahiptirler (Bölükbaşı, 2001: 191-192).

Ankara'daki Sovyetler Birliği Büyükelçisi Simirnov, Demirel ile yapmış olduğu görüşme sonrasında gazetecilere verdiği demeçte, "Demirel ile Yunan faşistlerinin siyasetleri üzerine" konuştuklarını ifade etmiştir. Bu söylemlerden anlaşılacağı üzere Sovyetler Birliği liderleri ve diplomatları, üç yıl öncesindeki krize göre görece daha yumuşak ve Türkiye karşıtı olmayan bir yaklaşım sergilemiştir. Sovyetler Birliği'nin bu yaklaşımın sebebi, Türkiye ile politik ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve daha önemlisi Yunan askeri cuntasının Amerikan İstihbarat Servisi CIA tarafından destekleniyor olmasıdır. Bu durumda Sovyetler Birliği'nin Yunanistan karşıtı bir politikayı devrede tuttuğu görülmektedir (Sönmezoğlu, 1995: 40).

Bir diğer önemli faktör ise Amerika Birleşik Devletleri'nde Yunan lobisinin etkinliklerinin bu defa gerçekleşmemiş olması olmuştur. 1964 krizinin aksine bu krizde Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Yunan oluşumları sessiz kalmıştır. Bu bağlamda, lobi faaliyetlerinin, belli bir oranda etki meydana getirmesi gerçeği önemli bir parametre olmaktadır.

4.2.2.7. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinde Başarının Belirleyenleri

Amacın Netliği

Demirel hükümeti bu kriz esnasında askeri kuvvet kullanımı tehdidinde bulunmuş ve Kıbrıs'taki Türk toplumuna yönelik yapılan şiddet faaliyetleri karşısında sessiz kalamayacağını göstermiştir. Bununla beraber Kıbrıs sorununu aynı zamanda Türkiye ile Yunanistan arasındaki bir sorun olarak gördüğünü ifade ederek bu iki devlet arasındaki güç dengesinin değişikliğine müsaade edilmeyeceğini ortaya koymuştur (Aksu, 2008: 142). Demirel, Johnson'a Türkiye'nin barışçı çözüm istemlerini içeren kısa bir mesaj göndermiş ve bu mesajda Kıbrıs'taki Yunan askerlerinin çekilmesini ve Rum Milli Muhafızları'nın dağıtılmasını belirtmiştir. Demirel bu sırada, orta yol bulunması adına herhangi bir zaman sınırı olmadan Yunan askerlerinin Kıbrıs'tan tahliye edilmesine yönelik, İngiliz, Amerikan ve Kanada ortak teklifini de reddetmiştir (Bölükbaşı, 2001: 181). Bu doğrultuda istem açık bir biçimde ifade edilmiştir. İstemler şu şekilde olmuştur;

1. İttifak Antlaşmasına uygun olmayacak şekilde Kıbrıs'a sokulan Yunan askerlerinin ve General Grivas'ın Adadan çıkarılması,

2. Türklerin uğramış oldukları saldırılar sonucu oluşan zararların tazmini,
3. Fiili saldırılara son verilmesi,
4. Kurucu Antlaşmalara riayet edilmesi ve garanti edilen statünün etkin bir şekilde uygulanması (Oran, 2018: 737).

Türkiye'nin bu talepleri, diplomatik yolla çözüm için kapının açık tutulduğu, talepler yerine getirilmediği takdirde ise Türkiye'nin müdahalede bulunacağı şeklinde yorumlanmıştır (Kamel, 2014: 56). Zaten istemler yerine getirilmediği takdirde, Türkiye'nin kurucu antlaşmalardan ve uluslararası hukuktan doğan hakları ve yükümlülükleri doğrultusunda Türk toplumunu, Rum ve Yunan saldırı faaliyetlerine karşı korumak adına Kıbrıs'a askeri bir müdahalede bulunacağını söyleyebilmekteyiz.

Bu askeri müdahale kapsamına, geri çekilmedikleri takdirde Yunanistan'ın Kıbrıs'a hukuksuz olarak sokmuş olduğu Yunan birlikleri de girecektir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi hali Türkiye ile Yunanistan arasında savaş anlamına geleceğinden, çıkan çatışmanın yalnızca Kıbrıs ile sınırlı kalamayacağından ve bu durumun Türkiye ile Yunanistan arasında topyekûn bir savaşa dönüşebileceğinden hareketle Türkiye'nin böylesine bir ihtimale yönelik hazırlıklar içinde olduğu türlü eylem biçimleriyle açık ve net bir biçimde ortaya konmuştur.

Motivasyonun Gücü

Demirel'in temkinli politikalarını, Cumhuriyet Halk Partisi'nin diğer üyeleri desteklememiş, ancak parti lideri İnönü bu politikaları uygun bulmuştur (Bölükbaşı, 2001: 182). Motivasyonun gücü noktasında, Türkiye'de, askeri müdahalede bulunma kararını destekleyen askeri ve sivil bürokrasinin yüksek bir motivasyonunun olduğu görülmektedir. Zorlayıcı diplomasinin gereği olarak kuvvet kullanmaya dayalı bir istemin dile getirilmesinin akabinde siyasi ve askeri bürokrasinin gerek iktidar gerekse muhalefet, ulusal kamuoyu ve basın tarafından destek görmesi bu motivasyonu üst seviyelere çıkarmıştır.

Motivasyonun Asimetrisi

Kıbrıs Rum Yönetiminin ve Yunanistan'ın istemin karşılanmasına yönelik güçlü bir kararlılık içinde olduğu söylemek zordur. Askeri cuntanın sivil siyasetçilerden habersiz girişmiş oldukları eylem, hem Yunanistan'ı hem de Kıbrıs Rum Yönetimini zor durumda bırakmıştır. Bunun sonucu olarak da Yunanistan, Türkiye ile hazırlıksız bir çatışma ortamına sürüklenmiştir.

Enosis'i gerçekleştirme hayali hem Yunanistan için hem de Kıbrıs Rum Yönetimi için önemli bir hedef olsa da, bunun Türkiye ile savaşarak elde edilebileceği düşüncesi ciddi manada riskli kabul edilmiştir. Buna ek olarak Yunanistan'da demokrasiye darbe vuran askeri cunta vasıtasıyla Enosis hayalini gerçekleştirmek isteği, Askeri Cuntaya destek değil tepkiye neden olmuştur.

Makarios, Kıbrıs'ta bulunan Yunan subaylarının üstünde baskı unsuru olduğunu düşünmüş ve sorun olarak gördüğü bu durumdan kurtulmak istemiştir. Ayrıca Yunanistan'ın Kıbrıs ile alakalı konularda yalnız kararlar vermesine mani olmayı amaçlamıştır. Makarios, tepkisini bir mektupta kendisinin Yunan valisi olmadığını belirterek ortaya koymuş ve Askeri Cuntaya karşı tavır almıştır. Askeri Cunta, bu gelişmeler üzerine Makarios yönetimini devirmeyi düşünmüştür (Yavuz, 2004: 109).

Ayrıca Yunanistan anayasaya aykırı bir şekilde oluşturulan Rum Milli Muhafızları'nın dağıtılmasına ve General Grivas'ın Kıbrıs'tan çıkarılmasına razı olmuş ve aynı gün Vance Kıbrıs'a giderek Makarios üzerinde baskı kurmaya devam etmiştir. Makarios, Yunanistan'ın birlikleri geri çekmesi durumunda bu birlikleri zorla tutamayacağını anlamış ve bu yüzden geri adım atmıştır. Çünkü bu birliklerin varlığının Türk müdahalesini haklı çıkaracağını da farkına varılmıştı (Bölükbaşı, 2001: 186).

Sonuç olarak, görüldüğü üzere Kıbrıs Rum Toplumunun ve Yunanistan'ın motivasyonu Türkiye karşısında zayıf ve güçsüz kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'nun, Askeri Cuntayı kontrol altında tutma çabaları ve Türkiye'ye mani olamayacağını açıklaması, Yunanistan'ın da Kıbrıs Rum Yönetiminin de motivasyonu daha da düşürmüş, bu noktadan sonra onurlu bir geri adım atılmasına yönelik gayret gösterilmiştir.

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirme

Askeri hazırlıklara başlanması Türkiye'nin inandırıcılığını artırırken, askeri müdahale ile ilgili olarak ulusal kamuoyunun ve basının desteği, hükümeti ciddi manada rahatlatmıştır. Askeri hazırlıklar, Yunanistan ile Türkiye arasında arabuluculuk faaliyetlerinde bulunan Amerika Birleşik Devletleri'nin Yunanistan üzerinde kurduğu baskıların artırmasına sebep olmuştur.

Aciliyet ve zorunluluk hissi meydana getirilmesi hususunda bir diğer önemli konu da Yunanistan'ın Kıbrıs'a ittifak antlaşmalarına aykırı olarak sokmuş olduğu askeri birliğin, personelin, malzeme ve teçhizatın Kıbrıs'ın dışına çıkarılmasıyla alakalı

tanınan süredir. Bu bağlamda Türkiye, bu askeri birliğin, personelin, malzeme ve teçhizatın 45 günlük zaman zarfında tamamen Kıbrıs'ın dışına çıkması gerektiğini vurgulamıştır (Göktepe, 2012: 1411).

Makarios Yönetimi üzerinde oluşturulmaya çalışılan aciliyet ve zorunluluk hissi meydana getirilmesi ise daha yetersiz uygulanabilmiştir. Bunun sebebi ise Makarios ile Yunanistan'ın arasındaki Albaylar Cuntasının başa gelmesiyle yaşanan kopmadır. Makarios, Grivas'ın ve denetimindeki Yunan askerlerinin Kıbrıs'tan çekilmesini istemiştir. Bu sayede üstündeki Yunanistan baskısını azaltacak ve Yunanistan'ın kendisine danışmadan alacağı diplomatik kararları kabul etmemek için zemin hazırlayacaktı (Oran, 2018: 735). Makarios, bu krize sebebiyet veren her türlü saldırı faaliyetinin sorumluluğunu Kıbrıs'ta bulunan EOKA'ya, General Grivas'a ve Yunanistan'daki Askeri Cuntaya mal ederek bu konularda sorumlu olmadığını belirtmiş ve kendisini aklama yoluna gitmiştir. Bu durum Yunanistan Askeri Cuntası ile Makarios Yönetimi arasında uzaklaşmaya sebep olmuş, bu da dolaylı olarak Türkiye'nin çıkarlarına uygun düşen bir fayda meydana getirmiştir. Şöyle ki, Makarios Yönetimi Yunanistan'ın desteğinden yoksun kalmış, bu yoksunluk karşısında Türk toplumuna yönelik uyguladığı baskıları azaltma yoluna giderek, Türkiye ile sıcak bir temasa maruz kalacak davranışlardan ve Türkiye'nin askeri müdahalede bulunmasını gerektirecek eylemlerden uzak durmaya itina göstermiştir.

Bu kriz esnasında aciliyet ve zorunluluk hissi meydana getirilmesi noktasında görüldüğü üzere Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi üzerinde hem aciliyet hem de zorunluluk hissi meydan getirilmiştir.

Liderlik Gücü

Güçlü liderlik ile alakalı olarak siyasete yeni girmiş olan Demirel'in deneyimsiz oluşu bir handikap gibi görülebilse de pragmatik yaklaşımları sayesinde krizin kolaylıkla yönetildiğini söylemek mümkündür. İnönü'nün Kıbrıs sorunu konusunda hükümete destek vermesi Demirel'in hareket kabiliyetini ve uygulanan stratejinin inandırıcılığını artırmıştır (Gürsoy, 2015).

Bir taraftan ekonomik kalkınma programı için destek arayışları içerisinde olması, diğer taraftan Amerika Birleşik Devletleri'ni tedirgin edecek boyutta müttefikler arası çatışmaya savrulması ihtimali, Demirel'in temkinli bir politik tutum takınmasını gerekli kılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin, Türkiye ve Yunanistan arasındaki

yürütmek istediği arabuluculuk girişimleri bu nedenle Demirel için önemli bir açılım olmuştur.

1963 yılından itibaren başlatılan planlı kalkınma modeline kaynak sağlanması gibi ekonomik kaygıların harekete geçirildiği bir dönem olan bu tarihlerde, Kıbrıs sorununun, ulusal kalkınma planını sekteye uğratması ihtimali Demirel’de endişe oluşturan bir unsur olmuştur. Demirel’in iktidara gelmesi ekonomik kalkınmayı dış politikanın merkezine taşımış ve hükümetin programında “dış politikanın memleketin ekonomik kalkınma gayretlerine yardımcı olacak şekilde” yürütüleceği açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu yaklaşımın, bu dönemdeki en göze çarpan eylemlerinden biri 25 Mart 1967 tarihli Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında imzalanan Ekonomik ve Teknik İşbirliği Antlaşması olmuştur. Bu antlaşma, Türkiye acaba Soğuk Savaş dönemi içinde taraf mı değiştiriyor tartışmalarına sebep olmuştur. İmzalanan bu anlaşmanın Türkiye için taraf değiştirmesi anlamına gelip gelmediği sorusu karşısında Demirel, bu anlaşmayı “kalkınma hadisesine önem veriyorduk, fakat Batı bize ödeyemezsiniz diye kâfi miktarda kaynak sağlamıyordu” ifadeleri ile açıklamış ve Sovyetler Birliği’nden bir şey almanın illa Rusların tarafına geçmek anlamı taşımadığını dile getirmiştir (Balcı, 2017: 133).

Demirel ve Çağlayangil, Kıbrıs’a askeri müdahalede bulunma fikrine karşı olmuş, bakanlar kurulundaki diğer üyeler ise askeri müdahalede bulunulması yönünde irade göstermişlerdir. Yapılan tartışmaların neticesinde askeri müdahalede bulunma kararı alınmışsa da nihai karar olarak Başbakan Demirel’in yaklaşımı takip edilmiştir.

Ulusal Destek

Kriz esnasında Türkiye’de, kamuoyunun hükümete yönelik olarak baskısının da desteğinin de oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan saldırılar sonrası ertesi gün hükümet müdahalede bulunma kararı almışsa da hava saldırılarına başlamaması eleştiri konusu olmuş (Uslu, 2000: 210) ve kesin çözümün Türkiye’nin etkin garantisine bağlı olduğu ifade edilmiştir.

Daha önce yaşanan 1964 krizi esnasında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Johnson’un mektubu ile Türkiye’nin askeri müdahalesi engellenmiş, Türkiye’nin askeri müdahalede bulunması tekrar gündeme geldiğinde Amerika Birleşik Devletleri’nin yeniden engelleyici bir davranışta bulunmaması için yoğun protesto faaliyetleri yürütülmüş ve Vance’ın diplomatik misyonu Amerika Birleşik

Devletleri'nin yine Türkiye'nin askeri müdahalede bulunmasına mani olacağı şeklinde değerlendirilmiştir. Kamuoyunun bir kısmı ise Amerika Birleşik Devletleri'nin 1964 krizindeki yaklaşımından farklı olarak, bu defa Türkiye'nin uygulamaya koyduğu politikalarını daha anlayışla karşıladığını ve bu politikaları destekleme eğiliminde olduğunu düşünmüştür. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de Hükümetin izlemekte olduğu politikaya yönelik yoğun eleştiriler olmasına rağmen, müdahalede bulunulmasına dair kararların alınacağı noktada, Meclis hükümete tereddütsüz yetki vermiştir.

Diğer taraftan kriz esnasında Amerika Birleşik Devletleri'nin mekik diplomasisi sürerken izlenen zorlayıcı diplomasiyle varılmak istenen hedeflere ulaşılacağı anlaşıldığında dahi tartışmalar sürmüştür. Bu durumda Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İnönü'nün, Başbakan Demirel'in izlediği politikaya destek vermesi diğer siyasi partilerin kararlarını tekrar gözden geçirmeleri konusunda etkili olmuştur (Aksu, 2008: 147). Sonuç olarak, ulusal desteğin olduğunu söyleyebilmekteyiz. Eleştiriler ile birlikte gerek muhalefet gerekse kamuoyu desteği sağlanmıştır.

Uluslararası Destek

Demirel Hükümeti, kriz esnasında 1964 krizinde yaşanan Johnson Mektubu gibi bir olayın tekrar yaşanması konusunda tedirginlik yaşamıştır. Ancak bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri, 1964 Johnson Mektubunun iki devlet ilişkilerinde meydana getirdiği etkiyi göz önünde bulundurarak makul davranışlar içerisinde olmuştur. Bu hassas nokta bağlamında, Amerika Birleşik Devletleri'nin arabuluculuk misyonu çerçevesinde Türkiye'de bulunan Vance ile resmi görüşme yapılabilmesinin ön koşulu olarak Johnson Mektubu benzeri bir mektup ile gelmemesi gerektiği ifade edilerek görüşme gerçekleştirilmiştir (Weiner, 1980: 193).

Vance ve Amerika Birleşik Devletleri temsilcilerinin genel kanaati şu şekilde olmuştur: 1964 yılında yaşanan, yapılmak istenen müdahalenin mektupla engellenmesi olayının meydana getirmiş olduğu tepki dolayısıyla bu kriz esnasında Türkiye daha kararlı ve sert bir tepki ortaya koyacaktır. Türkiye'nin yapmış olduğu askeri ve siyasi hazırlıklar, müdahalede bulunacak olmanın belirtileridir. Bu iki ülke arasında bir savaş çıkması olasılığı yüksektir (Aksu, 2008: 148).

Diğer taraftan bu dönemde, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerinde iyileşme söz konusudur. Bu iyileşme hem ekonomik ilişkilerde hem de siyasi ilişkilerde

yaşanmaktadır. Sovyetler Birliği bu dönemde, Kıbrıs konusunda Türkiye'ye daha yakın davranmış, en azından Türkiye karşıtı politika izlememiştir. İzlediği bu politikada, Yunanistan'da askeri bir cuntanın oluşu etkili olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1967: 36) İnönü, Kıbrıs'ta federal bir çözümden yanaydı ve Sovyetler Birliği de bu federasyon tezini onaylamaktaydı. Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nin Türkiye tarafında bir davranış ortaya koyduğu saptamasında bulunulabilir. Ankara'da hükümet çevresinin görüşleri de bu doğrultuda olmuştur. Ancak Sovyetler Birliği'nin Makarios'u meşru bir lider olarak görmeye devam etmesini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Bölükbaşı, 2001: 157).

Sovyetler Birliği'nin 22 Kasım 1967'de yayınladığı Kıbrıs konusundaki bildirisindeki görüşleri “Kıbrıs buhranı, adayı NATO'nun bir savaş üssü haline çevirmek isteyen gerici Yunan çevrelerinin, gerici politikasıyla yakından ilgilidir. Türk hükümeti, bu durum karşısında, belirli çıkarları için bazı tedbirler almıştır” şeklinde olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1967: 32-33).

Sovyetler Birliği Ankara Büyükelçisi Andrei Smirnov, 23 Kasım 1967 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel ile yaptığı görüşmeden sonra gazetecilere şu demeci vermiştir: “Yunanlı monarşist ve faşistlerin suç teşkil eden politikası hakkında konuştuk. Yunan Cuntasının Kıbrıs'taki masum Türkleri, zavallı köylüleri kayba uğratan sebepleri konuştuk. Bu durum Sovyet kamuoyunda da memnuniyetsizlik ve takbih yaratmıştır” (T.C. Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1967: 33).

Kriz esnasında Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada müşterek girişimleri ile başlatılan arabuluculuk faaliyetlerinin sonuçsuz kalmasına koşut olarak yeni arabuluculuk faaliyetleri başlatılmıştır (Toluner, 1977: 235). Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant'ın özel temsilcisi Jose Rolz- Bennet, NATO Genel Sekreteri ve Amerika Birleşik Devletleri temsilcisi tarafından münferit olarak sürdürülen arabuluculuk faaliyetleri neticesinde Türkiye'nin istemleri Yunanistan'ın üzerinde kurulan baskı ile yerine getirilmiştir (Gürsoy, 2015).

Bunlara ek olarak, 1967 krizi esnasında müdahaleye gerekçe olan olay ve eylemlere dair Türkiye'nin açıklamalarını destekleyen Birleşmiş Milletler Barış Gücü açıklamalarının bulunması önemlidir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant, 16 Kasım 1967 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne Boğaziçi ve Geçitkale'ye yönelik yapılan saldırılardan bahsettiği bir rapor sunmuştur. Sunmuş

olduğu bu raporda, saldırıların önceden planlanmış olduğuna dikkati çekmiş, “Boğaziçi harekâtının çapı, harekâtın yürütülüş hızı millî muhafızların bunu önceden plânladıklarını açıkça ortaya koymaktadır” ifadelerini kullanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1967: 83-84).

Türkiye, çok yönlü dış politika yaklaşımı çerçevesinde Üçüncü Dünya ile özellikle de Orta Doğudaki komşuları ile iyi ilişkiler kurmak istemekteydi. İki kriz arası dönemde Dışişleri Bakanı Erkin, 1 Şubat 1965 tarihinde Türkiye’nin Filistin halkının olumsuz talihine gerekli ehemmiyeti göstermesinin Türkiye ile Arap dünyası arasındaki eski anlaşmazlıkları sonlandırarak daha yakın ve dostane ilişkiler içine girilebileceğine imkân sağlayacağını beyan etmiştir (Bölükbaşı, 2001: 159). Dışişleri Bakanı Erkin;

Arap memleketlerine karşı siyasetimizin umumî hatların ve özellikle bütün Arap memleketlerinin müşterek davası haline gelmiş olan Filistinliler meselesindeki tutumunuzu BM Assamblesinde son defa verdiğim nutukta önemle tebarüz ettirdim. Arap davalarına karşı tutumumuzun bu şekilde sarahate kavuşturulmasından sonra eski anlaşmazlıkların zail olacağını ve Türk-Arap dünyası arasında yakın ve samimi münasebetler ve semereli bir işbirliğinin imkân dahiline gireceğini ümit ediyoruz (T.C. Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1965: 61), demiştir.

Orta Doğu Devletleri, Kıbrıs sorunu konusunda açık bir politika izlemekten uzak durmuşlar, Türkiye ile geleneksel manada dost devletler dahi Türkiye’nin Kıbrıs ile ilgili görüşlerine açıktan destek vermekten çekinmişlerdir. Bu yönde yapılan açıklamalar Kıbrıs sorunu müzakere edilerek çözümlenmelidir şeklinde olmuştur (Bölükbaşı, 2001: 160).

Tırmandırma Korkusu Meydana Getirme

Türkiye istemlerinin gerçekleşmemesi halinde, Adanın dışına taşacak bir krizin meydana gelmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmiş (Uslu, 2000: 209) ve her an askeri müdahalede bulunabilecekmiş gibi hazırlıklar yapmıştır. Ayrıca Vance’ın, yürütmüş olduğu arabuluculuk faaliyetleri esnasında Türkiye’nin kararlılığına vurgu yapması, Kıbrıs ve Yunanistan üzerinde tırmanma korkusu meydana getirmiştir. Kriz yaşanmaktayken, Yunanistan Dışişleri Bakanı Pipinellis’in “bugün akşama kadar ya barış olur ya da savaş olur” açıklamasını yapmış olmasıyla Yunan kamuoyunun bir Türk-Yunan savaşına doğru gidildiğine dair korkularında artış olduğu görülmüştür

(Tülümen, 2003: 273-274). Özellikle Kıbrıs'taki Yunan askeri varlığının kurucu antlaşmalara aykırı olarak burada bulunması durumu ve bu askeri varlığın Enosis'i gerçekleştirmeye çalışan General Grivas ve EOKA ile birlikte hareket ettiği gerçeği, Yunanistan'ı doğrudan bir hedef haline getirmiştir (Solsten, 1993: 41). Bu durum, krizin tırmanması ve sonucunda Yunanistan ile Türkiye arasında bir savaşa yol açma ihtimalini artıran bir faktör olmuştur. Sonuç olarak ise Yunanistan'daki Askeri Cunta meydana getirmiş olduğu fiili durumdan geri adım atmış ve Türkiye'nin istemlerini yerine getirmek mecburiyetinde kalmıştır.

Makarios tarafında ise tırmanma korkusu çok fazla olmamıştır. Bunun nedeni ise Makarios'un tüm sorumluluğu başından beri Yunan askeri birliklerine, EOKA'ya, Grivas'a ve genel anlamda da Yunanistan'a yüklemesidir. Ayrıca Kıbrıs'taki tüm Yunan askeri varlığının, personel ve teçhizatıyla birlikte ada dışına çıkarılması koşulu Türkiye'nin müdahalede bulunmasını engelleyecek bir unsurdu. Bunun farkında olan Makarios, Türkiye'nin istemlerine karşı daha dirençli davranmıştır (Aksu, 2008: 150). Sonuçta Türkiye'nin sınırlı kuvvet kullanımının ötesine geçerek topyekûn bir savaş göze alabileceğine dair inandırıcılığı Yunanistan üzerinde etkili olur iken Makarios Yönetimi üzerinde sınırlı bir etki meydana getirmiştir.

Krizin Kesin Çözüm Şartlarına İlişkin Netlik

Krizin çözümü şartlarına ilişkin olarak Türkiye'nin gerçekleştirilmesini istediği koşullar açık ve net bir biçimde ifade edilmiştir. Türkiye'nin Yunanistan'a vermiş olduğu notada belirtilen istemler ile Vance misyonu çerçevesinde belirtmiş olduğu istemler sıranmaya imkân vermeyecek derecede kararlılık içermektedir. Bu kararlılığı güçlü kılan unsurlardan biri de Vance'ın, Türkiye'nin kararlı duruşuna ilişkin olarak Yunanistan üzerinde uygulamaya çalıştığı baskı girişimleridir.

Bu bağlamda bir Türk-Yunan savaşı ihtimali gündemde tutularak, Yunan askerleriyle birlikte Enosis için şiddet uygulayan EOKA'nın liderliğini yaptıktan sonra Rum ordusu başkomutanlığına getirilen Grivas'ın derhal Kıbrıs'tan uzaklaştırılması ve Türkiye'nin sert tavrı ile Askeri Cuntanın geri adım atması amaçlanmıştır (Uslu, 2003: 194).

Onurlu bir geri adım gibi görünmesi için bu geri duruşa meşruiyet kazandıracak bir kurgu tasarlanmıştır. Türkiye izlemiş olduğu bu politika sayesinde Yunanistan'ın geri adım atmasını kolaylaştırmıştır. Buna göre Türkiye'nin koşulları Birleşmiş Milletler

Güvenlik Konseyi ile Genel Sekreter tarafından dile getiriliyormuş gibi bir ortam oluşturulmuştur. Böylelikle Yunanistan, Türkiye'nin baskı ve isteğine göre davranmış görünmek yerine, Birleşmiş Milletler'in oluşturduğu meşruiyetten faydalanarak krizi sonlandırma çabası içinde olmuştur (Gürsoy, 2015)

Bu krizde Türkiye'nin aşırı istemlerde bulunmaktansa, akılcı istemlerde bulunması ortak bir çözüme ulaşma konusunda kolaylık sağlamıştır. Sonuç olarak Türkiye kriz esnasında uyguladığı zorlayıcı diplomasi stratejisinin doğru ve rasyonel bir tercih olduğunu gösteren sonuçlar alabilmiştir.

4.2.3. 1987 Ege Denizi Kıta Sahanlığı Krizi

1987 Kıta sahanlığı krizine sebebiyet veren gelişmeler 1976 kıta sahanlığı krizinin devamında olan gelişmelerdir. Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizinde yaşanan ve bugün dahi çözüme kavuşturulamamış Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu süregelmekte ve bu iki devlet Ege Denizindeki kıta sahanlığı üzerinde hak sahipliği ve sınırlandırılması ile ilgili olarak ihtilaf yaşamaktadırlar.

1976 yılında Bern Anlaşması ile iki devlet kıta sahanlığının sınırlandırılmasına yönelik görüşmeler neticelendirilinceye kadar olumsuz eylemlerden kaçınmayı kararlaştırmıştır. Zamanla tırmanarak 1987 Şubat ayından itibaren iki devleti savaşıma noktasına getiren bu kriz, Yunanistan'ın Bern Anlaşmasını tanımadığını ve Ege'de petrol arama ve sondaj faaliyetlerine başlayacağını duyurmasıyla başlamıştır (Şihmantepe, 2015).

4.2.3.1. Krize Sebep Olan Gelişmeler

Türkiye ile Yunanistan arasında 1970'li yıllarda Ege Denizinde karasuları ve kıta sahanlığı sorunları yaşanmaya başlamıştır (Oran, 2018: 750). İki devletin bu konu ile ilgili yaşamış olduğu gerilimler sıcak bir çatışmayı her an ortaya çıkarabilecek hassasiyete sahip olmuştur. Yunanistan'ın kıta sahanlığı ile ilgili olarak Türkiye'ye yönelik bir takım girişimlerde bulunması karşısında Türkiye'nin de Ege Denizinde kıta sahanlığı haklarını kullanması söz konusu olduğunda ortaya sorunlar çıkmıştır. Türkiye'nin sahildar devlet olarak Ege Denizinde hak sahibi olduğunu Yunanistan'a hukuki olarak kabul ettirmesi gerçeği vücut bulmuştur. Bu doğrultuda konu teknik ve hukuki açıdan ele alınmış ve siyasi argümanlar oluşturulmuştur. Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılmasında dikkate alınması gereken bir önemli nokta, Ege Denizi'nin coğrafyası ile ilgilidir. Bu gerçek, Ege'deki pozisyonları etkilemektedir,

Çünkü Yunan ve Türk topraklarının kıyıları birbirleriyle karşı karşıyadır ve bu, özel durum oluşturmaktadır. Bu zellik, bu sorunu sıradan bir sorun olarak kabul etmeye ve eşit mesafeli çizginin uygulanmasına engel olmaktadır.

Günümüzdeki ilgili uluslararası hukuk kurallarına göre Türkiye’nin istemleri ve sunmuş olduğu gerekçeler daha güçlü argümanlara sahiptir. Krizin çözümünde hakkaniyet ilkelerinin uygulanması gerekmektedir. Hakkaniyet ilkelerinin hangi ilkeler olduğu da uluslararası hukukta açıklığa kavuşturulmuştur. Ancak şunu söylemek gerekir ki, adalar, uluslararası hukuk kurallarına göre kıta sahanlığına sahip olabilirlerse de, sınırlandırma esasında hakkaniyet ilkeleri gereği kısmi olarak ya da tamamıyla ihmal edilebilirler. Bunun uluslararası yargı kararlarında ve uluslararası uygulamalarda birçok rneği mevcuttur (Işıklar, 2005: 68).

1970’li yıllarda kıta sahanlığı sorunu ile birlikte karasuları konusu da iki devlet arasında gündeme geldikçe ve uluslararası hukukta yaşanan bazı gelişmeler karasularının 12 mile çıkarılması doğrultusunda olunca, Türkiye 27 şubat 1974 tarihinde Yunanistan’a nota vermiştir. Verilen nota şu ifadeleri içermektedir; “genel kapsamlı kurallar, Ege gibi kapalı ya da yarı kapalı özellikler taşıyan denizlerde uygulanamaz; kendi karasularının genişliğini belirleyen bir devlet, komşu bir devletin açık denize çıkışını engelleyemez ve engellemek zorundadır”. Yunanistan’ın özellikle 1982 yılında sonra karasularını 12 mile çıkarma hakkı olduğuna dair açıklamalar Türkiye tarafından sert bir biçimde yanıtlanmış, Türkiye uluslararası hukuka aykırı gördüğü bu durumu asla kabul edemeyeceğini belirtmiştir (Oran, 2018: 751). Ayrıca Türkiye, Yunanistan’ın karasularını 6 milden 12 mile çıkartmasının iki devlet arasında casus belli/savaş sebebi oluşmasına yol açabileceğini ısrarla ve net bir şekilde bildirmiştir (Yusuf Avar, 2019: 57-70). Aşağıda verilmiş olan Harita 4.3, 6 mil ile 12 mil arasındaki farkı göstermektedir.

Harita 4.3: 6 mil ile 12 mil Arasındaki Fark

Kaynak: Balık, 2018: 93

Türkiye ile Yunanistan arasında kıta sahanlığı sorunu bir dizi gelişmeler sonunda başlamıştır. Türkiye, Ege Denizi'nin açık deniz sularında ve Türkiye'nin kıta sahanlığında bulunan sahalarda 27 parselde petrol arama faaliyeti sürdürmesi adına Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na arama ruhsatı vermiş ve bu ruhsat haritasıyla birlikte 1 Kasım 1973 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Petrol arama faaliyeti için belirlenen bu alanlar Ege Denizinde Semadirek, Limni, Midilli, Aghios, Sakız Adaları arasına ve bu adaların karasularının dışına düşen alanlardır. Yunanistan 7 Şubat 1974 tarihinde Türkiye'ye verdiği notada Türkiye'nin vermiş olduğu ruhsat sahalalarının Yunanistan kıta sahanlığı içinde bulunduğunu, bu nedenle bu ruhsatların bir hükmünün olmadığını bildirmiştir. Türkiye, 27 Şubat 1974 tarihinde cevabi notasında bu ruhsat alanlarının Türkiye'nin doğal uzantısı olduğunu, Anadolu kıyılarından batı yönünde uzanan Anadolu'nun tabii bir uzantısı olması sebebiyle Türkiye'nin kıta sahanlığına dâhil olduğunu ve bundan sebep de Türkiye kıyılarına yakın adaların Türkiye kıta sahanlığı içinde bulunduğunu ve bu adaların kıta sahanlıklarının olamayacağını bildirmiştir. Bu tartışmaların devamında Yunanistan, görüşlerini Cenevre Kıta Sahanlığı Konvansiyonuna dayandırmış, Türkiye ise Ege Denizi kıta sahanlığı anlaşmazlığını uluslararası hukuk kurallarına göre müzakere

ederek, sınırların uzlaşma sonucu belirlenmesi talebinde bulunmuştur (Armaoğlu, 2018: 627; Oran, 2018: 752-753).

29 Mayıs 1974 tarihinde Çandarlı sismik araştırma gemisi Türk savaş gemilerinin eşliğinde araştırma faaliyetleri yürütmek için Ege Denizine gönderilmiştir. Çandarlı, belirlenen ruhsat sahalarında altı günlük bir seyir yapmıştır. Çandarlı'nın sahada olduğu zaman zarfında Yunanistan ile Türkiye arasında protesto notaları ve protestoyu reddeden notalar karşılıklı gelip gitmiştir (Oran, 2018: 754). “Yunanistan, Çandarlı gemisinin manyetometrik araştırmalarının, 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin 2. Madde 2. paragraf ve 5. Madde 8. paragraflarında yer alan hükümlerine aykırı bir girişim olduğunu ileri sürerek Türkiye'yi protesto etmiştir” (Aksu, 2020). Türkiye ile Yunanistan arasında karşılıklı nota gönderme yaz aylarında da devam etmiş, ancak iki devletin görüşlerinde herhangi bir farklılaşma olmamıştır. Öyle ki, Türkiye, Kıbrıs Barış Harekâtından iki gün önce TPAO'ya Ege Denizinde Yunanistan'ın hak iddia ettiği kıta sahanlığı üzerinde yeni bir arama ruhsatı daha vermiştir (Armaoğlu, 2018: 628). Kıbrıs'taki gelişmeler sonucu Kıbrıs Barış Harekâtı iki devlet için de Ege Denizindeki sorunu bir süreliğine ikinci plana atmıştır. Kısa bir süre sonra Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sorunu 1975 yılında devam etmiştir.

1975 yılında başlayan tartışmalarda Yunanistan ısrarlı bir şekilde bu sorunu Uluslararası Adalet Divanı'na taşımak isterken, Türkiye ise bu sorunun iki devlet arasında müzakere edilerek uzlaşma sağlanmasından yana tavır sergilemiştir (Armaoğlu, 2018: 628). Fakat 19 Mayıs 1975 tarihinde Brüksel'de Demirel ve Karamanlis NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde ikili görüşme gerçekleştirmiş ve bu sorunun UAD'ye götürülmesi ile ilgili ortak bildiri metni yayınlamışlardır. Bu metin şu ifadeleri içermiştir: “İki Başbakan, ülkeleri arasındaki sorunları gözden geçirme olanağı bulmuşlardır. Bu sorunların barışçı görüşmeler yoluyla ve Ege kıta sahanlığının da UAD tarafından çözümlenmesini kararlaştırmışlardır”. Bu gelişme üzerine Türkiye'de ciddi suçlamalar boy göstermiş, bu gelişme sonucunda 30 Eylül tarihli bir notada Yunanistan'a, Ege Denizi kıta sahanlığı sorununun iki görüşmelerle çözülebileceği, gerekli bir durum olursa UAD'ye gidilebileceği bildirilmiş, buna karşı Yunanistan vermiş olduğu notada, Türkiye'yi iki başbakanın aldığı kararı bozmakla suçlamıştır (Oran, 2018: 753).

UAD ile ilgili inişli çıkışlı gelişmeler bu şekilde olurken Türk-Yunan ilişkilerini yeni bir boyuta taşıyacak gelişme meydana gelmiştir. Yunanistan, Türkiye'ye yakın olan

Ege'deki adalarını silahlandırmaya başlamış ve Türkiye'de buna mukabil Temmuz 1975'te İzmir'de Ege Ordusunu kurmuştur. Türkiye'nin kurmuş olduğu bu yeni Ege Ordusu NATO'dan bağımsız, yalnızca Türkiye'nin emrinde bir silahlı kuvvet unsuru olarak oluşturulmuştur (Armaoğlu, 2018: 628).

Türkiye, Ege Denizindeki kıta sahanlığını koruma konusunda kararlılığını ortaya koymak adına Şubat 1976'da Sismik-I (Hora) isimli araştırma gemisini Ege'ye göndermek üzere hazırlamaya başlamıştır. Buna karşılık Yunanistan, Sismik-I gemisinin Ege Denizine girişine mani olmak için girişimlerde bulunarak, Yunanistan kıta sahanlığına girdiği takdirde Sismik-I gemisinin tehlikeli bir durum meydana getireceğini bildirmiştir (Armaoğlu, 2018: 629).

Sismik-I gemisi 6 Ağustos 1976 tarihinde Deniz Kuvvetlerinin 11 savaş gemisi eşliğinde Çanakkale'den çıkarak Ege Denizine giriş yapmış, Türkiye ile Yunanistan arasında kıta sahanlığı konusunda anlaşmazlık bulunan Limni ile Midilli arasındaki sulara girmiştir. Bunun üstüne Yunanistan sert bir dil kullandığı nota ile ihlallerin durdurulmasını, aksi takdirde kendilerinin sorumlu olmayacaklarını bildirmiştir. Türkiye ise açık ve net bir şekildeki cevabi notasında, “bilimsel bir araştırma yapılmaktadır ve silahsız bir gemiye saldırılırsa sorumluluk Yunanistan’a ait olacaktır” diye belirtmiştir. Her iki devlet tarafında da tam bir gerginlik hâkim olmuş, Türk-Yunan ilişkilerinde ve Ege Denizi üzerinde bir savaş havası ortaya çıkmıştır. Sismik-I araştırmalarını bitirdikten sonra 10 Ağustos 1976 tarihinde Çanakkale’ye dönüş yapmıştır (Armaoğlu, 2019: 629; Oran, 2018: 756).

Bu yaşanan gelişmeler üzerine Yunanistan iki türlü girişimde bulunmuştur. İlk olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne başvurmuş, Türkiye’nin Ege Denizinde Yunanistan kıta sahanlığını, barış ve güvenliği ihlal ettiği gerekçesini bildirmiştir. Güvenlik Konseyi, kıta sahanlığı konusunda yaşanan sorunun esasına ilişkin değerlendirme yapmayıp, Türkiye’ye ve Yunanistan’a müzakereleri kolaylaştırmak adına gerginlik meydana getirici davranışlardan kaçınmalarını önermiş ve müzakere tavsiyesinde bulunmuştur. Ayrıca tarafların Uluslararası Adalet Divanı seçeneğini de göz önünde bulundurmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu karar Yunanistan için tatmin edici bir karar olmamıştır. İkinci olarak ise Uluslararası Adalet Divanı’na başvurmuş, Sismik I gemisinin Yunanistan kıta sahanlığını ihlal ederek “tamiri mümkün olmayan zararlar”a neden olması dolayısıyla, Türkiye’nin bu gibi davranışlarını durdurmak istemiştir. Uluslararası Adalet Divanı, Sismik I gemisinin “tamir edilemez bir zarar”a

neden olmadığı gerekçesi ile bu başvuruyu reddetmiştir. Uluslararası Adalet Divanı, öncelikle Yunanistan'ın koruyucu ya da ara önlemler alınması talebini ele alarak karara bağlamış, kararında “tamiri mümkün olmayan zararlar” a uğramayacağı kanaati ile ara önlemlere gerek olmadığını açıklamıştır. Uluslararası Adalet Divanı ayrıca, Divan'ın Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan kıta sahanlığı sorunu ile ilgilenmesinin yetkisi dâhilinde olmadığı yönündeki kararını açıklayarak, Yunanistan'ın 10 Ağustos 1976 tarihli başvurusunu toptan reddetmiştir (Armaoğlu, 2018: 629-630; Gürel, 2018: 147-148).

1976 yılının yaz aylarında yaşanan Sismik I olayı ile Türkiye ile Yunanistan'ın çatışmasına ramak kaldıktan sonra Türk ve Yunan hükümetleri 11 Kasım 1976 tarihinde yayınlanan Bern Deklarasyonu ile aralarında “davranış ilkeleri” saptamışlardır. Bern Deklarasyonu uyarınca iki devlet kıta sahanlığı ile ilgili görüşlerini şu ilkelere uyarak yürüteceklerdir:

- 1) *Görüşmeler içten, ayrıntılı ve gizli yürütülecek ve iki tarafın da rızası ile oluşacak bir çözüme varmayı amaçlayacak;*
- 2) *İki taraf da görüşmeleri olumsuz etkileyecek davranışlardan kaçınacak;*
- 3) *İki taraf da konuya ilişkin uluslararası uygulama ve koşulları araştırarak göz önünde tutacak;*
- 4) *Bundan sonra iki tarafın Dışişleri Bakanlıklarının müsteşarları düzenli bir biçimde bir araya gelerek görüşmelerini sürdürecekle* (Gürel, 2018: 148).

UAD'nin vermiş olduğu yetkisizlik kararı sonrasında Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Kıta Sahanlığı sorunu konusunda çözüm arayışlarına yönelik Türk ve Yunan uzmanlarınca gerçekleştirilen 1978 ve 1979 tarihli iki görüşme daha yapılmış, ancak bu görüşmelerden de bir netice alınamamıştır (Pazarcı, 1984: 411).

Bern Deklarasyonu ile yapıcı bir tutum içerisinde başlayan ikili görüşmelerden bir netice alınamamış olsa da 1981 yılında Yunanistan'da Papandreu başbakan oluncaya kadar iki devlet de yapılmakta olan ikili görüşmelerin yararsız olduğunu ifade etmemiş, Ege üzerindeki sivil uçuşlar ile alakalı konularda aşama kaydedilmiştir. Ancak Papandreu'nun başbakan olması sonrasında Yunanistan'ın yaklaşımı, görüşmelerin bu şekilde devam etmesine mani olmuştur (Gürel, 2018: 160). Başbakan

Papandreu'nun yaklaşımı sonucu yaşanan soruna çözüm arama faaliyetlerini sona erdirilmek istenmiş ve Türkiye'nin görüşme teklifleri de sürekli reddedilmiştir. Ayrıca, Papandreu Hükümeti Bern Antlaşmasını tanımadığını deklare ederek kıta sahanlığı iddiasında bulunduğu alanda petrol araştırma faaliyetleri için izin ve ruhsat verme girişimlerine başlamıştır (Arı, 1995: 51-68).

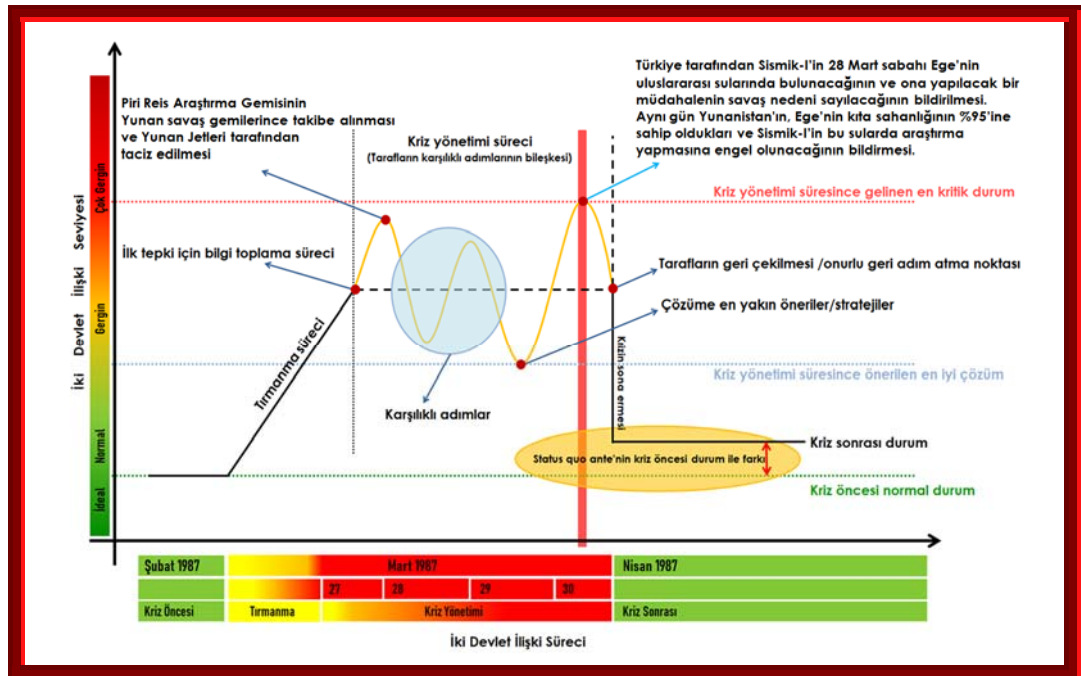
Papandreu ikili görüşmeleri sona erdirmesinin akabinde “oldu-bitti” yaklaşımları sergilemiştir. Bu doğrultuda 1976 Bern Deklarasyonuna aykırı olarak karasuları dışında, 1982, 1985 ve 1987 yıllarında Taşoz adası civarında petrol arama faaliyetlerinde bulunmak istemiştir (Bkz. Harita 4.4). Bununla beraber Yunanistan, 1976 Bern Deklarasyonunun yalnızca iki devlet arasındaki ikili görüşmeler devam ettiği sürece geçerli olabileceğini, ikili görüşmelerin son bulmasından dolayı da bu anlaşmanın geçerli olamayacağını belirtmiştir (Bilge, 2000: 239-248). Yunanistan'ın bu yaklaşımına karşı Türkiye, Sismik I gemisini Mart 1987 tarihinde araştırma faaliyetleri için Ege'ye göndermiş, bunun sonucunda da iki devlet arasında ani bir gerginlik söz konusu olmuştur (Arı, 1995: 51-68).

Harita 4.4: Taşoz Adası Açıkları, Sorunun Yaşandığı Uluslararası Sular

Papandreu, Ege Denizinde Yunanistan'a ait olduğunu iddia ettiği kıta sahanlığı dâhilinde Türk gemisinin araştırma faaliyetlerinde bulunması durumunda buna mani olunacağı ve bu eylemi “söz ile değil fiil ile gerçekleştirecekleri” tehdidinde bulunmuş, “Yunan ordusu, eğer komşumuz bu saldırgan tutumunu sürdürürse, Türklere iyi bir ders verecektir” (Şener, 2013:491) ifadeleri ile sözünü tamamlamıştır. İki devletin bu gerginlik sonucunda savaş durumuna gelmelerine ramak kalmıştır (Arı, 1995: 51-68).

Grafik 4.3: Kriz Yönetim Süreci (1987 Ege Denizi Kıta Sahanlığı)

Kriz sürecinde yaşananlar;

24 Şubat 1987> Yunanistan'ın petrol arama ruhsatı çıkarmış olduğu konsorsiyumun, Taşoz açıklarında rezerv tespit ettiğini ve 28 Mart itibariyle petrol arama ve sondaj işlemlerine başlanılacağını beyan etmesi.

27 Şubat 1987> Yunanistan dışişleri bakan yardımcısının, Bern Anlaşmasını tanımadıklarını ve Ege Denzinde petrol arama faaliyetlerinde bulunabileceklerini açıklaması. Buna mukabil Türkiye, Yunanistan'dan 1976 Bern Anlaşmasına riayet etmesi gerekliliğini bildirmiştir. Tekrardan Yunanistan, Bern Anlaşmasını tanımadığını deklarasyonu.

19 Mart 1987> Piri Reis'in Ege Denzinin Kuzeyinde araştırma faaliyetlerine başlaması sonrası Yunan donanmasınca takip altına alınması ve Yunan savaş uçaklarınca tacize uğraması. Türkiye'nin Yunanistan'dan taciz eylemlerini sonlandırması talebi.

25 Mart 1987> Yunanistan'ın Bern Anlaşmasını ihlal etmesine mukabil, Türkiye'de Ege Denzinde ihtilaflı alanlarda petrol araması ile ilgili kararının alınmasına ve bu yönde hükümete tavsiyede bulunulması. Aynı gün TPAO'ya petrol arama faaliyetleri konusunda izni verilmesi.

26 Mart 1987> TPAO'ya verilen petrol arama izninin Resmi Gazetede yayınlanması ve hükümetin Ege Denzinde uluslararası sularda petrol arama faaliyeti kararının açıklaması ve MTA Sismik-I'in Çanakkale'ye demir atması.

11.00> Genelkurmay'ın MTA Sismik-I'in 28 Mart sabahı Ege Denzinde uluslararası sularda bulunacağı ve Sismik-I'e yönelik herhangi bir müdahalenin savaş sebebi olacağının açıklanması.

16.00> NATO Genel Sekreteri'nin Daimi Delegeler Komitesini toplantıya çağırması, iki devlet temsilcilerinin görüşlerinin beyanı. Toplantı sonunda iki devleti derhal müzakereye çağırması ve bu iki devletin istemesi halinde üstüne düşeni yerine getireceğini açıklaması.

17.00> Papandreu'nun Ege Denizi kıta sahanlığının %95'inin Yunanistan'ın olduğunu, Sismik-I'in araştırma faaliyetlerine mani olunacağını açıklanması.

17.30> Türk ve Yunan Washington büyükelçilerinin ABD Dışişleri'ne çağırılarak her iki devletin de itidalli davranmalarını ve gerginliği artırıcı eylemlerde

bulunmamalarının tavsiye edilmesi. Ayrıca Türk büyükelçiye Yunanistan'ın ihtilafli alanlarda sondaj faaliyetinde bulunmayacağını bildirilmesi.

20.00> ABD ve Almanya'nın, Türkiye'ye, Yunanistan'ın ihtilafli alanlarda faaliyette bulunmayacağı bilgisinin Londra bulunan Özal'a iletilmesi.

23.00> Özal'ın BBC kanalına yapmış olduğu açıklamada, Yunanistan'ın ihtilafli alanlarda bulunmadığı sürece, Sismik-I'in Türk karasularında kalacağını belirtmesi ve gerilimin azalmaya başlaması.

28 Mart 1987> 02.30> ABD Ankara Büyükelçisi'nin Dışışleri Müsteşarıyla görüşerek, Yunanistan'ın ihtilafli alanlarda sondaj faaliyetlerine girişmeyeceğini ve Türkiye'nin soğukkanlı davranmasını gerektiğinin bildirilmesi.

05.00> Sismik-I'in Çanakkale'den ayrılarak Türk karasularında seyir halinde bulunması ve eş anlı Türk savaş uçaklarının Ege Denizinde gözetim uçuşlarına başlaması.

11.00> ABD Büyükelçisi'nin Dışışleri Bakanı'nı ziyaret etmesi ve Dış işleri Bakanı'ndan Yunanistan'ın Bern Anlaşmasının geçerli olduğunu teyit etmesini istemesi. Milliyet (1987:7), (Oran, 2001: 113), (Papadopoulos, 2009), (Şihmantepe, 2015).

Mart 1987 tarihinde ortaya çıkan bu gerginlik, bu iki devletin yönelimleri bağlamında önemli sonuçlar meydana getirmiştir. Şöyle ki, Yunanistan bu kriz esnasında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ve NATO'ya bağlı devletlere ve ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik suçlamalarda bulunmuş, Türkiye'nin kopuk ilişkiler içinde olduğu Bulgaristan ile yoğun diplomatik faaliyetler içine girmiş ve Varşova Paktına² yaşanan gelişmelerle alakalı bilgilendirmelerde bulunmuştur (Aksu, 2008: 170). Ayrıca gerginliğin artması sonucu Amerika Birleşik Devletleri'nin bu kriz esnasındaki tutumlarından hoşnut olmayıp sert çıkışlarda bulunmuş ve Atina'nın 22 mil doğusunda, Marathon Körfezi yakınlarındaki Yunan anakarasındaki Nea Makri'de bulunan Amerika Birleşik Devletleri iletişim üssünün geçici olarak kapatılması kararını

² “14 Mayıs 1955'de Polonya'nın başkenti Varşova'da sekiz sosyalist ülke tarafından imzalanan, askeri ve siyasal işbirliği antlaşmasıdır. Varşova Paktı, üye ülkeler arasında “Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması” sonucu ortaya çıkmıştır” (Varşova Paktı Nedir? Kuruluş Nedenleri ve Tarihçesi, 2020).

almıştır. Ancak Yunanistan hükümeti Nea Makri üssünün kapatılması talebini geri çekmiştir. (*Los Angeles Times*, 2020).

Yaşanan bu gelişmeler üzerine NATO ve Amerika Birleşik Devletleri'nin olaya müdahil olmasıyla iki devlet ilişkileri tekrar normalleştirilmeye çalışılmıştır. Bu gelişmeler sonrasında Ocak 1988 tarihinde ikili görüşmeler Başbakan Özal ile Başbakan Papandreu arasında Davos'ta yeniden başlatmıştır. Bu gelişme üzerine kısa bir yumuşama dönemi yaşanmış, ancak çok yönlü Türk-Yunan problemlerine çözüm getirilememiş, (Arı, 1995: 51-68) 1989 yılından sonra iki devlet ilişkileri önemli ölçüde resesyon dönemine girmiştir. Ayrıca sorunun geçiştirilmesi sonrasında Papandreu ileri giderek Trakya'yı, Ege'yi ve Kıbrıs'ı Yunanistan'ın alanı olarak ilan etmiştir. (Bilge, 2000: 250).

Amerika Birleşik Devletler Büyükelçisi ve NATO Genel Sekreteri'nin diplomatik girişimleri ve Başbakan Özal'ın açıklamaları sonrası kriz kontrol altına alınmıştır. Yunanistan'ın tartışmalı alanlarda petrol arama faaliyetlerinden vazgeçtiğini diplomatik kanallardan Türkiye'ye bildirmesi ve Kuzey Ege Petrol Şirketinin 28 Mart tarihine kadar Taşoz Adası'nın doğu tarafında petrol çıkarmaya başlayacağına dair planların rafa kaldırıldığının açıklanması üzerinde de yumuşama devam etmiştir. İki devlet görüşlerini sürdürmekle birlikte, Ege'de yaşanan bu kriz atlatılmıştır (Şihmantepe, 2015).

4.2.3.2. Yunanistan ve Türkiye'nin Karasuları, Kıta Sahaneliği ve Hava Sahası Konularındaki Tezleri

Karasuları Konusundaki Tezler

Karasuları konusunda Yunanistan'ın üç tezine Türkiye iki tez ile karşılık vermektedir. İki devletin savunmuş oldukları tezler şu şekildedir;

Yunanistan'ın Tezleri

1. Karasularının genişliğinin 12 mil olabileceği kuralı Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 3. maddesinde kabul edilmiş ve imzacı devletler tarafından uygulanmış, yapıla geliş (örf-adet) niteliği kazanmıştır; dolayısıyla bir uluslararası hukuk kuralı olmuştur. Yunanistan da söz konusu sözleşmeyi imzaladığını göre, karasularını 12 mile çıkarma hakkına sahiptir.

2. Yunan Adaları ve anakarası ülkesel bir bütünlük oluşturmaktadır. Ülkesel bütünlük ilkesine uygun olarak, herhangi bir kural dışılık oluşturmeyen Ege'deki Yunan adalarının karasuları için de 12 mil kuralı geçerlidir.

3. Karasularını saptamak kıyı devletinin egemenlik yetkisindedir.

Türkiye'nin Tezleri

1. Karasularının genişliği konusunda geçerli genel, tekdüze bir kural yoktur ve olamaz. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesinde 12 millik karasuları genişliği azami olarak kabul edilmiştir ve her duruma otomatik olarak uygulanamaz. Ancak bu hak, sözleşmenin 300. maddesinde de belirtildiği gibi, kötüye kullanılamaz. 12 mil kuralının yapılageliş niteliği de Türkiye için yoktur, çünkü Türkiye III. Deniz hukuku Konferansı tartışmaları sırasında buna karşı çıkmıştır.

2. Karasuları genişliği belirlenirken denizlerin coğrafi özelliklerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Bugün Yunanistan ve Türkiye'nin Ege'de 6 millik karasuları bulunmaktadır. Yunanistan'ın yaklaşık 3000 Adası'ndan 2383 tanesi Ege'dedir ve bu koşullarda Ege'nin %35'ini Yunan karasuları, %8 8'ini Türk karasuları ve %56.2'sini açık deniz alanları oluşturmaktadır.

Ege'de karasularının 12 mil olarak saptanması halinde, Yunan karasuları %63.9'a çıkarken, Türk karasuları sadece %10 olacak ve açık deniz alanları da % 26.1 e düşecektir. Bu koşullarda İstanbul ile İzmir arasında sefer yapacak bir Türk gemisi zorunlu olarak Yunan karasularından geçmek durumunda kalacak, Türk gemileri Yunan karasularından geçmeden açık denize çıkamayacaklardır. Ayrıca eğer Yunanistan karasularını 12 mile çıkarırsa, bu mesafedeki deniz yatağı ve deniz yatağının altı da Yunanistan'ın egemenliğine geçecektir (Oran, 2018: 753).

Kıta Sahanlığı Konusundaki Tezler

Kıta sahanlığı konusunda Yunanistan'ın dört tezine Türkiye de dört tez ile karşılık vermektedir. İki devletin savunmuş oldukları tezler şu şekildedir (Oran, 2018: 758);

Yunanistan'ın Tezleri

1. Ege'de Kıta sahanlığı sınırlandırılması hukuksal bir sorundur ve en iyi çözüm yöntemi uluslararası yargıya gidilmesidir. Yunanistan'ın da taraf olduğu 1958 Cenevre ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmeleri esas alınmalıdır.

2. Yukarıda adı geçen sözleşmeler esas alındığında, adaların kendi başlarına kıta sahanlığı bulunmaktadır.

3. Yunanistan kıta ülkesi ve adalardan oluşan bir devlettir. Uluslararası hukukta kabul edilen devletin ülkesel bütünlüğü ve bölünmezliği ilkesi gereğince, Yunanistan'ın kıta ülkesi ve adalardan oluşan siyasal ve ülkesel bütünlüğünün arasına yabancı bir deniz alanının girmemesi gerekir.³

4. Ege'de kıta sahanlığı sınırlandırmasının eşit uzaklık ilkesine uygun olarak, Türkiye ile Ege adalarının en doğuda bulunanı arasında yapılması gerekmektedir.

Türkiye'nin Tezleri

1. Ege'de kıta sahanlığının sınırlandırılması konusu salt hukuksal bir sorun değildir. Türk-Yunan ilişkileri ve Ege'nin tümünü kapsayan bir denge göz önüne alındığında siyasal niteliği ağır basmaktadır. Dolayısıyla anlaşma ile halledilmesi gerekir.

2. Kıta sahanlığı sınırlandırmalarında “doğal uzantı” ilkesi esastır ve Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde yer alan Yunanistan'a ait adaların kıta sahanlığı olmaması gerekir.

3. Kıta sahanlığı sınırlandırması hakça ilkelere uygun olarak yapılmalıdır. Çünkü;

a) Bir bölgede adaların varlığı özel durum oluşturduğuna göre, Ege'de de özel bir durum söz konusudur,

b) Ege kendine özgü durumu olan yarı kapalı bir denizdir.

4. 1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de Lozan dengesi diye adlandırılan bir denge kurulmuştur. Silahsızlandırılmış adalar, eşit karasuyu, paylaşılmamış kıta sahanlığı ve geniş açık deniz temeline dayanan bu dengenin fazla bozulmaması ve her iki devletin de Ege'den eşit koşullarda yararlanması gerekmektedir.

³ Yunanistan'ın savunduğu tezin 3. maddesindeki amacı kendisini bir *takımada* devleti olarak kabul ettirmek ve böylece en dıştaki adaları birleştirecek çizginin içinde kalacak denizi *iç su* ilan etmektir. Çünkü iç sular tıpkı ülke toprağı statüsüne sahiptir. Örneğin Endonezya bir takımada devletidir ve iç suları da ülke toprağı statüsündedir. Ancak bu durum takımada özelliklerine sahip bir devlet olamayan Yunanistan için geçerli olamamaktadır.

Hava Sahası Konusundaki Tezler

Hava sahası konusunda Yunanistan iki tezi savunmakla birlikte Türkiye, Yunanistan'ın savunmuş olduğu bu iki teze de karşı duruş sergilemektedir. İki devletin savunmuş oldukları tezler şu şekildedir (Oran, 2018: 759):

Yunanistan'ın Tezleri

1. Bu genişlikte⁴ bir hava sahasının ilanı uluslararası hukuka uygundur.
2. 1931'den 1970'lere kadar geçen süre içinde Türkiye'nin hiçbir itirazda bulunmamış olması bu durumun geçerliliğini doğrulamaktadır.

Türkiye'nin Tezleri

1. Türkiye'ye göre, 10 millik hava sahasının uluslararası hukuka uygun olup olmadığı konusundaki görüş ayrılığı 1944 Chicago Sözleşmelerinden Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi'nin 1. ve 2. maddelerinin yorumundan kaynaklanmaktadır⁵.

⁴ Yunanistan 10 mili esas almaktadır.

⁵ 1. madde, imzacı devletlerin “ülkeleri üstündeki hava sahası üzerinde tam ve münhasır hâkimiyeti haiz olduklarını” kabul ettiklerini belirttikten hemen sonra, 2. maddede “bu sözleşme anlamında bir devletin ülkesinden maksat o devletin hâkimiyeti, hükümrânlığı, himayesi veya mandası altında bulunan arazi ile ona bitişik bulunan karasularıdır” denilmektedir. Yunanistan, Chicago Sözleşmelerinin sadece kendi amaçları ile ilgili konularda hüküm getirmekte olduğunu, hava sahasını herhangi bir şekilde belirlemeye değil, yalnızca devletin toprakları ve deniz alanları üzerinde olduğu gibi hava sahası üzerinde de egemenliğini tanımaya yönelik olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla, kendi uygulamasının uluslararası hukuka aykırı olmadığını iddia etmektedir. Ayrıca karasuları genişliğinin 12 mile çıkarılması teamülü geliştikçe şimdiki sorunun ortadan kalkacağını belirtmektedir. Türkiye ise yukarıdaki maddelerin açık olarak hava sahası tanımı yaptığını ve bir devletin hava sahasını, bu devletin, karasuları dâhil, ülkesine bağlı olarak tanımladığını ileri sürmektedir. Bu bakış açısına göre, hava sahasını karasularının üzerindeki hava sahasının ötesine uzatmak mümkün değildir ve 6 millik karasularına sahip olan Yunanistan'ın 10 millik hava sahası ilan etmesi uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır.

2. Yunanistan'ın, 1931'den beri var olan bir duruma Türkiye'nin tepki göstermemesinin bu durumu kabul ettiği anlamına geleceğine ilişkin tezi de Türkiye tarafından reddedilmektedir. Türkiye, ilk olarak 1975 yılında Yunanistan'ın 10 millik hava sahasına itiraz ettiğini, çünkü daha önce bir kararname ile hava sahasını 10 mile çıkarmış olan Yunanistan'ın ilk kez 2 Haziran 1974'te bu durumun Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'ne (ICAO) bildirdiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, Yunanistan 10 millik hava sahasını uluslararası olarak ilan edince Türkiye hemen tepki göstermiştir. 15 Nisan 1975'te ICAO'ya bir teleks mesajı göndererek, Yunanistan kıyılarından 6 deniz milinin ötesindeki bölgeyi tehlikeli ilan ettiğini bildirmiştir. Ayrıca, 5 Mayıs 1975'te Yunanistan'a gönderdiği bir teleks mesajıyla da bu durum tekrarlanmış ve bu ülkeye ait sadece 6 millik bir hava sahasını tanıdığını açıklamıştır.

4.2.3.3.Krizde Karar Alıcı Faktörü

Başbakan Özal, Askeri darbenin ardından 1983 yılında sivil hayata dönüş ile beraber tek başına iktidara gelmiştir. Özal'ın dış politika yaklaşımı genel olarak pragmatik özellikler taşımaktadır. Özal'ın benimsemiş olduğu en önemli unsurlardan biri, devletler arasında ekonomiye dayalı ikili ilişkiler sağlanmaya çalışılması olmuştur. Bunun yanın sıra ülke içindeki ekonomik refahın sağlanmasını da önemsemiştir. Başka bir ifadeyle, Türkiye'nin hem iç hem de dış politikasına yönelik aldığı kararların çoğu, ekonominin iyileştirilmesi ve barışçıl söylemlerin geliştirilmesini hedeflemeye yöneliktir (Daban, 2017: 84). Bu özelliğinin bir yansıması olarak Türkiye ile Yunanistan ilişkilerine de görelî bir iyi hava hâkim olmuştur. Papandreu'nun, Türkiye ile diyalog kurmaktan geri duran tutumu karşısında, Özal'ın iki devlet arası diyalog kurma çabaları tezatlık oluşturmuş ve diyalog kurma arayışları zamanla tek taraflı bir istem halini almıştır (Aksu, 2008: 170-171). Bu iki devlet ilişkilerini geliştirmek bir yana, Yunanistan, Türkiye'yi "doğudan gelen tehlike" olarak tanımlamıştır (Oran, 2018: 110). Ercüment Yavuzalp'e göre;

Göreve başladıktan sonra dış politikada Özal'ın kafasını ağırlıklı olarak meşgul eden konulardan bir başkasının da Yunanistan ile olan ilişkilerin durumu olduğu anlaşıyordu. Bu ülke ile ilgili olarak ne zaman bir sorun gündeme gelse, o zaman Yunanistan' da iktidarda olan ve bize karşı her fırsatta hasmane tutum sergileyen Papandreu'yu kastederek, "Ercüment Bey göreceksiniz, bu adamı yola getireceğiz" diyordu. Bunu tehdit anlamında söylemiyordu. Özal'a göre ilişkileri düzeltmek için önceliği iki ülke

arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmeye vermek lazımdı. Bu sağlanırsa, maddi yararlar, siyasi sorunların çözülmesi için bir baskı unsuru teşkil edecekti. İki ülke halkı, günlük yaşamları için iyi ilişkiler içinde olmanın nimetlerini somut olarak görmüş olacaktı. Bu da, siyasi sorunların çözümü için, bugün mevcut olandan çok daha iyi bir ortam sağlayacaktı. Ben tersini düşünüyordum. Kanaatime göre iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin, karşılıklı yararların gerektirdiği düzeye erişememiş olmasındaki temel nedeninin siyasi sorunların çözilememiş olması ve bunun iki ülke ilişkilerinde yarattığı gerginlikti. Yani siyasi gerginliğin sürmesi ticari ilişkilerin gelişmesi için bir engel teşkil ediyordu. Siyasi sorunların çözilememesindeki başlıca etken ise, Yunanlıların kendi halklarına kör bir inat ve sistematik bir propaganda ile pompaladıkları ve sonra da bunu başlıca iç siyaset malzemesi yaptıkları Türk düşmanlığıydı. Siyasi uzlaşma için bu ortamın düzenlenmesi gerekiyordu. Bunun için de, Yunanistan'ın izlediği politika ile bir yere ulaşamayacağını kanıtlanmasına çalışmak ve bunu gereğinde, filen göstermek yegâne çareydi (Yavuzalp, 1996: 266-267).

Özal'ın Türkiye ile Yunanistan arasında ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirebilmek ve Papandreu'nun uzlaşmaz tutumunu dünya kamuoyuna gösterebilmek adına, Yunan vatandaşlarına uygulanan vizeyi tek taraflı olarak kaldırma kararı gibi önemli iyi niyet jestlerine karşın, ilişkilerde beklenen gelişme sağlanamamıştır (Daban, 2017: 87). Çoğunlukla ekonomik olan jestler, tarihsel ve kökleşmiş siyasal sorunları çözme konusunda ya da bu sorunları bertaraf edebilme noktasında iki devlet arasında iyi ilişkilerin kurulmasına yeterli olamamıştır.

Krizin ilk kıvılcımlarının görünmeye başladığı esnada, by-pass ameliyatı için Başbakan Özal'ın yurtdışında bulunması, Yunanistan ile alakalı olarak dış politikada bir takım farklılıklar meydana getirmiştir. Bu bağlamda, yaşanan kriz Bakanlar Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulunun almış olduğu kararlar temelinde uygulanmıştır. Ancak Milli Güvenlik Kurulunda alınmış olup ve bakanlar kurulunca da uygun bulunan kararlar, Özal'ın yaklaşımı ile farklılık oluşturduğundan bir takım görüş ayrılıkları söz konusu olmuştur. Özal gerginliğin tırmandırılmaması gerekliliğine inanırken, Dışişleri bürokrasisi ve Genelkurmay meydana gelen bu krizden kontrollü bir şekilde yapılacak tırmandırma ile daha fazla yarar sağlanabileceği görüşünde olmuştur. Kriz esnasında, Devlet Bakanı ve hükümet sözcüsü Hasan Celal Güzel, MGK'da daha önce alınan

kararlar doğrultusunda, Bern Anlaşmasının ihlal edilmesi halinde Türkiye'nin ortaya koyacağı tepki ve uygulayacağı politikanın açıklanması ve kamuoyu önünde savunulması konusunda ön planda olan isim olmuştur (Aksu, 2008: 171-172).

Diğer taraftan, hükümetin almış olduğu kararı desteklemekle birlikte, muhalefet lideri Erdal İnönü, Özal'ın kriz esnasında yurtdışında olmasını eleştirmiştir. İnönü, "Özal'ın yurt dışında bulunmasını doğru bir tutum olarak görmemiş ve başbakan derhal Türkiye'ye dönmelidir" çıkışında bulunarak, "kritik durumun önemini bu şekilde belli etmelidir, iş işten geçtikten sonra, bir çatışma çıktıktan sonra müdahale etmek daha zordur, bizim kararlı olduğumuzu başından göstermemiz gerek" (*Cumhuriyet*, 1987: 15) şeklinde ifadelerde bulunmuştur.

Bütün bunlara Yavuzalp'in şu ifadelerini de ekleyebiliriz. "Özal akıllı bir insan olduğu için dış politikada sağlıklı bir şekilde yaklaştığı örnekler de olduğunu teslim etmek gerekir. Sismik araştırmalar için Piri Reis gemisinin Ege Denizi'ne gönderilme kararını Yunanistan'la bizi bir savaş eşiğine getiren kriz sırasında hasta yatağında vermesi ve tehlikeli bir gelişmeyi önleyen isabetli müdahaleler yapması tek başına bile bunun için yeterli örnektir." Ancak başka konularda ciddi bir meziyet olan ve Özal'da ziyadesiyle bulunan atılganlık, aşırı cesaret, aktif olmak gibi özelliklerin dış politika konusunda sağlıklı kararlar için bir dezavantaj oluşturduğu düşünüldüğünde, Özal'ın dış sorunlara karşı yaklaşımı, en azından her zaman güven vermemiş, hatta bu konularda almış olduğu inisiyatifler, kimi zaman endişe meydana getirmiştir (Yavuzalp, 1996: 269).

4.2.3.4. Krize Özgü Zorlayıcı Diplomasi Stratejisi

1973 yılında Türkiye'nin istemi, kıta sahanlığı paylaşımı konusunda Yunanistan gibi Türkiye'nin de bu alanlarda hak sahibi olduğunu kabul ettirmek ve Yunanistan'ın ulusal karasuları sınırlarının dışında faaliyet gösterdiği petrol aramalarının durdurulmasını sağlamaya yönelik olmuştur (Balık, 2018: 90).

Türkiye, istemini kuvvet kullanma tehdidine dayandırarak, Yunanistan'ı bu sorunun diplomasi ile çözülmesi gerekliliğine yönlendirmeye çalıştığı esnada diğer krizler ile kıyaslandığında bu krizde çok daha sınırlı bir kuvvet kullanma tehdidinde bulunmuş olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Ege Denizine göndermiş olduğu Çandarlı ve Sismik I gemileri üstlenmiş oldukları özel amaç gereği Türkiye'nin Ege Denizinde hak iddiasının olduğunu Yunanistan'a kabul ettirmek açısından çok önemli bir değere sahip olmuştur. Ege'ye gönderilen gemiler, görev esnasında Yunanistan'ın olası bir

askeri güç kullanmasına ya da engellemesine karşı Deniz Kuvvetleri Komutanlığının savaş gemileri eşliğinde görevini yapmıştır. Bu da, Türkiye'nin hak iddiasını gerekirse güç kullanarak devam edeceği anlamına gelmiştir. 1976 Bern Anlaşması ile iki devlet arasında oluşturulan mutabakatın, daha sonra Yunanistan tarafından geçersiz olduğu ifade edilerek uygulanmamak istenmesi üzerine Türkiye, 1987 krizi esnasında Yunanistan'ın fiili durum meydana getirmek suretiyle Ege Denzinde petrol arama faaliyetlerine başlaması halinin Bern Anlaşmasına aykırı olduğunu belirtmiştir. Buna karşılık olarak da durumu dengelemek adına bu bölgeye araştırma gemilerini gönderme kararını almış ve ancak Yunanistan'ın karasularında kalması halinde Türkiye'nin gemilerinin de kendi karasularında kalacağını belirtmiştir (Şihmantepe, 2015)

1987 krizi esnasında Yunanistan'ın eylem ve açıklamalarından anlaşılacağı üzere, statükonun değiştirilmesine yönelik adımlar atması söz konusu olmuştur. Zorlayıcı diplomasi stratejisi açısından Türkiye'nin statükoyu korumak ve tekrardan işlerlikli hale getirme çabaları, kuvvet kullanım tehdidini üstü kapalı veya sınırlı şekilde hissettirmiş olsa bile gücün diğer unsurlarıyla desteklenmiş zorlayıcı diplomasi uygulaması örneği olarak değerlendirilebilmektedir. Zaten, 1987 krizi esnasında, Türkiye'nin söylem ile eylem arasındaki tutarlılığı bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Bu manada, Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Yalım Eralp'in, Türkiye'nin tavrını ifade eden açıklamaları *Reuters* vasıtasıyla uluslararası kamuoyuna şu şekilde duyurulmuştur:

“Yunanistan'ın karasuları dışında petrol arama faaliyetlerine başlayacak olması, iki devlet arasında kıta sahanlığı hususunda anlaşma yapılan dek, olumsuz davranışlardan kaçınmalarını öngören 1976 Bern Anlaşmasının ihlal edilmesi” manası taşımaktadır. “Türkiye, bugüne değin yüksek hassasiyet ile Bern Anlaşmasına uyarak kıta sahanlığı ile ilgili olumsuz faaliyetlerden kaçınmıştır. Yunanistan da bu konudaki ihlallerini sonlandırmalıdır. Aksi takdirde Türkiye, Ege Denzindeki haklarını ve menfaatlerini korumak adına gerekli olan her şeyi yapacaktır” (Şener, 2013: 489).

Papandreu'nun Türkiye ile olan ilişkilerde takip ettiği katı ve sert tutumlu dış politikası 1987 krizi esnasında iki devlet arasında krizin tırmanmasına sebep olmuş, bu durum Yunanistan'ın söylemlerinden ve eylemlerinden geri adım atmasını zora sokmuştur. Ancak, başlangıçta Bern Anlaşmasını geçersiz kabul eden ve petrol arama faaliyetlerine devam edeceği yönünde açıklamalarda bulunan Yunanistan, Türkiye'nin

ortaya koyduğu net ve kararlı duruş üzerine geri adım atarak Türkiye'nin istemini yerine getirmek durumunda kalmıştır (*Cumhuriyet*, 1987).

Bu kriz esnasında Türkiye'nin uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasi stratejisi, Yunanistan'a geri adım attırmış, katı ve sert yaklaşımını makul seviyelere çekmiştir. Papandreu'nun "Türk tehdidi" söylemi 1987 krizi esnasında halkta büyük bir panik havasının oluşmasına yol açmış, bununla beraber Türk-Yunan asimetrik güç dengesi yine tersine çevrilmeye çabalanmıştır (oocities.org, 2020)

Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreteri Tuğgeneral Güven Ergenç'in, "Sismik I gemisinin Ege'ye açılacağını ve milli hak ve menfaatlerimizi korumak üzere Türk Silahlı Kuvvetlerimizin Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri ile müteyakkız durumuna getirilmesi ve ayrıca donanmaya ait gemilerin koruyacağı Sismik I'e tecavüzün 'harp nedeni' sayılacağı" (Aksu, 2008: 176) ifadeleri, Türkiye'nin istem ve kararlılığını artırıcı bir eylem olmuştur.

Stratejinin Temeli

Türkiye'nin, 1987 Ege kıta sahanlığı krizi esnasında Yunanistan'ın statükoyu tek taraflı değiştirme faaliyetleri içinde olmasına yönelik ortaya koymuş olduğu tepki ve takip ettiği politika, zorlayıcı diplomasi stratejisi açısından genel manada başarılı bir örnek teşkil etmektedir.

Şubat 1987'de, Yunanistan tarafından lisans verilen özel bir uluslararası konsorsiyum, Mart 1987 sonlarında Ege Denizindeki tartışmalı sularda petrol arama ve sondaj çalışmalarına başlama niyetini açıklamıştır. Yunanistan konsorsiyumundan sondaj planlarını ertelemesini istemiş ve Şubat 1987'de konsorsiyumun hisselerinin çoğunluğunu satın alma yetkisi veren bir yasa tasarısını Yunan Parlamentosuna sunmuştur. Yunanistan Başbakanı ve Yunanistan Sanayi ve Enerji Bakanı, satın alma amacının konsorsiyumun yatırımını kamulaştırmak değil, ulusal önem ve güvenlik alanlarında bulunan ulusal kaynakları korumak olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca yetkililer, konsorsiyumun kontrolünün Yunan hükümetine "nasıl, ne zaman ve nerede" faaliyette bulunacağına karar verme olanağı sağlayacağını da iddia etmişlerdir. Türk yetkililer, Yunanistan'ın petrol arama ve sondaj faaliyetlerine devam etme niyeti taşıdığını iddia etmişlerdir (Georgopoulos, 1988: 88-126). Türkiye, karşı hamle olarak Ege Denizinde TPAO'ya petrol arama ruhsatı verme prosedürlerini başlatmış ve Mart 1987'de Yunan Taşoz (Thassos) adasındaki uluslararası sulara bir oşinografik

araştırma gemisi olan Piri Reis'i göndererek bilimsel araştırma yapmaya başlamıştır. Yunanistan'ın tepkisi hiç gecikmeden hızlıca gelmiş ve Türk gemisine Yunan askeri uçakları tarafından Ege Denizi üzerinde taciz uçuşları yapılmıştır. Yeni lisansların Resmi Gazete'de yayınlanmasının ardından Sismik-I araştırmalar için Ege'ye doğru yola çıkmıştır (Kariotis, 1997: 164).

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 2. maddesi uyarınca kıyı devleti, “kıta sahanlığı alanları üzerinde münhasır egemen haklara sahiptir”. Yunanistan bu maddeye dayanarak, müsaadesi olmadan diğer devletlerin bahsi geçen sahalarda araştırma ve işletme faaliyetlerinde bulunamayacaklarını ve bundan sebep de Türkiye'nin bu sahalara ilişkin vermiş olduğu ruhsatların hukuka aykırı nitelikte olduğunu ve geçerliliğinin olmadığını öne sürmüştür. Bu bağlamda Türkiye'nin Ege kıta sahanlığı içerisinde sismik araştırma faaliyetleri yürütmesi Yunanistan'ın özel isteğine bağlı olduğu iddia edilmiştir⁶ (Kuran, 2020: 245). Ancak bu ilgili kıyı devletinin, denizleri kendi egemenliği altına almak suretiyle bu alanlarla ilgili tüm tasarruf haklarına sahip olduğu ve keyfi kararlarda bulunacağı anlamı taşımaz. Ege Denizinde, iki devlet arasında henüz sınırlandırma anlaşması yapılmamış olan ortak bir denizdir. Yunanistan'ın “kendine özgü yöntemlerle sınırları belirleyip bütün Ege kıta sahanlığına sahip olma teşebbüsleri hukuki dayanaktan yoksundur”. Bu nedenle, Yunanistan'ın tek taraflı almış olduğu kararlar Türkiye'nin Ege Denizi kıta sahanlığı haklarını ortadan kaldıramayacaktır (Kuran, 2020: 246).

Ege Denizi kıta sahanlığı paylaşımı iki devlet için de adeta bir egemenlik paylaşımı niteliğindedir. Bundan dolayı iki devlet de bu konuda en üst seviyede hassasiyet göstermiştir. Bu nedenle yukarıda açıklanmaya çalışılan Yunanistan'ın eylemlerine yönelik olarak ve hukuksal dayanak ile Türkiye'nin yaklaşımı, araştırma gemilerinin ulusal karasuları dışında gerçekleştirecekleri bilimsel araştırmaların, petrol arama ve sondaj faaliyetlerinin bu devletlerin münhasır egemen haklarına karşı bir tehdit unsuru olacağı yönünde olmuştur. Fiili durum da bu gibi faaliyetlerin hak ihlali olacağını

⁶ Değerlendirme: “Bu görüş ilke olarak doğrudur. Gerçekten de, 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin ikinci maddesinin 3. fıkrasında, kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki haklarının, herhangi bir özel tebliğ ya da fiili işgale bağlı olmadığı belirtilmiştir”. Aynı şekilde 1982 Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesi 77. madde 3. fıkra da belirtilmiştir (Kuran, 2020: 245).

açıkça ortaya koymaktadır. Bunun sonucu olarak da, Ege’de henüz paylaşımın yapılmadığı ve her iki devletin de hak iddiasında bulunduğu bu denizde, böylesi bir faaliyet, peşinden askeri bir çatışma getirebilir ve sonrasında topyekûn bir çatışmaya dönüşebilirdi. Buna bir önlem olarak, her iki devlet de topyekûn bir savaşa sebebiyet verecek girişimlerden kaçınmak adına Bern Anlaşması ile yükümlü olmuşlardır. Ancak bu krize neden olan gelişmelere bakıldığında Yunanistan’ın Bern Anlaşmasının yüklediği sorumluluklardan sıyrılmaya çalıştığı görülmektedir. Buna karşılık Türkiye’nin gayesi ise Yunanistan’ın Bern Anlaşması yükümlüklerini yerine getirmesini ve bu anlaşmanın hala geçerli olduğunu kabul etmesini sağlamak olmuştur.

İsteme Karar Vermek

Türkiye’nin uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasideki istemin amacı, Yunanistan’ın fiili durum oluşturma girişimlerine son verilmesidir. Bu istemin dayanak noktasını oluşturan statüko ise 1976 yılında iki devlet tarafından mutabık kalınan Bern Anlaşması olmaktadır. Türkiye, Yunanistan’a vermiş olduğu notalarda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 395 (1976) sayılı kararına uyulmasını ve Bern Anlaşmasının geçerliğinin kabul edilmesini talep etmiştir (Gündüz, 1983: 11-23). Bu istem, Türkiye’nin kuvvet kullanma tehdidine dayalı bir istem değildir. Türkiye bu noktada kuvvet kullanma tehdidini açıkça vurgulamamıştır.

Yunanistan, Bern Anlaşması hükümlerine aykırı bir şekilde karasuları dışındaki bir sahada petrol arama ve sondaj faaliyetlerine başlayacağını açıklamış, yapmış olduğu bu açıklamalarla ilgili olarak diplomatik görüşmeler esnasında da bu doğrultuda kararlılık ifade etmiştir. Ayrıca Bern Anlaşmasının geçersiz olduğunu belirtmiştir. Yunanistan’ın bu yaklaşımları Türkiye açısından statüko ihlali olarak kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye, Yunanistan’dan esas olarak iki istemi yerine getirmesini talep etmiştir; Yunanistan’ın 6 millik ulusal karasuları dışında kalan uluslararası sularda gerçekleştireceği petrol arama ve sondaj faaliyetlerine son vermesi ve Bern Anlaşmasının iki devlet arasında hala yürürlükte olduğunun kabul edilmesi. Bu istemler verilen nota ile Yunanistan’a bildirilmiş ve ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne gönderilen mektupta da açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca, Yunanistan’ın bu istemleri yerine getirmediği takdirde anlaşmazlığın tırmanabileceği vurgusu yapılmıştır (Şihmantepe, 2015).

Özal, Yunanistan petrol arama ve sondaj faaliyetlerinden kaçınmadığı sürece, Türkiye, Ege Denizinde araştırma faaliyetleri yürütmeye devam edeceğini açıklamış, ancak Yunanistan bu faaliyetleri kara sularının dışında yapmaktan kaçınırsa, Türkiye de karasularının ötesine geçmeyecektir demiştir (Kariotis, 1997: 164-165).

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirmek

Krizin çeşitli evrelerinde Türkiye'nin kıta sahanlığı politikasında zayıflığa yol açabilecek bir davranış sergilenmemiş, aksine gerek sivil gerekse askeri bürokrasinin gelişmeler karşısında duyarlı davrandıkları görülmüştür. Dolayısıyla bir yandan diplomatik usuller harekete geçirilerek Yunanistan'ın eylemi durdurulmaya çalışılmış, diğer yandan da kararlılık ve inandırıcılığı gösterecek eylemlere başvurulmuştur.

Yaşanan gelişmeler karşısında aciliyet ve zorunluluk hissi meydana getirmek bağlamında Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı'na danıştıktan sonra 1 Mart'ta Yunanistan'a nota göndermiştir. Bu notada Yunanistan'ın Bern Anlaşmasına uymayarak Ege Denizinin anlaşmaya varılmamış sahalarında petrol arama ve sondaj faaliyetlerine başlaması halinde Türkiye'nin buna misillemede bulunacağı ifade edilmiştir. İlk başta Yunanistan bu notaya rağmen yaklaşımını değiştirmemiş ve bir adım daha ileri giderek 19 Mart'ta tüm Yunan Kuvvetlerinin Ege Denizinde tatbikat yapacağını ilan etmiştir. 25 Mart'ta Milli Güvenlik Kurulunda Sismik I araştırma gemisinin Ege Denzine çıkarılmasına yönelik tavsiye kararı alınmış ve Bakanlar Kurulu da bu kararı kabul etmiştir. Bu karar ile TPAO'ya Ege Denizinde petrol arama ruhsat verilmiştir. Yunanistan'ın haksız tutumuna protesto olarak 26 Mart'ta Sismik I araştırma gemisi 11 yıldan sonra ilk kez Türk karasuları dışına çıkmıştır. 26 Mart günü hem Türk hem de Yunan silahlı kuvvetleri alarm durumuna geçirilmiştir (Oran, 2018: 113).

Gelişmeler üzerine Ege Denizinde yaşanan bu gerilimler ve çatışma olasılığı Amerika Birleşik Devletleri'ni ve NATO üyesi devletleri rahatsız etmiş, İngiltere arabuluculuk yapmaya çalışmıştır. Özal'ın, Yunanistan'ın geri adım atmaması durumunda Türkiye'nin de kesinlikle geri adım atmayacağı şeklindeki yaklaşımdan sonra Yunanistan'dan olumlu bir açıklama yapılmıştır. Bu gelişmeden sonra Yunanistan'dan, Türkiye bizim tutumumuzu yanlış anlamıştır şeklinde açıklama yapılmış ve yumuşama yaşanmıştır (Oran, 2018: 113).

Yaptırıma Karar Vermek

Türkiye'de krizi yönetenlerin bir kısmı, iki devlet arasında oluşabilecek sıcak bir çatışma olasılığına karşı hazırlıklıdır ve bu durumun Yunanistan'a ders verme niteliğinde bir fırsat olduğunu kanısındadır. Atina Büyükelçisi Akıman da kriz esnasında Yunanistan üzerinde meydana getirilecek bir baskı ile müzakereye oturtulacağı görüşündedir. Özal ve yakın çevresi dışında pek çok kişi Yunanistan ile olan ilişkilerde Türkiye'nin kararlılığını koruması gerektiğini, bu kriz esnasında kuvvet kullanımı tehdidinde bulunmanın faydalı olacağını düşünmektedir (Özkök, 1994).

Türkiye'nin temel yaklaşımı, "Yunanistan kendi karasularında kaldığı sürece Türkiye de araştırmalarını kendi ulusal karasularında sürdürecektir" şeklindedir. Aksi halde Türkiye de Yunanistan'ın yapmaya çalıştığı gibi uluslararası sularda araştırma ve sondaj faaliyetlerine başlayabilecektir (Kariotis, 1997: 164-165). Türkiye TPAO'ya Ege Denizinde Yunan adalarını çevreleyecek şekilde geniş bir alanda arama ruhsatları vermiştir. Yapılacak olan olası faaliyetler esnasında ruhsat alanları kasten kesiştirilmiş olabilir (Anastasakis, 2009: 303). Türkiye'nin böyle bir faaliyette bulunması durumunda, Yunanistan'ın askeri kuvvetleri Türkiye'nin gemilerine müdahalede bulunmaya kalkışması, yaşanan krizi savaşa dönüştürecek bir hamle olacağından, böyle bir durumda savaşı başlatma inisiyatifi Yunanistan'a yüklenmiş olacaktır. Yunanistan, krizin çeşitli aşamalarında yapmış olduğu gerginliği tırmandırma eylemleri ve üst perdeden yaptığı açıklamaları ile bunları uygulamaya sokma sorumluluğu ile karşı karşıya bırakılmış ve Yunanistan'ın kararlılığı sınanmıştır. Sonuç olarak ise Yunanistan'ın söylemlerindeki kararlılığını eylemlerinde gösteremediği ve geri adım atmak zorunda kaldığı görülmüştür.

İstemin Gerçekleşmesine Katkı Sağlama Adına Öngörülen Teşvikler

Türkiye, Yunanistan'dan 1976 yılında yapılan Bern Anlaşması bağlamında mevcut durumun korunmasını ve iki devlet arasında bu konuların iyi niyet çerçevesinde, müzakere edilerek çözülmesini talep etmiştir. Bu şekilde bakıldığında ortada mutabık kalınan Bern Anlaşmasının varlığı göz önünde bulundurulduğunda esasen bu bir ön koşul olarak değerlendirilmeyebilir. Lord Carrington, NATO büyükelçileri toplantısında her iki tarafa da iyi niyet çağrısı yapmış, anlaşmazlığı çözmek için çaba gösterilmesini tavsiye etmiştir (*Los Angeles Times*, 2020).

Türkiye, zorlayıcı diplomasinin etkisini, kuvvet kullanma seçeneğini sınırlı tutarak daha çok söylem üzerine kurgulamıştır. Türkiye ve Yunanistan arasındaki askeri güç dengesinin Türkiye lehine ağır basmasının caydırıcı ve zorlayıcı manada oldukça etkili olduğu söylenebilmektedir. Sonuç olarak diplomatik kanalların her daim açık bırakıldığı, istemin Bern Anlaşmasına uyulması gerekliliği gibi makul olması açıklıkla ifade edilmiştir. Mevcut durumun devamı durumunda zaten herhangi bir gerilimin olmayacağı vurgusu yapılmıştır. Türkiye'nin ortaya koymuş olduğu bu makul yaklaşım ve duruşundaki kararlılık, Türkiye ile Yunanistan arasında arabulmaya çaba gösteren devletlerin de işini kolaylaştırmıştır.

4.2.3.5. Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasinin Uygulanacağına Karar Vermek

Türkiye'nin kriz esnasında uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasi *zımni ultimat* ile *dene ve gör* varyasyonları olmuştur. Bu kriz esnasında yaşananlar göz önünde tutulduğunda, Türkiye ile Yunanistan arasında oyun teorisinin bir türü olan *korkak tavuk* oyunu oynandığı görülmektedir. Türkiye uygulamaya koyduğu önlemlerin, meydana getirdiği etkiyi gözlemlene bağlamında *dene ve gör* seçeneğinin sunmuş olduğu esneklikten faydalanmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye, tek taraflı fiili durum oluşturma girişimlerine sessiz kalınmayacağına işaret etmiş ve caydırıcı etki meydana getirmiştir. Buna ek olarak da ihlal niteliği taşıyan ifadelerden ve eylemlerden vazgeçilmesini sağlanmıştır. Türkiye, söylem anlamında *zımni ultimat* uygularken, eylem anlamında ise kararlı duruşu ile *dene ve gör* stratejisinden faydalanmıştır. Türkiye, isteminin karşılanması için herhangi bir zaman aralığı belirtmemişse de Yunanistan bunu petrol arama ve sondaj faaliyetleri için ilan ettiği 28 Mart tarihi olarak algılamıştır.

4.2.3.6. Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair

Argümanlar

Papandreu'nun 1981'de iktidara gelişinden 1987 krizine kadarki zaman diliminde uygulamış olduğu politika sert, katı ve uzlaşmaz bir tavır içeren nitelikler taşımıştır. İktidara geldikten sonra “Türk tehdidi” söylemini öne çıkarmış, Türk yöneticileri “şoven” ve “yayılmacı” olarak nitelendirmiş, Türkiye'de tepki çekecek ifadelerde bulunarak her fırsatta “doğudan gelen tehdit” olarak Türkiye'yi düşman olarak hedefe almıştır. Özal, Papandreu'nun bu davranışlarını, iç politikada tribünlere oynamak olarak değerlendirmiştir. Papandreu'nun Türkiye konusunda diyaloga kapalı bir karar

alıcı görüntüsü sergilemesi, Türkiye'nin ilişkileri geliştirme ve diyalog çağrılarına bazı ön koşullar sunarak mani olması, Türkiye'de Papandreu iktidarda olduğu sürece ilişkilerin geliştirilmesinin mümkün olmayacağı kanaatini ortaya çıkarmıştır (Oran, 2018: 110).

Bu krizde, Yunanistan'ın ulusal kamuoyunda uzun yıllar Türkiye için “saldırgan, toprak talep eden, tehditkâr bir ülkedir” şeklinde ortamı terörize eden açıklamalarla diyalog imkânını ortadan kaldıran Papandreu, Türkiye için sarf etmiş olduğu “saldırgan, toprak talep eden, tehditkâr bir ülkedir” pozisyonuna kendisi düşmüştür.

4.2.3.7. Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak

Krizin gündemde olduğu zaman diliminde Türkiye, çok yönlü önemli gelişmeleri politik gündeminde yaşamaktaydı. Bunlar (Aksu, 2008: 184);

1. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET), üyelik başvurusu için hazırlık çalışmaları yürütmektedir.
2. Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlıklara yönelik uygulanan asimilasyon ve göçe zorlama politikası dolayısıyla Türkiye ile Bulgaristan arasında gerginlikler yaşanmaktadır.
3. İç politikada Türkiye'nin gündemini meşgul eden, ayrılıkçı terör ve Ermeni sorunları mevcuttur.
4. Amerika Birleşik Devletleri ile Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmasının uzatılmasına ilişkin pazarlıklar sürmekte, yardım Kıbrıs ve Ermeni sorunu ekseninde şartlara bağlanmaya çalışılmaktadır.
5. Başbakan Turgut Özal sağlık sorunları dolayısıyla uzun süreler yurt dışında bulunmakta ve tedavisi ile uğraşmaktadır.

Türkiye'nin sorunlu bir dönem yaşaması gerçeğinden yola çıkarak bu etkenler Yunanistan'ın hareket noktasını oluşturmuştur diyebilmekteyiz. Yunanistan, Türkiye'nin Ege Denizindeki ulusal menfaatlerini korumak adına saldırgan bir tutum ortaya koyacağını, böylesi bir durumun da Türkiye'nin uluslararası ortamdaki saygınlığına zarar vereceğini, dolayısıyla da Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yapacak olduğu başvurunun olumsuz sonuçlanacağını düşünerek kontrollü bir kriz meydana getirmeye çalışmıştır.

Ancak, Türkiye'nin, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yapacak olduğu başvuru yüzünden Ege Denizindeki hukuksuzluğa tepki göstermemesi durumu olmamıştır. Diğer taraftan Özal'ın böyle bir hassasiyeti taşıdığını da söylemek mümkündür. Sonuç olarak Özal böyle bir hassasiyet gösterecekse de yurt dışında olması dolayısıyla Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay bürokrasisinin etkin oluşu kararlılık ve uygulananların dışında bir düşünceye ihtimal vermemiştir.

4.2.3.8. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinde Başarının Belirleyenleri

Amacın Netliği

Krizin belirmesiyle beraber Türkiye, Ege Denizindeki Türk-Yunan dengesinin önemine ve bu dengenin bozulmasına yönelik eylemlere karşı hassasiyetini yapmış olduğu resmi açıklamalar ile ifade etmiş ve bu ifadeler aynı zamanda Türkiye'nin temel tezlerini yansıtan türden ifadeler olmuştur.

Bern Anlaşmasına göre iki devlet, kıta sahanlığı konusunda anlaşmıyaya kadar, Ege Denizi kıta sahanlığı ile alakalı tek taraflı bir eylemde ya da faaliyette bulunmama ve “kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili karşılıklı rızalara dayalı bir anlaşmaya ulaşmak için görüşmelerin samimi, ayrıntılı ve güven içerisinde bir yaklaşımla yapılması” hususunda anlaşmışlardı (Sönmezoğlu, 2000: 248). Bern Anlaşması iki devlet arasında bir statüko meydana getirmiş ve devletlerin fiili durum oluşturmayacağı yönünde güvence oluşturulmuştur. Yunanistan, 1987 Ege kıta sahanlığı krizinde fiili durum oluşturma girişimlerinde bulunarak anlaşmaya varılmayan alanlarda petrol arama ve sondaj faaliyetlerine başlayacağını ilan etmiş ve 1976 Bern Anlaşmasının da geçerliliğini yitirdiğini eklemiştir (Oran, 2018: 111).

Bütün bunlara karşılık olarak Türkiye amacını çok net bir şekilde açıklamış ve yorumlanması ve anlaşılması hiç zor olmayacak bir şekilde ortaya koymuştur. Bu kriz esnasında Türkiye, Bern Anlaşmasına aykırı bir şekilde petrol arama ve sondaj faaliyetlerinde bulunulması durumunda kendisinin mütekabiliyet esasına göre davranacağını ve iki devlet arasında kıta sahanlığı anlaşması yapılmıyaya kadar 1976 Bern Anlaşmasının öngördüğü statükonun koruması konusuna sıkı sıkıya bağlı kalacağını Yunanistan'a göstermek istemiştir.

Motivasyonun Gücü

1987 Ege Denizi kıta sahanlığı krizi esnasında siyasilerin ve askeri bürokrasinin Yunanistan'ın fiili ihlalde bulunması durumunda buna karşılık olarak sert bir tepki

verilmesi hususunda hemfikir olduğu görölmektedir. Ortaya konulmak istenen tepkinin şekli ve şiddeti ile alakalı olarak Özal ile Dışışleri Bakanlığı ve askeri bürokrasi farklı yaklaşımlar içinde bulunmuşlarsa da bu durum motivasyonun gücünü, istemin inandırıcılığını ve gösterilen kararlılığı etkileyecek türde bir olumsuzluk meydana getirmemiştir. Bu doğrultuda kararlı bir zorlayıcı diplomasi örneği uygulanabilmiştir.

Motivasyonu güçlü kılan en önemli unsurlardan birisi de bu deniz ile alakalı olarak bir sınırlandırma anlaşmasının yapılmamış olması ve Yunanistan her ne kadar hükümsüz olarak görse de Bern Anlaşmasının varlığı olmuştur. Ayrıca Türkiye de karar alıcıların Yunanistan'ın eylemlerine karşı göstermiş olduğu davranış, ulusal kamuoyundan, basından ve muhalefetten de destek almış, bu da motivasyonun gücünü artıran bir başka önemli unsur olmuştur. Sonuç olarak bu kriz esnasında Türkiye'nin güçlü bir motivasyona sahip olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Motivasyonun Asimetrisi

Kriz esnasında Türkiye'nin istemlerini ifade etme şekli ve bunları eylemleri ile güçlendirmesi, Yunanistan'ın Ege Denizinde statükoyu tek taraflı değiştirme çabalarına tepkisiz kalamayacağını ortaya koymuştur. Yunanistan'ın kriz boyunca oluşturmak istediği fiili durum çabalarının devamlılığına dair kararlılık gösteren davranışlarda bulunmakta zorlandığı görölmüştür. Zorlayıcı diplomasi stratejisi bağlamında ise Türkiye'nin kararlılığını sınamamış, istemine direnememiştir.

Bunlara ek olarak, Yunanistan'da halkın olası bir savaş durumuna yönelik korkuya kapıldığı, bu ihtimal üzerine gıda maddesi stoklamaya çalıştıkları ve daha güvenli olduğunu düşündükleri alanlara taşındıkları yönünde basında çıkan haberler Yunan hükümetinin eleştirilmesine ortam oluşturmuştur (Aksu, 2008: 187). Bu durum Yunanistan'ın motivasyonunu ciddi manada düşürücü etki meydana getirmiştir.

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirme

Türkiye isteme uyma zorunluluğunu sınırlı kuvvet kullanma tehdidinde dayandırmıştır. Yunanistan'ın Bern Anlaşmasını geçersiz saydığı yönündeki açıklaması ve Taşoz Adası'nın karasuları dışındaki alanlarda petrol arama ve sondaj faaliyetlerinde bulunacağına yönelik eylem planları sonrası Türkiye sert tepki göstermiş ve karşı hamlede bulunmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin Sismik I' i Ege Denizine göndermesi, Deniz Kuvvetlerinin gemilerinin Sismik I' e eskortluk etmesi (*Los Angeles Times*,

2020), Türk Silahlı Kuvvetlerinde izinlerin iptal edilmesi, Karadeniz’de tatbikat yapmakta olan Deniz Kuvvetlerinin bazı gemilerinin Ege Denizine yönlendirilmesi ve Genel Kurmay Başkanlığı Sekreterinin bizzat kendisinin yapmış olduğu basın açıklamaları (Aksu, 2008: 188) gibi kararlı eylemler aciliyet ve zorunluluk hissi meydana getirme noktasında önem teşkil etmiştir.

Liderlik Gücü

Bu kriz esnasında liderlik konusu akıllarda soru işareti uyandıracak olsa da sonuç itibariyle güçlü liderlik sergilendiğini söylemek mümkündür. Krizin ortaya çıkarmış olduğu tehdit algısı, yurt dışındaki Başbakan Özal ile Türkiye’deki karar alıcılar tarafından farklı şekillerde algılanmıştır. Bu farklılık, Özal’ın pragmatik yaklaşımı ile Ankara’daki karar alıcıların farklı değerler ve öncelikler yaklaşımı farkı olmuştur. Askeri bürokrasinin de etkisiyle istemin ifade edilme tarzı, ciddi önlemler alma ve kararlı tutum gösterme safhasında net bir duruş sergilenmiştir. Krizin atlatılması safhasında ise Özal, gerilimi azaltacak ve tırmanmayı durduracak yönde yapmış olduğu açıklamalar ile bu duruşunu etkin bir şekilde göstermiştir. Özal’ın ortamın yumuşamasına olanak sağlayacak tarzdaki yaklaşımı da Yunanistan’ın krizin atlatılması safhasında geri adım atmasını kolaylaştıracak bir unsur olmuştur.

Özal ile Ankara’daki karar alıcılar arasındaki tutum farkı bilerek ve istenerek tercih edilmiş de olabilir. Türkiye dene ve gör stratejisini bu sayede daha etkin bir şekilde kullanmıştır diyebiliriz.

Ulusal Destek

1987 Ege Denizi kıta sahanlığı krizi esnasında, Türk hükümetinin Ege Denizinde Yunanistan tarafından ulusal hak ve menfaatlerin ihlali durumuna tepkisiz kalmamayacağı ve gerekirse kuvvet kullanımında bulunulabileceği yönünde görüş beyan etmesi hem medya hem de muhalefet tarafından yüksek oranda destek görmüştür.

Hükümetin bu kriz ile alakalı kararlarını desteklemekle birlikte, Erdal İnönü’nün bir çıkışı olmuştur. Erdal İnönü, Özal’ın kriz esnasında yurt dışında olmasının doğru olmadığını, Türkiye’ye dönerek “kritik durumun önemini bu şekilde belli etmesi gerektiğini, iş işten geçtikten sonra, bir çatışma çıktıktan sonra müdahale etmenin daha zor olacağını, bizim kararlı olduğumuzu başından göstermemiz gerektiğini” ifade

etmiş ve bu ifadeler de zaten destek verdiğinin, konuyu ciddi biçimde önemsedığının göstergesi olmuştur.

Sonuç olarak, genel manada değerlendirildiğinde bu kriz esnasında Türk karar alıcıların zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulanması aşamasında güçlü bir inandırıcılık ve kararlılık davranışı sergilemesinin ortaya konmasını sağlayacak derecede bir ulusal desteğe sahip olduğu görülmektedir.

Uluslararası Destek

Türkiye'nin bu kriz esnasında uluslararası kamuoyuna açık bir şekilde yaptığı bildirimlerde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 295 sayılı kararına ve iki devlet arasında yapılmış olan 1976 Bern Anlaşmasına atıfta bulunması, statükonun devamından yana olan bir Türkiye görüntüsü algısı oluşturmuştur. Buradan hareketle Yunanistan'ın Ege Denizinde fiili durum meydana getirerek statükoyu değiştirme girişimleri dolayısıyla kriz yaşandığı uluslararası ortamda anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çaba, krizin atlatılabilmesi için gerekli olan şartların uluslararası aktörlere yönelik bilgi aktarılmasını kolaylaştırmıştır. Bu da Yunanistan'ın geri adım atmasına uygun bir ortam oluşturmakla birlikte Türkiye'nin isteminin meşru olduğunu gözler önüne sermiştir.

Bunların birer sonucu olarak da Amerika Birleşik Devletleri ve NATO gözetiminde yürütülmeye çalışılan arabuluculuk faaliyetlerinde Türkiye'nin meşru istemlerini göz önünde tutan çözümler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tırmandırma Korkusu Meydana Getirme

Yunanistan'ın fiili durum oluşturma girişimlerine ve kullanmış olduğu ifadelere yönelik olarak Türkiye'nin göstermiş olduğu tepki, kararlı duruş ve bu kararlılığı destekleyecek nitelikte almış olduğu askeri eylemler, Yunanistan üzerinde tırmanma korkusu meydana getirmiştir. Oluşan bu tırmanma korkusuna Yunanistan'ın kendisi de katkı sağlamıştır. Şöyle ki, Yunanistan'ın krize yaklaşımındaki önemin boyutundan dolayı Türkiye'nin atmış olduğu adımları kendisine ulusal bir tehdit olarak algılamış ve ulusal kamuoyunu da bu bağlamda şekillendirmiş, bu da Yunanistan hükümetinin hareket kabiliyetini daraltmıştır. Kısıtlı hareket kabiliyeti de devamında kontrollü bir tırmanmanın kritik eşiğinin aşılabilmesi konusunda ciddi endişeler meydana getirmiştir.

Krizin Kesin Çözüm Şartlarına İlişkin Netlik

Krize sebebiyet veren olayların nasıl algılandığı, gösterilecek olan tepkiyi ve diğer devletten ne gibi bir istemde bulunulacağını önemli ölçüde biçimlendiren bir unsurdur. Yunanistan, meydana getirmiş olduğu fiili durumu, söylemleri ile de meşrulaştırmaya gayret göstermiş, bu da Türkiye'nin tehdit algısını biçimlendirmiştir. Buna bağlı olarak gösterilecek tepki, uygulamaya konan diplomasinin kuvvetle desteklenmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin yerine getirilmesini talep ettiği husus, Yunanistan'ın ortaya çıkarmış olduğu fiili durumu sonlandırması ve 1976 Bern Anlaşmasına sadık kalınmasıdır. Yunanistan Ege Denizinde kendi karasuları haricinde kalan sahalarda petrol arama ve sondaj faaliyetlerine girişmediği takdirde Türkiye de kendi karasuları haricinde böyle bir girişimde zaten bulunmayacaktır. Aksi durumda mütekabiliyet esasına göre davranılacaktır.

“Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 395 sayılı kararı ve 1976 tarihli Bern Anlaşması, tarafların Ege Denizi'nde karasuları dışında bu tür faaliyetlerde bulunmamalarını hükme bağlamaktadır. Ayrıca taraflar arasında uzlaşma zemini yaratılabilmesi için dostane ilişkilerin ve diyalog sürecinin başlatılmasını karara bağlanmaktadır” (Gürel, 2018: 148). Bu durum zaten Türkiye'nin istemiyle birebir örtüşmektedir. Sonuç olarak Türkiye'nin krizi tırmandırma gerekliliği ortadan kalkmış, ortaya çıkan yüksek risk Yunanistan'ı Türkiye'nin istemlerine uymaya mecbur bırakmıştır.

4.2.4. 1996 Kardak Kayalıkları Krizi

Kardak Kayalıkları, Ege Denizinde Muğla açıklarında bulunmaktadır. 1996 yılı Ocak ayında Türk bandıralı bir gemi Kardak Kayalıklarında karaya oturmuş, sonrasında Yunan ve Türk kurtarma ekipleri arasında anlaşmazlık meydana gelince bu olay krize dönüşmüştür. Gelişmeler üzerine Türk ve Yunan deniz kuvvetleri Kardak kayalıklarının etrafında konuşlanmış ve iki devletin savaşa girmesine ramak kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'nun devreye girmesi sonucu yumuşama yaşanmış ve savaşın eşiğinden dönülmüştür (Star, 2018).

4.2.4.1. Krize Sebep Olan Gelişmeler

24 Aralık 1995 günü Figen Akat isimli gemi, Çanakkale çimento iskelesinden İsrail'in Aşdod Limanına götürülmek üzere çimento yüklemesi yapmış ve Ege Denizi sularında yol almaya başlamıştır. Figen Akat, 25 Aralık tarihinde karanlık Ege sularında

seyrederken üzerinde herhangi bir seyir ikazı olmayan Kalimnos Adası ile Gümüşlük sahili açıkları arasında kalan Kardak⁷ Kayalıklarının küçük olanına yani Batı Kardak'ta karaya oturmuştur (Serdar, 2020: 131-132).

Geminin kayalıklara oturması sonrasında Yunan hücumbotları bölgeye gelerek bu alanın Yunan karasularında bulunduğu iddiasında bulunmuş ve kendilerine ait bir römorkör ile kurtarma çalışmalarına başlamak istemişlerdir (Şener, 2014). Sahil güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı tarafından, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ile koordine kurularak Kardak kayalıklarının aidiyeti sorgulanmış, ancak o an itibarıyla tatmin edici cevap alınamamıştır. İnisiyatif kullanarak Figen Akat'ın kaptanı ile telefon görüşmesi yapan Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanı Deniz Kurmay Albay Nejat Tarakçı, Yunan botunun, Figen Akat'a, "Yunan karasularındasınız Yunan bayrağı çekmelisiniz" şeklindeki ısrarını kabul etmemelerini söylemiştir (Serdar, 2020: 136).

Kalimnos Liman Başkanlığı, geminin kayalıklara oturması sonrasında Yunan hücumbotlarını bölgeye göndererek (Serdar, 2020: 136), Figen Akat'ın kaptanına geminin kurtarılması için bir römorkör göndereceğini söylemiştir. Gemi kaptanı bu teklif için teşekkür etmiş ve geminin Türk karasularında olduğunu ve Türk Sahil Güvenlik komutanlığından yardım talebinde bulunulduğunu bildirmiştir (Başeren, 2006:47). Diyalog sonrası Yunan Sahil Güvenliği hükümeti bilgilendirmiş ve olayın Yunan Dışişleri ve Deniz Ticaret Bakanlığınca takip edilmesi kararlaştırılmıştır (Ellis&Ignatiou, 2009: 25). Kardak Kayalıkları'nın iki devlet arasındaki pozisyonu Harita 4.5.'te görülmektedir.

⁷ **Batı Kardak:** "Yüzölçümü 16.680m², Anadolu'ya mesafesi 3,9 mil, Kelemez'e mesafesi 5,4 mil, Türkiye'nin Çavuş Adası'na mesafesi 2,4 mildir". **Doğu Kardak:** "Yüzölçümü 19.730m², Anadolu'ya mesafesi 3,6 mil, Kalimnos'a mesafesi 5,65 mildir. Türkiye'nin Çavuş Adası'na mesafesi 2,4 mildir".

Harita 4.5: Kardak Kayalıkları İki Devlet Arasındaki Pozisyonu

26 Aralık 1995 sabahı saat 10:00'da bölgeye Türk gemi kurtarma şirketi tarafından dalgıç ekibi yönlendirilmiştir. İlk diplomatik girişimde bulunan taraf Yunanistan olmuştur. Yunanistan'ın Ankara Büyükelçiliği, Türk Dışişleri Bakanlığı'na 26 Aralık 1995 günü sözlü bir nota ile Kardak Kayalıklarının Yunanistan'a ait olduğunu söylemiş ve (Serdar, 2020: 139) kazanın Yunanistan'ın karasularında bulunduğunu belirterek kurtarma işleminin durdurulmasını istemiştir (Aksu, 2008: 194). Bu sözlü notaya Türkiye'nin vermiş olduğu cevap ise Kardak Kayalıklarının Türk toprağı olduğudur (Ellis& Ignatiou, 2009: 26).

Kurtarma çalışmaları devam ederken Yunan hücumbotları olay yerine gelip, kurtarma işlemine müdahale etmişler ve kurtarma işlemine Yunan Römorkörü ile devam etmişlerdir. Figen Akat'ı oturduğu yerden çekerken, kurtarma halatı römorkörün firdöndüsüne sıkışması sonrası bu halat kesilmiş ve gemi Türk karasularına girmiş, sonrasında da Bodrum Güllük Limanına çekilmiştir (Başeren, 2003: 46-47). Bu gelişmeler yaşanırken Kardak'ın hangi devletin egemenliğinde olduğuna ilişkin Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı arasında hızlıca arşiv araştırması başlatılmıştır. Araştırmanın sonucunda Kardak'ın Türk toprağı olduğu ve Muğla ilinin Bodrum ilçesinin Karakaya Köyü'ne kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgi daha sonra Yunanistan'a nota ile bildirilecektir. (Bölükbaşı, 2011: 179).

Yunanistan'ın 29 Aralık tarihli notasına cevaben aynı gün Türk Dışişleri Bakanlığı Yunanistan Büyükelçisine Kardak Kayalıklarının Türk toprağı olduğunu söylemiştir. Yunanistan'ın Kardak Kayalıkları üzerinde hak iddiasına karşı Türkiye kararlılığını göstermek adına o andan itibaren Sahil Güvenlik Komutanlığınca bir dizi tedbirler almıştır. Bu bölgede konuşlandırılmış tüm botlara 28 Aralık 1995 tarihinden itibaren, söz konusu alanda asgari yarım saat süreyle intikallerde bulunulması, geçici olarak

duraklamada bulunulması, farklı rotalarda seyredilmesi ve Kalimnos Adası ile Kardak Kayalıklarının orta hizasından batısına geçilmemesi emri verilmiştir. Sahil güvenlik botları bu şartları 9 Ocak 1996 tarihine kadar bu bölgede varlık göstererek sağlamıştır. Bu tarihten sonra en az iki günde bir farklı zaman dilimlerinde bu bölgede bulunulmuş ve olası bir tırmanmaya karşı bot sayısı üçe yükseltilmiştir (Serdar, 2020: 152-153).

26 Ocak 1996 günü Kardak'a 5,5 mil uzaklıktaki Kalimnos'un Belediye Başkanı Kardak'a gelerek Yunan bayrağı dikmiştir (İşyar, 2017: 432). İşte bu süreci ateşleyen olay da bu olmuştur. İki devlet arasında diplomatik temaslar devam ederken yaşanan bu gelişme sonrası egemenlik iddialarının fiili olarak sergilenmesini sembolize eden bu gelişme, olayın aniden iki devlette de kamuoyu nezdinde ve politik açıdan ulusal dava şeklinde algılanmasına sebebiyet vermiştir. Bu süreç, ulusal güvenliğe ve bütünlüğe yönelik yoğun bir tehdit algılamasının ortaya çıktığı ve karşı tarafın, meselenin uçlara çekilmesi halinde geri adım atacağı beklentisinin yüksek olduğu bir “tırmanma siyaseti” yürütülmesini de beraberinde getirmiştir (Sunar, 2009: 239-249). Bu noktada basın da bu tırmanma siyasetinin temel aktörlerinden biri haline gelmiş ve karşı tarafı geri adım attırabilmek misyonuyla krizin neredeyse savaşa dönüşmesinde etkili olmuştur. Geminin Kardak yakınlarında karaya oturması ilk anda basında neredeyse hiç yer bulmamıştır. Konunun her iki devletin kamuoyuna duyurulması ve hükümetlerin harekete geçmesi, olayın üzerinden yaklaşık bir ay geçtikten sonra olmuştur. 26 Ocak'ta Kalimnos Belediye Başkanı ve bir papaz, kayalıklara Yunan bayrağı dikmiştir. Akabinde de Hürriyet gazetesinden bir grup gazeteci, Kardak Kayalıklarına helikopterle giderek, Yunan bayrağını kaldırmış ve yerine Türk bayrağı dikmiştir. Bu an, hem Türk hem de Yunan televizyonlarında canlı olarak yayınlanmıştır (Hadjidimos, 1998-1999: 8-9)

Bayrak dikme mücadelesinin medyada da görüntülenmesi iki devletin de kamuoyunda tepkilere sebep olmuş ve kamuoyunun siyasiler üzerinde baskı kurmasını sağlamıştır. Bu durum, bir yandan diplomatik olarak da sürdürülen ilişkileri her geçen zaman içinde daha da sertleştirmiştir (Şener, 2014). Bunun üzerine, Türk Dışişleri Bakanlığı, bu anlaşmazlığı güç kullanarak veya bayrak dikme mücadelesi verme tarzında değil, konuya akliselim ile yaklaşarak müzakereler yoluyla çözüm bulunması gerekliliğini bildirmiştir. Türkiye'nin bu yaklaşımına rağmen 28 Ocak 1996 günü, 12 Yunan komandosı Doğu Kardak'a çıkarak Yunan bayrağı çekmişlerdir. Bu bölgeye Yunan Deniz Kuvvetleri unsurlarının gönderilmiş olması gerginliği daha fazla da

tırmandırmıştır. Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığına çağırılmış ve Türkiye'nin tepkisini göstermek üzere kendisine nota verilmiştir. Türkiye bu notada Kardak Kayalıklarına konuşlandırılan Yunan Askeri Kuvvetlerinin ve çeşitli egemenlik simgesi her şeyin derhal kaldırılmasını istemiştir. (Şihmantepe, 2013: 138).

Buna rağmen aynı gün Başbakan Simitis, Ege Denizindeki bu kriz ile ilgili açıklamasında Türkiye'yi suçlayarak "bu veya herhangi bir saldırgan milliyetçiliğe, Yunanistan'ın cevabının anında, sert ve kararlı olacağını ilan ediyoruz" ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca "ellerindeki mevcut tüm imkânları Türkiye'ye karşı kullanmakta tereddüt etmeyeceklerini" söylemiş ve "Türk gemilerinin Yunan kara sularından çıkmasını" talep etmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı da 30 Ocak tarihli parlamento konuşmasında, Kardak Kayalıklarındaki Yunan bayrağının inmeyeceğini ve Kardak Kayalıklarını Türkiye ile kesinlikle müzakere konusu etmeyeceklerini açıklamıştır (Şihmantepe, 2013: 138-139).

Türkiye bu noktada itidalli davranmış ve yaşanan krizin diplomasi kanalıyla çözümü için çaba sarf etmiştir. ABD Başkanı Bill Clinton ve bazı Avrupalı liderler ile temasa geçilmiş, NATO ve AB nezdinde gerekli girişimlerde bulunulmuştur. Ayrıca Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisine de Yunan askerlerinin Kardak'tan çekilmesi söylenmiş, bayrak veya egemenlik sembolü içeren hiçbir şeyin bırakılmaması hususu defalarca açık ve net bir biçimde vurgulanmıştır (Şihmantepe, 2013: 139).

Tartışmaların beraberinde Yunanistan'ın Kardak'a asker çıkarması ve bayrak dikmesi Türkiye açısından bardağı taşıran son damla olmuş ve geline bu noktada Başbakan Çiller, "o asker gidecek, o bayrak inecek" sözleriyle, Türkiye'nin savaşa hazır olduğunun ilk işaretlerini vermiştir. Bu açıklama sonrası Yunanistan'ı şaşkına çeviren başarılı bir operasyon yapılmıştır (hurriyet.com.tr, 2008), (Yenener, 2017:9).

Türk SAT komandoları doğrudan Yunan askerlerinin bulunduğu Kardak'a çıkacaktı. Büyük olasılıkla da çatışma çıkabilirdi ve bu da Türk-Yunan savaşı anlamı taşmaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri'nin tavrı ise çok netti; "ilk kurşunu kim sıkarsa, karşısında bizi bulur". Bunu üzerine acil bir çözüm bulunması gerekmekteydi. Tam bu noktada İnal Batu⁸ dâhiyane bir öneride bulunarak "hemen yanında ikiz kayalık var ve orada Yunan askeri yok, biz de diğer kayalığa çıkarak bayrak çekelim.

⁸İnal Batu, dönemin Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısıdır (Şener, 2014).

Hem çatışma olmaz, hem de statüko eşitlenir ve anlaşma için zaman kazanırız” demiştir (timeturk.com/tr, 2010).

Zorlu karar alma sürecinin nihayetinde 30’u 31 Ocak’a bağlayan gecede, Türk SAT komandoları Doğu Kardak’ı kuşatmış olan Yunan donanmasına görünmeden geçerek Batı Kardak’a çıkıp, Türk bayrağını dikmişlerdir (Yenener, 2017: 13). İnal Batu Kardak operasyonunu şu sözlerle betimlemiştir; “...İşte bizim deniz komandoları, SAT birliğimiz, o gece karanlığında, bir mucize yahut büyük bir askerlik dehası eseri diyelim, o kıyametin içinde kimseye görünmeden adaya çıktı. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte Türk birliği de o ikinci komşu kaya parçasındaydı.” (Şener, 2014)

Dışişleri Bakanı Deniz Baykal operasyonun doğruluğunu teyit eden bir açıklama yapmıştır. Deniz Baykal, Yunanistan’ın tutumuna karşılık, üzerinde Yunan askeri olmayan diğer kayalığa Türk askerlerinin çıkararak bayrak çektiğini söylemiştir. Kayalığa çıkarılan asker sayısının sorulmasına cevaben ise “kâfi miktarda” demiştir. Ayrıca konuyla ilgili olarak, Dışişleri Bakanlığı şu hususlara vurgu yapmıştır “birliklerimize herhangi bir saldırı olmadığı takdirde, Yunan birliklerine ateş açılmaması talimatı verilmiştir. Yunanistan, bayraklarını, askerleri kuvvetlerini kayalıklardan çektiği ve gerginlik öncesi duruma dönüldüğü takdirde, Türkiye de aynı şekilde davranacak, statükonun devamına dönülerek, meseleye müzakereler yoluyla çözüm bulunması çabalarına başlanabilecektir” (Arcayürek, 2003: 323-325).

Türkiye’nin, Batı Kardak’a çıkması durumu krize yeni bir boyut kazandırarak riski ve gösterilecek tepki konusunda inisiyatifi eşitlemiştir, Bu durum ayrıca statüko öncesine dönüş olarak nitelendirilmiştir. Türkiye’nin, Batı Kardak’a komandolarını çıkarmasıyla inisiyatif eşitlenmiş ama iki devlet arasındaki kriz zirveye ulaşmıştır. Çünkü Türkiye’nin bu eylemine Yunanistan’ın tepkisinin boyutu/şekli belirsizdi; Kayalıklardaki askerlerin fiili bir çatışmaya girmesi halinde iki devlet arasında ciddi manada bir savaş çıkma riski meydana gelmiş olmaktaydı (Şener, 2014).

Başbakan Simitis ile Genelkurmay Başkanı Limberis’in krizin en üst noktasındaki yapmış oldukları diyaloglar şu şekilde gerçekleşmiştir;

30 Ocak 1996, 23:00 suları;

Başbakan Simitis: İkinci kayalık korunuyor mu?

G.Kurmay Başkanı Limberis: Tabii ki...

Başbakan Simitis: *Kayalıkta komandolarımız var mı?*

G.Kurmay Başkanı Limberis: *Hayır, ancak kayalıkların etrafındaki Yunan güçleri öyle konumlandı ki, hiçbir Türk savaş gemisi geçemez.*

31 Ocak 1996, 01:40 suları;

Başbakan Simitis: *Baykal açıklama yapmış, Türk komandoları ikinci kayalığa çıkmış, teyit ediyor musunuz?*

G.Kurmay Başkanı Limberis: *Sn. Başbakan, temin ederim ki haber yalan.*

Başbakan Simitis: *Siz yine de bir kontrol edin, helikopter uçuşu ile denetlenebilir mi?*

G.Kurmay Başkanı Limberis: *Hayır, helikopter uçamaz.*

31 Ocak 1996, 03:30 suları;

Başbakan Simitis: *Amerikalılar, Türklerin ikinci kayalığa çıktığını bildiriyor. Madem Türk gemileri yaklaşılamazdı, bu nasıl olabilir?*

G.Kurmay Başkanı Limberis: *Belki denizaltı ile nakledilmişlerdir.*

31 Ocak 1996, 04:10 suları;

Başbakan Simitis: *İkinci kayalığa yeniden ele geçirme amacıyla komando çıkarılabilir mi?*

G.Kurmay Başkanı Limberis: *Başarılı olma olasılığı çok küçük.*

31 Ocak 1996, 05:05 suları;

G.Kurmay Başkanı Limberis: *Türklerin kayalıktaki varlığı teyit ediliyor.*

Başbakan Simitis: *(Çok öfkeli) Türkler bu işi burnunuzun dibinden geçerek becerdi” (milliyet.com.tr, 2005).*

Türk komandolarının Batı Kardak’a çıkması ve Yunanistan’ın gerçekleşen bu olayı Amerika Birleşik Devletleri kaynaklarından doğrulaması sonucunda, Başbakan Simitis ile Genelkurmay Başkanı Limberis arasında kriz yönetimi bağlamında ciddi boyutlarda dağılma yaşandığı gözlenmektedir. Yunan karar alıcılarının meydana getirmiş oldukları fiili durumu daha fazla sürdüremeyeceklerini ve kararlılıklarının tükendiğini gösteren olay anı diyalogları şu şekilde gelişmiştir;

Genelkurmay Başkanı Limberis: Sayın başbakan, Türk komandoları ikiz kayalığa Türk bayrağı diktiler. Derhal havadan ve karadan Türk komandolarının çıktığı kayalığı bombalayalım.

Başbakan Simitis: Ne diyorsunuz? Bombalarsak Türkiye'yle topyekûn savaşa gireriz...

Genelkurmay Başkanı Limberis: O zaman, Yunan komandolarını gönderelim, diktikleri bayrağı indirsinler.

Başbakan Simitis: Operasyon kaç saat sürer? Başarı şansımız nedir?

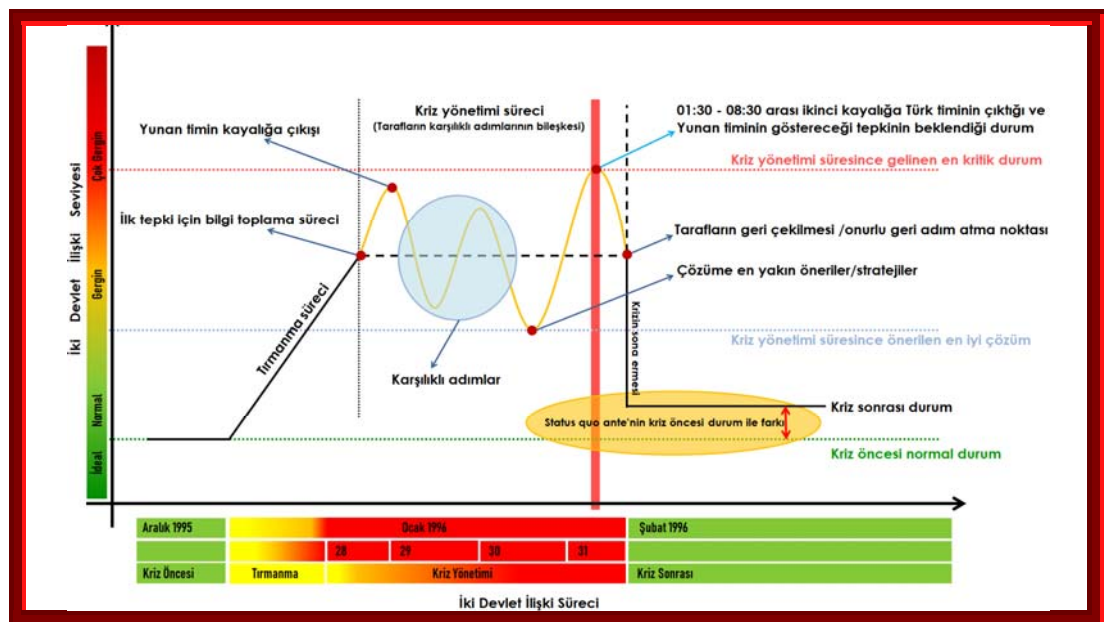
Genelkurmay Başkanı Limberis: Kesin bir şey söyleyemem. Ama Türkler fark ederse çatışmayı da göze almamız lazım.

Başbakan Simitis: Hayır, çatışmayı göze alamayız” (milliyet, 2005).

Görüldüğü üzere Yunanistan'ın büyük bir şaşkınlık yaşadığı ve hayal kırıklığına uğradığı anlardan sonra her geçen saatte ortaya çıkarmış oldukları fiili durumu sürdürecek kararlılıkları ve güçleri yitime uğramıştır. Bu gelişme üzerine Yunan Genelkurmay Başkanı Liberis'in Türk komandolarının bulunduğu Batı Kardak'ı bombalamak istemesi üzerine, Simitis tepki göstermiş ve o gece Genelkurmay Başkanı görevden alınmıştır (stratejikortak.com, 2017).

Grafik 4.4.'te Kardak krizine dair kriz yönetim süreci şematik olarak görülmektedir.

Grafik 4.4: Kriz Yönetim Süreci (1996 Kardak Kayalıkları)

Kaynak: Şıhmantepe, 2013: 127-155

30 Ocak'ı 31 Ocak'a bağlayan gece, krizin, askerî ve diplomatik yoğunluğunun zirvede olduğu gündür. Türk askerlerinin Batı Kardak'a çıkarma yaptıklarının beyan edilmesi sonrasında krizin alacağı vaziyet, saatlerle ölçülen bir sürece evrilmiştir. Gece 01.30'dan sabah 08.30'a kadar olan zaman zarfında kriz, sıcak çatışma ihtimalinden diplomasiye yöneltilerek çözülebilmiştir. Bu zaman zarfında Yunanistan, kuvvet kullanacağına dair söylemini uygulamaya koyamayacağını anlamış ve geri adım atmıştır. Böylelikle krizin topyekûn bir savaşa dönüşme riski ortadan kaldırılabilmektedir.

Kardak krizi özeline göre hazırlanmış olan bu gösterimde, kriz evreleri süresince: (Şihmantepe, 2013: 127-155)

- ✓ Gösterilecek ilk tepki için zamanın çok kısıtlı olduğu,
- ✓ Tarafların karşılıklı adımları sırasında krizin neredeyse istenmeyen bir savaşa dönüşebilecek gerginlik seviyesine (çözüme en uzak) kadar ulaştığı,
- ✓ Buna karşın, iki tarafın uzlaşmaya yönelmesiyle kriz öncesi duruma en yakın seviyeye (çözüme en yakın) yaklaşıldığı,
- ✓ Tarafların kriz sonrasına yönelik koşullarını dile getirilmesiyle krizin başladığı gerginlik seviyesinde sonlandırıldığı,
- ✓ Üçüncü tarafların da (özellikle ABD'nin) etkisiyle tırmanma sürecinin aksine, gerginliğin çok keskin bir düşüşle sona erdiği,
- ✓ Krizin sonrası “normalleşen” durumun, artık yapılmış olan egemenlik iddialarıyla, kriz öncesi normal ilişki seviyesinden farklı olduğu (status quo ante ile farkı) gösterilmeye çalışılmıştır.

Tırmandırma siyasetinin gündeme gelmesi noktasına dikkat edilirse eğer çoğu zaman stratejik kaygılar kadar iç siyasal faktörlerin de önemli rol oynadığı görülür. İç siyaset ile dış siyasetin hangi noktalarda birbirlerini nasıl etkilediklerini anlamak için konunun daha detaylı analiz edilmesi gerekmektedir (Ayman, 2000: 12).

4.2.4.2. Krizde Karar Alıcı Faktörü

Başbakan Tansu Çiller'in, Dışişleri Bakanı Deniz Baykal'ın ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in krize dair yapmış oldukları açıklamalar, Türkiye ile Yunanistan arasında sıcak bir çatışmanın olabileceğine yönelik olmuştur. Çiller'in Kardak Kayalıklarının Türk toprakları olduğu görüşünden yola çıkarak, Yunan askerlerinin

kayalıklara çıkmasını fiili saldırı olarak değerlendirmesi ve kuvvet kullanarak kayalıklardan uzaklaştırılmasını desteklemesi diplomatik süreci zora sokmuş (Aksu, 2008: 199) gibi görünse de Çiller barışçıl çözümden yana olduğunu da dile getirmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Demirel'in krizi diplomatik sürecin dikkate alınarak atlatılması noktasında katkıları olmuştur.

Başbakanlık Basın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Türkiye Basın Değerlendirmesine göre; Başbakanı Çiller, Dışişleri Bakanı Deniz Baykal ve “kıdemli askeri ve istihbarat subayları” arasında bir gece süren güvenlik konferansında, Çiller Kardak Kayalıklarının Türk toprağı olduğunu ve “Türkiye'nin, başka devletlerin kendi topraklarında bu şekilde tasarrufta bulunmasına müsaade edilmesinin söz konusu olmadığını” ifade etmiştir. Çiller, Türkiye'nin anlaşmazlığı barışçıl bir şekilde çözmeyi ve müzakereleri derhal başlatmayı tercih ettiğini vurgulamış, benzer şekilde Baykal da diplomatik bir çözümün öneminden bahsetmiştir (Savaş, 2008: 67).

4.2.4.3. Krize Özgü Zorlayıcı Diplomasi Stratejisi

Bu krizde ortaya çıkan hassasiyetleri sıralayacak olursak esas unsurları şu şekilde belirtmek mümkündür:

1. Krizin tarihsel kökleri,
2. Devletin ulusal çıkarlarına yönelik bir tehdidin varlığı,
3. Sınırlı bir süre içinde cevap verme gerekliliği,
4. Askeri çatışma olasılığı,
5. Devletin bölge/uluslararası sistemdeki çıkarlarını/konumunu koruma ihtiyacı.

Uygulanacak zorlayıcı diplomasi stratejisi de yukarıda belirtilen hassasiyetler üzerinden yürütülmeye çalışılmıştır. Krizdeki olayların başlangıcı Figen Akat gemisinin 25 Aralık 1995 tarihinde kayalıklara oturması sonucu başlamıştır. 31 Ocak 1996 tarihinde iki devletin askerlerini kayalıklardan geri çekmesiyle de neticelenmiştir. Olaylar 38 günlük bir zaman diliminde meydana gelmiştir. Türkiye'nin kriz yönetimini gerçek manada uygulamaya koyması, Yunanistan'ın 28 Ocak günü Kayalıklara asker çıkarması ile başlamıştır. Çünkü ancak bu aşamada, iki devlet arasında sürdürülen diplomatik temaslar, askerî güç kullanılmak suretiyle

normal seyrinden uzaklaşmış, egemenlik hakkı iddialarının kuvvet kullanımı uygulanarak ispatına çaba harcanmıştır (Şihmantepe, 2013: 127-155).

Değinildiği gibi bu krizde zorlayıcı diplomasi stratejisinin devreye girdiği nokta, Yunan askerlerinin Doğu Kardak’a çıkması sonrasında Türkiye’nin nota vermesidir. Öncesinde iki devlet arasında diplomatik temaslar kurularak süreç işletilmeye çalışılmaktaydı. Sorun iki devletin de kamuoyuna mâl olmuştu ve tüm tartışmalar açık bir şekilde sürdürülmekteydi. Başbakan Simitis, “Yunanistan’ın, Türkiye’nin hak iddiasını ve durumun belirsizliğini görüşmeyi “toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak algıladığını açıklamış ve tehdidi önlemek için topyekûn bir kuvvet kullanımını göze almış olduğunu ifade etmiştir” (Şihmantepe, 2016: 144). Türkiye tarafından konuya yaklaşıldığında da tehdit algısı benzer niteliktedir. Türkiye’de krizi yöneten karar alıcıların tehdit algısı hemen hemen Yunanistan’a göre şekil almıştır. Gelişmelere bakıldığında Türkiye’nin geliştirmiş olduğu bir stratejinin olmadığı söylenebilir. Bu durum, olayın aniden cereyan etmesi ve zamanın kısıtlı oluşu ile ilişkilendirilebilir.

Stratejinin Temeli

Bu kriz esnasında karar alıcıların uygulamaları gereken politikayı tespit etmeleri, olayların gelişimi dâhilinde bir hayli hızlı cereyan etmiştir. İki devlet arasındaki diplomatik yazışmalarda egemenlik sorununa işaret edilmiş, iki tarafta da kamuoyu önünde paylaşılan söylemler nedeniyle bu durum siyasilerin hareket kabiliyetini azaltmıştır.

Gerginliği artıran en önemli gelişmelerden olan Yunanistan’ın Doğu Kardak’a asker çıkarması ve kayalıkların kendine ait olduğu söylemi, Türkiye’nin gösterecek olduğu tepkinin şeklini değiştirmiştir. Buna göre Türkiye diplomatik çözüm arayışı noktasından siyasi ve askeri karşılık verme noktasına geçmiştir. Esasında teknik ve hukuki nitelikler taşıyan bu sorun, gelişmeler sonucunda siyasi ve askeri boyuta taşınmıştır.

Zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulamak, karar alıcılar açısından bu durum için uygun bir politika olarak önlerine düşmüştür. Yapılan değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkan karar, sınırlı kuvvet kullanımı içeren bir stratejinin iki taraf arasında bir denge oluşturacağı ve bu sayede diplomasiye tekrardan işlevsellik kazandırılacağı yönünde

olmuştur. Bu karar sonrası da stratejinin krize özgü bir şekilde somutlaştırılması gerekmiştir.

İsteme Karar Vermek

Gelişen bu krizde Türkiye isteminin ne olacağı konusunda başlangıçta zorluk çekmiştir. Çünkü egemenliği belirsiz olan birçok alan vardır ve Kardak Kayalıkları da bu kapsamda mı değil mi tereddüdü yaşanmıştır.

Krizin meydana gelmesi sonrasında Genelkurmay Başkanlığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı arasında hızlıca arşiv araştırması sonucunda Kardak'ın Türk toprağı olduğu ve Muğla ilinin Bodrum ilçesine kayıtlı olduğu tespit edilmiştir (Bölükbaşı, 2011: 179). Dışişleri Bakanlığı ise bu kayalıkların egemenliğine dair Türkiye'nin haklı gerekçelere dayanan egemenlik iddiasının olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık Yunanistan'ın da hak iddiaları bulunmakta ve bunları tek taraflı fiili egemenliğe dayandırmaktaydı. Oysa söz konusu iddialar Türkiye tarafından kabul edilebilir görülmemekte, konunun müzakereler sonrasında neticelenmesi gerektiği düşünülmekteydi.

Yunanistan'ın askeri kuvvetlerini devreye sokması krizin gelişme safhasında Türkiye'nin ortaya koyacağı tepkinin nasıl olması gerektiği konusunu sıkıntıya sokmuştur. Genelkurmay Başkanlığının kabul ettiği Türk toprağıdır yaklaşımına göre zaten bu durum iki devlet arasında çok net bir şekilde topyekûn bir savaş sebebi olmaktaydı. Bu durum ise zorlayıcı diplomasi açısından Türkiye'nin savunduğu tezlerin inandırıcılığını ve meşruiyetini sıkıntıya düşürebilirdi (Aksu, 2008: 202). Aynı şekilde Yunan askerlerinin hem Doğu Kardak'a hem Batı Kardak'a asker konuşlandırmış olması durumunda da topyekûn bir savaşa sebebiyet verecek ortam oluşabilecekti.

Dışişleri Bakanlığının bu kayalıkların egemenliğine dair getirdiği yorumun üzerinden hareket edilmesi halinde ise iki devletin bu konuyu müzakere etmesi ve egemenlik sınırlarının belirlenmesinde siyasi ve diplomasi kanalının açık bırakılması mümkün olacaktı.

Sorunu algılama biçimi ve istemin belirlenmesi safhasında genel strateji, iki devlet arasında bozulan dengenin tekrardan kurulması üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda Yunanistan'ın Doğu Kardak'a asker çıkarmadan önceki durumu tekrardan yakalamak öncelikli amaç olmuştur. Bununla birlikte inandırıcılığın ve meşruiyetin ne şekilde

sağlanacağı ve Türkiye'nin tezlerine nasıl haklılık kazandıracağına yönelik oluşturulan senaryolarda, strateji belirleme noktasında en elverişli eylem olarak Kardak'ın iki kayalıktan oluştuğu düşünülmüş ve bundan faydalanma yoluna gidilmiştir (turkishgreek.org, 2017). Bu doğrultuda kayalıkların diğerinde Yunan askerlerinin bulunup bulunmadığı araştırılmış ve olmadığı anlaşıncaya bu seçenekte karar kılınmıştır (Şener, 2014)

Zorlayıcı diplomasi uygulamasının, Türkiye'nin eyleminin amacına yönelik en uygun seçenek olduğu görülmektedir. Türkiye'nin bu krizde gerçekleştirmek istediği amaç gayet belirgindir. Dışişleri Bakanı Deniz Baykal'ın anlatımı ile “Kardak ile ilgili olarak bizim bir egemenlik iddiamız ve bunun çok sağlam uluslararası haklı gerekçeleri vardır. Yunanlıların da bu konuda iddiaları vardır. Böyle bir durum ortaya çıktığında yapılması gereken, iki devletin bir araya gelerek karşılıklı müzakere yoluyla sorunu çözmeye çalışmalarıdır” (Arcayürek, 2003: 320)

Baykal, Türkiye'nin bu konuya özel bir hassasiyet gösterdiğini, dikkat ettiğini ve ortamı gelecek ifadelerde bulunmaktan kaçındığını belirterek, konu ile alakalı sözlerini şu şekilde sonlandırmıştır:

Bu fiili durumu kabul etmeyeceğiz. Bu fiili duruma Yunan makamlarının kararıyla son verilmesini bekliyoruz. Bunu tercih ediyoruz. Konuyu müzakere ile çözmek istiyoruz. Bunun makul bir sürede gerçekleşmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu sağlanacaktır. Bir an önce bir çatışmaya yönelmeden bunun gerçekleştirilmesi gerekiyor. Üzüntüyle ifade edeyim ki, bir Yunan fırkateyninin Yunan makamları tarafından bölgeye sevk edildiğini öğrenmiş bulunuyoruz. Öyle anlaşılıyor ki, konu tırmandırılacaktır. Türkiye'nin bu fiili durumu kabul etmesi, hazmetmesi, kesinlikle söz konusu olamaz (Arcayürek, 2003: 321).

Türkiye'nin gerçekleştirmek istediği amacın açıklığını Baykal'ın ifadelerinden anlayabilmek mümkündür. Bu durumu, Dışişleri Bakanlığı sözcülüğü yapan Ömer Akbel'in ifadelerinden anlamak da yine aynı şekilde mümkün olmaktadır. Yaşanan bu kriz ile alakalı olarak Ömer Akbel'in ifadeleri ise şu şekilde olmuştur:

29 Ocak günü, Türk Dışişleri Bakanı tarafından davet edilen Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi'ne bu kayalıklardaki Yunan askerlerinin çekilmesi ve bayrakların kaldırılması talebini içeren bir nota verilmiştir. Gerginlik öncesi

duruma döndükten sonra, konunun müzakere edilmesine başlanabileceği ayrıca ifade edilmiştir. Aynı husus, 30 Ocak günü diplomatik kanaldan Yunan tarafında bir kez daha hatırlatılmıştır. Yunanistan, uluslararası hukuka aykırı olarak yaptığı bu işlemi sona erdirmek şöyle dursun, bu kayalıkların kendisine ait olduğunu iddia ederek, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mensup gemilerin, karasularından çekilmesini talep etmiştir. Yunanistan'ın bu haksız talebi Türkiye tarafından reddedilmiş, Yunanistan'dan Türk karasularının ve hava sahasının ihlaline son verilmesi talep edilmiştir (Arcayürek, 2003: 324).

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirmek

Zorlayıcı diplomasi açısından değerlendirdiğimizde, Türkiye'nin Yunanistan'dan talepte bulunduğu davranış şekli, girişmiş olduğu eylemden vazgeçmesi şeklinde olmuştur. Başlangıç safhasıyla ilgili olan eylemin durdurulması kısmı çoktan geçilmiştir. Bundan dolayı Türkiye'nin istemi bu noktada girişilen eylemden vazgeçilmesi yönünde olmuştur.

Söylem düzeyinde Kardak Kayalıklarının Türkiye'ye ait olduğu ifade edilmiş ve bu kayalıklardan Yunan askerinin çekilmesi hususunda sert bir uyarıda bulunulmuştur. Çiller'in ifadesi bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir; "O bayrak inecek, o asker gidecek" (Yenener, 2017: 9).

Türkiye geline bu noktada inisiyatifi eşitlemek adına yapılabilecek en iyi seçenek olan Yunan askerlerinin olmadığı Batı Kardak'a asker çıkarma kararını almış ve bu kararın uygulanması ile meydana getirilen fiili durumu yalnızca söylemle değil eylemle de desteklediğini göstermiştir. Buna bağlı olarak da Yunanistan'ın kararlılığını ve inandırıcılığını sorgulamış, olası topyekûn bir savaşı göze aldığını ortaya koymuştur.

Ortaya çıkan bu durum sonrasında verilecek tepkinin ve gösterilecek olan kararlılığın askeri kuvvetler vasıtasıyla uygulamaya konması Yunanistan'ın karşı tepkisinin ve kararlılığının niteliğini şekillendirecektir. İşte bu noktada, Yunanistan'ın iki seçeneği vardır. Birincisi, uygulamaya koyduğu stratejisine devam ederek Batı Kardak'a çıkan Türk askerlerini kayalıklardan çıkarmak üzerine bir girişimde bulunacak ki bu durum anlaşmazlığı fiili çatışmaya dönüştürecek hareket olacaktır ya da ikinci seçenek olarak Türkiye'nin istemini yerine getirecektir (Aksu, 2008: 203-204). Sonuç olarak Yunanistan, Türkiye ile topyekûn bir savaşa evrilebilecek askeri bir müdahalenin

sorumluluğunu göze alamadığını anladığında, Türkiye'nin istemini yerine getirmek mecburiyetinde kalmıştır.

Yaptırıma Karar Vermek

Bu krizde, risklerin aşırı yüksek oluşu ortaya koyulacak olan kararlılığı ve inandırıcılığı çok hassas dengeye oturtmuştur. Ortaya konulacak olan davranışların bu hassasiyet etrafında şekillenmesi mecburiyeti oluşmuştur.

Genelkurmay Başkanlığının ve Dışişleri Bakanlığının farklı görüşleri ile birlikte, Cumhurbaşkanı sorunun barışçıl yöntemlerle çözülmesinden yana ifadeler kullanmış, Başbakan Çiller ise Yunan askerlerinin kuvvet kullanılarak kayalıklardan uzaklaştırılmaları fikrini savunmuştur. Siyasi ve askerî kadronun üzerinde hemfikir olduğu görüş, Yunan askerî varlığının kayalıklardan uzaklaştırılması olmuştur. Sınırlı kuvvet kullanımı kararı ile kayalıklara gönderilen Türk SAT komandoları ile bu karar uygulamaya konmuştur (Şıhmantepe, 2013: 127-155). Batı Kardak'a çıkılması kararında ayrıca Yunan askeri ateş açmadığı sürece kesinlikle ateş açılmaması gerekliliği Türk askerlerine ifade edilmiştir.

İstemin Gerçekleşmesine Katkı Sağlamak Adına Öngörülen Teşvikler

Türkiye istemini ifade edip, kabul görmemesinin akabinde Batı Kardak'a asker çıkararak durumu eşitlemiş ve bu andan itibaren diplomatik kanallar vasıtasıyla Yunanistan ile diyalog sürecinin işlerlik kazanması adına girişimlerde bulunmuştur. Sorunun diplomasi ile çözülebilmesi fırsatı, ortaya çıkan bu gerilim ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin kendini göstermesiyle işlerlik kazanabilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri durumun hassasiyetini ve ciddiyetini, “ilk kurşunu atan karşısında beni bulur” (savunmasanayi.org, 2017) söylemi ile sert bir şekilde dile getirerek, anlaşmazlığa düşülen konunun müzakereler yoluyla çözülmesi gerekliliğini belirtmiştir.

Türkiye'nin askerlerini Batı Kardak'a çıkararak durumu eşitlemiş olması, aynı zamanda sıcak çatışma riskini en yüksek seviyeye çıkarmıştır. Olası bir çatışma ya da savaş her iki devlet için de öncelikle tercih edilecek bir seçenek değildir. Geline bu noktada, krizin başlangıcından itibaren kayalıkların egemenliği ya da aidiyeti konusunda tavizsiz bir davranış sergileyen Yunanistan, yalnızca tezini desteklemek adına savaşa neden olan devlet pozisyonuna düşmemek için bir çıkış yoluna ihtiyaç duymuştur (Şıhmantepe, 2013: 127-155).

Türkiye'nin zorlayıcı diplomasi stratejisi bağlamında istemin yerine getirilmesi adına öngördüğü teşvik, statükonun devamına yönelik açıklamaları olmuş, Amerika Birleşik Devletleri'nin de etkisiyle beraber bu fırsat oluşmuştur. Tam olarak buna karşılık gelen, Türkiye'nin, Yunanistan'dan kayalıklardan askerlerini ve egemenlik sembollerini geri çekmesi talebi olmuştur. Çekilme sonrasında iki devletin Kardak Kayalıklarına ilişkin herhangi bir faaliyete girişilmemesi konusunda varılan mutabakat, Yunanistan açısından temel çıkarları ile ters düşmeyen bir çözüm önerisi olarak kabul edilerek onurlu bir geri adım atma ile süreç tamamlanmıştır (Şihmantepe, 2013: 127-155). Bu durum zaten Türkiye'nin izlemiş olduğu politikaya da uygun bir sonuç doğurmuştur.

4.2.4.4. Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasisi Uygulanacağına Karar Vermek

Türkiye, Kardak krizi esnasında savunmacı bir kriz yönetim stratejisi olan zorlayıcı diplomasi stratejisini uygulamıştır. Türkiye, anlaşmazlığa konu olan gelişmenin müzakere edilerek çözülmesi adına diplomatik girişimlerde bulunurken, Yunanistan'ın Kardak'a asker çıkarması durumu krizi en üst seviyeye çıkarmıştır. Türkiye'deki karar alıcılar da Yunanistan'ın eylemlerine karşılık davranışlarını şekillendirmiştir. Askerî kuvvet kullanım seçeneğini devreye sokan ilk taraf Yunanistan olmuştur. Buna bağlı olarak da Türkiye tarafından uygulanan kriz yönetim stratejisi, savunmacı kriz yönetim stratejisi olarak ilerlemiştir. Krizin en üst seviyeye tırmanması sonucunda Türkiye, zorlayıcı diplomasinin en belirgin özelliklerini devreye sokmuştur (Şihmantepe, 2013: 127-155)

Türkiye'nin ortaya koymuş olduğu tepki, Yunanistan'ın blöfünün görülmesi ve zımni ultimatoom stratejisinin uygulanması şeklinde olmuştur. Sonuç olarak, Doğu ve Batı Kardak Kayalıklarının varlığı ve Yunan askerlerinin yalnızca Doğu Kardak'ta bulunmaları, Yunanistan'ın uygulamaya koyduğu caydırma stratejisinde Türkiye'ye eylem düzeyinde avantaj sağlamıştır. Dolayısıyla Türkiye, eylemin yükümlülüğünü Yunanistan'a yükleme şansına sahip olmuştur.

Krizin bu boyutlara ulaşmış olması gerçeği, Türkiye'nin uygulamakta olduğu zorlayıcı diplomasi stratejisinde kararlılık seviyesini en üst seviyeye çıkarmasını gerekli kılmıştır.

Türkiye, istemlerinin yerine getirilmesi için söylem düzeyinde zımni ultimatoomu, eylem düzeyinde de bu kararlılığı gösterecek seviyede aldığı tedbir ile birlikte “dene

ve gör” varyasyonunu kullanmıştır. Zımni ultiatom, Yunanistan’ın hak iddialarının tanınmayacağı yönünde diplomatik ve siyasi açıklamalarla desteklenmiş, dene ve gör stratejisi de Yunanistan’ın ne kadar kararlı olduğuna yönelik sınama unsuru olarak kullanılmıştır.

Zorlayıcı diplomasi stratejisini uygulayan devlet, diğer devletin temel menfaatlerini zarara uğratmadan istemlerini kendisi için en acil ve gerekli konularla kısıtladığında, motivasyonun dengesini kendi lehine döndürebilmektedir. Türkiye, bu noktada başarılı bir yöntem uygulamış, kriz en üst seviyedeysen dahi istemlerini, Yunanistan’ın kayalıklardan askerlerini ve egemenlik sembolü olan her şeyi çıkartması koşulu ile kısıtlamıştır. Türkiye, iki devlet arasında öteden beri gelen farklı sorunlar ile bu krizi ilişkilendirmemiş, Yunanistan’ın egemenlik kaygısı duyacağı başka coğrafi alanları soruna dâhil etmemiş ve yalnızca krize konu olan soruna yönelmiştir. Sonuç olarak da Türkiye, uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasi stratejisi ile Yunanistan’a gerçekleştirmek istediği davranışı sergilemiştir.

4.2.4.5. Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair

Argümanlar

Türkiye’nin istemi, statükonun korunması şeklinde olmuş, buna paralel olarak Amerika Birleşik Devletleri’nin yaklaşımı da iki devletin de statükoyu korumaları gerekliliğine yönelik olmuştur. Bu yaklaşımdan hareketle ABD’nin iki devleti bu doğrultuda hareket etmeye teşvik etmesi, uluslararası destek ve asimetrik güç dengesi bağlamında Türkiye’nin zorlayıcı diplomasi stratejisini başarılı bir biçimde uygulamasına olanak sağlamıştır.

Yunanistan’da iktidara gelen Simitis, iç politikada sağlam bir yer edinebilmek ve kamuoyu desteğini güçlendirebilmek adına, yaşanan kaza sonrasında kriz meydana getirme yoluna gitmiştir. Simitis hükümetine muhalefet eden politikacılar da Simitis’in yürütmüş olduğu eylemlerine eleştiri getirerek söylemleri ve yönlendirmeleri ile bu krizin daha da tırmanmasına katkıda bulunmuşlardır. Bir başka ifade ile Yunanistan’daki iç çekişmeler bu krizi ciddi bir şekilde etkilemiş, şahin kanattaki politikacılar Başbakan Simitis’i hazır olmadığı bir krizin içine atmışlardır.

Son olarak, Türkiye ile Yunanistan arasındaki asimetrik güç dengesi gerçeği bu krizde de görülmektedir. Yunanistan Türkiye’nin istemini yerine getirmekten kaçınmış, asimetriyi tersine çevirebilmek adına uluslararası destek ve ittifak arayışına girmiştir.

Bu doğrultuda Avrupa Birliği'nin bir üyesi olması dolayısıyla bunu avantaja çevirecek girişimlerde bulunarak Türkiye üzerinde baskı unsuru oluşturmak istemiş, ancak bunda pek de başarılı olamamıştır.

4.2.4.6. Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak

Çatışmanın temelindeki hassasiyet, Türkiye ve Yunanistan için Ege Denizinde egemenlik sınırlarının belirlenmesine ilişkin hassasiyettir. Kardak kayalıkları hangi devlete ait ise bölgenin karasuları, kıta sahanlığı ve hava sahası da bu kayalıklara sahip olan devlet lehine bir sonuç ortaya çıkaracaktır. Ayrıca bu durum, Ege Denizindeki egemenliği belli olmayan diğer benzer yerler için de emsal oluşturabilecek niteliğe sahiptir.

Krize özgü bir başka değişken ise, kriz esnasında kayalıklara çıkan Türk ve Yunan askerlerinin fiili bir çatışma inisiyatifi ile kayalıklarda bulunmalarıdır. Bu nedenle çatışma riskinin tüm sorumluluğu kayalıklara çıkan askerlerde bulunmuştur. Ayrıca kayalıkların civarında konuşlanmış olan Türk ve Yunan savaş gemilerinin hazır bulunması, kayalıklarda çıkabilecek bir çatışmanın kısa zaman içinde büyük çaplı bir savaşa dönüşmesi ihtimalini tetikleyebilecek bir unsur olmuştur.

Son olarak, bu dönemde her iki devlet de iç politik problemlerle uğraşmakta ve liderler, devlet içindeki problemlerle başa çıkma konusunda dış politika karar ve uygulamalarını bir araç olarak kullanabilmektedirler. Saptırma teorisi olarak adlandırılan bu araç, aşınan ya da riske giren kamuoyu desteğini yeniden kazanmaya ya da artırmaya yöneliktir. Liderler halkı kendi etrafında yeniden bir araya toplamak için genellikle kamuoyunun dikkatini iç problemlerden uzaklaştırarak, bir dış düşmana yönlendirebilmektedirler (Ayman, 2000: 12). Kardak krizinde de her iki devlet karar alıcılarının da yaptıkları uygulamalarda saptırma teorisini kullandıkları gerçeği, krize özgü önemli parametrelerden biri olarak görülebilir.

4.2.4.7. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinde Başarının Belirleyenleri

Amacın Netliği

Bu kriz esnasında Türkiye'nin takip etmiş olduğu politika temelde statükonun devamı yönünde ve savunmaya yönelik bir zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulaması şeklinde olmuştur diyebilmekteyiz. Bu bağlamda Türkiye, Kardak kayalıklarına çıkarılan askerlerin geri çekilmesini ve her çeşit egemenlik sembolünün bu alandan kaldırılmasını açık bir biçimde ve ısrarla dile getirmiştir. Ayrıca Türkiye, kime ait

olduğu konusunda uzlaşmazlık bulunan bu kayalıkların, aitlik konusunda iki devlet arasında diplomasi yolu ile müzakere edilmesi gerekliliğini belirtmiştir.

Türk askerlerinin Batı Kardak'a asker çıkarması sonrasında Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin resmi görüşlerini tekrar dile getirmiştir. Çıkarma sonrasında Dışişleri Bakanlığının yapmış olduğu açıklama şu şekilde olmuştur; “birliklerimize herhangi bir saldırı olmadığı takdirde, Yunan birliklerine ateş açılmaması talimatı verilmiştir. Yunanistan, bayraklarını, askerlerini, Deniz ve Hava Kuvvetlerini kayalıklardan çektiği ve gerginlik öncesi duruma dönüldüğü takdirde, Türkiye de aynı şekilde davranacak,” Status Quo Ante'ye dönülerek, meseleye müzakereler yoluyla çözüm bulunması çabalarına başlanabilecektir (Arcayürek, 2003: 325).

Motivasyonun Gücü

Yunanistan'ın Kardak kayalıklarına asker çıkartması sonrasında Türkiye üstünde küçük bir şok etkisi ve kısa bir süre belirsizlik meydana gelmiştir. Yaşananlara gerek basın gerekse kamuoyu ciddi bir ilgi göstermiş, gösterilen bu ilgi, diplomasinin yanı sıra kuvvet kullanım tehdidi içeren tepkilerin verilmesini gerekli kılmıştır. Basın ve kamuoyunun desteğinin oldukça fazla oluşu motivasyonu olumlu yönde etkilemiştir. Fiili durumun ortaya koyduğu savaş riskinin yüksek oluşu karar alıcılar arasında görüş farklılıkları ortaya çıkarmıştır. Ancak farklılıklara rağmen uygulanmasına karar verilen politikaya bütün farklılıklar bir kenara bırakılarak uyulmuştur. Bu da Türkiye'nin söylem ile eylem arasındaki tutarlılığının ne kadar örtüştüğünün göstergesi olmuştur. Bütün bunlarla beraber Türkiye'nin motivasyonu yüksektir.

Motivasyonun Asimetrisi

Yunanistan fiili bir durum meydana getirmiş ve bunun sonucunda Türkiye ile savaşa varacak bir tırmandırmanın tarafı olmuştur. Buna karşılık uygulamakta olunan politikanın gerçekçiliği konusunda tereddütte kalındığı görülmektedir. Simitis'in yeni seçilmiş olması, ona karşı yapılan iç baskılar ve dış politikada böylesine tırmanmış bir kriz sonucu ne yapacağından çok da fazla emin olmayan bir Yunanistan portresi ortaya çıkarmıştır. Türk komandolarının Batı Kardak'a çıkması haberinin ulaşması sonrasında Genelkurmay Başkanı Limberis ile Başbakan Simitis'in konuşmalarında, Limberis'in Türk komandolarının olduğu kayalığı bombalamak isteği bile dağılmanın boyutunu göstermektedir. Artık bu noktada Simitis itidalli davranarak Limberis'in bu önerisini kabul etmediği gibi görevden alınmasını da talep etmiştir. Bütün bunlar göz

önünde bulundurulduğunda Yunanistan'ın tam ve güçlü bir motivasyona sahip olduğunu söylemek oldukça zordur.

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirme

Yürütölmeye çalışılan diplomasi faaliyetleri ile Yunan askerlerinin kayalıklara çıktığı ana kadar, Yunanistan kararlı ve net bir duruş sergilemiştir. Yunanistan'ın kayalıklara asker çıkarması ve sivil unsurlar dışında bu alana yaklaşacak askeri kuvvetlere ateş açılacağını ifade etmiş olması yaşanan, bu krizi oyun teorisindeki *korkak tavuk oyununa* çevirmiştir.

Askeri seçeneklerin devreye sokulması, iki devlet arasında sıcak çatışma riskini ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayı da yaşanan bu krizi, zamana yayıp farklı seçeneklerin uygulanması üzerinde çalışmak ya da karşı tarafı ikna etmek gibi seçenekler ortadan kalkmıştır. Türkiye, bu yaşananları güvenlik ve çıkar algısı bağlamında değerlendirmiş ve zımni ultiatom vermiştir. Buna bağlı olarak da Türk Silahlı Kuvvetlerini sürece dâhil ederek dene ve gör taktiğini uygulamıştır. Türkiye'nin bu yaklaşımı Yunanistan üzerinde zorunluluk hissi meydana getirmiş ve Yunanistan'ın geri çekilmesini sağlamıştır.

Liderlik Gücü

Koalisyonların ve sürekli yeni hükümetlerin kurulduğu bu dönemde Türkiye'de siyasi istikrardan bahsetmek biraz zordur. İktidarın koalisyon olması, siyasilerin yönetim becerileri ve bakış açıları ile askeri ve sivil bürokrasinin krizi ele alma ve algılama biçimleri liderlik gücü bağlamında değerlendirildiğinde dağınık ve çok sesli bir karar alıcı profili ortaya koymaktadır. Ancak, Başbakan Tansu Çiller liderliğinde yürütölen bu krizin strateji geliştirme ve stratejileri uygulama safhasında Dışışleri Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığı bürokrasisinin koordineli bir şekilde çalışmış olduğunu söylemek mümkündür. Batı Kardak'a asker çıkarma fikri de ortak strateji oluşturma toplantısında düşünülmüştür. Türkiye'de ortak akıl devreye sokulmuş, zorlayıcı diplomasi stratejisi koordineli bir şekilde yürütölmüş ve güçlü bir liderliğin sergilenmesiyle başarılı bir sonuç alınmıştır.

Ulusal Destek

Figen Akat gemisinin kaza yapması ile başlayan bu kriz akabinde iki devlet vatandaşlarınca karşılıklı bayrak dikme eylemleri bir rekabete dönüşmüş, bunun sonucunda olay yazılı ve görsel basının ilgisini cezbetmiş ve bu sayede kamuoyunun

ilgi odağı olmuştur. Basının bu konuyla yoğun şekilde ilgilenmesi ile ulusal karar alıcıların kamuoyunu yönlendiren türden açıklama yapmaları, söz konusu anlaşmazlığın diplomasi ile yürütülmesini zorlaştırmıştır. Algı, sınır ihlali ve toprak talebi şeklinde oluşmuş, bu durumun bertaraf edilmesi Türk kamuoyu açısından önemli bir beklenti haline gelmiştir. Tansu Çiller'in "bu bayrak inecek, bu asker gidecek" söylemi ulusal kamuoyunda destek görmüştür.

Bu bağlamda Türkiye'nin uygulayacağı zorlayıcı diplomasiye ulusal destek oldukça yüksek olmuştur. Yazılı ve görsel basın da Türkiye'nin haklı bir mücadele içinde olduğuna işaret eden haber ve yazılara yer vermiştir. Türkiye, arkasındaki yüksek destek sayesinde inandırıcılık ve kararlılıkla politikalarını uygulamaya koymuştur.

Uluslararası Destek

Uluslararası destek noktasında Türkiye, duyarlı bir pozisyonda olmuştur. Bu krizi Yunanistan tırmandırılmışsa da Türkiye'nin ortaya koymuş olduğu tepkiler uluslararası aktörler ve örgütlerce çok iyi anlaşılamamıştır. Bu krizde, iki devlet arasında bir çatışma çıkma ihtimalinden kaygı duyan Amerika Birleşik Devletleri'nin konuya ilişkin tutumu önemli olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nin tırmanmaya mani olmak istemesi Türkiye'nin yürüttüğü politikaya uygun düşmüş ve uluslararası alanda bir destek bulmasına olanak sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin kriz esnasında yaptığı görüşmeler, Türkiye için bir fırsat olmuştur. Şöyle ki, Cumhurbaşkanı Demirel Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Clinton ile yapmış olduğu görüşmelerde, Türkiye'nin asıl kaygısını oluşturan, ortaya çıkarılan fiili durum ve bunun sonucunda bozulan denge ve değişen statükonun tekrardan eski haline gelmesi gerekliliği fikrine vurgu yapmış ve statüko öncesi duruma dönmenin tırmanmayı azaltacağını söylemiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin de olmasını istediği şeyin bu olduğu görülmektedir. Türkiye'nin istemi ile Amerika Birleşik Devletleri'nin yaklaşımı aynı noktada buluşmuş ve bu durum Amerika Birleşik Devletleri'nin Yunanistan üstünde baskı kurmasına olanak sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri Türkiye ile paralel davranırsa da herhangi bir tarafta yer almadığını göstermek adına da *ilk kurşunu atan karşısında Amerika Birleşik Devletleri'ni bulur* ifadesini kullanarak tarafsızlığını politik olarak göstermeye çalışmıştır.

Tırmandırma Korkusu Meydana Getirme

Krizin ilk aşamalarından itibaren Türkiye diplomasi ile bu uyuşmazlığı çözmek istemiş, ancak çabalar sonuçsuz kalmıştır. Bundan sonra da Türkiye, askeri kuvvet kullanma durumunu, uygulanacak diplomasi faaliyetlerini destekleyecek şekilde sürdürmüştür. Türkiye kararlılığının bir ifadesi olarak, Yunanistan'ın askeri gemilerine karşılık bölgeye kendi askeri gemilerini sevk etmiştir. Bu adımın da yeterli olmadığı kanaati sonrasında kuvvet kullanma seçeneği düşünölmeye başlanmıştır. Türkiye bu noktada Doğu Kardak'ta bulunan Yunan askerlerine karşılık Batı Kardak'a Türk askerlerini çıkararak kararlılığını sürdürmüştür. Bu eylemiyle, Yunanistan'ın ortaya çıkarmış olduğu fiili durumun Türkiye tarafından kabul edilemeyeceği ve bu noktadan sonra bir savaşın göze alındığı ortaya konmuştur. Sonuç olarak Türk askerlerine ateş açılmayacağı sürece, Yunan askerlerine ateş açılmayacağı, Yunan bayraklarının, sembollerinin ve silahlı kuvvetlerinin Doğu Kardak'tan çekilmesi halinde Türk askerinin de Batı Kardak'tan çekileceği vurgusu bu tırmanmanın eşik noktası olmuştur.

Krizin Kesin Çözüm Şartlarına İlişkin Netlik

Yaşanan gemi kazası sonrasında Türkiye açık ve net bir şekilde çözüme ilişkin şartları gerginlik öncesinde ve gerginlik anında sürekli ifade etmiştir. Krizin kesin çözüm şartlarına ilişkin netlik ile ilgili olarak Türkiye, Ege Denizi içerisindeki egemenliği belirsiz adacık ve kayalıkların kime ait olduğu konusunda müzakereye açık olduğunu, bu müzakereler sonrasında karasuları sınırlandırması konusunun da çözüme kavuşturulabileceğini ifade etmiştir. Bunlarla birlikte iki tarafın da durumu gerginleştirecek eylemlerden kaçınması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, Türkiye, Kardak Kayalıklarında konuşlandırılmış Yunan askerinin ve tüm egemenlik sembollerinin bir an önce kayalıklardan çıkarılmasının gerekliliğini dile getirmiştir. Türkiye'nin uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasi stratejisi kuvvet kullanım tehdidi ile Yunanistan'ın tek taraflı oluşturduğu fiili duruma mani olmuştur.

4.2.5. 1997-1998 S-300 Füzelele Krizi

Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi, S-300 füzelelelerinin Kıbrıs'a yerleştirilmesiyle ilgili olarak çeşitli amaçlar peşinde koşmaktaydılar. Yunanistan, S-300 füzelelelerinin Kıbrıs'a konuşlandırılmasıyla, İyon Denizinden İskenderun Körfezine kadar olan alanda Türkiye'yi çevreleyerek, Türkiye'nin deniz ulaşım yollarını kapatmayı

amaçlamaktaydı. Bu sayede Yunanistan, İskenderun'dan dünya piyasalarına ulaşan Orta Asya petrollerinin geçiş noktalarını kontrol edebilecek ve dış ticaretinin % 88'ini deniz yolu ile gerçekleştiren Türkiye'yi ekonomik anlamda kayba uğratacaktı (Koçer, 2015: 245). Kurulması düşünülen bu füzelerin etki alanlarını Harita 4.6. görmek mümkündür.

Harita 4.6: S-300 Füzelelerinin Etki Alanı

Kaynak: geimint.blogspot.com, 2008

S-300 Füzeleleri Krizi, hem Adadaki ateşkes sonrası silahlanma faaliyeti olarak hem de Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin hava üstünlüğünü tehdit edecek nitelikte bir gelişme olarak Ocak 1997 ile Aralık 1998 tarihleri arasında etkili olmuştur.

Kriz, bölgesel alt sistem açısından bir taraftan Rusya'nın Doğu Akdeniz'de etkinliğini arttırması olasılığını doğururken diğer taraftan S-300 füzeleri üzerinden meydana gelecek bir uyuşmazlık sonucu NATO'nun güney doğu kanadında bulunan Türkiye ve Yunanistan'ın karşı karşıya gelmesi olasılığını içermiştir. Bu nedenle S-300 Füzeleleri Krizi, NATO ittifakının geleceği konusunda da önemli bir gelişme olmuştur. Türkiye, kriz boyunca Ortak Savunma Doktrini çerçevesinde müşterek hareket eden Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi ile mücadele etmekle birlikte Rusya ile de silah anlaşmasının sonlandırılması için görüşmeler yapmıştır (Küçük, 2013).

4.2.5.1. Krize Sebep Olan Gelişmeler

Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi, 1993 yılının Kasım ayında “Ortak Savunma Doktrini” olarak adlandırdıkları ortak bir askeri savunma anlaşması imzaladıklarını ilan etmişlerdir. İlan edilen bu doktrin, iki tarafın “tek savunma alanı” içinde olmasını ve çeşitli önlemlerin hayata geçirilmesini öngörmekte ve Kıbrıs Rum Yönetiminin güvenlik zafiyetlerini Yunanistan ile artırılmış işbirliği çerçevesinde dengelemeyi amaçlamaktaydı (Samokhvalov, 2013: 61).

Ortak Savunma Doktrini,

iki devlet arasında ortak askeri strateji ve operasyonlar planlanmasını; ortak tatbikatlar yapılmasını, Girit, On iki Adalar ve Kıbrıs’ın savunma alt yapılarının yeniden düzenlenmesini; Yunanistan’ın Orta Akdeniz’de somut bir rol oynamasına imkân verecek şekilde Güney Kıbrıs’ta hava ve deniz üsleri kurmasını ve askeri harcamaların artırılmasını öngörmekteydi (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1997).

Stratejik bir yaklaşımla tanımlanan “tek savunma alanı” ile Yunanistan’dan Kıbrıs’taki Magosa’ya kadar olan alanı kapsayan bölge doğal savunma alanı olarak kabul edilmekte ve bu bölgenin her bir noktasında etkinlik sağlanması hedeflenmekteydi. Anılan doktrin çerçevesinde “Baf Askeri Havaalanı inşa edilmiş, Terazi deniz üssünün inşa edilmesine ve bunlara ek olarak, S-300 füzelerinin Rusya’dan alımına karar verilmiştir” (T.C. Dışişleri Bakanlığı).

Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan ile oluşturmuş olduğu “Ortak Savunma Alanı” stratejisi kapsamında, alınacak olan yeni silah ve füze sistemlerinin siparişini vermiştir. “Paralı asker” adı altında binlerce profesyonel Yunanistan askeri Kıbrıs’a getirilmiş, Rusya ve Fransa’dan modern tanklar satın alınarak, saldırı amaçlı yeni tank birlikleri kurulmuştur. Ayrıca Kıbrıs Rum Yönetimi’nde bulunan Yunan alayı, mekanize bir birlik haline getirilmiştir. Ağustos ve Ekim 1994’ten itibaren Yunan hava ve deniz kuvvetlerinin fiili katılımlarıyla “Yunanistan burada” isimli ortak askeri tatbikatlar başlatılmış ve Yunanistan’ın Kıbrıs’taki subay ve asker sayısı artırılarak on bin kişilik bir kuvvet oluşturulmuştur (Atun, 2015).

Kıbrıs Rum Yönetimi Ocak 1997’de, Türk savaş uçakları ve ATACMS’lerin de içinde bulunduğu füzelere karşı, “Cruise” ve “Balistik” füzelerden daha üstün olduğu iddia edilen Rus yapımı S-300PMU-1 savunma sistemini satın almaya karar verdiğini

açıklamıştır (Ayman, 2000: 15). Bu füzelerin Kıbrıs'a yerleştirileceği haberi üzerine Financial Times'da yayınlanan yorumda, 1974 yılından bu yana hava üstünlüğüne sahip olan Türkiye'nin bu üstünlüğü kaybedeceği belirtilmiştir (Oran, 2018: 471). Yaşanan bu gelişmeler sonrasında, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sert tepki göstermiş ve bu tepki ile başlayan süreçte Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Yunanistan- Kıbrıs Rum Yönetimi arasında yaşanacak olan krizin fitili ateşlenmiştir.

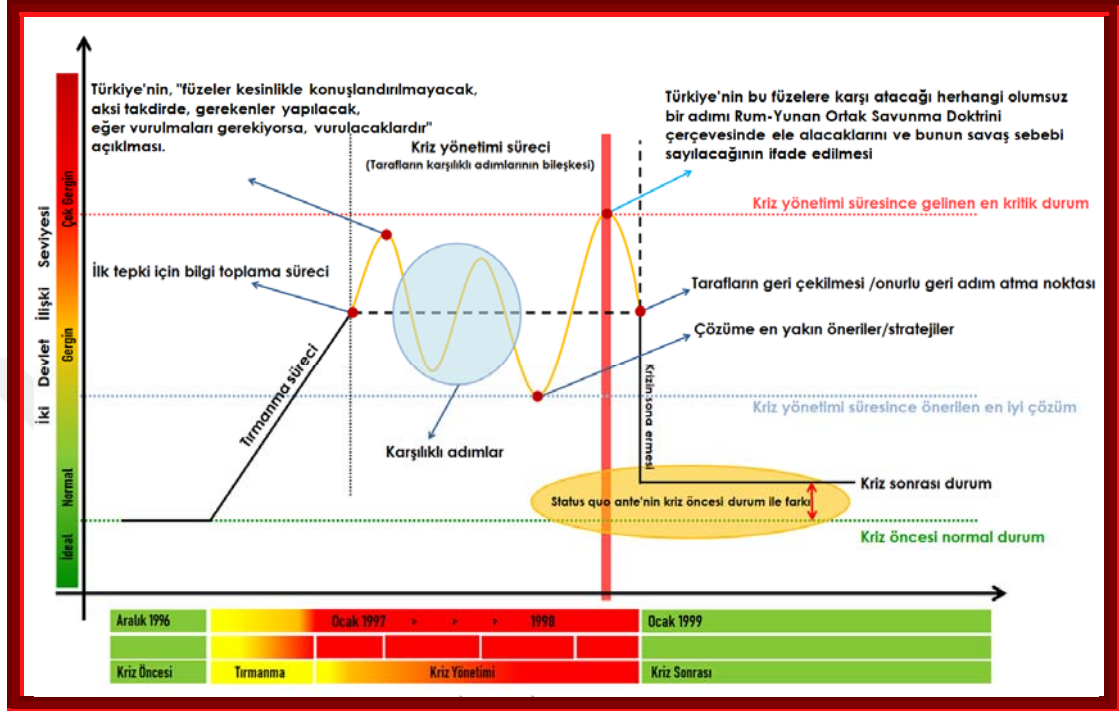
Barletta'ya göre, Kıbrıs Rum Yönetimi'ni S-300 Füzeleri satın almaya götüren nedenlerden biri de "Aralık 1995'te Clinton yönetiminin 120 adet ATACMS'nin Türkiye'ye satılmasını onaylamasıdır. Kıbrıs Rum Yönetimi bu satışa itiraz etmiş ve ABD'den 160 km menzile sahip bu sistemin kendi topraklarına karşı kullanılmayacağı konusunda garanti istemiştir." Bunun üzerine Amerikan savunma bakanlığı bir açıklama yaparak bu satışın bölgedeki askeri dengeyi değiştirmeyeceğini ve ayrıca ABD'nin Kıbrıs sorununa çözüm arayışlarını da sekteye uğratmayacağını belirtmiştir. Geri-Kanat kuvvetlere, karadan havaya savunma tesislerine, askeri hava ve balistik füze atıcılarına, taarruzda kullanmak için tasarlanmış olan ATACMS'ler Kıbrıs'taki hedeflere Türkiye'den yönlendirilebilecek yetenektir (Barletta, 1998: 12-14).

Yaşanan gelişmeler üzerine Kıbrıs Rum Yönetimi Hükümeti'nin Rus S-300 füzelerinin satın alınması işlemlerine devam etmesi halinde Türkiye tarafından bu duruma askeri olarak karşılık verebileceği hususunda uyarı yapılmıştır. Dışişleri Bakanı Çiller, Yunanistan'ı ve Kıbrıs Rum Yönetimini Akdeniz'de bir füze krizi çıkarmakla suçlamış ve konuşlandırılması düşünülen bu füze sisteminin devre dışı bırakabileceğini ifade etmiştir. Çiller bu konudaki netliği, "bu saldırgan füzeler kesinlikle konuşlandırılmayacak, konuşlandırıldıkları takdirde, gerekenler yapılacak, eğer vurulmaları gerekiyorsa, vurulacaklardır" şeklindeki ifadeler ile ortaya koymuştur (CNN, 1997). Bu açıklamalara ek olarak Milli Savunma Bakanı Tayan ise "gerekirse 1974 yılında yaptığımızı bugün yine yaparız, yani vururuz" ifadelerini kullanmıştır. Tayan, ayrıca söz konusu füze sisteminin Boğazlardan gemilerle geçirilmesi durumunda, Türkiye'nin Montrö Antlaşması uyarınca bu geçişe mani olabileceği bilgisini paylaşmıştır (Milliyet, 1997: 1).

Bu gelişmeler devam ederken Türkiye, S-300 füzeleri ile ilgili olarak Moskova'ya bir delegasyon göndermiş ve bu anlaşmayı protesto etmiştir (Whittaker, 1999: 55). Türkiye'nin tepkilerine karşı Yunanistan Savunma Bakanı Çohacopulos, Hükümet

adına konuşarak, “Türkiye’nin bu füzelere karşı atacağı herhangi olumsuz bir adımı Rum-Yunan Ortak Savunma Doktrini çerçevesinde ele alacaklarını ve bunun savaş sebebi sayılacağını ifade etmiştir (Özkan, 1999: 175).

Grafik 4.5: Kriz Yönetim Süreci (1997-98 S-300 Füzeləri)

İki devlet arasında bunlar yaşanırken, Amerika Birleşik Devletleri'nin NATO'ya vermiş olduğu raporda, S-300 füzelerinin Kıbrıs'a konuşlandırılması halinde bütün Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'nun Rusya'nın kontrolüne gireceği bilgisi paylaşılmıştır. Bu raporda, NATO'ya karşı oluşacak tehdidin daha çok füzelere değil, Rusya'nın Kıbrıs'a getireceği radarlardan kaynaklanacağına vurgu yapılmış ve bu durumda Rusya'nın bu coğrafyada NATO karşısında üstünlük kazanacağı savunulmuştur (Hürriyet, 1998) (Bkz. Harita 4.7). Diğer taraftan Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere, bölgesel istikrarın zarar göreceği açıklamalarında bulunarak Kıbrıs Rum Yönetimini uyarmıştır (Whittaker, 1999: 55). Bu gelişmeler bir baskı unsuru oluşturmuş ve sonrasında Kıbrıs Rum Yönetimi, S-300 füzelerinin konuşlandırılması hususunun ilk aşamada Aralık ayına ertelendiğini açıklamıştır.

Harita 4.7: Rusya'nın NATO Karşısında Üstünlük Kazanacağı Düşüncesi

İlerleyen süreç ile beraber Rusya'nın Kıbrıs Rum Yönetimine olan desteği azalmış, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği, Yunanistan'a ve Kıbrıs Rum Yönetimine yoğun bir baskı uygulamış ve bu baskılar sonuç vermiştir (Şener, 2013: 549). Gerek Türkiye'nin kararlı tutumu gerekse S-300 füzeleri konusunda Klerides'in Amerika Birleşik Devletleri'nden ve Avrupa Birliği'nden beklediği desteği alamaması sonrasında Rum Yönetimi füzeleri konuşlandırma kararından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Yunanistan Başbakanı Simitis ile Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Klerides'in Atina'da yapmış oldukları görüşme sonrasında Rum Ulusal Konseyi 29 Aralık 1998 tarihinde toplanarak, Rusya'dan alınan S-300 füzelerinin Kıbrıs'a konuşlandırılmayacağını beyan etmiştir (Ayman, 2000: 49).

Daha sonra, Kıbrıs'a konuşlandırılmayacak olan bu füzelerin Girit Adasına sevk edileceği açıklanmış (*Hürriyet*, 1998) ve S-300 füzeleri 1999 yılının Mart ayında Girit'e getirilmiştir. S-300'lerin Girit'e gelmesiyle beraber, Türkiye'nin hedefi haline gelmekten korkan Girit halkı bu gelişmeyi protesto etmiş, bunun üzerine adaya gelen Yunan Savunma Bakanı Yardımcısı Apostolakis S-300 füzelerinin depolandığını ve sonrasında da depolarda kalacağını açıklayarak halkı sakinleştirmiştir (Şener, 2013: 551).

4.2.5.2. Krizde Karar Alıcı Faktörü

S-300 Füzeleri Krizinin yaşandığı dönemin başlangıcı 54. Hükümetin son altı ayına denk düşmüş, sonrasında ise 55. Hükümet bu krizi yönetmiştir. Koalisyon hükümetlerinin var olduğu bu dönemin, dış politika ile ilgili olarak çok sesli bir dönem olduğu söylenebilmektedir.

Çiller, Refah-Yol hükümetinde Dışişleri Bakanlığı ve başbakan yardımcılığı görevlerini yürütmekle beraber, Dışişleri Bakanlığının görev ve yetki alanına giren kimi konu, devlet ve örgütler ile ilişkiler bir başka devlet bakanının yetkisinde olmuştur. Devlet Bakanı Gül, Kıbrıs ve Türk Cumhuriyetleri ile ilişkileri yürütmekle

sorumlu olduğu için yaşanan bu kriz, Kıbrıs ile alakalı olduğundan Gül'ün yetkisi içerinde olmuştur. Bu dönemde bir taraftan dış politika alanında hükümet, askeri yapı ve cumhurbaşkanlığı arasında meydana gelen problemler, diğer taraftan hükümet ortaklarının dış politika konusundaki farklı bakış aışları çok seslilik sorunu ortaya çıkarmıştır (zcan, 1998: 180).

Milli Savunma Bakanı Tayan, S-300 füzelerinin Kıbrıs'a konuşlandırılması durumunda askeri önlemlere başvurulabileceğini, Dışışleri Bakanı iller ise bu füzelerin vurulabileceğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Demirel ise füzelerin konuşlandırılması konusundan daha çok bunların i politikadaki etkileri üzerinde durmuş, Başbakan Erbakan ise S-300 füzeleri ve Kıbrıs konusunun milli bir sorun olmasından yola çıkarak, bunların Milli Güvenli Konseyinde görüşülmesi gerektiğini ifade etmiştir (Aksu, 2008: 229). Bu açıklamalardan hareketle o dönemde çok sesliliğin hâkim olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Kriz esnasında Dışışleri bürokrasisinin ise konuya temkinli yaklaştığını ve daha uygun bir dil kullandığını söylemek mümkündür. Dışışleri bürokrasisi, diplomasının imkânlarını kullanarak, uluslararası alanda S-300 füzelerine yönelik oluşan tepkilerden fayda sağlamaya çalışmış ve bu doğrultuda zorlayıcı diplomasi etkin bir biçimde uygulanmaya gayret edilmiştir. Genelkurmay Başkanı Karadayı'nın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ziyaret etmesi sonrası Türk Silahlı Kuvvetlerinin yaşananlarla ilgili olarak üstüne düşen her türlü şeyi yerine getireceğinin ifade edilmesi (*Cumhuriyet*, 1997: 9), kararlılık göstergesi olmuş ve uygulamaya konan zorlayıcı diplomasının etkisini artırmıştır.

4.2.5.3. Krize zg Zorlayıcı Diplomasi Stratejisi

S-300 füzeleri krizinin başlangıcında uygulanmak istenen zorlayıcı diplomasının oluşturulması görece daha zor olmuştur. Bunun en büyük sebebi ise söz konusu füzelerin alımı ile ilgili olarak bir anlaşmanın henüz imzalanmış olmasıdır. Füzelerin anlaşmasının yapılmış olması, ancak teslim alınmamış ve Kıbrıs'a konuşlandırılmamış olması uygulanacak zorlayıcı diplomasi stratejisinin oluşturulması için yeterince zamanın olduğunu göstermiştir.

Türkiye, isteminin meşruluğunu genel manada güvenlik algısı ve g dengesinin bozulmaması gerekliliği üzerine inşa etmiş, göstermiş olduğu tepki ile statükonun tek taraflı olarak değiştirilmesine mani olmak istemiştir (Aksu, 2008: 230-231). Kıbrıs

Rum Yönetiminin S-300 füzelerini Kıbrıs'ta konuşlandırma kararı karşısında Türkiye'de siyasi, diplomatik ve askeri önlemlerle ilgili çeşitli seçeneklerin tartışılmaya başlandığı görülmektedir. Kıbrıs Rum Yönetimini S-300 füzelerini Kıbrıs'a getirmekten vazgeçirmek için Türkiye'nin üzerinde durduğu önlemler şu şekilde olmuştur (Ayman, 2000: 47):

- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki asker sayısını artırmak,
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Savunma İşbirliği Anlaşması yapmak,
- Baf'ta hava üssü, Larnaka'da deniz üssü kurmakta olan Yunanistan'a karşı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde hava ve deniz üsleri inşa etmek,
- Avrupa Birliği, Rumlar ile tam üyelik görüşme sürecini başlattığı takdirde, karşılık olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile entegrasyona gitmesini gündeme getirmek.

Bunlara ek olarak, Denктаş, S-300 füzelerinin Kıbrıs'a konuşlandırılması durumunda, 1974 yılından beri “ölü kent” olan Maraş'ı yerleşime açıp Gazimagosa ile birleştireceğini açıklamıştır (*Cumhuriyet*, 1997: 8).

Türkiye'nin uygulamaya koymuş olduğu politikaları diplomatik girişimler, gözdağı verilmesi ve ateşe ateşle karşılık şeklinde üç ayakla açıklamak mümkündür (Ayman, 2000: 47-48);

1) Diplomatik girişimler: Bu ayağı, bir sonraki dönemde başlaması öngörülen müzakere sürecine yönelik olumsuz tutum takınılması, Kıbrıs'a üst düzey ziyaretler düzenlenmesi ve Türkiye'nin tutumunun başta Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere nezdinde olmak üzere mektup ya da telefon diplomasisi ile üst düzeyde dile getirilmesi oluşturmaktaydı.

2) Gözdağı verilmesi: İkinci ayağı, ortak tatbikatların düzenlenmesi, Adaya silah ve mühimmat takviyesi yapılması ve Adanın abluka altına alınabileceğinin ifade edilmesi oluşturmaktaydı.

3) Ateşe ateşle karşılık: Uygulamaya konan politikaların üçüncü ayağını sıcak çatışmalara yol açabilecek olan ateşe ateşle yanıt verilmesi, Adanın ablukaya alınması ve füze rampalarının vurulması oluşturmaktaydı.

Türkiye'nin kriz esnasında izlemiş olduğu bu komplike stratejide en önemli unsurun, füzelerin Adaya konuşlanması halinde “Adanın ablukaya alınması ve füze rampalarının vurulması” uyarısının olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye'nin, zorlayıcı diplomasi ile beraber aynı düzeyde karşılık ve taahhüdün vurgulanması yöntemlerine başvurduğu da dikkat çekmektedir. Şöyle ki, Yunanistan dört F-16 ve bir C-130 nakliye uçağını Baf üssüne göndermiş (Ayman, 2000: 43) ve Yunanistan ile Kıbrıs Rum Yönetiminin gerçekleştirdiği Nikiforos-Toksotis⁹ tatbikatı esnasında, Yunan uçakları Kıbrıs hava sahasına girmiştir. Türkiye de aynı şekilde karşılık vererek bunun karşılığını anında ödeten fiili askeri tedbirler ile beraber (Radikal, 1997: 11), S-300 füze krizinin Türkiye lehine oluşturduğu ortamdan faydalanarak Adada hava ve deniz üstleri kuracağını ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile kendisi arasında bir “ortak savunma konsepti” oluşturacağını vurgulamış (*Cumhuriyet*, 1997: 8) ve 28 Aralık 1995'te Türkiye ile KKTC arasındaki ortak deklarasyona atıfta bulunarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile bütünleşmeye ağırlık vereceğini ima etmiştir. Son olarak, Türkiye'nin uyguladığı stratejinin önemli bir diğer unsuru ise Kıbrıs'la ilgili taahhütlerin yanlış anlamaya mahal vermeyecek bir açıklıkta sıklıkla vurgulanması olmuştur. Benzer içerikli ortak deklarasyonların tekrar tekrar gündeme gelmesi bu amaca hizmet etmiştir (Ayman, 2000: 48).

Stratejinin Temeli

Bu kriz esnasında karar alıcıların politikalarını uygulamaya koymaları, Kıbrıs Rum Yönetiminin Rusya'dan S-300 füzelerinin alımına ilişkin anlaşma yapılması sonrasında olmuştur. Füzelerin alımı ile ilgili olarak bir anlaşmanın imzalanmış olması karar alıcıların derhal harekete geçmelerini gerekli kılmış ve krizi meydana getiren gelişme sonrası Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi ile diplomatik yazışmalarda güvenlik sorununa işaret edilmiştir. Diğer bir taraftan da bu füzelerin Kıbrıs Rum Yönetimine teslim edilmesinin uzun bir süreç gerektirmesi, Türkiye'nin yürüteceği diplomasi faaliyetleri ve askeri açıdan hazırlanma konularında hareket kabiliyetini artırıcı bir unsur olmuştur.

⁹ Yunan uçaklarının hayali olarak “Antalya, Adana ve Mersin'i bombaladığı Yunan-Rum tatbikatı” (Ayman, 2000: 43).

Sonuç olarak S-300 füzelerinin Kıbrıs'a yerleştirilmesi, güvenlik tehdidi meydana getirecek ve bölgesel güç dengesini bozacaktır. Türkiye, bu tehdide ve tehlikeye mani olmak amacıyla siyasi, diplomatik ve askeri önlemlerin devreye sokulması gerekliliğinin farkına varmış ve Türk yetkililer seçenekler üzerinde tartışmaya başlamıştır. Önleyici tedbirler kapsamında devreye sokulması gereken politikaların belirlenmesinde, zorlayıcı diplomasi stratejisinin imkânlarından faydalanılmıştır.

İsteme Karar Vermek

Kıbrıs Rum Yönetimi ile Rusya arasında gerçekleştirilen S-300 füzeleri anlaşması sonrasında Türkiye, bu füzelerin Kıbrıs'a konuşlandırılmaması politikası çerçevesinde hareket etmiştir. Dolayısıyla da temel olarak Türkiye'nin Kıbrıs Rum Yönetiminden ve Yunanistan'dan istemi, Güney S-300 füzelerinin konuşlandırılmasından vazgeçilmesi olmuştur.

Rusya'ya ise "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyesi olarak ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde silah transferleri konusunda bazı taahhütlerinin bulunduğu hatırlatılmış" (Aksu, 2008: 202) ve bu ülke, Kıbrıs'ta barışı ve istikrarı bozacak türden silahlanma faaliyetlerine destek vermemesi konusunda uyarılmıştır (*Milliyet*, 1997: 8). Güç dengesi düşünüldüğünde Türkiye'nin bu anlaşmayı engellemesi ya da iptal etmesi söz konusu olmadığından Rusya konusunda sadece uyarı ile yetinilmiştir.

İstemde esas hedef Kıbrıs Rum Yönetimi olarak alınmış ve S-300 füzelerinin Kıbrıs'a konuşlandırılması bir tehdit unsuru olarak deklare edilmiştir. İstemin, bu füzelerin Kıbrıs'a konuşlandırılmamasına yönelik bir sınırlandırma biçiminde sunulmasının, istemin yerine getirilmesini daha kolay hale getirdiği söylenebilir.

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirmek

Türkiye, füze satış anlaşmasının bir tarafında Rusya olduğu ve asimetrik güç dengesi söz konusu olduğu için, bu anlaşmanın feshi ya da durdurulması konusunda Rusya'dan herhangi bir istemde bulunamamıştır. Türkiye, zorlayıcı diplomasi stratejisini, statükoyu değiştirmeye yönelik eylemde bulunan, Yunanistan'a ve özellikle de Kıbrıs Rum Yönetimine yönelik olarak uygulamaya koymuştur.

Burada Türkiye'nin uygulamaya koyduğu zorlayıcı diplomasi stratejisi, statükoya meydan okuyan tarafın, ilişkinin niteliğini değiştirmek istemesi, kendi lehine yeni ve daha avantajlı ortam oluşturmaya kalkışması karşısında, savunmadaki tarafın, rakibine

karşı sınırlı ve seçici bir tırmandırma stratejisi uygulayarak onu durdurmaya çalışması şeklindedir. Böylelikle statükoya meydan okuyan tarafa bir sonraki hamlesinin karşılıksız kalmayacağı gösterilirken, aşırı tırmanmanın getireceği riskler de bertaraf edilmeye çalışılmıştır (Bar-Siman-Tov, 1991: 304-320). Bu yaklaşımın başarılı sonuç verebilmesi için statükoyu değiştirmeye çalışan tarafın, savunmadaki tarafın inandırıcılığına ikna olması gerekmektedir.

Burada inandırıcılığın kapasite, bedel ve niyet olmak üzere üç önemli unsurundan söz edilmektedir (Kaufmann, 1954: 1-23);

- Kapasite, gerektiğinde karşı tarafa yaptırım uygulayabilecek bir güce sahip olmayı ifade eder.
- Bedel, karşı tarafın istenmeyen davranışını engelleyecek, onu bu davranıştan vazgeçirecek ölçüde ağır bir bedelin olmasıdır.
- Niyet, caydırılmasına uğraşılan tarafın, söz konusu eyleme girişmesi halinde, caydırıcı konumda olan devlet tarafından cezalandırılacağına inandırılması için bu konuda kararlı olduğunun açık bir şekilde ortaya konmasıdır.

Türkiye bu üç unsuru da etkin bir şekilde uygulamıştır. Statükoyu değiştirmek isteyen Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi karşısında Türkiye, rakibine karşı sınırlı ve seçici tırmandırma siyaseti uygulamış ve bir sonraki hamlelerin karşılıksız kalmayacağını göstermiştir. Türkiye, S-300 füzelerinin konuşlandırılması durumunda bu füzelerin vurulabileceğini ifade ederken, S-300 füzelerinin Kıbrıs'a sevk ve teslim edilmesine kadar olan zaman diliminde Boğazların kontrol edilmesi ve Adanın abluka altına alınması türünden önlemler alınabileceğini ifade ederek baskı uygulamıştır. Bu baskıları uluslararası destekle güçlendirmek için de füzelerin Kıbrıs'a konuşlandırılmasının yalnızca Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti için değil, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve NATO için de tehdit oluşturacağı hususuna vurgu yapılmıştır. S-300 füzelerinin bölgedeki dengeyi bozacağı ve tehdit unsuru oluşturacağı anlaşılmıştır. Bu noktadan sonra bölgeyi Rusya'ya açacak olan bu gelişmeye Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve NATO da karşı çıkmıştır. Bunun sonucu olarak da, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'a baskılar artmıştır.

İnandırıcılık noktasında Türkiye'nin kapasitesi görülmüş, aksi durumda bedelin ağır olabileceği kanısına varılmış ve Türkiye'nin niyeti konusundaki ciddiyet anlaşılmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye başarılı bir şekilde isteme uyma konusunda aciliyet ve zorunluluk hissi meydana getirebilmiştir.

Yaptırıma Karar Vermek

Türkiye, uygulamakta olduğu zorlayıcı diplomasi stratejisinde söylemleri ile eylemlerinin tutarlılık göstermesine önem göstermiştir. Bu çerçevede diplomatik girişimler, gözdağı verilmesi ve kuvvet kullanımı gibi her türlü seçeneğin devrede olabileceği ifade edilmiştir.

Yaptırım ile ilgili yapılan açıklamalardan, başta Boğazların kontrolü, Adanın ablukaya alınması ve füzelerin konuşlandırılması durumunda vurulması gibi seçeneklerin hazırda bekletildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile savunma işbirliği yapmak ve entegrasyona gitmek, Adada hava-deniz üsleri inşa etmek ve asker sayısını artırmak gibi seçeneklerin de düşünülen diğer yaptırımlar arasında olduğu izlenimi verilmekteydi.

İstemin Gerçekleşmesine Katkı Sağlamak Adına Öngörülen Teşvikler

Türkiye, S-300 füzelerinin Kıbrıs'a konuşlandırılmaması istemine karşı Kıbrıs Rum Yönetiminin bu istemi karşılaması adına herhangi bir teşvik önermemiştir. Türkiye, güvenlik tehdidi olarak algıladığı bu konuya büyük önem vermiş, kararlılık ve inandırıcılık konusunda bir zafiyet ortaya koymamak için teşvik sunmamıştır.

NATO üyesi bazı ülkeler, Türkiye'nin, Kıbrıs Rum Yönetimine, "Kıbrıs'taki Türk askerlerinin sayısında sembolik bir azaltma ve Kıbrıs üzerindeki gözlem uçuşlarının rotasını Rumların belirlediği şekilde değiştirme" gibi teşvikler sunmasını önermiş, bunun karşılığında kendilerinin Kıbrıs Rum Yönetimini füzelerin konuşlandırılması fikrinden vazgeçirmeye çalışacaklarını belirtmiştir. Bu öneriye "kesinlikle hayır cevabı verilmiş, bu durumun bir alış-veriş meselesi olmadığı, Kıbrıslı Rumların kendi yaptıkları şeyleri kendilerinin temizlemeleri gerektiği, aksi halde sonuçlarına katlanmaları gerektiği" ifade edilmiştir (Cem, 2004: 206).

Bu noktada Türkiye'nin statükonun devamından yana olması, sonuçların ağır olacağının fark edildiği bir durumda bir teşvik sayılabilir. Türkiye'nin statüko öncesi duruma geri dönülmesi talebi ile birlikte bu durum Kıbrıs Rum Yönetimine onurlu geri çekilme imkanı sunmuştur.

4.2.5.4. Hangi Tür Zorlayıcı Diplomasinin Uygulanacağına Karar Vermek

Boğazların kontrol edilebileceği, füzelerin konuşlandırılması durumunda bunların vurulacağı ve Kıbrıs'ın ablukaya alınabileceği şeklindeki uyarılar ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'yle birlikte hava ve deniz yetki alanlarında gerçekleştirilen askeri tatbikatlar (Ayman, 2000: 47-48), Türkiye'nin bu kriz esnasında uygulamaya koymuş olduğu zorlayıcı diplomasi yöntemlerinin “zımni ültimatoma ve baskıyı kademeli artırma” şeklinde olduğunu göstermektedir (Yılmaz, 2019: 1-321-32).

Zımni ültimatoma uygun olarak Türkiye, ortaya koymuş olduğu istemlerin yerine getirilmesi için net bir tarih vermemiştir. Zaten bu füzelerin Kıbrıs Rum Yönetimine sevk ve teslim tarihi için uzunca bir zaman geçecektir. Bu zaman zarfında bu füzelerin konuşlandırılması fikrinden vazgeçilebileceği düşünülerek zımni ültimatoma verilmiş ve bu füzelerin konuşlandırılmasının meydana getirdiği tehlikenin boyutları, kararlılığın ve inandırıcılığın tutarlılığı sağlanarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Baskıyı kademeli artırma yöntemi ile de uygulanmakta olunan zorlayıcı diplomasinin Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi üzerinde meydana getirdiği etki gözlemlenmiş, ortaya çıkan gelişmelere göre de aynı şekilde davranılmaya veya değişmesi gereken noktalarda yeni taktikler geliştirilmeye çalışılmıştır.

4.2.5.5. Rakip ve İlgili Devlet Karar Alıcılarının Rasyonelliğine Dair Argümanlar

Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında ortak savunma doktrini anlaşması sonrasında Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tepkisini çekme adına bir tırmanma siyaseti izlemek istenmesi bilinçli olarak ortaya konan bir eylemdir (Aksu, 2008: 237). Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetiminin buradaki amaçlarından biri S-300 füzelerinin satın alındığı Rusya'nın Türkiye'ye karşı yanlarında bulunmasını sağlamaktır (L. Tavşanoğlu, 1997:6). Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi açısından bu tehlikeli stratejinin cazibeli tarafı, krizi bir adım daha tırmandırma ve kuvvet kullanma riskini tümüyle Türkiye'ye yükleme fikridir. Bir korku oyunu başlatılmakta, ancak oyunun tasarlayıcısı Kıbrıs Rum Yönetimi, oyunu oynayarak değil, böyle bir oyunun oynanacağını önceden¹⁰ haber vererek Türkiye'yi krize sokmayı amaçlamaktaydı. Rum yönetimi, bu sayede oyunun kendisi için oluşturabileceği

¹⁰ S-300 füzelerinin Kıbrıs'a 16 aydan daha önce teslim edilemeyeceğini açıklayarak bunu sağlamıştır (Ayman, 2000: 42).

riskleri azaltacak ve gerektiği durumda geri çekilme şansını kendinde bulunduracaktı. Bu strateji, tırmandırma siyasetinde kontrollü baskı olarak tanımlanabilecek bir uygulama şeklidir (Ayman, 2000: 42). Tırmandırma siyaseti yüksek risk taşıyan bir stratejidir. Çünkü her zaman kriz önceden düşünüldüğü gibi kontrol edilemez ve kontrolden çıkabilir. Önceden öngörülemeyen hatalı bir davranış veya yanlış anlama tarafları sıcak bir savaşın içine çekebilir. Neyse ki bu kriz, savaşa varacak bir şekilde ileriye gitmemiştir.

Kıbrıs'taki Türk askerlerine karşı S-300 füzelerinden vazgeçilmesi yolunda müzakere ortamının oluşturulması ve çok uluslu bir gücün tüm adanın güvenliğinden sorumlu olması fikrinin uluslararası alanda benimsenmesi, Rum Yönetiminin siyasal amaçları arasında bulunmaktaydı (Çongar, 1997:20). Tırmandırma siyasetinin hedeflenen faydayı sağlamadığını söylemek mümkündür. Tırmandırma siyaseti sonrasında Kıbrıs'ın daha da istikrarsızlaştığı bir ortamda Kıbrıs Rum Yönetiminin izlemiş olduğu politikada kısmen başarıya ulaştığı söylenebilse de füzelerin konuşlandırılma fikrinden vazgeçilmek zorunda kalınması iç politikada Rum yönetimi için sorun oluşturmuştur. Buna ek olarak, Kıbrıs Rum Yönetimi, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve NATO ekseninde istediği desteği alamamış ve Türkiye'nin istemini karşılamak mecburiyetinde kalmıştır (Aksu, 2008: 237-238). Sonrasında ise Yunanistan tarafından bu tırmandırma siyasetine dayalı S-300 füzelerinin alımının zamansızlığına işaret edilmiştir.

4.2.5.6. Krize Özgü Parametreleri Hesaplamak

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan tek kutuplu görünüm, Türkiye açısından geleceğe dair olumlu beklentiler meydana getirirken, Yunanistan olumsuz ve karamsar bir tutum içerisine girmiştir. Bu karamsarlığın nedeni ise Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya bölgelerine yönelik menfaatleri sebebiyle Türkiye ile geliştirdiği stratejik ilişkinin orta ve uzun vadede Yunanistan için olumsuz bir uluslararası ortam meydana getirmesi endişesi olmuştur. S-300 füzeleri bağlamında değerlendirildiğinde, Yunanistan'ın amacı, hem Amerika Birleşik Devletleri ile pazarlık gücünü artırma, hem de Türkiye'ye karşı avantaj sağlama adına

Rusya'yı Doğu Akdeniz denklemi içerisinde dâhil etmek olmuştur¹¹ (Ayman, 2000: 26).

Bu kriz yalnızca Türkiye ile Yunanistan-Kıbrıs Rum Yönetimi arasında yaşanan bir sorun olarak değerlendirilemeyecek kadar kritik bir gelişme olmuştur. Kritik olmasının nedeni Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya arasında Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi bir mücadelenin ortaya çıkmış olmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kafkaslar ve Balkanlar bölgelerinde artan rolü ve buna bağlı olarak müttefik olan Türkiye'nin kimi zaman Rusya ile karşı karşıya gelmesi ekseninde değerlendirildiğinde, Rusya'nın Kıbrıs Rum Yönetimine S-300 füzelerini satmasının, yalnızca ekonomik boyutu ile değerlendirilemeyecek derecede önemli olduğu görülmektedir (Aksu, 2008: 238).

Rusya'nın, S-300 füze satışı ile Kafkasya, Orta Asya ve Çeçenistan sorunu ile ilgilenen ve Hazar petrollerini taşıyacak boru hatları konusunda iddialı politika takip eden Türkiye'ye gözdağı vermiş olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, Rusya, kuşkuyla baktığı NATO'nun genişleme düşüncesinden rahatsızlık duymaktaydı. Bu bağlamda bu füze krizinin Türk-Yunan savaşına dönüşmesi, NATO'nun güney kanadının çökmesi anlamına gelecek ve NATO'da çözümlere neden olacaktı. Sonuç olarak da Rusya, NATO'nun çöken bu noktasına yerleşme imkânını bulacaktı (E. Balcı, 1997: 9).

S-300 füzelerinin Kıbrıs'a konuşlandırılması özelde Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve NATO, genelde ise Batı dünyasının Akdeniz'deki menfaatleri ve güvenliğini ilgilendiren bir konu olmuştur (E. Balcı, 1998: 9). Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve önde gelen NATO üyesi devletler Akdeniz'de dengeleri değiştirecek bir girişime müsaade etmeyeceklerini Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'a baskı yaparak ortaya koymuşlardır.

¹¹ Yunanistan'ın Türkiye'yi çevreleme çabaları yalnızca Rusya ile yakınlaşmasıyla sınırlı kalmamaktadır. Yunanistan çok kutuplu bir dünyanın kendi çıkarları için daha uygun olduğu görüşündedir. Bu bağlamda, ortaya konan gayret, Rusya'ya yaklaşmasının yanı sıra başta Çin olmak üzere diğer yükselen güçlere de ilgi duymasına, yakınlaşmasına yol açmıştır (Ayman, 2000: 26).

4.2.5.7. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinde Başarının Belirleyenleri

Amacın Netliği

S-300 füzelerinin alımına yönelik sözleşmenin imzalanması bilgisinin alınmasıyla birlikte Türkiye, Kıbrıs'taki askeri güç dengesini bozacak olan bu gelişme karşısında net bir tavır ortaya koymuştur. Bu doğrultuda isteminin esas noktası, bu füzelerin Kıbrıs adasına konuşlandırılmaması yönünde olmuştur. Türkiye, bu füzelerin adaya konuşlandırılmasına mani olmak için gerekirse kuvvet kullanımına başvurabileceğine dikkat çekmiş ve eylem ile söylem tutarlılığı bağlamında da gerekli askeri ve diplomatik fiili önlemlerini almıştır.

Motivasyonun Gücü

Türkiye tarafından uygulamaya konan zorlayıcı diplomasi stratejisinin başarısını olumlu yönde etkileyecek olan motivasyonun varlığından bahsetmek mümkündür. Gerek siyasi karar alıcılarda gerekse askeri bürokraside motivasyonun yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

S-300 füzelerinin Kıbrıs'a konuşlandırılması halinde ortaya çıkacak sonucun Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti açısından güvenlik tehdidi oluşturacağı hususunda askeri ve politik olarak bir mutabakat söz konusudur. Bu durum motivasyonun gücünü artıran bir öneme sahiptir.

Motivasyonun Asimetrisi

Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan, S-300 füzelerini satın alma ve adaya konuşlandırma isteğini, Türkiye'nin doğudan gelen tehdit olarak kamuoyuna yansıtılması ile birlikte krizin tırmanmasından faydalanılarak iç destek sağlama noktasında başarıya ulaştırmışlardır. Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan gerekli motivasyonu sağladıklarını düşünmelerine rağmen yaşanan gelişmelerle birlikte bu durum zaman içinde bu iki devlet üzerinde baskılara neden olmuştur. Kriz esnasında Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin baskıları sonucunda karar alıcılar, kamuoyuna yönelik yapmış oldukları açıklamalardan ve takip ettikleri politikalardan vazgeçmek durumunda kalmışlardır. Bu gelişme sonrasında da isteme karşı olan direnme güçleri zayıflamış ve motivasyonları düşmüştür.

Yunanistan, S-300 füzelerinin alımı ve konuşlandırılmasıyla ilgili olarak karşılaştığı baskılar sonucunda Kıbrıs Rum Yönetimine verilen desteğin azaldığını görmüş ve

Başbakan Simitis, Klerides'in S-300 füzelerinin alımı kararının uygunsuz ve zamansız olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu füzelerin Kıbrıs'a konuşlandırılması noktasında sorumluluğunun da Klerides'e ait olduğunu ifade etmiştir (Berberakis, 1998: 17). Buradan da anlaşılabileceği üzere isteme direnme noktasında motivasyon kaybı söz konusudur.

Aciliyet ve Zorunluluk Hissi Meydana Getirme

Türkiye uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasi bağlamında istemini net bir biçimde ifade etmiş ve kararlılığının bir göstergesi olarak bir takım önlemler almıştır. Buna yönelik olarak Türkiye, füzelerin konuşlandırılmasına mani olmak için Boğazlar bölgesinde ve ulusal hava sahasında denetlemeye gidileceğini, Kıbrıs'ın abluka altına alınabileceğini ve füzelerin konuşlandırılmasından vazgeçilmediği takdirde bu füzelerin vurulacağını beyan etmiştir (Batur, 2004: 320-324). Ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile askeri ve siyasi işbirliği yapılacağı açıklanmıştır.

Türkiye'nin ortaya koymuş olduğu tavır ve gerçekleştirmiş olduğu bu eylemler ve bu eylemlere ek olarak, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve NATO'nun Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi üzerinde kurmuş olduğu baskı, krizi meydana getiren bu devletler üzerinde aciliyet ve zorunluluk hissi meydana getirmiştir. Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi ortak aklının başlatmış olduğu bu füze krizi, bu iki devletin kontrol edemeyeceği noktaya gelmiştir. Kıbrıs Rum Yönetimi, krizi daha fazla tırmandırmayı göze alamayacağını, aksi halde Türkiye'nin Kıbrıs'taki statükonun ihlaline müsaade etmeyeceğini anlamış ve eylemlerinden geri adım atmak zorunda kalmıştır.

Liderlik Gücü

S-300 füze krizinin yaşandığı bu süreç, iç istikrarsızlıkların ve ekonomik sıkıntıların yaşandığı bir dönemdir. Güçlü liderlik konusunda bir dış politika yürütülmesinde bir takım sorunların yaşandığını söylemek mümkündür. Çünkü bu sebeplerden dolayı dış politikada da çok başlılık söz konusudur.

Kriz başlangıcında Başbakan Erbakan, Dışişleri Bakanı Çiller, Milli Savunma Bakanı Tayan, Kıbrıs sorunlarından sorumlu Devlet Bakanı Gül, Cumhurbaşkanı Demirel ve Genel Kurmay Başkanı Karadayı kriz ile ilgili açıklamalar yapan ve gündemi etkileyen isimler olmuştur. Kriz devam ederken yaşanan hükümet değişikliği sonrasında ise

Başbakan Yılmaz, Başbakan Yardımcısı Ecevit, Milli Savunma Bakanı Sezgin ve Dışişleri Bakanı Cem krizin karar alıcıları olmuştur.

Bunca karmaşaya ve istikrarsızlığa rağmen, uygun bir şekilde görev ve yetki dağılımı yapılarak güçlü liderlik noktasında başarılı bir duruş sergilendiği söylenebilir. Türkiye'nin isteminin karşılanması ve istenilen sonucun alınabilmesinden da anlaşılacağı üzere liderlik gücü konusunda gerekli duruş sergilenmiştir.

Ulusal Destek

S-300'lerin Kıbrıs'a konuşlandırılması sonrasında Türkiye'nin ciddi bir güvenlik sorunu yaşayacağı kamuoyuna açık ve net aktarılmıştır. Yazılı ve görsel basında yer alan haberlerde bu durumun öneminden ve hassasiyetinden bahsedilmiştir. Bu dönemde yaşanan iç istikrarsızlıklara rağmen Kıbrıs'ta yaşanan bu gelişmeler sonrası, hükümetlerin bu konu ile ilgili yaklaşımları kamuoyu tarafından destek görmüştür. Türkiye'nin uygulayacağı zorlayıcı diplomasi kapsamındaki kuvvet kullanma gerekliliği haberleri ve bilgisi ise kamuoyunda ayrıca ilgi uyandırmıştır.

Uluslararası Destek

Türkiye'nin S-300 füze krizinde genel olarak uluslararası desteğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. S-300 füzelerinin Kıbrıs'a konuşlandırılması hem Türkiye ve bölge devletlerinin hem de Batı'nın genel çıkarlarına uygun düşmediği için Türkiye, izlemiş olduğu politikada uluslararası desteği arkasına almayı başarmıştır. Bu durumu, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Avrupa Birliği'nin ve NATO'nun Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi üzerinde uygulamış olduğu baskılardan anlamak da mümkündür.

Türkiye uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasi stratejisinde, söylem ile eylem tutarlılığını başından sonuna kadar hassasiyetle muhafaza etmiş ve bu sayede uluslararası desteği sonuna kadar korumuştur. Kıbrıs Rum Yönetimi ise her geçen zaman içinde uluslararası destekten yoksun kalarak, üstünde ciddi bir baskı hissetmiştir.

Tırmandırma Korkusu Meydana Getirme

Türkiye bu kriz esnasında kararlılığını göstermek ve tırmanmayı artırmak adına girişimlerde bulunmuştur. Buna göre, Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

arasında askeri ve ekonomik işbirliği çerçevesinde ortak bir deklarasyon metni yayınlanmıştır.

Deklarasyonda belirtilenler şu şekildedir (Sarıbrahimoğlu, 1998: 8);

- ✓ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne yapılacak bir saldırı, Türkiye'ye yapılmış bir saldırı olarak kabul edilecektir.
- ✓ Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin Kıbrıs'ta ve bölgede Türk-Yunan dengesini bozan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti halkının güvenliğini tehlike altına sokan faaliyetlerin devam etmesi durumunda, karşılık olarak askeri ve politik tedbirler alınmaya devam edilecektir.
- ✓ Yunanistan'ın hava ve deniz üsleri kurarak Güney Kıbrıs'a yerleşme faaliyetleri dikkate alınarak, bu faaliyetlerin devamı durumunda Türkiye de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde benzer şekilde hava ve deniz üsleri kurulması işlemlerini başlatacak, bu amaçla Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında ikili savunma konsepti oluşturulacaktır.

Bu bağlamda Kıbrıs Rum Yönetiminin Türkiye'nin kararlılığını ölçmeye yönelik çaba ve faaliyetlerine Türkiye tarafından derhal karşılık verilmiştir. Türkiye'nin ortaya koyduğu eylemler sonrasında Kıbrıs Rum Yönetimi tırmandırmayı göze alamamış ve geri adım atmıştır.

Krizin Kesin Çözüm Şartlarına İlişkin Netlik

Uygulanan zorlayıcı diplomasi stratejisinde, krizin kesin çözüm şartlarına ilişkin, bu krizi sonlandıracak en temel şeyin, öncelikli olarak yaşanan fiili durumun tek taraflı olarak değiştirilmesine sebebiyet verecek faaliyetlerden kaçınılması olduğu ifade edilmiştir. Bu kriz, Kıbrıs Rum Yönetiminin S-300 füze alım sözleşmesinin imzalanması ile başlamış ve Türkiye S-300 füzelerinin adaya konuşlandırılmamasını ve anlaşmasının iptal edilmesini istemiştir. Rusya'nın anlaşmayı iptal etmek istememesi durumunda ise bu füzelerin Kıbrıs'ta konuşlandırılmaması esastır.

Bu krizin sona ermesi, tarafların Türkiye'nin istemi doğrultusunda uzlaşması sonucu olmuştur. Uzlaşma sonucunda bu füzeler kurulmamak üzere Yunanistan'ın Girit adasına sevk edilmiştir (Şener, 2013: 551). Krizin kesin çözüm şartlarına yardımcı olan bir başka gelişme ise Birleşmiş Milletlerin yapmış olduğu Adanın silahsızlandırılmasına yönelik çağrısı olmuştur.

5. BÖLÜM

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, Türk dış politikasında ele alınan beş krizde de (1963-1964 Kıbrıs Krizi, 1967 Kıbrıs Krizi, 1987 Ege Kıta Sahanelığı Krizi, 1996 Kardak Kayalıkları Krizi, 1998 S-300 Füzeleri Krizi) savunmacı bir üslupla uygulanan zorlayıcı diplomasi stratejisinde başarılı sonuç alınmıştır. Bunun en önemli sebebi belki de Türkiye'nin, mevcut şartlar dâhilinde doğru kararlar alabilmesi ve doğru zamanda uygun hamleler yapmış olmasıdır. Zorlayıcı diplomasinin isabetli bir tercih olmasının altında yatan şey belki de zorlayıcı diplomasi stratejisini uygulayacak devletin bu diplomasi şekline olan inancıdır. Somut olarak söylemek gerekirse eğer başarılı sonucun en önemli faktörlerinden biri tabi ki Türkiye'nin söylemleri ile eylemleri arasındaki tutarlılıktır.

Türk dış politikasında askeri güç kullanımı/tehdidi genel olarak, devletin bütünlüğüne, güvenliğine, ulusal menfaatlerine karşı bir eylemde bulunulduğunda ya da statükonun ihlal edilmesi durumunda devreye sokulmuştur. Yaşanan krizlerde de görüldüğü üzere, Türkiye, uluslararası hukuk açısından herhangi bir meşruiyet sorunu yaşamamıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin güç kullanımına/tehdidine başvurduğu krizlerde uygulanan politika esas itibarıyla *savunmacı* bir zemine oturmuştur. Savunmacı bir politika izlenen bu krizlerde Türkiye, genel olarak zorlayıcı diplomasi stratejisinden yüzde yüz başarılı sonuç almıştır. Ayrıca, rakibin mutlak mağlubiyetinin amaçlanmadığı bu krizlerde, zorlayıcı diplomasiden yararlanılarak tehdidin veya ihlalin ortadan kaldırılması, riski ve maliyeti düşük bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye, 1963–1964 Kıbrıs ve 1967 Kıbrıs krizinde, askeri kabiliyetinin ihtiyaç durumunda başarılı bir çıkarmaya müsait olmadığını anlamış ve askeri güç ve kapasite hususunda gerekli öz eleştiri yapılmıştır. Bu olumsuzluğa karşın, bu krizlerde önemli bir güç ve kapasiteye sahip olduğunu gösterebilmiştir. Daha sonraki krizlerde ise askeri açıdan görece daha iyi imkânlarla sahada kendini göstermiştir. Bunu, Türkiye'nin sahip olduğu kapasitenin kararlılık ve inandırıcılık noktasında karşı taraf üzerinde oluşturduğu büyük tesirde ve uygulamaya koyduğu zorlayıcı diplomasi stratejilerinde görmek mümkündür.

Türkiye, 1987 Ege Denizi Kıta Sahanelığı Krizinde asimetrik güç dengesinden faydalanırken, özellikle Soğuk Savaş döneminin sona erdiği 1990'lı yıllardaki askeri güç ve kabiliyetlerini geliştirmeye yönelik attığı adımlar sayesinde bölgesel caydırıcı

güç olma yolunda dikkate değer aşama kaydetmeye başlamıştır. Bununla beraber zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulama konusunda kendisini geliştirmeye devam ederek meydana gelen yeni krizlerde de yine asimetrik güç dengesinden faydalanmıştır. Bunu, topyekun askeri güç kullanmadan, güç kullanma tehdidi ve gücün sınırlı kullanımıyla uygulamaya koymuş olduğu zorlayıcı diplomasi stratejileri sayesinde almış olduğu başarılı sonuçlarda görmek mümkündür.

Küresel bir güç olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin yaklaşımı çok önemli olmuş ve yaşanan bu krizlerde ABD belirleyici bir aktör olmuştur. Türkiye, krizlerde uygulamaya koyduğu zorlayıcı diplomasi stratejilerinde Amerika Birleşik Devletleri'ni genelde lehine sonuç alabilecek şekilde yanına alabilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri bazı krizlerde arabuluculuk faaliyetleri yürütmüş, bazı krizlerde ise Türkiye lehine baskı yaparak çözüme katkı sağlamıştır.

Türkiye, güç kullanımına ya da tehdidine başvurduğu krizlerde, uluslararası hukuka uygun davranmış ve aksi bir tutum sergilememiştir. Güç kullanımına ya da tehdidine başvurduğu bu krizlerde, uluslararası meşruiyet ve uluslararası hukuka uygunluk hususunda geçerli dayanaklara sahip olmuştur. Türkiye, savunmaya dönük zorlayıcı diplomasi temelinde, statükonun ihlal edilmesi sonucunda mağdur olmuş, güvenliğine ve menfaatlerine halel gelmiş bir devlet pozisyonunda hareket etmiştir. Ayrıca Türkiye, yaşanan krizlerde istemlerini sınırlı tutmuş ve ihlalin sonlandırılması sınırları içine oturtmuştur. Diplomasi kanalıyla çözümün her daim dile getirilmiş olması da çözüme dair kolaylık kapısının açık kalmasına vesile olmuştur. Bu durum Türkiye'nin istemlerinin uluslararası meşruiyet kazanması olasılığını artırmıştır.

Türkiye'nin, güç kullanımına ya da tehdidine başvurduğu krizler iç siyasi ortam bağlamında değerlendirildiğinde, kimileri koalisyon hükümetleri, kimileri ise tek parti hükümetleri döneminde gerçekleşmiştir. *1963-1964 Kıbrıs, 1995-1996 Kardak ve 1997-1998 S-300 Füzeeri Krizlerinde* zorlayıcı diplomasi stratejisi koalisyon hükümetlerince, *1967 Kıbrıs ve 1987 Ege Krizleri* ise tek parti hükümetlerince yürütülmüştür. Koalisyon hükümetlerinin yürütmüş olduğu zorlayıcı diplomasi süreçlerinde karar alma noktasında sivil ve askeri bürokrasi arasında (kendi içlerinde ve karşılıklı) bazı anlaşmazlıklar ve fikir farklılıkları yaşanmış ve bu durum bazı zorluklar meydana getirmiştir. Ancak Türkiye'nin, uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasi stratejileri bu zorluklara rağmen başarıyla sonuçlandırılmıştır.

Bazı krizlerde zorlayıcı diplomasi gereği ibret verici veya sınırlı güç kullanımı noktasında fikir farklılıkları oluşmuştur. Kimi bürokratlar (sivil ve asker) sınırlı güç kullanmaktansa, problemi anında çözebilmek adına topyekun güç kullanımını (savaşı) devreye sokmayı öne sürmüşlerdir. 1963-1964 tarihli kriz sürecinde birçok bürokrat topyekun güç kullanımından yana tavır takınırken, İnönü bu fikre¹² ihtiyatla yaklaşmış ve sıcak bakmamıştır. Bir başka örnek olan Kardak Kayalıkları Krizinde de sivil ve askeri bürokrasi arasında devreye sokulacak politikalar istişare edilirken, bir görüş Yunan komandolarının çıktığı Doğu Kardak'a çıkılarak bu askerlerin bir çatışmayla buradan indirilmesini öne sürmüştür. Ancak kriz tecrübesi olan Demirel bu fikre ihtiyatla yaklaşmış ve başka bir alternatif üzerinde çalışmasını önermiştir. Bunun sonucunda da ortaya koyulacak eylem, çatışmanın sorumluluğunu Yunanistan'a yükleyecek tarzda olmuş ve başarılı bir zorlayıcı diplomasi uygulaması ortaya konmuştur.

Genel bir değerlendirmeye ek olarak, çalışmada ele alınan krizleri ayrı ayrı değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda konu olan beş kriz ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

1963-1964 Kıbrıs Krizi Özelinde Değerlendirme

1964 Krizi Türk-Amerikan ilişkilerinin değişim sürecini başlatmış olan bir kriz olmuştur. Türkiye'nin müdahalede bulunamamasının altında yatan sebeplerin ve o zamana kadar uygulanan dış politikanın sorgulanmasına gerek duyulmuştur. Bu bağlamda, diğer partilerin ve kamuoyunun Kıbrıs'ta tatmin edici boyutta bir başarı elde edilemediğini düşünmesini, Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri'ne olan bağımlı durumuna ve uluslararası ortamda dışlanmış olmasına bağlamak mümkündür. Buna göre Kıbrıs'ta yaşanan facialar, bir noktada Türkiye'nin tek taraflı dış politikasının olmasına ve Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden ve Üçüncü Dünyadan soyutlamasına bağlanmıştır.

İnönü, 1964'ün Haziran'ına kadar müdahalede bulunma yanlısı olmamıştır. Buna istinaden 1963 yılı Aralık ayında, 1964 yılı Ocak, Şubat ve Mart aylarında yapmış olduğu müdahalede bulunma tehditleri, Amerika Birleşik Devletleri'nin Yunanistan'a

¹² İsmet İnönü ihtiyatlı davranmışsa da her türlü ihtimale karşı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden, silahlı kuvvetlerin kullanılmasıyla alakalı olarak yetki almayı da ihmal etmemiştir.

yönelik olarak barışçıl yollarla bir çözüm için baskı kurmasını sağlamak adına, İnönü'nün uygulamaya çalıştığı stratejinin gereği olduğu söylenebilir. İnönü, yalnızca ciddi manada 1964 yılının Haziran ayında ilk defa müdahalede bulunacağı izlenimini vermiştir. Fakat Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Johnson'un mektubu, İnönü'yü bu karardan döndürmüş ya da İnönü bu defa müdahalede bulunmayı gerçekten düşünmediğinden *fikrinden zorla vazgeçirilmiş* gibi bir görüntü çizmeyi tercih etmiştir.

Aynı miktardaki güç, statükoyu korumak adına kullanıldığında daha etkili sonuç verebiliyorken, statükoyu değiştirmek adına kullanıldığında çok daha az etkili olabilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri nüfuzu, İnönü'nün cesaret edemeyeceği bir durum meydana getirilmesi ve eyleminden geri adım atması amacıyla kullanıldığında daha etkili sonuç verecek seçenektir. Sonuçta da 1964 yılının Haziran ayında İnönü müdahalede bulunmaktan vazgeçmiştir.

Öngörülen reaksiyonların operasyonel kuralı¹³, siyasette büyük önem taşıyan bir olasılık kuralı ile ilgili olarak etkiyi keşfetmek için teknik bir kuralın zeminini sağlar. Bir başka ifadeyle karşı tarafın nasıl bir reaksiyon göstereceğini, nasıl davranacağını ya da davranması gerektiğini bilmek, tahmin etmektir. Öngörülen reaksiyonların operasyonel kuralı bağlamında, Amerika Birleşik Devletleri yönetimi isteklerini açık bir şekilde belirtmemesine rağmen, İnönü, Amerika Birleşik Devletleri'nin öngördüğü gibi bir davranış sergilemiştir. İnönü, krizin büyük bir kısmında müdahalede bulunma fikrine karşı olmuştur. Bu doğru olmakla birlikte, bu isteksizlik kısmen Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri bir müdahalede bulunmasına Amerika Birleşik Devletleri'nin müsaade etmeyeceği düşüncesinden kaynaklanmıştır diyebilmekteyiz.

Bu krizin sonucunda meydana gelen sorunlar tam manasıyla çözülememiş olsa da bazı olumlu sonuçlar alınmış ve birtakım değişimler gerçekleşmiştir. Ancak 1963-1964 Kıbrıs krizi süreci, genel olarak yeni sorunlara neden olacak şekilde sonuçlanmıştır. 1963-1964 Kıbrıs krizinde Türkiye'nin krize dair istemlerinin yüksek oranda karşılandığı söylenebilmektedir. Krizin sonucunda verilen sözler ve davranışlardaki olumluluk gibi şeylerle taraflar arasında bir uzlaşma sağlandıysa da bu manada bir uzlaşma metninden söz etmek mümkün değildir. Kriz esnasında Türkiye'nin ifade ettiği istemler karşılanmış olsa da mevcut düzen yerinden oynamış ve Kıbrıs konusu yeniden

¹³ (Friedrich, 1963).

ve daha da derinleşen bir *sorun* niteliğine dönüşmüştür. Dolayısıyla görece çözülmüş gibi görülen Kıbrıs sorunu yeniden soruna dönüşürken taraflar daha da komplike bir ilişkinin içine savrulmuştur. 1963-1964 Kıbrıs krizi yeni bir sorun meydana getiren bir kriz olmuştur.

Tablo 5.1: 1963-1964 Kıbrıs Krizinin Oyun Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Korkak Tavuk Oyunu)

		Kıbrıs Rum Yönetiminin Olası Hamleleri	
		Türklere Yönelik Saldırıları Sonlandırır	Türklere Yönelik Saldırılarına devam eder
Türkiye'nin Olası Hamleleri	Hava Saldırılarına Son Verir	[A] Uzlaşma (3,3)	[B] Kıbrıs R. Y. Zaferi (2,4)
	Müdahalede Bulunur	[C] Türkiye Zaferi (4,2)	[D] Topyekun Savaş (1,1)

En iyi sonuç 4 – 3 – 2 – 1 En kötü sonuç

Bu matrise göre olası sonuçlar şu şekildedir:

(A) durumunda Türkiye hava saldırılarına son verir, Kıbrıs Rum Yönetimi Türklere yönelik saldırılara son verir. **Uzlaşma** sonucu iki taraf da 3 birim fayda kazanır.

(B) durumunda Türkiye hava saldırılarına son verir, Kıbrıs Rum Yönetimi Türklere yönelik saldırılara devam eder. Bu durumdan Türkiye 2 birim kadar fayda sağlarken Kıbrıs Rum Yönetimi 4 birim fayda sağlar.

(C) durumunda Kıbrıs Rum Yönetimi Türklere yönelik saldırılara son verir bunun karşılığında Türkiye müdahalede bulunur, Türkiye 4 birim fayda sağlarken Kıbrıs Rum Yönetimi 2 birim fayda kazanır.

(D) durumunda ise Kıbrıs Rum Yönetimi Türklere yönelik saldırılara devam eder, Türkiye müdahalede bulunur ve durum **topyekun savaşa** ulaşır. Böyle bir sonuç ikisi için de 1 birim gibi en az faydayı sağlayacak sonuçtur.

Araştırma Hipotezlerine İlişkin Sonuçlar

Hipotez 1: Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi stratejileri kullanılmaktadır.

1963-1964 Kıbrıs Krizinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi stratejilerinin kullanıldığı görülmektedir. Zorlayıcı diplomasi uygulaması bağlamında *Zımnî Ültimatö ile Dene ve Gör* stratejilerinin uygulandığı tespit olunmuştur. Bundan dolayı krizin ayrıntılı açıklamasına dayanarak;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

Hipotez 2: Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl çözüm yolu olarak etkin kullanılmaktadır.

Yaşanan kriz zorlayıcı diplomasinin Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl çözüm yolu olarak etkin kullanıldığını göstermektedir. Bundan dolayı çalışmada;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

Hipotez 3: Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda başarılı sonuçlar vermektedir.

Söz konusu krize göre, zorlayıcı diplomasinin Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda başarılı sonuçlar verdiği sonucuna varılmaktadır. Çalışmanın zorlama stratejilerinin açıklandığı ilgili bölümlerde de değinildiği üzere, Batılı devletler tarafından uygulanan zorlayıcı diplomasi örneklerinde yüksek oranlı başarılı sonuçlardan söz etmek mümkün değilse de, Türkiye Yunanistan ile yaşadığı bu krizde başarılı sonuç almıştır. Bundan hareketle hipotez için şöyle bir sonuca varılmıştır;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

1967 Kıbrıs Krizi Özelinde Değerlendirme

Bu kriz esasında, 1963-1964 Kıbrıs Krizi sonunda Ada'daki iki toplum arasındaki görece bitmiş/azalmış şiddet olaylarının 1967 yılında tekrar ortaya çıkması ile oluşan

bir kriz olmuştur. Bu kriz 1964 krizine kıyasla çok daha kısa bir zaman diliminde cereyan etmiştir. Kıbrıs'taki anayasa ile sağlanmış olan düzenin ve meydana getirilmeye çalışılan fiili durumun, her geçen gün Kıbrıslı Türklerin aleyhine olduğu bir sürecin sonunda 1967 krizi patlak vermiştir. Bu noktaya gelinceye kadarki zaman diliminde, iki toplum arasındaki uçurum her geçen gün artmış ve Kıbrıs Türkleri, Rum Yönetimi'nin uygulamış olduğu baskılar, ekonomik ambargolar ve ablukalar içerisinde, anklavlarda güvenlik korkuları ile yaşamaya mahkum olmuştur. Krizin ortaya çıkmasındaki en önemli unsur, Yunanistan'da darbe yapan Askeri Cuntanın ve Makarios'un yönetimindeki bazı kişilerin Enosis yanlısı politikalarıdır. İlk başta Askeri Cunta, Enosis'i gerçekleştirebilmek adına Kıbrıs sorunu ile alakalı olarak Türkiye ile diyalog kurmak istemiş, fakat Türkiye'nin Enosis'i reddeden net ve kararlı duruşu sonrası herhangi bir sonuç alınamamıştır.

Demirel hükümeti misilleme tehdidinde bulunmuş, Boğaziçi ve Geçitkale'ye yönelik saldırılara son verdimiş ve 1967 Kıbrıs krizinde sorun olan acil sebepler ortadan kalkmıştır. Şiddet eylemlerine son verilmiş, Türk Toplumunun yaşadığı bölgelerden abluka kaldırılmış, ekonomik abluka kısmı ise Türkiye'nin girişimleri ile çözülmeye çalışılmıştır. Makarios Türkiye'nin hava saldırılarını ve müdahalede bulunma ihtimalini önlemek adına Rum Muhafız Birlikleri'nin bu iki yerleşim yerinden çekilmesi fikrine boyun eğmek durumunda kalmıştır. Makarios ayrıca Kıbrıs'ta bulunan Yunanistan birliklerinin de artık adada barınamayacağını farkına varmış ve yaklaşık yirmi bin Yunan askerinin adadan çıkarılmasını da kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu doğrultuda Antlaşmalara aykırı olarak Kıbrıs'ta bulunan Yunan birlikleri, personeli ve teçhizatları, General Grivas ve EOKA mensupları ada dışına çıkarılmıştır. Bütün bunlarla birlikte gerek bu krizin gerekse 1964 krizinin asıl nedeni ile alakalı bir sonuç alınamamıştır. Bu bağlamda görünürde birtakım iyi niyetleri sonrası anayasayı ihlal eden ve Enosis hayalini gerçekleştirmek adına her türlü mücadeleye ve çatışmaya olan bağlılıklarını ve sonuçta Enosis'in kaçılmaz olduğuna ilişkin inançlarını her fırsatta ifade eden Makarios ve destekçileri yönetimde tek başına kalmaya devam etmiştir.

Bu krizde Türkiye'nin uluslararası arenadaki yalnızlığı daha az hissedilmiştir. Üçüncü Dünya, Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili görüşlerini çok fazla desteklemediyse de Türkiye müdahalede bulunmuş olsaydı, eskiye nazaran daha fazla destek görebileceğini söylemek mümkündür.

1967 krizinin “bir devletin diğer devletler üzerindeki nüfuz seviyesi belirli bir dış politika amacını gerçekleştirebilmek adına harekete geçirilen kapasite ile yakından ilişkilidir”¹⁴ önermesini doğruladığı görülmektedir. 1967’de Amerika Birleşik Devletleri nüfuzunu, Türk-Yunan Savaşı ihtimalini engellemek için kullanmış ve bunu Vance’ı bu bölgeye yönlendirerek yapmıştır. Bu konuda başarılı sonuç alınmasının sebebi ise, sorunun perspektifinden bakıldığında Vance’ın güvenmiş olduğu argümanların geçerlilik arz etmesi olmuştur.

“Öngörülen reaksiyon kuralı”na¹⁵ göre 1967 krizinde Amerika Birleşik Devletleri’nin Türkiye’nin müdahalede bulunması halinde nasıl davranacağını açık bir şekilde belirtmemiş olmasına karşın hükümet, Johnson’un 1964 krizi esnasında mektupta belirtmiş olduğu tehditlerin bu kriz için de geçerli olabileceğini düşünmüş olabilir. Ancak Demirel’in, müdahalede bulunma ile barışçı yoldan bir çözümü kıyaslaması durumunda, barışçı çözümün daha faydalı olacağına inancı tamdı. Bundan dolayı Amerika Birleşik Devletleri’nin önerisine karşı olumlu bir tavır sergilemiştir.

Bu kriz “etkileyen tarafların statüko değişimine genel manada yakın durmayacakları”¹⁶ önermesi ile bir taraftan çelişmekte ise de diğer taraftan bu önermeyi doğrular nitelikte olmuştur. Şöyle ki, Amerika Birleşik Devletleri’nin arabuluculuk faaliyetleri sonucunda ulaşılmış olan çözüm, yani yaklaşık yirmi bin Yunan askerinin Adadan çıkarılması, üç yıldır devam eden statükonun değişmesi anlamına gelmiştir. Bu durum statüko karşıtı gibi dursa da Amerika Birleşik Devletleri uygulamış olduğu bu diplomasi sayesinde, Doğu Akdeniz’de, Türkiye ile Yunanistan arasındaki genel statükoyu muhafaza etmiştir. Bu şekilde sonuçlanmasaydı, Demirel hükümeti müdahalede bulunmak durumunda kalacak, bunun sonucunda da NATO Güneydoğu kanadından darbe almış olacaktı.

“Öngörülen reaksiyonlar kuralına” göre ise Demirel’in yaklaşımının bu önermeye uyduğu görülmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri ve hükümetin büyük bir kısmının askeri çıkarmada bulunma taleplerini Demirel’in de uygun bulmasının, Amerika Birleşik Devletleri’nin bu çıkarmaya muhalif olacağı ve barışçıl çözümleri

¹⁴ (Holsti, 1983 s. 149)

¹⁵ (Friedrich, 1963),

¹⁶ (Friedrich, 1963)

destekleyeceği beklentilerinden kaynaklandığı söylenebilir. Yani, Demirel, askeri hazırlıklara başlanması emri verdiğinde, ABD'nin arabuluculuk faaliyetleri ile bağlantılı olarak zaten çıkarma olmayacağına dair düşünceler içerisindeydi. Türkiye'nin krizin başından beri kararlılıkla arkasında durduğu istemleri yerine getirilmiştir. Türkiye kriz esnasında uyguladığı zorlayıcı diplomasi stratejisi ile mevcut şart dâhilinde başarılı bir sonuç alabilmiştir.

Tablo 5.2: 1967 Kıbrıs Krizinin Oyun Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Korkak Tavuk Oyunu)

		Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Olası Hamleleri	
		Statükoyu Tek Taraflı Değiştirme Girişimlerinden Geri Adım Atar	Saldırlara ve İşgale Devam Eder
Türkiye'nin Olası Hamleleri	Müdahalede Bulunmaktan Vazgeçer	[A] Uzlaşma (3,3)	[B] Kıbrıs R. Y. Zaferi (2,4)
	Müdahalede Bulunur	[C] Türkiye Zaferi (4,2)	[D] Topyekun Savaş (1,1)

En iyi sonuç 4 – 3 – 2 – 1 En kötü sonuç

Bu matrise göre olası sonuçlar şu şekildedir:

(A) durumunda Kıbrıs Rum Yönetimi statükoyu tek taraflı değiştirme girişimlerinden geri adım atar, Türkiye müdahalede bulunmaktan vazgeçer. **Uzlaşma** sonucu iki taraf da 3 birim fayda kazanır.

(B) durumunda Türkiye müdahalede bulunmaktan vazgeçer, Kıbrıs Rum Yönetimi saldırılara ve işgale devam eder. Bu durumdan Türkiye 2 birim kadar fayda sağlarken Kıbrıs Rum Yönetimi 4 birim fayda sağlar.

(C) durumunda Kıbrıs Rum Yönetimi statükoyu tek taraflı değiştirme girişimlerinden geri adım atar, Türkiye müdahalede bulunur. Bunun karşılığında Türkiye 4 birim fayda sağlarken Kıbrıs Rum Yönetimi 2 birim fayda kazanır.

(D) durumunda ise Kıbrıs Rum Yönetimi saldırılara ve işgale devam eder Türkiye müdahalede bulunur ve durum **topyekun savaşa** ulaşır. Böyle bir sonuç ikisi için de 1 birim gibi en az faydayı sağlayacak sonuçtur.

Araştırma Hipotezlerine İlişkin Sonuçlar

Hipotez 1: Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi stratejileri kullanılmaktadır.

1967 Kıbrıs Krizinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi stratejilerinin kullanıldığı görülmektedir. Zorlayıcı diplomasi uygulaması olarak *Zımnî Ültimatö ile Baskıyı Kademeli Artırma* stratejilerinin uygulandığı görülmektedir. Bundan dolayı krizin ayrıntılı açıklamasına dayanarak;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

Hipotez 2: Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl çözüm yolu olarak etkin şekilde kullanılmaktadır.

Yaşanan kriz zorlayıcı diplomasinin Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl çözüm yolu olarak etkin şekilde kullanıldığını göstermektedir.. Bundan dolayı çalışmada;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

Hipotez 3: Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda başarılı sonuçlar vermektedir.

Söz konusu krize göre, zorlayıcı diplomasinin Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda başarılı sonuçlar verdiği sonucuna varılmaktadır. Çalışmanın zorlama stratejilerinin açıklandığı ilgili bölümlerde de değinildiği üzere, Batılı devletler tarafından uygulanan zorlayıcı diplomasi örneklerinde yüksek oranlı başarılı sonuçlardan söz etmek mümkün değilse de, Türkiye Yunanistan ile yaşadığı bu krizde başarılı sonuç almıştır. Bundan hareketle hipotez için şöyle bir sonuca varılmıştır;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

1987 Ege Kıta Sahanlığı Krizi Özelinde Değerlendirme

Kıta sahanlığı krizinde iki devletin de uluslararası sularda petrol arama ve sondaj faaliyetlerinde bulunmayacaklarını ifade etmeleri sonrasında, iki devlet arasındaki sıkıntı ya da olası savaş geçici olarak sona erdirilmiştir ya da ertelenmiştir. Söz konusu kriz, iki devlet arasında problemin hukuki ya da siyasi olup olmadığı netleştirilmeden sona ermiştir. Haliyle iki devlet krizden sonra da konuya ilişkin farklı yaklaşımlara sahip olmaya devam etmiştir. Türkiye'nin, Yunanistan'ın statüko değişikliğine yol açacak girişimlerine zorlayıcı diplomasi stratejisini uygulayarak önlem alma yoluna gitmesi rasyonel bir karar olarak gözükmüştür. Bu krizde, Yunanistan ortaya çıkardığı krizden karlı çıkma hesapları yaparken, sonuçta daha karlı çıkan Türkiye olmuştur.

Krizde Türkiye'nin daha etkin olduğunu ve hareket kabiliyetinin daha fazla olduğunu, Yunanistan'ın ise daha zayıf kaldığını söyleyebiliriz. Bunun sebebi, Türkiye'nin statükoyu korumak ve devam ettirmek istemesi, Yunanistan'ın ise statükoyu değiştirmeye gayret göstermesidir.

Ege Denizi kıta sahanlığı paylaşımı 1970'li yıllardan itibaren iki devlet arasında ciddi bir sorun olmuş, paylaşım ile alakalı olarak iki devlet *sıfır toplamlı oyun* anlayışında hareket etmişlerdir. Bu da birlikte hareket etme, işbirliği gibi konuların görülmemesine ya da görülmek istenmemesine yol açmıştır. Ortaya çıkan sonuçta, Ege Denizinde ortak çıkarlar üzerinde düşünmek yerine bu alanın mutlak egemenliğine sahip olunması yaklaşımı sergilenmiştir.

Ernest B. Haas'ın "spillover effect" (yayılma etkisi) yaklaşımına (Haas, 1964: 34-48) göre değerlendirdiğimizde iki devletin de bunu başaramamış olduğunu görmekteyiz. Şöyle ki, iki devletin birbiri ile entegre olması halinde, zamanla başka türlü alanlara da yayılan birliktelik, iki tarafın da menfaatlerinin olduğu alanların sayısını artırmaktadır. Müşterek menfaatler düşüncesi doğrultusunda alınan yol sonucu ortaya çıkan bütünleşme durumu ise iki devlet arasındaki sorunların çözülmesinde ortak aklın ortaya çıkmasını ve barışçıl yöntemlerle konulara yaklaşılmasını sağlamaktadır. İstikrar ve ortak menfaatler arasındaki doğru orantı, iki devletin güvenliğinin devamına da hizmet eden faktör olmaktadır. Bu bağlamda Ege Denizindeki petrol arama ve sondaj faaliyetleri ile ilgili ve dolayısıyla kıta sahanlığı ile ilgili anlaşmazlık da Türkiye ile Yunanistan arasında yukarıda verilen örnek gibi bir sürecin ateşleyicisi olabilir. Ege Denizi coğrafi olarak yarı kapalı bir denizdir ve Türkiye ve Yunanistan

bu denize kıyısı olan yegane devletlerdir. Bu da ortak hareket etme konusunda üçüncü ya da daha fazla devletin olmaması gerçeği bağlamında esasında işleri daha da kolaylaştıracak bir unsurdur. Dolayısıyla Türkiye ile Yunanistan'ın Ege Denizinde petrol arama ve sondaj faaliyetleri ile ilgili girişilecek ortak bir hareket zamanla “spillover effect”¹⁷ (yayılma etkisi) ile diğer alanlara doğru sıçramalarda bulunabilir.

Bu kriz, “etkileyen tarafların statüko değişimine genel manada yakın durmayacakları”¹⁸ önermesini doğrular nitelikte olmuştur. Türkiye'nin tavrı başından beri statükonun korunması adına olmuştur. Yunanistan'ın ortaya koymuş olduğu davranışları etkileyen olarak Türkiye statüko değişimine müsaade etmemiş ve devamından yana davranış sergilemiştir. Bunda da başarılı olmuştur.

“Öngörülen reaksiyonlar kuralına” göre Türkiye'nin yaklaşımının bu önermeye uyduğu görülmektedir. Türkiye askeri hazırlıklar içerisine girmiş ve bu yöndeki kararlılığını ortaya koymuştur. Yaşanan krizde kuvvet kullanımına gerek olabilecek bir duruma karşı hazırlıklar yapılmıştır, ancak Yunanistan'ın böyle bir çatışmayı göze alması ihtimalinin çok zayıf olduğu görülmektedir. Türkiye menfaatlerinin meşru bir zeminde korumaya çaba göstermiş, bu bağlamda uluslararası hukuk ve barışçıl çözüm seçeneklerini isteyen ve öne süren devlet olarak bu Türkiye'ye önemli bir avantaj sağlamıştır. Türkiye'nin, krizin başından sonuna kadar kararlı duruşu ve uluslararası hukuka uygun ve barışçıl çözüm önerileri doğrultusundaki istemleri yerine getirilmiştir. Türkiye kriz esnasında uyguladığı zorlayıcı diplomasi stratejisi ile başarılı bir sonuç alabilmiştir.

Tablo 5.3: 1987 Ege Kıta Sahaneliği Krizinin Oyun Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Korkak Tavuk Oyunu)

	Yunanistan'ın Olası Hamleleri
--	--

¹⁷ Ernest B. Haas'ın bu yaklaşımını şöyle örneklendirebiliriz; Almanya ile Fransa arasındaki güvensizliği sonlandıran ve “spillover effect” (yayılma etkisi) meydana getiren Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu (AKÇT), bu iki devletin kömür-çelik sanayilerinin ortak yönetimi üzerine kurgulanmıştır (Haas, 1964: 34-48).

¹⁸ (Friedrich, 1963),

		Uluslararası (İhtilafı) Sulardan Çekilir	Saldırı
Türkiye'nin Olası Hamleleri	Uluslararası (İhtilafı) Sulardan Çekilir	[A] Uzlaşma (3,3)	[B] Yunanistan Zaferi (2,4)
	Uluslararası (İhtilafı) Sularda Kalır	[C] Türkiye Zaferi (4,2)	[D] Topyekun Savaş (1,1)

En iyi sonuç 4 – 3 – 2 – 1 En kötü sonuç

Bu matrise göre olası sonuçlar şu şekildedir:

(A) durumunda Türkiye uluslararası (ihtilafı) sulardan çekilir, Yunanistan uluslararası (ihtilafı) sulardan çekilir. **Uzlaşma** sonucu iki taraf da 3 birim fayda kazanır.

(B) durumunda Türkiye uluslararası (ihtilafı) sulardan çekilir, Yunanistan saldırır. Bu durumdan Türkiye 2 birim kadar fayda sağlarken Yunanistan 4 birim fayda sağlar.

(C) durumunda Türkiye uluslararası (ihtilafı) sularda kalır bunun karşılığında Yunanistan uluslararası (ihtilafı) sulardan çekilir. Türkiye 4 birim fayda sağlarken Yunanistan 2 birim fayda kazanır.

(D) durumunda ise Türkiye uluslararası (ihtilafı) sularda kalır, Yunanistan saldırır ve durum **topyekun savaşa** ulaşır. Böyle bir sonuç ikisi için de 1 birim gibi en az faydayı sağlayacak sonuçtur.

Araştırma Hipotezlerine İlişkin Sonuçlar

Hipotez 1: Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi stratejileri kullanılmaktadır.

1987 Ege Kıta Sahaneliği Krizinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi stratejilerinin kullanıldığı görülmektedir. Bunlar *Zımni Ültimatome ile Dene ve Gör* stratejileridir. Bundan dolayı krizin ayrıntılı açıklamasına dayanarak;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

Hipotez 2: Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl çözüm yolu olarak etkin kullanılmaktadır.

Yaşanan kriz zorlayıcı diplomasının Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl çözüm yolu olarak etkin kullanıldığını göstermektedir. Bundan dolayı çalışmada;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

Hipotez 3: Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda başarılı sonuçlar vermektedir.

Söz konusu krize göre, zorlayıcı diplomasının Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda başarılı sonuçlar verdiği sonucuna varılmaktadır. Çalışmanın zorlama stratejilerinin açıklandığı ilgili bölümlerde de değinildiği üzere, Batılı devletler tarafından uygulanan zorlayıcı diplomasi örneklerinde yüksek oranda başarı sonuçlarından söz etmek mümkün değilse de, Türkiye Yunanistan ile yaşadığı bu krizde başarılı sonuç almıştır. Bundan hareketle hipotez için şöyle bir sonuca varılmıştır;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

1996 Kardak Krizi Özelinde Değerlendirme

İki devlet arasındaki tarihsel süreç krizin meydana gelmesinde ve krizin yönetimi açısından bir arka plan oluşturmuştur. Kardak krizinde Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan güvenlik algına yönelik sorunlar varlığını devam ettirmiştir. Bu algıların tarihsel kökeninin, Yunanistan'ın da Türkiye'nin de kriz esnasındaki tutumunu etkilediğini söylemek mümkündür. Kriz esnasında ortaya çıkan şey Türkiye'nin milli menfaatlerine yönelik bir tehdidin varlığı olmuştur. Kardak Kayalıkları krizi hem toprak bütünlüğü için bir tehdit unsuru olmuş hem de Ege Denizinde Türkiye'nin daha da kısıtlanmasına yol açabilecek bir gelişme olmuştur. Güvenlik krizi olarak niteleyebileceğimiz bu krizde, karar alıcılar sıkça acil güvenlik toplantıları yapmış ve alanında uzman sivil ve askeri bürokratlar oluşturulacak stratejileri çok sınırlı bir zaman zarfında oluşturmaya çalışmışlardır. Türkiye, ihtiyatı elden bırakmadan hızlı bir karar alabilmiş, Yunanistan'a hızlı bir cevap verebilmiştir.

Her iki devlet de barış ve savaş arasında ince bir çizginin var olduğunu görmelerine ve ciddi bir askeri çatışma ve sonrasında savaş olasılığı bulunmasına rağmen kriz iki devletçe de tırmandırılmıştır. Krizin tırmanışı, ciddi sonuçlar doğuracak bir askeri çatışma anlamı taşımıştır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki olası bir savaş aynı zamanda, iki NATO üyesi devletin savaşı anlamına gelecekti. Bu durum gerek bölgesel dengeler gerekse uluslararası sistem açısından ciddi sonuçlar meydana getirecek bir gelişme olması noktasında da önem arz etmiştir.

Devletlerin, ulusal güvenlik kültürünün doğasında bulunan belirli ulusal menfaatleri bulunmaktadır. Türkiye, uluslararası sistem içindeki pozisyonu ve ulusal güvenlik kültürünün özellikleri çerçevesinde hareket etmiştir. Devletin toprak bütünlüğüne verilen öncelik, olası bir askeri çatışma durumunda kararlılık, Yunanistan'ın olası saldırılarına karşı caydırıcı davranışlar ve bölgedeki denge ve barış konuları bağlamında Türkiye krizi ulusal güvenlik kültürüne uygun olarak yönetmiştir.

Yunanistan'ın Doğu Kardak Kayalığına çıkartma yapmasından önceki duruma dönülmesi amacıyla Türkiye'nin, üzerine asker çıkarılmamış olan Batı Kardak Kayalığına asker çıkarmış olması gerilimin azaltmasına katkı sağlayacak nitelikte bir hamle olmuş ve aynı zamanda kararlılığı gösterme noktasında amacına ulaşan somut bir hareket olmuştur. Bununla beraber Yunanistan'a *onurlu geri adım atma* şansı tanımıştır. Yunanistan'ın Kayalıklara asker çıkarmasından önceki duruma dönülmesi temel amacını güden bu harekât amacına ulaşmıştır. Bir başka ifadeyle Türkiye'nin bu hamlesi statüko öncesi durumu korumakla sınırlı kalmıştır.

Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi özelinde yaşanan, Kardak Kayalıkları Krizi gibi aynı statüye sahip ada ve kayalıklar ile alakalı benzer sorunların çıkma olasılığı gelecekte de vardır. Bu kriz sonlandırıldığında Figen Akat'ın kayalıklara oturması öncesindeki duruma (status quo ante) geri dönüş olmuştur. Bir başka deyişle ihtilafli alanlarla alakalı olarak iki devlet arasında herhangi bir uzlaşma sağlanmamış, yalnızca sorunlar dondurulmuştur. Bu durum da bizlere, buna benzer olayların tekrarlanacağı anlamına gelen bir kriz sonlandırılması olayının gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Tablo 5.4: 1996 Kardak Krizinin Oyun Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Korkak Tavuk Oyunu)

		Yunanistan'ın Olası Hamleleri	
		Doğu Kardak'tan geri çekilir	Doğu Kardak'ta kalır
Türkiye'nin Olası Hamleleri	Batı Kardak'a Çıkar	[A] Uzlaşma (3,3)	[B] Yunanistan Zaferi (2,4)
	Saldırı	[C] Türkiye Zaferi (4,2)	[D] Topyekun Savaş (1,1)

En iyi sonuç 4 – 3 – 2 – 1 En kötü sonuç

Bu matrise göre olası sonuçlar şu şekildedir:

(A) durumunda Türkiye Batı Kardak'a çıkar, şartlar eşitlenir ve Yunanistan Doğu Kardak'tan geri çekilir. **Uzlaşma** sonucu iki taraf da 3 birim fayda kazanır.

(B) durumunda Türkiye Batı Kardak'a çıkar, Yunanistan Doğu Kardak'ta kalır. Bu durumdan Türkiye 2 birim kadar fayda sağlarken Yunanistan 4 birim fayda sağlar.

(C) durumunda Türkiye saldırısı yapar bunun karşılığında Yunanistan Doğu Kardak'tan geri çekilir. Türkiye 4 birim fayda sağlarken Yunanistan 2 birim fayda kazanır.

(D) durumunda ise Türkiye saldırısı düzenlerken Yunanistan Doğu Kardak'ta kalmaya devam eder ve durum **topyekun savaşa** ulaşır. Böyle bir sonuç ikisi için de 1 birim gibi en az faydayı sağlayacak sonuçtur.

Araştırma Hipotezlerine İlişkin Sonuçlar

Hipotez 1: Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi stratejileri kullanılmaktadır.

1996 Kardak Krizinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi stratejilerinin kullanıldığı

Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi için bu füzelerin gerçek bir tehdit unsuru olup olmamasından daha önemli husus bu füze hamlesinin diğer hamleleri nasıl etkileyeceği hususudur. Önemli bir unsur olarak Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'ni harekete geçmeye sevk eden şey, gelecekte askeri dengelerin ve uluslararası politikadaki genel eğilimlerin kendileri için olumsuz bir seyir izleyeceği düşüncesi olmuştur. Bu düşünce sonucunda, stratejik ve politik şartların o an için kendilerine sunmuş olduğu fırsatlardan faydalanmak istemişlerdir.

S-300 Füzeleri Krizinde Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi başlangıçta füzelerin varlığı ile değil, füzelerin konuşlandırılması kararının duyurulması ile Türkiye'yi zorlamak istemişlerdir. Füzelerin on altı ay gibi bir zamandan önce teslim alınamayacağına açıklanmasıyla da tırmandırma siyasetini, kontrollü baskı şeklinde uygulamak istemişlerdir. Türkiye ise uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasi stratejisiyle beraber “aynı düzeyde karşılık ve taahhütlerin vurgulanması stratejisini” de kullanarak başarılı bir kriz yönetimi sergilemiştir. Türkiye, füzelerin konuşlandırılmasını pazarlık konusu yapmamış, zoraki pazarlıktan kaçındığı için de gelişmeler krize dönüşmüş ve Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs politikaları penceresinden önemli bir dönüm noktası niteliği taşımıştır.

Füzelerin alımına dair anlaşmanın yapılması sonrasında açıklanmış olması, Türkiye'yi nasıl bir zorlayıcı diplomasiyi uygulamaya koyacağı konusunda başlangıçta zorlamıştır. Bunun sebebi, krize konu olan füzelerin konuşlandırılması düşüncesi kâğıt üzerindedir. Başlangıçta füzeler teslim edilmemiş ve konuşlandırılmış değildir. Bu nedenle Türkiye, istemlerinin meşruiyetini güvenlik tehdidi algısı ve bölgesel güç dengesinin bozulacağı temeline dayandırmıştır. Ayrıca S-300 Füzeleri krizi hem Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Yunanistan- Kıbrıs Rum Yönetimi gibi bölgesel devletlerin hem de Doğu Akdeniz coğrafyasındaki menfaatleri dolayısıyla büyük güçlerin nüfuz mücadeleleri ile iç içe geçen bir yapı ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Rusya füzeleri satan devlet olarak Doğu Akdeniz'de kendisine nüfuz alanı oluşturmak isterken, bu füzelerin konuşlandırılmasının bu bölgede istikrarsızlık meydana getireceği ve nüfuz alanlarının kaybedileceği düşüncesi ile Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa kriz esnasında Türkiye'yi desteklemişlerdir.

Tablo 5.5: 1997-1998 S-300 Füzeleri Krizinin Oyun Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Korkak Tavuk Oyunu)

		Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'ın Olası Hamleleri	
		Füzeleri Konuşlandırmaz	Füzeleri Konuşlandırır
Türkiye'nin Olası Hamleleri	Blokaj	[A] Uzlaşma (3,3)	[B] Kıbrıs R.Y. Zaferi (2,4)
	Saldırısı	[C] Türkiye Zaferi (4,2)	[D] Topyekun Savaş (1,1)

En iyi sonuç 4 – 3 – 2 – 1 En kötü sonuç

Bu matrise göre olası sonuçlar şu şekildedir:

(A) durumunda Türkiye blokaj uygular, Kıbrıs Rum Yönetimi füzeleri konuşlandırmaktan vazgeçer. **Uzlaşma** sonucu iki taraf da 3 birim fayda kazanır.

(B) durumunda Türkiye blokaj uygular, Kıbrıs Rum Yönetimi füzeleri konuşlandırır. Bu durumdan Türkiye 2 birim kadar fayda sağlarken Kıbrıs Rum Yönetimi 4 birim fayda sağlar.

(C) durumunda Türkiye saldırıda bulunur, bunun karşılığında Kıbrıs Rum Yönetimi Füzeleri geri çeker. Türkiye 4 birim fayda sağlarken Kıbrıs Rum Yönetimi 2 birim fayda kazanır.

(D) durumunda ise Türkiye saldırı düzenlerken Kıbrıs Rum Yönetimi füzeleri geri çekmez ve durum **topyekun savaşa** ulaşır. Böyle bir sonuç ikisi için de 1 birim gibi en az fayda sağlayacak sonuçtur.

Araştırma Hipotezlerine İlişkin Sonuçlar

Hipotez 1: Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi stratejileri kullanılmaktadır.

1997-1998 S-300 Füzeleri Krizinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde güç unsuru olarak zorlayıcı diplomasi

stratejilerinin kullanıldığı görülmektedir. Bunlar *Zımnî Ültimatom ile Baskıyı Kademeli Artırma* stratejileridir. Bundan dolayı krizin ayrıntılı açıklamasına dayanarak;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

Hipotez 2: Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl çözüm yolu olarak etkin kullanılmaktadır.

Yaşanan kriz zorlayıcı diplomasinin Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl çözüm yolu olarak etkin kullanıldığını göstermektedir. Bundan dolayı çalışmada;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

Hipotez 3: Zorlayıcı diplomasi Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda başarılı sonuçlar vermektedir.

Söz konusu krize göre, zorlayıcı diplomasinin Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklarda başarılı sonuçlar verdiği sonucuna varılmaktadır. Çalışmanın zorlama stratejilerinin açıklandığı ilgili bölümlerde de değinildiği üzere, Batılı devletler tarafından uygulanan zorlayıcı diplomasi örneklerinde yüksek oranda başarı sonuçlarından söz etmek mümkün değilse de, Türkiye Yunanistan ile yaşadığı bu krizde başarılı sonuç almıştır. Bundan hareketle hipotez için şöyle bir sonuca varılmıştır;

H₀: Ret

H₁: Kabul edilmiştir.

Türk-Yunan ilişkilerinde uygulanan zorlayıcı diplomasi stratejileri çerçevesinde, literatür incelemesi, yaşanan krizler, toplanan bulgular ve varılan sonuçlar ışığında, söz konusu sonuçların günümüz uluslararası sistem bağlamında ele alındığında bir takım değerlendirmeler yapmak mümkündür:

Buna göre Türk-Yunan ilişkilerinde, Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte uluslararası sistemde meydana gelen değişimler iki devletin de dış politikalarını doğal

olarak önemli bir biçimde etkilemiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi sonrasında uluslararası ortam iki blok arasındaki mücadeleden önemli ölçüde sıyrılmıştır. Türkiye ve Yunanistan'ın bulunduğu bölgesel alt sistemde birçok çatışma ya da savaş gündemin konusu olmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin tehdit ya da güvenlik algısı noktasında farklılıklar meydana gelmiş, Sovyetler Birliği'ne karşı algılanan tehdidin ya da güvenlik algısının yerini Yunanistan ve Suriye devletleri doldurmuştur. İki kutuplu düzenin bir getirisi olan blok lideri baskısı görece azalmış, farklılaşması beklenen NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturan Türkiye ile Yunanistan arasında sıcak bir çatışma ihtimali dikkate değer bir konu olarak önemsenmiştir. Bununla birlikte süper güç olan ABD, bölgede meydana gelen ikili sorunlarda ya da krizlerde iki devleti sıcak bir çatışmadan ve belki de savaş ile sonuçlanacak eylemlerde bulunmaktan alıkoymuştur.

Dış politika farklılıkları bağlamında ise 1988 yılından sonra iki devlet ilişkileri dış politika değişiklikleri noktasında genellikle yüzeysel davranmışlardır. 1990'lı yılların sonlarına doğru ise iki devlette geleneksel dış politika uygulama ve yaklaşımı hususunda değişimin çok gerekli olduğunun farkına varmışlardır. Ancak iki devlet ilişkilerindeki temel anlaşmazlık hususlarına kalıcı çözüm sunma girişimleri artmışsa da somut olarak herhangi bir neticeye varılamamıştır.

Türk-Yunan ilişkileri bağlamında, geniş bir zaman aralığında meydana gelen sorunların sebebi, iki devletin de karşılıklı güvensizlik üzerine inşa ettikleri yaklaşıma bağlanabilir. Kıyas yapıldığında Yunanistan'ın Türkiye'yi çok daha fazla tehdit unsuru olarak algıladığı görünmektedir. Bu durumun sonucu olarak da Yunanistan devamlı bir biçimde askeri gücünü artırma yoluna gitmiştir. Bu iki devletin ilişkilerinde meydana gelen problemlerin büyük bir kısmı ise Kıbrıs ve Ege Denizi hususlarında olmuştur. Bu durum devletlerin deniz güçlerini artırma yönünde hareket etmelerini ortaya çıkarırken, aynı zamanda donanmanın önemini de artırmıştır.

Yunanistan büyüklüğüne, ekonomisine ve kapasitesine kıyasla önemsenecek bir donanmaya sahip bir devlettir. Ancak iki devletin donanma gücü kıyaslandığında iki devletin donanmaları arasındaki fark önemli ölçüde Türkiye lehinedir. Bu farkın en önemli sebepleri arasında son dönemde önemsenen ve öncelenen yerli savunma sanayi yatırımları ve girişimleri gösterilebilmektedir. Türkiye'nin kendi firmalarınca ortaya çıkarılan bu değerler, hem nitelik hem de nicelik anlamında olan üstünlüğünü korumasına ve artırmasına olanak vermektedir. Türkiye, kendi imkanları ile korvet ve

büyük savaş gemileri geliştirme ve üretme faaliyetleri ile geliştirilen füzeler sonrası bölgede deniz gücü açısından üstün bir konumda bulunmaktadır. Hava gücü özelinde de yine Türkiye'nin üstünlüğü söz konusudur. Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere iki devlet arasında askeri güç farkı gelecek dönemlerde daha fazla açılacaktır. Ayrıca askeri güç noktasında dış bağımlılığın azalması sonucunda Türkiye, Yunanistan'a karşı daha fazla stratejik avantaj elde edecektir. Bütün bunlardan yola çıkarak Yunanistan'ın tehdit içeren açıklamaları ve boşluk bulma çabaları, Doğu Akdeniz'de izlediği politikayla, ABD ve AB'nin desteğini arkasına alma girişimleri durumu izah edebilmektedir. Ancak gelişmeler gösteriyor ki ABD'nin, Çin'in güçlenmesi ve nüfuzunu artırması sonrasında çabalarını ve askeri yaklaşımlarını Çin'e çok daha fazla odaklamak zorunda olacağı, AB'nin ise haklı olduğunu yüksek sesle söylemediği Yunanistan'ı desteklemekten daha mühim hususlarla ilgilenebilecek olması, Yunanistan'ın askeri güç argümanlarını ve dış politika söylemlerini makul bir seviyeye çekmek zorunda bırakabilir.

Günümüz konjonktüründe yeni uluslararası sistemin yapısı çok kutupluluğun ve çoklu ilişkilerin olacağını işaret etmektedir. ABD, Rusya ve Çin ile olan ilişkilerine bu perspektiften yaklaşmakta olup Çin'i, Rusya'ya göre daha ön planda değerlendirmektedir. Son dönemlerde uluslararası sistemde etki alanları meydana getirme çabalarının Asya ve Pasifik ekseninde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Avrupa'nın da etki alanı olma özelliğinin olduğunu söylemek gerekmektedir. Bu bağlamda Çin, Avrupa ile olan ilişkilerini güçlendirmekte ve geliştirmektedir. Bu noktada Türkiye'nin dış politika uygulamalarını, Avrupa ile ilişkilerini, mevcut gelişmeler perspektifinde değerlendirebilmesi, uygulayacağı temel dış politika parametrelerini bunların ışığı doğrultusunda tanımlayabilmesi ve çok kutuplu uluslararası sistem yapısında konumunu bu çıktılar üzerinden ortaya koyması her geçen zamanda içinde daha da önem kazanacaktır.

Bütün bunlara paralel Akdeniz'in güvenliği, belki de daha önce hiç olmadığı kadar uluslararası sistem içinde dış politika için bir gereklilik olmuştur. Bunun sebebi son yıllarda Atlantik'ten Avrasya'ya batı-doğu yönünde ve Afrika'dan Karadeniz'e güney-kuzey yönünde uzanan hem siyasi ve hem de ekonomik coğrafyanın merkez noktası olması yönünde ciddi değişimlerin meydana gelmesidir. Bu değişimler, deniz alanlarındaki doğalgaz keşifleri, Rusya'nın Suriye'de yaşanan kriz sonrası Akdeniz'de

ulaştığı kalıcı statü ve Ukrayna'da yaşanan gelişmeler sonrası gizli bir Soğuk Savaşın yeniden gündeme gelmesidir.

Açık ya da gizli Soğuk Savaş ortamının oluşturulması demek ise Akdeniz'de daha fazla başta ABD olmak üzere Batı ve Rus deniz savaş gemilerinin olması anlamı taşımaktadır. Rusya'nın Akdeniz'e savaş gemilerini göndermesi ve tatbikat yapması ve Kırım'ı ilhak etmiş olması, Rusya'nın Akdeniz'deki deniz gücünü artırması ile doğrudan ilintilidir. Ayrıca Rusya'nın Akdeniz'de yerini sağlamlaştırmak yönündeki arzusunu şu örneklerle güçlendirmek mümkündür; Rus deniz gücü varlığı Kıbrıs'a kadar uzanmakla birlikte Limasol limanı ile birlikte Baf hava üssünün Rusya tarafından kullanılması konusuna Rumlar olumlu yaklaşmaktadır. Bunlara ek olarak Rusya'nın Kıbrıs adasında Rumların yaşadıkları bölgede önemli yatırımları bulunmaktadır. Yunanistan'ın ekonomik kriz yaşadığı dönemde Kıbrıslı Rumlar Rusya'nın yardımları sayesinde ayakta durabilmişlerdir. Rusya'nın Güney Kıbrıs bankalarında bulunan parası yaklaşık yetmiş milyar dolar gibi bir miktardır.

Avrasya coğrafyasında hem Rusya'nın hem de Çin'in yükselen bir grafik seyretmesi, Türk dış politikası için kritik ve önemli bir gelişme olmaktadır. Türkiye'nin, uygulamaya çalıştığı çok yönlü dış politika anlayışı, Avrasya'da meydana gelen güç dengelerini önemli ölçüde alakadar etmektedir. Türkiye'nin, Rusya ile yakın ilişkiler kurması ve işbirliği yapma hususundaki yaklaşımları, Türkiye ile Çin arasında meydana gelen ekonomik gelişmeler önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrasya'nın uluslararası sistem içerisindeki yeri ve önemi değişirken, bu coğrafyanın iki lokomotif devleti olan Rusya ve Çin'in, doğru politika ve yaklaşımlar sonucunda ciddi konularda Türkiye ile hareket etmesi muhtemel görünmektedir. Türkiye'nin hassasiyet ile yaklaşması gereken en önemli nokta, büyük güç olan devletlerden herhangi biri ile doğrudan çatışma içinde bulunmamak ve aynı anda hepsini birden karşısına almamak olmalıdır.

Son olarak, Türkiye ile Yunanistan'ın birbirlerine olan algı ve tutumları göz önüne alındığında, Türkiye'nin, dış politika öncelikleri bağlamında zorlayıcı diplomasi stratejilerine gelecekte de başvurması kuvvetle muhtemeldir. Bütün bu realitenin doğal neticesi olarak, esas itibarıyla realist/neo-realist yaklaşım üzerine inşa edilen Türk dış politikası *güç ve güvenlik* temelli arayışlarını, devlet bütünlüğünü, ulusal güvenliğini ve menfaatlerini korumak adına, gerek bu bölgede gerekse diğer bölgelerde sürdürmeye devam edecektir. Türkiye bu yeni uluslararası sistemde dengelerini doğru

bir şekilde oturtmayı başardığı takdirde bölgesel bir güç olarak yerini güçlendirirken, Türk-Yunan ilişkileri özelinde daha güçlü bir pozisyon alabilir. Yunanistan'ın geçmişten bugüne yapmış olduğu fırsattan istifade etme durumlarında Türkiye, uygulamış olduğu savunmacı zorlayıcı diplomasi yaklaşımını belki de gelecek zamanlarda savunmacı üslubu terk ederek, uluslararası hukuk çerçevesinde ve haklı olduğu konularda daha girişken ve daha “şahin” bir uygulamayla ortaya koyabilir.

KAYNAKÇA

- Adams, T. W. (1968). *Cyprus Between East and Wes*. Baltimore: Johns Hopkins.
- Aksar, Y. (2013). *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II*. Ankara: Seçkin.
- Aksu, F. (2008). *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*. İstanbul: Bağlam.
- (2010). Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı. E. B. Paker, İ. Akça (Der.), *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 475-502.
- (2017). *Türk Dış Politikasında Karar Alma ve Kriz Yönetimi Süreç Analizi*. İstanbul: Dış Politika ve Kriz İncelemeleri.
- (2018). Ege Denizi'ne İlişkin Sorunlar Kıta Sahanlığının Saptanması Sorunu. *turkishgreek.org*, <http://www.turkishgreek.org/iki-uelke-arasindaki-temel-sorunlar-ve-taraflarin-yaklasimlari/ege-denizi-ne-iliskin-sorunlar/k-ta-sahanlig-n-n-saptanmas-sorunu> [20 Mart 2020].
- Aktaş, A. (2009). *1964 ve 1967 Kıbrıs Krizleri Sırasında ABD'nin Kıbrıs Politikaları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alexander L. George, W. S. (1994). *The Limits of Coercive Diplomacy*. Boulder: Westviews.
- Analizportal*, (2018). Uluslararası İlişkilerde Oyun Teorisi Nedir. *analizportal.com*, <https://www.analizportal.com/uluslararasi-iliskilerde-oyun-teorisi-nedir/> [05 Nisan 2020]
- Aral, B. (1999). *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Arcayürek, C. (1985). *Yeni Demokrasi Yeni Arayışlar 1960-1965*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- (2003). *28 Şubat'a İlk Adım*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arı, T. (1995). Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkiler: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 50(1-2): 51-68.

- Arıboğan, Ü., Ayman, G., Dedeoğlu, B. (2017). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. (F. Sönmezoğlu, (Der.), İstanbul: Der.
- Arık, U. (2011). Kıbrıs Krizi. *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1): 3-21.
- Arjen Boin, P. H. (2005). *The Politics Of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure*. Cambridge: Cambridge University.
- Armaoğlu, F. (2018). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Kronik Kitap.
- (2019). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Art, R. J. (2003). Coercive Diplomacy: What Do We Know. P. M. Robert J. Art (Eds.), *The United States and Coercive Diplomacy*, Washington: United States Institute of Peace, 359-420.
- (2004). The Fungibility of Force. K. N. Robert J. Art (Eds.), *The Use of Force: Military Power and International Politics*, Lanham: Rowman & Littlefield, 3-22.
- Athanasios Ellis, M. I. (2009). *IMIA, The Confidential American Telegrams*. Atina: Livianis.
- Atun, A. (2015). Yunanistan Savunma Bakanı Uçtu. [ataatun.org](http://www.ataatun.org/yunanistan-savunma-bakani-uctu.html), <http://www.ataatun.org/yunanistan-savunma-bakani-uctu.html> [04 Eylül 2020].
- Avar, Y. & Lin, Y. C. (2019). Aegean Disputes Between Turkey and Greece: Turkish and Greek Claims and Motivations in the Framework of Legal and Political Perspectives. *International Journal of Politics and Security*, 1(1): 57-70.
- Aydemir, E. (2005). Uluslararası Krizlerde Kriz İletişimi ve Uygulaması. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(10): 205-231.
- Ayman, S. G. (2000). *Tırmandırma Siyasetine Bir Örnek: S-300 Krizi*. Ankara: Avrasya Bir Vakfı Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Aziz, A. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel.

- Balcı, A. (2017). *Türkiye Dış Politikası ilkeler, Aktörler ve Uygulamalar*. İstanbul: Alfa.
- Balcı, E. (1997, 18 Ocak). Türkiye ve Rusya Sorunu. *Cumhuriyet*.
- (1998, 07 Temmuz). S-300'ler ve ABD. *Cumhuriyet*.
- Balık, G. (2015). Anayasa'da "Milletlerarası Hukukun Meşru Saydığı Haller" Sorunu. *Uluslararası İlişkiler*, 12(47): 47-71.
- Balık, İ. (2018). Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Anlaşmazlıkları. *Journal of Urban Academy*, 11(1): 86-98.
- Barletta, M. (1998). Mediterranean Countdown. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 54(6): 12-14.
- Bar-Siman-Tov, Y. (1991). The War of Attrition. A. L. George (Eds.), *Avoiding War: Problems Of Crisis Management*, San Francisco: Westview, 304-320.
- Başeren, S. H. (2003). *Ege Sorunları*. İstanbul: TÜDAV.
- (2003). *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- (2006). *Ege Sorunları*. Ankara: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı.
- Batchelor, P. (2003). *Surviving a Corporate Crisis: 100 Things You Need to Know*. London: Thorogood.
- Batur, N. (2004). *Yürekten Gülerekten Yürüdüm*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Bayat, M. (1982). *Milli Güç ve Devlet*. İstanbul: Belge.
- Bektaş, M. (2013). *Türkiye'nin Dış Politikasında "Kıbrıs Sorunu": Kriz Yönetimi Stratejisi Açısından Bir İnceleme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Genelkurmal Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, İstanbul.
- Berberakis, T. (1998, 27 Temmuz). Kabahat Klerides'te. *Milliyet*.
- Independentturkish. Beş soruda Davos Zirvesi hakkında her şey. *independentturkish.com*, <https://www.independentturkish.com/node/10121/d%C3%BCnya/be%C5%9F-soruda-davos-zirvesi-hakk%C4%B1nda-her-%C5%9Fey> [28 Şubat 2020].

- Bilge, S. (1964). *Cyprus: Past, Present, Future*. Ankara: Ajans-Türk.
- (2000). *Büyük Düş Türk Yunan Siyasi İlişkileri*. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Bozgeyik, A. (2008). *Krizlerden Yükselerek Çıkın*. İstanbul: Beta.
- Bölükbaşı, D. (2011). *Dışışleri İskelesi*. İstanbul : Doğan Kitap.
- Bölükbaşı, S. (2001). *Barışçı Çözumsuzlük*. Ankara: İmge Yayınları.
- Brecher, M. (1993). *Crises in World Politics Theory and Reality*. Oxford: Pergamon.
- Breuning, M. (2007). *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Brownlie, I. (1963). *International Law and the Use of Force by the States*. Nottingham: Clarendon.
- Jentleson, B. & Whytock, C. A. (2005). Who “Won” Libya? The Force Diplomacy Debate and Its Implications for Theory and Policy. *International Security*, 30(3): 47-86.
- Brzezinski, Z. (2004). *Tercih*. (C. Küçük, Çev.). İstanbul: İnkılap.
- Cable, J. (1971). *Gunboat Diplomacy: Political Applications of Limited Naval Force*. London: Chatto & Windus Ltd.
- Camp, G. D. (1980). Greek-Turkish Conflict over Cyprus. *Political Science Quarterly*, 95(1): 43-70.
- Caniklioğlu, M. D. (2007). “Ulusal ve Uluslararası Hukuk Işığında Türkiye’nin 2003 Tezkere Serüvenine İlişkin Görüşler-Düşünceler”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(2): 29-97.
- International Court of Justice, Merits, Judgement. (1986). *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua*, 14. United States of America.
- Cem, İ. (2004). *Türkiye Avrupa Avrasya / Cilt-1*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Cenap Çakmak, C. D. (2011). *Yakın Dönem Amerikan Dış Politikası: Teori ve Pratik*. Ankara: Nobel Yayın.

- Charter of the United Nations. (1945). *United Nations*,
<https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html> [08 Kasım 2019].
- Clausewitz, C. V. (2003). *Savaş Üzerine*. (Ş. Yalçın, Çev.). İstanbul: Eriş.
- Clutterbuck, R. L. (1993). *International Crisis and Conflict*. New York: St. Martin's.
- CNN. (1997). Missile Dispute Threatens Cyprus Truce. *edition.cnn.com*,
<http://edition.cnn.com/WORLD/9701/10/cyprus/index.html?iref=newssearch>
[04 Eylül 2020].
- Coombs, W. T. (1999). *Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding*. California: Sage.
- Crystal, S.-H. (2015). Coercive Diplomacy: A Theoretical and Practical. *Glendon Journal of International Studies*, 8(1-2): 1-29.
- Cumhuriyet*. (1987, 27 Mart). Özal Hemen Dönsün.
- (1987, 25 Mart). Yunanistan'dan Savaş Tehdidi.
- (1997, 15 Ocak). Karadayı: Üzerimize Düşen Her Şeyi Yapacağız.
- (1997, 21 Ocak). KKTC'ye Üs ve Ortak Savunma.
- (1997, 11 Ocak). Savaş Cinayettir.
- Çakmak, H. (2012). *Kriz Yönetimi ve TSK*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- (2012). *Türk Dış Politikasında 41 Kriz*. Ankara: Kripto.
- Çaylak, A. (2014). *Türkiye'nin Politik Tarihi*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çelikkan, O. (2012). Uluslararası Kriz Yönetimi. M. S. Erol, E. Efeğil (Der), *Krizler ve Kriz Yönetimi: Temel Yaklaşımlar, Aktörler, Örnek Olaylar*, Ankara: Barış.
- Çiftçi, S. (2016). Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı. M. Balcı (Der), *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birlikleri -V-* İstanbul: Hukuk Vakfı Yayınları, 491-511.
- Çolakoğlu, S. (2014). Diplomasi. A. Balcı, Ş. Kardaş (Der), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre, 379-387.

- Çongar, Y. (1997, 26 Ekim). Kıbrıs'a Bosna Modeli. *Milliyet*.
- Daban, C. (2017). Turgut Özal Dönemi Türkiye Dış Politikası. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(33): 77-96.
- Dağ, A. E. (2004). *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*. İstanbul: Anka.
- Dağı, Z. (2007). Diplomasi: Çatışmanın ve İşbirliğinin Dili. Z. Dağı (Der), *Uluslararası Politikayı Anlamak: Ulus Devlet'ten Küreselleşmeye*, İstanbul: Alfa.
- Dictionary. *dictionary.com*, <https://www.dictionary.com/browse/enclave> [21 Şubat 2020].
- Dinstein, Y. (2005). *War, Aggression and Self-Defence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dixon, M. (2007). *Textbook on International Law*. Oxford: Oxford University.
- Ekinci, A. C. (2009). *İran Nükleer Krizi*. Ankara: Usak.
- Eren, M. Y. (2012). Uluslararası Hukukta Savaş Varmayan Kuvvet Kullanma Yolları. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2): 229-260.
- Erim, N. (1974). Reminiscences on Cyprus. *Published in the fpi Quarterly Foreign Policy* 4(2-3): 156-163.
- (1975). *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*. Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık.
- erga omnes*. (2011). *eksisözlük*, <https://eksisozluk.com/erga-omnes--1417547> [20 Şubat 2020]
- Eroğlu, H. (2014). *Yurtta Sulh Cihanda Sulh, Atatürkçülüğün Temel Bir İlkesi*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- Falk, R. A. (1969). The Beirut Raid and the International Law of Retaliation. *The American Journal of International Law*, 69(3): 415-443.
- Filmer, N. (2013). Kardak'ta Psikolojik Savaşın Tüm Detayları ve Bir Dahî; Inal Batu. *kuzeyli48.blogspot.com*, <http://kuzeyli48.blogspot.com/2013/01/kardakta-psikolojik-savasin-tum.html> [28 Nisan 2020].

- Franco, C. (2015). Coercive Diplomacy, Sanctions and International Law. *Istituto Affari Internazionali*, 1-37.
- Freedman, L. (1998). *Strategic Coercion*. Oxford: Oxford University Press.
- (2017). *Strateji (Cilt 3)*. (B. Ç. Belge, Çev.). İstanbul: Alfa.
- Friedrich, C. J. (1963). *Man and His Government, An Empirical Theory of Politics*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- geimint.blogspot. (2008). The Cypriot Missile Crisis. *geimint.blogspot.com*, <http://geimint.blogspot.com/2008/05/cypriot-missile-crisis.html> [04 Kasım 2020].
- George, A. L. (1971). *The Limits of Coercive Diplomacy: Laos, Cuba, Vietnam*. Boston: Little&Brown.
- (1980). *Presidential Decisionmaking in Foreign Policy: The Effective Use of Information and Advice*. Boulder: Westview Press.
- (1994). Coercive Diplomacy: Definition and Characteristics. W. E. Simons, A. L. George (Eds.), *The Limits of Coercive Diplomacy*, Boulder: Westview.
- (1997). *Forceful Persuasion Coercive Diplomacy as an Alternative to War*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
- (2004). Coercive Diplomacy. Robert J. Art, K. N. Waltz (Eds.), *The Use of Force: Military Power and International Politics*, Lanham: Rowman & Littlefield, 70-76.
- Georgopoulos, A. A. (1988). Delimitation of the Continental Shelf in the Aegean Sea. *Fordham International Law Journal*, 12(1): 88-126.
- Craig, G.A. & George, A. L. (1997). *Güç ve Devlet Yönetimi: Günümüzün Diplomatik Sorunları*. (E.Yüksel, İ. D. Dağı, Çev.). Ankara: Dış Politika Enstitüsü.
- Göktepe, C. (2006). The Cyprus Crisis of 1967 and its Effects on Turkey's Foreign Relations. *Middle Eastern Studies*, 41(3): 431-444.
- (2012). Kıbrıs Meselesi'nde Kriz Süreci ve Türkiye. Z, Dilek, vd., (Der), *Tarih ve Medeniyetler Tarihi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1397-1428.

- Gönlübol, M. (1985). *Uluslararası Politika*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- (2014). *Uluslararası Politika: İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Green, J. A. (2009). *The International Court of Justice and Self-Defence in International Law*. Oregon: Hart Publishing.
- Greenwood, C. (2003). International Law and the Pre-emptive Use of Force: Afghanistan, Al-Qaida, and Iraq. *San Diego International Law Journal*, 4(1): 7-37.
- Gündüz, A. (2009). *Milletlerarası Hukuk*. İstanbul: Beta.
- (2011). Ege Denizi Kıta Sahanelığı Davası ve Bazı Düşünceler. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 3(2): 11-23
- Gürel, Ş. S. (2018). *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gürsoy, Z. (2015). 1967 Kıbrıs Krizi. *tdpkrizleri.org*, <http://tdpkrizleri.org/index.php/dummy-item-mainmenu-35> [20 Şubat 2020].
- Haas, E. B. (1964). *Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization*. Stanford: Stanford University Press.
- Hadjidimos, K. (1998-1999). The Role of the Media in Greek-Turkish Relations. Co-production of a TV programme by Greek and Turkish Journalists. *Robert Bosch Stiftungskolleg fuer Internationale Aufgaben*.
- Heidelberg Institute for International Conflict Research. (2012). Conflict Barometer 2012. *Heidelberg: Heidelberg Institute for International Conflict Research*.
- Hermann, C. F. (1969). International Crisis as a Situational Variable. J. N. Rosenau (Eds), *International Politics and Foreign Policy: A Reader in Research and Theory*, New York: The Free Press, 409-421.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset*. (B. B. Özipek, vd., Çev.). Ankara: Liberte.
- (2016). *Küresel Siyaset*. (N. Uslu, H. Özdemir, Çev.). Ankara: Adres.
- Hole, L. V. (2003). Anticipatory Self-Defence Under International Law. *American University International Law Review*, 19(1): 69-106.

- Holsti, K. J. (1983). *International Politics: A Framework for Analysis*. Englewood Cliffs/New Jersey: Prentice-Hall.
- Hürriyet. (2008). Yarım Saat Geciksek Yunanla Çatıştık. *hurriyet.com.tr*, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yarim-saat-geciksek-yunanla-catisirdik-8020916> [03 Şubat 2020].
- (1998). ABD: S-300'ler Bölgeyi Rus Kontrolüne Sokar. *hurriyet.com*, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-s-300ler-bolgeyi-rus-kontrolune-sokar-39037525> [09 Nisan 2020].
- (1998). S-300'ler Kıbrıs'a Gelmiyor. *hurriyet.com*, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/s-300ler-kibrisa-gelmiyor-39055532> [09 Nisan 2020].
- International Court of Justice. (1996). Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons. <https://www.icj-cij.org/en/case/95/summaries> [05 Ocak 2020]
- Kavanagh, D. (2018). Lord Carrington: Last of Churchill's cabinet who resigned as Thatcher's foreign secretary over the Falklands. *independent*, <https://www.independent.co.uk/news/obituaries/lord-carrington-dead-foreign-secretary-resigned-falklands-cabinet-churchill-thatcher-nato-hereditary-a8440196.html> [15 Şubat 2020].
- İskit, T. (2007). *Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Işıklar, H. C. (2005). *Ege'de Casus Belli*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- İşyar, Ö. G. (2008). Definition and Management of International Crises. *sam*, <https://sam.gov.tr/definition-and-management-of-international-crises/> [04 Ocak 2020]
- (2017). *Türk Dış Politikası, Sorunlar ve Süreçler*. Bursa: Dora.
- Jackson, P. (2002). War is Much Too Serious a Thing to be Left to Military Men: Private Military Companies Combat and Regulation. *Civil War*, 5(4): 30-55.
- Jakobsen, P. V. (1998). *Western Use of Coercive Diplomacy After the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*. New: St. Martin's.

- (2007). *Coercive Diplomacy: Frequently Used, Seldom Successful*. Sweden: The Royal Swedish Academy of War Sciences.
- (2013). Coercive Diplomacy. A. Collins (Eds.), *Contemporary Security Studies*, Oxford: Oxford University Press, 239-255.
- (2016). Coercive Diplomacy. P. K. Costas, M. Constantinou (Eds.), *The SAGE Handbook of Diplomacy*, Londra: Sage Publications, 476-486.
- Jennifer Daskal, S. I. (2014). After the AUMF. *Harvard National Security Journal*, 5(1): 115-146.
- Jentleson, B. W. (2002). The Need for Praxis: Bringing Policy Relevance Back In. *International Security*, 4(26): 169-183.
- Kamel, A. (2014). *1923'den Günümüze Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*. İstanbul: İnkilap Kitabevi.
- Kanatlı, M. (2019). Uluslararası Yaptırımlar. *hitit.edu*, <http://web.hitit.edu.tr/dosyalar/materyaller/mehmetkanatli@hititedutr141220145D2O4Y5A.pptx> [12 Kasım 2019].
- Karadağ, U. (2016). Birleşmiş Milletler Antlaşması'na Göre Meşru Müdafaa Hakkı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2): 171-186.
- Kariotis, T. (1997). *Greece and the Law of the Sea*. The Hague: Kluwer Law.
- Kaufmann, W. W. (1954). The Requirements of Deterrence. *Center of International Studies*, 1-23.
- Keohane, R. O. (1977). *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little, Brown.
- Kıralp, Ş. (2018). 1967-1974 Döneminde Kıbrıs Sorunu ve Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs Politikaları. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(2): 444-460.
- Kirişçi, K. (1986). *The PLO and World Politics*. London: Frances Pinter.
- (2001). Uluslararası Sistemdeki Değişmeler ve Türk Dış Politikasının Yeni Yönelimleri. F. Sönmezoğlu (Der.), *Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul: Der, 615-631.

Korkak Tavuk Oyunu. salom.com.tr, http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-61180-korkak_tavuk_oyunu.html [28 Şubat 2020].

Kretzmer, D. (2013). The Inherent Right to Self-Defense and Proportionality in Jus ad Bellum. *The European Journal of International Law*, 24(1): 235-282.

Kupchan, C. (2002). *The End of the American Era*. New York: Vintage Books.

Kuran, S. (2020). *Uluslararası Deniz Hukuku*. İstanbul: Beta.

Küçük, A. (2013). 1997 S-300 Füzelere Krizi. *tdpkrizleri.org*, <http://tdpkrizleri.org/index.php/tfp-crisis/sample-crisis-tables/itemlist/category/90-1997-s-300-fuezelere-krizi-analiz-tablolar> [06 Nisan 2020].

Lauren, P. G. (1972). Ultimata and Coercive Diplomacy. *International Studies Quarterly*, 16(2): 131-165.

Los Angeles Times. Greece, Turkey Ease Tensions in Aegean Dispute. *latimes*, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1987-03-29-mn-1224-story.html> [29 Şubat 2020].

Lutz Huth, J. S. (1999). *Risiko, Krise, Kommunikation*. Berlin: UdK.

Mehmet Ali Cengiz, Y. T. (2018). *Hipotez Testleri, Ders Notları*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü.

Michael G. Roskin, N. O. (1999). *The New World of International Relations*. New Jersey: Prentice Hall.

Milliyet. (1967, 18 Kasım). Hükümet Savaş Yetkisi Aldı Yunanistan'a Nota Verildi.

----- (1997, 07 Ocak). Türkiye'den Rusya'ya Uyarı.

----- (2005). Simitis'in Kardak Anıları. *milliyet.com*, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/simitisin-kardak-anilari-254257> [03 Mart 2020].

Morgenthau, H. J. (1970). *Uluslararası Politika (Cilt 1)*. (B. Oran, Ü. Oskay, Çev.). Ankara: Sevinç.

Necatigil, Z. M. (1989). *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*. Oxford: Oxford University Press.

- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* (Cilt 1. Cilt). (S. Özge, Çev.). Ankara: Yayınodası.
- Nosyon. <https://nosyon.co/oksimoron-nedir-ne-demektir/> [09 Eylül 2019].
- Nye, J. S. (2004). Soft Power and American Foreign Policy. *Political Science Quarterly*, 119(2): 255-270.
- (2017). *Yumuşak Güç*. (R. İ. Aydın, Çev.). Ankara: Tarcan.
- Onton Anastasakis, K. A. (2009). The Long Shadow of Europe, Greeks and Turks in the Era of Postnationalism. C. A. Papadopoulos (Eds.), *Economic Cooperation: Guarantor of Detente or Hostage to Politics*. Boston: Martinus Nijhof.
- Karşılıklı Niyetlere İlişkin Algılamalar. *oocities.org*, <https://www.oocities.org/turkishgreek/kalg1.htm> [24 Nisan 2020].
- Oran, B. (2018). *Türk Dış Politikası - Cilt I*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- (2018). *Türk Dış Politikası - Cilt II*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oxford, L. D. *Oxford Learner's Dictionaries*, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/oxymoron?q=oxymoron> [09 Eylül 2019].
- Örmeci, O. [2014]. *Uluslararası Krizler ve Kriz Yönetimi*, <http://politikaakademisi.org/2014/07/25/uluslararasi-krizler-ve-kriz-yonetimi/> [06 Nisan 2020].
- Özcan, G. (1998). Onbir Aylık Saltanat: Siyaset, Ekonomi ve Dış Politikada Refahiyol Dönemi. G. Özcan (Der.), *Yalan Dünya Sanal Politikalar*, İstanbul: Boyut, 179-200.
- Özdemir, H. (2008). Türkiye'nin "Sınır-Ülke" Niteliği: Farklı Stratejik Kültürler Arasında Türk Dış Politikası. *Avrasya Etüdleri*, 33(1): 7-46.
- Özkan, İ. R. (1999). *Türkiye'nin Dış Politika Sorunları*. Ankara: Ümit.
- Özkök, E. (1994, 08 Temmuz). Türkiye'yi Sarsan Geceler. *Hürriyet*.
- Öztürk, A. (2013). Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi. Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, 68(2): 181-204.

- Öztürk, O. M. (2004). *Dış Politikada Kriz Yönetimi*. Ankara: Odak.
- Öztürk, Y. (2017). Uluslararası Hukukta Devletlerin Egemen Eşitliği Kavramının Jus Cogens Niteliği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(42): 37-53.
- Pazarcı, H. (1984). *Kıta Sahaneliği Kavramı ve Ege Kıta Sahaneliği Sorunu*. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- (1989). *Uluslararası Hukuk Dersleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- (2006). *Uluslararası Hukuk Dersleri (Cilt 4)*. Ankara: Turhan.
- (2010). *Uluslararası Hukuk*. Ankara : Turhan.
- (2019). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan.
- Pentagon, G. C. (2002). Legal Distinction Between Preemption, Preventive Self-Defense, and Anticipatory Self-Defense. Washington D.C: United States.
- Perez, A. M. (2015). *Coercive Diplomacy in the 21st Century: A New Framework for the "Carrot and Stick"* (Unpublished PhD Dissertation). University of Miami, Florida.
- Pfaltzgraff, R. L. (1997). Future Use of Military Power. R. G. Richard, H. Shultz (Eds.), *Security Studies for the 21 st. Century*, Virginia: Brassey's Inc, 171-207.
- Quénivet, N. (2002). The United States vs The International Community: Are Their Two Approaches Towards the Eradiction of Terrorism Compatible? *Journal of International Affairs*, 7(4): 1-18.
- Radikal. (1997, 17 Ekim). Türkiye Uçuş Yasağını Resmen Bitirdi.
- Rebecca MM Wallace, O. M. (2009). *International Law*. London: Sweet & Maxwell.
- Richard Mansbach, J. V. (1981). *In Search of Theory: A New Paradigm for Global Politics*. New York: Columbia University.

- Robert J. Art, P. M. (2008). Coercive Diplomacy. F. O. Chester, A. Crocker (Eds.), *Leashing the Dogs of War*, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 299-318.
- Keohane, R. O. & Nye, J. (1987). Power and Interdependence Revisited. *International Organization*, 41(4): 725-753.
- Rumelili, B. (2007-2008). Avrupa Birliği ve Bölgesel İhtilafların Çözümü. *Uluslararası İlişkiler*, 4(16): 51-78.
- Salih D., Kavak Ş. (2015). Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı. Y. Çınar, A. B. Özcan (Der.), *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, İstanbul: Hükümdar, 251-282.
- Sarıbrahimoğlu, L. (1997, 21 Ocak). KKTC'ye Üs ve Ortak Savunma. *Cumhuriyet*.
- Savaş, Ö. (2008). *The Role of National Security Culture in Crisis Management: The Case of Kardak Crisis* (Unpublished Master's Thesis Dissertation). Bilkent University, The Institute of Economics and Social Sciences, Ankara.
- savunmasanayi. (2017). Kardak Krizi. *savunmasanayi.org*, <https://www.savunmasanayi.org/kardak-krizi/> [04 Mart 2020].
- Schelling, T. C. (1966). *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press.
- Serdar, B. (2020). *Denize Bakma, Denizden Bak; Kardak*. İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Solsten, E. (1993). *Cyprus, A Country Study*. Washington D.C.: GPO for the Library of Congress.
- Sönmezoğlu, F. (1995). *ABD'nin Türkiye Politikası (1964-1980)*. İstanbul: Der.
- (2000). *Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar*. İstanbul: Der.
- (2005). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz.
- (2017). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. İstanbul: Der.
- (2019). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Der.
- Sperandei, M. (2006). Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy. *International Studies Review*, 8(2): 253-280.

- Star. (2018). Kardak Krizi Nedir, Kardak Kayalıkları Nerede Kimin? *star.com.tr*, <https://www.star.com.tr/guncel/kardak-kayaliklari-kimin-nerededir-haritada-nerede-son-dakika-kardak-krizi-nedir-haber-1302899/> [02 Mart 2020].
- Stephen Gill, D. L. (1988). *Global Political Economy*. Hertfordshire: Harvester-Wheatsheaf.
- stratejikortak (2017). Geçmişten Günümüze Kardak Krizi. *stratejikortak.com*, <https://www.stratejikortak.com/2017/02/gecmisten-gunumuze-kardak-krizi.html> [02 Mart 2020].
- Sunar, B. (2009). Türk Dış Politikasında Bir Karar Alma Organı Olarak Medyanın Rolü:Kardak Krizi Örneği. SOBİAD (Der.), *Siyaset,Devlet ve Dış Politika*, İzmir: Birleşik Matbaacılık. 5: 239-249.
- Dost, S. & Korkmaz Z. (2015). Savaşa Varmayan Zorlama Yolu Olarak Zararla Karşılık ve Bazı Uygulamalar. *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2): 111-157.
- Şahin, H. (2002). *Johnson Mektubu*. İstanbul: Gendaş.
- Şalom. (2008). Korkak Tavuk Oyunu. *salom.com*, http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-61180-korkak_tavuk_oyunu.html [15 Şubat 2020].
- Şener, B. (2013). *Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği 1923-2010*. Ankara: Barış.
- (2014). Unutulan Bir Krizin Anatomisi ve Perde Arkası: Kardak Kayalıkları Krizi. *21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/unutulan-bir-krizin-anatomisi-ve-perde-arkasi-kardak-kayaliklari-krizi> [03 Şubat 2020].
- (2018). Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Çok Yönlü Bir İnce Diploması Uygulaması: Siyasal, Hukuksal ve Askeri Boyutlarıyla Hatay'ın Türkiye'ye Katılması Süreci (1921-1939). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 34(97): 139-178.

- . (2019). Savaş İle Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri. *Tasam*, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51440/savas_ile_baris_arasinda_bir_kriz_yonetim_stratejisi_olarak_zorlayici_diplomasi_ve_turk_dis_politikasindaki_ornekleri [21 Ekim 2019]
- Şıhmantepe, A. (2013). Kardak Krizi Sürecinin Kriz Yönetim Prensipleri Açısından İncelenmesi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 9(17): 127-155.
- . (2015). 1987 Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi, <http://tdpkrizleri.org/index.php/1987-aegean-continental-shelf-crisis> [22 Şubat 2020].
- . (2016). *Türkiye’de Dış Politika Krizlerinde Karar Alıcının Operasyonel Kodları: Süleyman Demirel Örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Belleteni . (1964). *Dışişleri Belleteni Ekim 1964*. Ankara.
- . (1965). *Dışişleri Bakanı’nın Bütçe Müzakereleri Münasebetiyle Senato’da Yaptığı Konuşma*. Ankara.
- . (1967). *Başbakanın Basın Toplantısı*. Ankara.
- . (1967). *Çağlayanğıl’ın Çek Silahları İle İlgili Mecliste Yaptığı Gündem Dışı Konuşma*. Ankara.
- . (1967). *Demirel - Smirnov Görüşmesi*. Ankara.
- . (1967). *Sovyetler Birliği’nin Kıbrıs Konusundaki Bildirisi*. Ankara.
- . (1967). *Thant’ın Boğaziçi ve Geçitkale Olayları ile İlgili Raporu*. Ankara.
- . (Şubat 1967). *Kıbrıs ihtilâfı bir Türk - Yunan meselesi olunca, bu ancak Türkiye İle*. Ankara.
- . *Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı*. http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa [09 Nisan 2020].
- Tanrısever, O. F. (2010). Güç. A. Eralp (Der.), *Devlet ve Ötesi*, İstanbul: İletişim, 53-71.

- Tarhanlı, T. (2003). Kuvvet Kullanma, Meşruiyet ve Hukuk. *Anayasa Mahkemesi Yayınları*,
https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg20/ttarhanli.pdf
[31 Ekim 2019]
- Tavşanoğlu, L. E. (1997). Eski Dışişleri Bakanlarından Vahit Halefoğlu Kıbrıs'la İlgili Son Gelişmeleri Değerlendirdi: Rusların Füzelere Engel Olunmalı. *Cumhuriyet*.
- (1998). *Akiller Tartışıyor*. İstanbul: Çağdaş.
- TDK. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, <https://sozluk.gov.tr/> [09 Eylül 2019].
- Tdpkrizleri. *Kriz Analizi ve Yönetimi Terimler-Kavramlar Sözlüğü*,
<http://tdpkrizleri.org/index.php/crisis-analyses/dictionary-for-crisis-management/K> [04 Şubat 2020].
- Tezkan, Y. (2005). *Jeopolitikten Milli Güvenliğe*. İstanbul: Ülke.
- Timeturk (2010). Bir Başka Kayaya Çıkıldı. *timeturk.com*,
<https://www.timeturk.com/tr/makale/taha-kivanc/bir-baska-kayaya-cikildi.html> [03 Mart 2020].
- Toluner, S. (1977). *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Topal, A. H. (2005). *Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı*. İstanbul : Beta.
- Tozlu mikrofön (2017). Meloslular Diyalogu (Melian Dialogue) Nedir?
tozlu mikrofön.com, <https://www.tozlu mikrofön.com/meloslular-diyalogu-melian-dialogue-nedir/> [30 Nisan 2020].
- TPAO. *Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı*, <http://www.tpao.gov.tr/hakkimizda> [05 Mayıs 2020]
- Treverton, G. F. (2000). *Framing Compellent Strategies*. Santa Monica: RAND's National Defense Research Institute.
- Turkishgreek (2017). 1996 Kardak Bunalımı. *turkishgreek.org*,
<http://www.turkishgreek.org/ikili-iliskiler/uyusmazliklar/ege-denizi-ne-iliskin-uyusmazliklar/item/27-1996-kardak-bunal-m> [20 Mart 2020].

- Tülümen, T. (2003). *İki Mülkiyeli*. Ankara: Kavaklıdere Kültür.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkeş, A. (1974). *Dış Politikamız ve Kıbrıs*. İstanbul: Kutluğ.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1982). *tbmm.gov.tr*,
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf [1 Kasım 2019].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1997, Ocak 14). Genel Kurul Tutanağı 20. Dönem 2. Yasama Yılı 45. Birleşim. *Gündem dışı Konuşmalar*
- National Security Council U.S.. (1967). *Summary Notes of 579th National Security Council Meeting*. 1-4. Texas: University of Texas Libraries
- United Nations Security Council. (1964). *Report By The Secretary-General On The United Nations Operation In Cyprus*. New York: United Nations Security Council.
- Uras, U. (2017). *Kriz Yönetimi: Ulusal ve Uluslararası Güvenlik*. Ankara: Trend.
- Uslu, N. (2000). *Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs*. Ankara: 21. Yüzyıl.
- .. (2003). *The Turkish-American Relationship Between 1947 and 2003: The History of a Distinctive Alliance*. New York: Nova.
- Varşova Paktı Nedir? Kuruluş Nedenleri ve Tarihçesi. *bilgitor.com*.
<https://www.bilgitor.com/varsova-pakti-nedir-kurulus-nedenleri-ve-tarihcesi/>
[28 Şubat 2020]
- Wagner, J. P. (2014). The Effectiveness of Soft & Hard Power in Contemporary International Relations. *e-ir.info*, <https://www.e-ir.info/2014/05/14/the-effectiveness-of-soft-hard-power-in-contemporary-international-relations/> [04 Mayıs 2020].
- Walt, S. M. (2005). The Relationship Between Theory and Policy in International Relations. *Annual Review of Political Science*, 8(1): 23-48.
- Weiner, S. A. (1980). *Turkish Foreign Policy Decision-Making on the Cyprus Issue: A Comparative Analysis of Three Crises* (Unpublished PhD Thesis) Duke University, Durham.
- Whittaker, D. J. (1999). *Conflict And Reconciliation In The Contemporary World*. London: Routledge.

- Yavuzalp, E. (1996). *Liderlerimiz ve Dış Politika*. Ankara: Bilgi.
- Yenener, V. (2017). *Ege'de Yunan İşgali*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Yılmaz, B. A. (2019). Soğuk Savaş Sonrası Yeni Güvenlik Algıları Çerçevesinde Zorlayıcı Diplomasi: S-300 Füze Krizi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 6(1): 1-32.
- Yılmaz, S. (2006). *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*. İstanbul: Alfa.
- (2008). *Güç ve Politika*. İstanbul: Alfa.
- Zabcı, F. Ç. (2004). Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler. *Mülkiye*, 28(243): 21-48.
- Zenginoğlu, S. (2015). Bir Mektuptan Fazlası: “Sam Amca”dan “Emperyalist Amerika”ya. *tarihistan.org*, <http://www.tarihistan.org/bir-mektuptan-fazlasi-sam-amca-dan-emperyalist-amerika-ya/8971/> [04 Kasım 2020].

ÖZGEÇMİŞ

HALİT GÜR

KİŞİSEL BİLGİLER

Telefon: 0532-250-90-43

e-mail: halitgur.hgr@gmail.com

Adres: Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi, Bingöl

EĞİTİM

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master (Yüksek Lisans) / 2018 –

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı / 3.79/4.00 – 95.10/100)

Karadeniz Teknik Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Lisans /2014 – 2018

Uluslararası İlişkiler Bölümü / Onur Öğrencisi (3.00/400 – 76.66/100)

YAYINLAR

1.Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Enerji ve Güvenlik Kompleksinin İlişkiler Bağlamında Yeniden Kavramsallaştırılması

ASOS Journal - Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi / 29 Ağustos 2019

Araştırma Makalesi, Doi Numarası: 10.16992/ASOS.15095

2.Stratejik Kavşak Noktası Olan Doğu Akdeniz'de Yürütülen Enerji Politikaları ve Türkiye

SSS Journal - Social Sciences Studies Journal20 Şubat 2019

Araştırma Makalesi, Doi Numarası: 10.26449/sss.1266

DİLLER

Türkçe / Ana dil, İngilizce / Başlangıç düzeyinde, İtalyanca / Başlangıç düzeyinde

KURSLAR

ORSAM 2016 Yaz Okulu / ORSAM-Ortadoğu Araştırma Merkezi

ORSAM 2019 Yaz Okulu / ORSAM-Ortadoğu Araştırma Merkezi

ONUR VE ÖDÜLLER

Onur Öğrencisi / Karadeniz Teknik Üniversitesi / Haziran 2018

İLGİ ALANLARI

Yağlı boya resim yapmak, Piyano çalmak, Ülkeler, Haritalar,

DENEYİM

- 1) İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi / 2018 – ... / İstanbul, **Yüksek Lisans**
- 2) Konda Araştırma ve Danışmanlık/2014- 2017/Trabzon, **Trabzon İl Sorumlusu**
- 3) Keskin Color / 2015 – 2016 / Trabzon, **Karadeniz Bölgesi Satış Sorumlusu**
- 4) Gıpta Group / 2014 – 2015 / Trabzon, **Doğu Karadeniz Satış Sorumlusu**
- 5) Görkem Kuruyemiş 2013 / Samsun, **Atakum Şube Sorumlusu**
- 6) Umut Kırtasiye Kitap ve Oyuncak Tic. / 2008 – 2012 / Samsun, **İşletme sahibi**
- 7) Turkcell / 2003 – 2008 / Samsun, **Satış Temsilcisi**

SERTİFİKALAR

- 1) Ekonomi ve Düzenleyici Kurumlar Eğitimi / **Yeditepe Üniversitesi** / Mayıs 2020
- 2) Çatışma Yönetimi / **ODTÜ** / Mart 2020
- 3) Middle East Summer School / **ORSAM Ortadoğu Yaz Okulu/** ORSAM / Ağustos 2019
- 4) Liderlik / **ODTÜ** / Ekim 2018
- 5) Bilginin Gücü / **Prof. Dr. İlber ORTAYLI** / Yaşamartı / Mayıs 2018
- 6) Stres Yönetimi & Duygu Yönetimi & Etkin Dinleme ve Doğru Yorumlama / **Yaşamartı** / Mayıs 2018
- 7) Liderlik ve İşletme Yöneticiliği / **İstanbul İşletme Enstitüsü** / Ağustos 2017
- 8) İş Analizi ve Görev Tanımı / **İstanbul İşletme Enstitüsü** / Ağustos 2017
- 9) I.Ulusal Güvenlik Zirvesi / **Genç Sosyal Bilimciler Platformu** / Mayıs 2017
- 10) Finansal Yönetim / **İstanbul İşletme Enstitüsü** / Mart 2017
- 11) Middle East Summer School / **ORSAM Ortadoğu Yaz Okulu** / (ORSAM) / Temmuz 2016
- 12) Satış ve Pazarlama / **İstanbul Üniversitesi** / Mart 2016
- 13) Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi / **İstanbul İşletme Enstitüsü** / Şubat 2016
- 14) Yönetim ve Organizasyon/ **İstanbul İşletme Enstitüsü** / Şubat 2016
- 15) Stratejik Yönetim/ **İstanbul İşletme Enstitüsü** / Ekim 2015
- 16) İşletme Yönetimi / **İstanbul İşletme Enstitüsü** / Ekim 2015

- 17) Etkin Okuma / **Turkcell** / Eylül 2015
- 18) Hafıza Teknikleri / **Turkcell** / Eylül 2015
- 19) Türk-Fransız İlişkileri / **KTÜ** / Mayıs 2015 / Konuşmacı: Fransa'nın Türkiye Büyükelçisi Sayın Laurent BILI
- 20) Zaman Yönetimi & Mikro Beden Dili&Öfke ve Stres Kontrolü / **Kariyerim Eğitim** / Mart 2015

